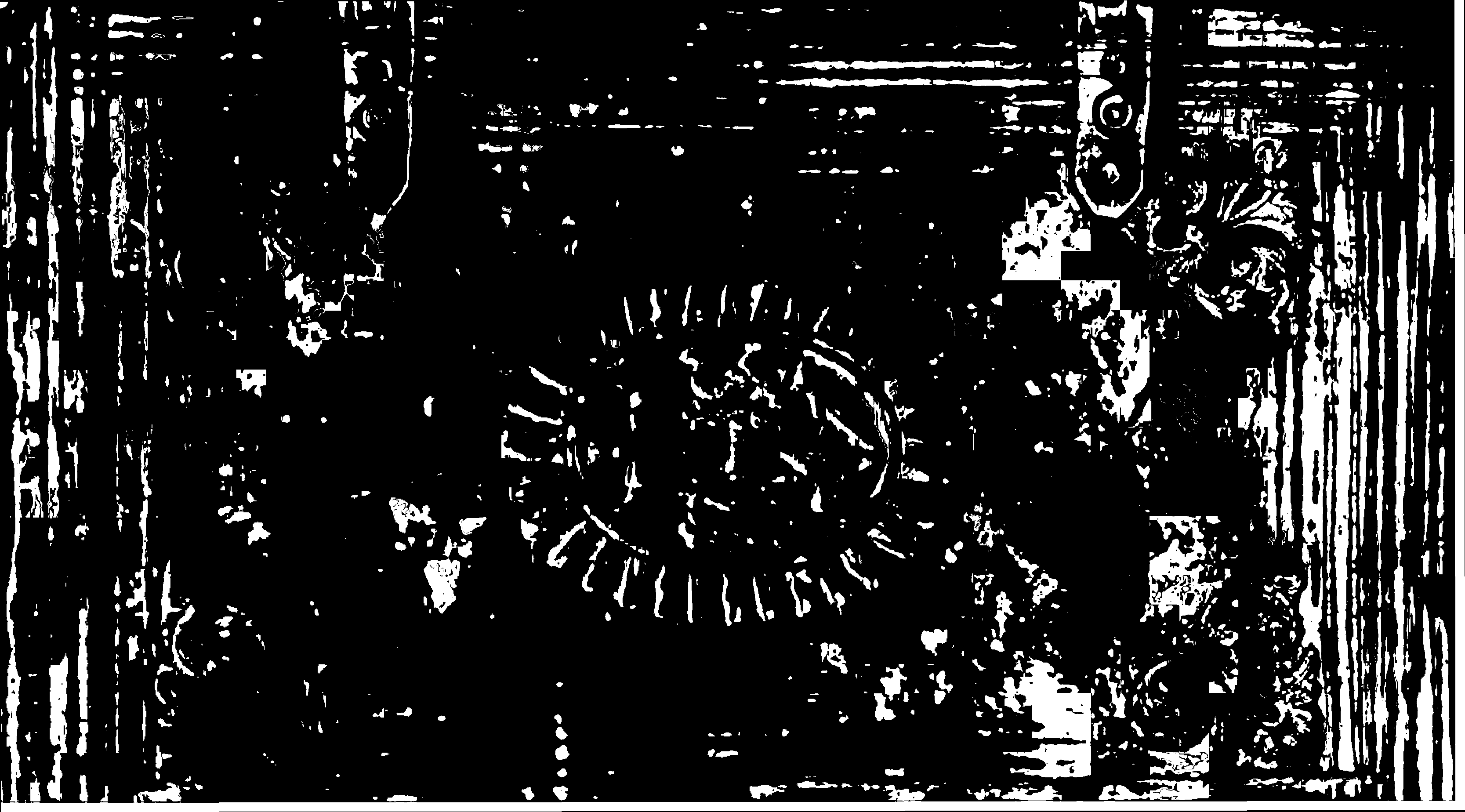

Sug

Ph.pr. 1408 r

S

Maggs Book Auction
Vol. 39 Ed. r. 1552
£ 19.-
(1941/42)

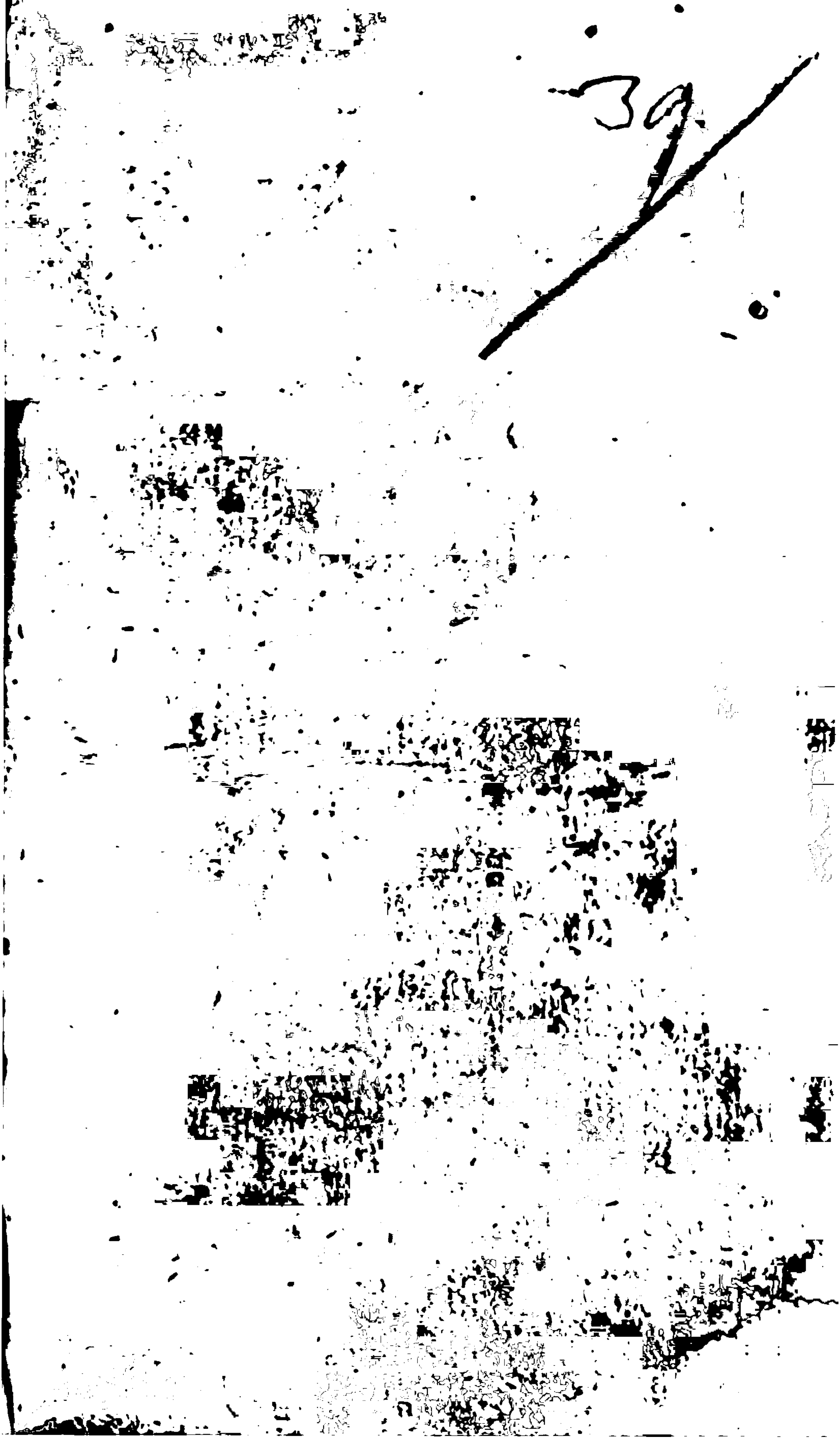
De magicis
Gipl. Kol. XI Lugd.
Lissabon
Ed:

[2350] 94

Sammlung deutscher Drucke
1450 bis 1912

Erworben mit Mitteln der
Volkswagen-Stiftung

Ph. pr. 1408 r

1945

HIERONY-
MI OSORII LVSI-
TANI, SILVENSIS EPI-
SCOPI, DE GLORIA,
LIBRI V.

AD IOANNEM TER-
tium, Lusitaniæ Regem.

EIVSDEM DE NOBILITATE
Ciuili & Christiana, Libri V.

AD LVDOVICVM PRINCIPEM,
Emanuelis Regis F. conscripti.

Omnia nunc quàm antea castigatius edita, &
Indice locupletissimo aucta.

COLONIAE,
Apud Gosuinum Cholinum.
Anno M. D. XCV.

BODEGEMIVS STVDIOSIS.

IN Osorij de Gloria quinque libris; quia trium interlocutorum Dialogo siue sermone, constant; hoc est tentare licet nouo, & sine cuiusquã exemplo fortassis; non incommode tamen; & (vti speramus) haud infeliciter; visum fuit; posse fieri; diuersi, diuersorum vt ingeniorum, sic et voluntatum, ac pronunciationis diuersæ; sermonis; diuersis quoque characteribus; ad faciliorem memoriã, & promptius interloquentium cuiusque discrimen; in prolixiori præsertim sermone, qualis hic plerumq; describitur, excudi. Quamquam; quid hic iuste quis cõqueri valeat, haud equidem video: cum scriptoris sententiæ nihil decedat; plurimum autem vtilitatis ad æquos lectores, hinc accessurum speremus. Antiquitatis porrò studiosos; quod veterum scripta. vnius aut alterius fortasse generis characterem constare, compertum habeant; id agre laturos non arbitror, ne plurimas artes humanæ vitæ pernecessarias, quæ priscorũ inuentis, felici posterorum industria, sunt adiectæ, eadẽ ratione, prorsus ex hominũ memoria obliterandas existimẽt. Infinitus. n. rebus hodie carere: si præstãtes ingenio viri, magorũ vestigijs adeo curiosè, ne dicã inepte, semper inhæsissent; vt in nullo deinceps artis aut disciplinæ genere; sũ augendo, tũ excrnãdo, præter id quod ab illis inuentũ est ac traditum; sibi quidquã elaborandũ putassent. Bonis igitur, & eruditis ad humanitatẽ ingenijs, nouum hoc in excudendis hisce Dialogis institutum, minime displicebit, vti spero: aut aprius saltem aliquid in posterum excudendi, occasionem prebebit.

VW/96/7

B S B
MÜNCHEN

IOANNI MATALIO METELLO SEQVANO VIRO CLARISSIMO, BARTHOLOMAEVS BODEGEmius Delphus I. C. Salutem.

IERONYMI OSORII *Lusitani de Gloria Dialogos, & quos de Ciuili Christianaq; Nobilitate libros edidit, ad te mitto, Metelle doctissimè. Cui, quaeso, iustius debebantur? Te enim in illis colloquentem induxit, Antonium verò Augustinum Hispanum, etiam acerrimè disputãtem. Deinde, perquàm familiariter cum Osorio vixisti Bononiæ, tum quum Andræam Alciatum ius ciuile docentem audires: cum Augustino verò, quantum ex eius libris, & à multis accepi, Bononiæ, Florentiæ, Venetijs, Romæ, & in Belgio, coniunctissimè semper Anglia quoq; comes eius individuus eras, quũ ille pro Pontifice Maximo, ad Philippum Regem, legatione fungeretur; quèmadmodum ex*

ijs libris, quos Osorius aduersus Haddonem de Religione conscripsit, & ex tuo etiam relatu, quoties in eum sermonem incidimus, nõ semel cognoui. Porrò: cum Osorius istos de Nobilitate libros scriberet, cum co eras (ita enim me ex te audisse memini) & tuus vnà Carolus Sigonius, Italus. Sic autem, quod præcipuum est & maximi faciendum, Osorius & Augustinus, eximiæ virtutis, ac pietatis, doctrinæq; nomine, non domi modo, sed apud exteros etiam, vno omnium ore commendantur. vt ille Silensium in Algarbijs Lusitaniæ; hic Ilerdensium Episcopus; ac demum Tarraconensium, factus sit Archiepiscopus. Sigonium autem Respulica Veneta primùm, deinde Pontifex etiam Maximus, & Senatus Populusq; Bononiensis, in celebre suum Gymnasium magnis præmijs adcersiuit, & inter bonarum artium, eloquentiæq; Professores supremo loco cõstituit. Sed insignẽ horum in literis Triumuirorum eruditionem, eamq; multiplicẽ, præclara ipsorum ingenij monumẽta posteris adeò testatam faciunt, vt eius memoriã nulla deinceps obliuio sit obscuratura. His adcedit meus

erga

erga te amor, non leuiter nec temerè sed in-
stinis àe causis pridem susceptus. Nam vt de
eximia tua multarum linguarum & artium
peritia, de varia multiplicią doctrina, & in
literis excolendis industria, quibus effectum
est, vt in hominum luce meritò versere; vt de-
nique de acri tuo iudicio, vt ibi hic ego comme-
morem: mihi certè perspecta est, singularis tua
de ciuilibus belli pacique negotijs prudentia.
Quam tu tibi non in otio, sed vsu etiam ipso,
ex longinquis peregrinationibus & omnis ge-
neris ac nationis hominum consuetudine, Re-
gumq; ac Pontificum aulis frequentandis &
perlustrandis comparasti. Cognita quoque mi-
bi tua, in variis fortunæ casibus fortiter exci-
piendis constantia. Quibus virtutibus, egregi-
am in omnes humanitatem adiunxisti. Mitto
pietatem erga Deum, & modestiam in tantis
tamq; raris animi ornamentis eximiam prorsus ac singularem, quam Osorius tuus nõ semel
elegãtissimis sui ingenij monumẽtis pro digni-
tate laudandã & posteritati commendandam
suscepit. Cum igitur bi Osorij tui libri, qui Flo-
rẽtiæ primum, annis ab hinc multis, deinde iu

Germania prodierũt, auidè distracti sint, omniumq; propè manibus terantur, et quam plurimi nunc eos etiam expetant: iam tertiò. minusculis tamen formulis, quo facilius gestentur, recenis earum lectione mirificè delectatus. excudendos Ludouico nostro Alectorio tradidi. Quod igitur ad Osorium pertinet esse, decem hosce de Gloria, ac Nobilitate, Libello; adolescens etiam nunc, ingenti quidem ausu, vt ipse de se testatur, sed fœlicissimo: tamen, vt doctissimi viri censent, euentu, vtilitatis Reip. causa conscripsit, Amplum enim & apertum testimonium puritatis elegantiæ, tum doctrinæ cum ferãt, necesse est, qui tam cupide legantur, nimirum prudenter, & cum iudicio, tum etiam artificiosè & eruditè, grauiter, copioseq; conscripti. Quamobrem superuacaneum foret, eos à me, vt incognitos, hic cõmendari. At verò, nõne satis magna laus est, eos Metelle à tot doctis laudatissimisq; viris à te maximè, qui mihi multorum es instar, Petroq; nostro Ximenio, Philosopho ac Theologo prestantissimo, Pilade tuo, vehementer probari? Tu igitur aureolos istos libellos, à me tibi missos

sos hilari fronte nunc excipe: hoc est, veterem tuam cum Osorio Augustinoq; cōsuetudinem, noua horum librorum editione lectioneq; (te enim, licet absentes, tanquam coram ac praesentes, in ijs compellani) renouari modo pate re. Quoniā ergo, quos Marcus ille Tullius de Gloria, omnibus eloquentiae numeris obsoluit, & claris etiā Philosophiae hominibus illustrauit, intercideriās, prudentissimos Medicos imitemur, quibus est in more positum, vt si quod componendo alicui medicamēto, simplex quod adpellant, desit, aliud eius vice, non dissimilis tamen generis ac naturae constituāt. Osoriani ergo qui extāt libri, Ciceronianorum de Gloria, qui nobis desunt, locum tantisper suppleāt. Quod si alteros Osorij, de Sapientia inscriptos, nactus essem eos istis, veluti caput membris addidissem. Etenim à Sapientia, cui reliquas omnes includi virtutes volunt, originem suam ducit vera Gloria Gloriā verò sponte, velut Corpus vmbra consequitur vera non ficta Nobilitas. Sed Philosophari non nihil de his tecum libet. Si Gloria nec animo nostro prorsus adhaereret, nec corpori, sed caeterorum fortunae bono-

rum more, fugax eſt & fluxa; qui fieri poteſt, vt Aeterna dici poſſit? quo itē modo, quæ hinc dependet, Nobilitas? Si Aeterna quidem haud quaquam eſt, neq; vera Gloria cenſeri debet. Quamobrem, vt Gloria reddi ſempiterna poſſit, eā in virtute radices omnes iacere neceſſe eſt. Virtus enim clara æternaq; habetur. Vetores itaque Romani, ingenio, virtute, ſapientia præſtantiſſimi, Templa quædam Honori, quem ego Gloriam eſſe definio, & Virtuti, tanquam cōiunctis numinibus, ex acceptæ per manus religionis ſuæ præſcripto dedicarūt; ita quidem, vt nulli, niſi per fanū Virtutis, ad Honoris ædem patuerit ingreſſus. Marcus etiam Marcellus ea dicaſſe ad Portam Capenam ſcribitur; quo proficiſcentes ad bella monerentur, ſola Virtute, aditum ipſis ad Honorem & dignitatem, in ea Republica, quæ tum temporis æquiſiſſimis fundata legibus, & inſtitutis optimis ornata florebat, apertum & liberum eſſe. Huius autem rei rationem non iniucundam, nec ab argumento propoſito alienam, altius repetito principio, ſic intelligi commodè poſſe exiſtimo. Homini, cum ſit animal ratione præditum

ditum & mortale, ideoq; corpore conſtet & animo, duo potißimum inſunt, à quibus regitur, quaſi quidam eius actionũ cogitationúmque duces: Adpetitus nimirum et Ratio. Iuuentutẽ Adpetitus (quod ſenſuum imperio magis obſequens, recto Animi iudicio ſapicntiaq; reſiſtit) propemodum gubernat. Senectutem verò quæ ſapientiæ quædam altrix eſſe ſolet, ipſa Ratio moderatur. Etſi autem hi duo duces ſimul ipſum corpus, tanquam domicilium quoddam commune inhabitant: vehementius ij tamen inter ſe diſſident. Corpus enim, quia Deus optimus maximus ex quatuor elementis ita compoſuit, vt ad certum tantummodo tempus hic in terris ſubſiſtens, Animo ſedem ac miniſterium, exercendæ virtutis cauſa, præberet: eo decurſo ſpatio, in partes ſuas reſolutum extinguitur: Ita Homo deſeritur à corpore. Hic terminus, Mors eſt, vltima rerum terrenarum linea. Animus verò qui potiorem in Hominis ſtructura partem conſtituit, cuius gratia Homo ipſe in hanc lucem eſt editus, et qui ad Cælum ob id originem ſuam omnino refert: non interit, ſed in omne æuũ immortalis permanebit.

bit. Si igitur animus perpetuo viuit: illum corpori superesse, necesse est. Ex quibus, Hominem eo ipso immortalem esse, consequitur. Quamuis enim Homo, illa quam dixi morte Corporis, ab hominum sese societate, Terræq; cõmercio seiungit, hæc inferiora velut ex alto despiciens: quod in Cælo, tanquam patria, sursum beatè degit: in Terra tamen, hominũ linguis atq; memoria permanet: vnoq; Gloriæ ac Famæ, quam virtute est consecutus hicq; reliquit, beneficio viuere certo creditur. Quod si hanc Gloriam, vt & cæteras res omnes, quæ sub Cælo sunt, tu tempore tandem expugnari, & obliuioni perpetuæ tradi contendes: an non & ipsum Tempus ijsdem quoq; regionibus inclusum, finitumq; esse fatebere? Tempus ergo, quia finitum, ab Æternitate; quæ nullis annorum periodis terminatur, nullis sæculorum finibus circumscribitur, & ob id immota, fixa ac sempiterna est; consopitur & absorbetur. Quod.n. est finitum, ad vllã ad infinitũ ratio nem ac proportionẽ habeat, non solum non exaequari verbis: sed ne mẽte quidẽ et cogitatione capi potest. Iam verò, eximiũ illud nomi-

nis

nis virtute profectum decus ac celebritas, quæ Gloria nominatur, tũ eius socia vel pedissequa Nobilitas, quã nobis Christiana & cælestis illa Sapientia peperit, vi virtutis eripitur dominio illi labili et fluxo Temporis, & in Aeternitatis possessionem missa, nullum interitum reformidat. Sed incredibili claritate circumfluens, perpetuum æuum viuit immortalis. Virtus enim ipsa, cui Famæ celebritas omnis & Gloria, tanquam basi & fundamento firmissimo nititur, iramortalis est proculdubio, & sempiterna. Quamobrem homo, qui ad bunc scopum collineat, huc cogitationes, actiones q3. suas omnes, quoad vixerit, dirigit, vt veræ illius Gloriæ amplissimã simul & optatissimam hæreditatem ab optimo ditissimoq; testatore, filijs suis in beatissima regni cælestis aeternitate reseruatam consequatur: is Adpetitum illum suum, qui fluxus est & solos sensus delectat, sotis assiduè viribus domare atq; euertere nititur. Nã Ratio, Intelligentiæ diuinæ alis sursum euolans, & ætatis deinde maturæ prudentia diuinitus in Cœlum erecta, ex superiore eo loco, facile bunc Adpetitum infra se iacentem

centem coërcens, letaliter ferit & conculcat. Quamuis ergo Mors (vt rem in pauca conferam) omnes tum Adpetitus, tum etiam Rationis vires eneruet ac frangat, & quas in Hominis Vita functiones exercebat, secum auferat: Gloria certè siue Fama, vt Homo eiúsue nomen post ipsam quoq; Mortem inter homines viuãt, efficit. Nec solum ita post obitum vi-uit, sed etiam ijs virtutum ornamentis, quibus in vita claruit, cæteros ad egregium honestatis studium, & illustris famæ desiderium amplectendum vehementius, q̃ cum inter homines versaretur, incendit. Qua ratione fit etiam, vt cessante iam inuidia, Virtus absentis quotidie magis ac magis hominum mentibus imprimatur, & totius posteritatis memoriæ cõsecretur. Nec Tempus, licet rerum omnium edax, eam Gloriã absumit, cum se Aeternitati, quæ id longissimè superet totam ipsa mancipet. Ad hunc ergo modum, Homo et viuus ante mortem, & post obitum, Aeternam à Virtute, quàm firmè semel imbuerit, Gloriã adipiscitur. Id quod etiam infinitis omnium historiarum monimentis ostendi demonstrariq; potest. Tanta .n. tamq;

excel-

excellens veræ Virtutis vlx est, ad illustre nomen apud posteros obtinendum, vt capitalis etiam eius hostis, improbitas, inani quoq; salutem egregiæ virtutis imagine velata, magnã apud plurimos aliquando laudem inuenerit. Nam: quid ego calliditatem atq; versutiam, illustris prudentiæ nomine celebratã; quid auaritiam, frugalitatis; quid prodigalitatem & ambitiosam munerum corruptelã, liberalitatis & magnificentiæ; quid temeritatem atq; audaciam, fortitudinis laude commendatã frequenter esse commemorem? Quid caeteris humani generis labes ac pestes, ficta quadam probitatis simulatione fraudulẽter incautorum ac rudium animis obrepẽtes, in ampliſimas dignitatis & Gloriæ possessiones inuasisse, et hostilem in modum, laudis honorumq; quasi prædas interdũ abegisse, referam? Aetas me deficeret, si singula suis exemplis ex omni antiquitate repetitis, illustrare vellem. Hinc Phalarides, hinc Busiridis, hinc Methometes, apud Græcos & Barbaros: hinc apud Christiana religionis cultores; Arrios, Macedonios, Nestorios, Eutychetes, Photinos, Donatos, olim; et hoc quoq; tem-

pore, minime ſane pauciores publicæ quietis à Religione, turbatoris in ſummam pernicicm veræ pietatis ac fidei natos. Quamuis autem nulla virtutis ſimulatio, diuturna eſſe poſſit, nec iniuſtæ claritatis decorũ q; poſſeſſione perpetuo frui: præclare enim apud Xenophontem Socrates, qui ait; nullam eſſe viam conſequendæ gloriæ, tutiorem, quam qua quis bonus fiat, ac non videri velit: tamen ex eo facile conſtat, quanũ vera virtus, ad æternã laudem & dignitatẽ adipiſcendam valeat, cùm fucatã & inanẽ quoq; tantum adhoc momentũ frequenter attulliſſe videamus. Fuit enim fuit ꝓfectò, eritq; ſemper, in peſſimis illis hominibus, ſimulata quædam pietatis, modeſtiæ, iuſtitiæ liberalitatis, beneuolẽtiæ, charitatis conſtantiæ ac fortitudinis ſpecies, inſigni doctrinæ & eloquẽtiæ futo mirum in modum adornata, qua multitudini imperitæ pro magnis ſe venditant. Nihil hic Gimnoſophiſtarum, Brachmanorum, Philoſophorum, Druidum, aliorumq; mirum in virtutem & literarum ſtudijs excolendis induſtriam: nihil inuictam immunerorum cum & imperatorum, in periculis pro patria forti-

ter adeundis constantiam: nihil continentiam, nihil pietatem, quæ in Ethnicis quibusdam subinde eluxit, adferam. Non enim verā illi virtutem habuerunt (cum supremum hominis bonum, veram nimirum de summo Deo, deq; sempiterna hominis salute ac fœlicitate, doctrinam, quæ sacris tantummodo literis per orbem innotuit, ignorauerint) sed umbram tantummodo virtutis. Et tamen hoc ipso virtutis adumbratæ nomine nobis etiam posteris tanto seculorum interuallo innotuerunt. Nihil denique de sanctissimis illis Patriarchis Heroibus, Regibus, Ducibus, nihil de Sacerdotibus et Prophetis, qui vel ante Legem, orbi diuinitus, interuentio Mose datam, vel sub lege Mosa ca sanctissimè vixerunt, quorumq; laudes sempiternis illu sacrarum literarum monumentis consignatæ sunt, hoc loco dicam. Hoc equidem dico: tantum eorum hominum, qui verissimæ Virtutis studijs & exemplis nomen suum ab interitu vindicarunt, numerum apud nos esse, & iam inde à nato Christo, Domino ac Seruatore nostro sēper fuisse: vt si latissimū istum dicendi campū velobiter saltem ingrederemur, nullum

nullum prorſus exitũ inuenturi ſimus. Hic ſublimes Theologos, aduerſus imperitiã impietatẽ & impiam imperitiam aſſiduè decertantes: hic Martyres, corporis immenſos dolores, æternæ gloriæ ſpe, fortiſſime calcantes: hic Monachos in deſertis, in ſpecubus, in cauernis, in ſacco & cilicio carnis illecebras perpetuo domantes, hic Virgines aduerſus impudicitiam, Viduas aduerſus incontinentiam: oẽs poſtremo, animo maximo contẽptis rebus humanis omnibus in cœlo verſantes videas, et ad ſempiternã beatitudinem ardentiſſimis votis anhelantes. Quæ quidem dum faciunt & nullam extantis ſudoribus in terris gloriam deſiderant, tamen diuini numinis prouidentia procurante id fieri videmus, vt tanta nominis claritate circumfluãt, quantã nullis obliuione tenebris obſcurare vnquam ætas nulla poſſit. Sed hæc fortaſſe longius, quam huius epiſtolæ fines poſtulabant: quo, neſcio quo ardore tecum diſſerens abductus exceſſi. Nunc ad Oſorium redeo. Is igitur hanc Moralis Philoſophiæ partem, quæ de Sapientia, deque Gloria ac Nobilitate diſſerit, ita complexus eſt, vt cæteros,

(id

(id quod nõ ignoras) & rerum pondere ſubtilitateq;, & genere dicendi pereleganti, tum copia, longo poſt ſe interuallo, quem admodum doctiſſimi viri iudicarint, reliquiſſe cenſeatur. Quarè plurimi ipſum ab omnib⁹ eo nomine fieri intrum, Metelle, minimè videri debet. Ego certè, libros Oſorij legens, ita afficior interdum, vt omnẽ illum dolorem & ægritudinem, quam ex acerbiſſimis & quotidianis chariſſimæ patriæ meæ, tyrãnide quorundã miſerabiliter oppreſſæ, calamitatib. abſens licet, aſſiduè capio: leniri palatim ac minui ſentiam. Quo quidem nomine, plurimum ipſi me debere, libeter agnoſco. Quod ſi tantum apud ipſum vel amicitia, vel auctoritate, quam tu, valerem: gratias ob id ei per literas (cum nũc, vt audio, Romæ ſit) quum primum agerem, nec vllis ab eo precibus efflagitare deſiſterẽ, donec eiuſmodi compluribus ingenij ſui monumentis in lucem editis, beneficio nimirum maximo & præſtantiſſimo, non me ſolum, ſed vniuerſam etiam poſteritatem, ſibi quam arctiſſimè deuinxiſſet. Hoc autem cum ego nunc præſtare non poſſim: tuum erit Metelle, meas has in re partes

tes

tes apud ipſum ſuſcipere, & (quod potes) per literas ab eo conendere, vt quicquam in ſacris aut Philoſophicis humanioribúſue ſtudijs paratum iam & elaboratum habet: id omne vel iſtic in lucẽ exire patiatur: vel huc ſaltem ad te mittat: quo, pulcherrimis formulis in Eucea prodeat. In primis autem, laudatiſſimam eius de rebus in India geſtis hiſtoriam, ad hæc vſq; tempora, eodem ab ſo. deduci, literariæ Reipublicæ plurimum intereſt; & id vt fiat, doctorum omnium votis expetitur. Hoc autem ab eo ipſo, cuius humanitatem pietatemq; ſingularem mihi frequenter laudaſti, vt impetrare (quod potes) velis ac ſtudeas: cum meæ priuatim vtilitati, tum publicæ omnium gratiæ, te vehementer etiam atque etiam rogo.

Vale. Ex Agrippinenſi Romanorum Colonia. Calend. Septemb.

cIↃ. IↃ. LXXVII.

LIBRI

LIBRI DE GLORIA
PRIMI, CAPITA.

PRæfatio, cauſas & ſcopum libri continens. 1
II. Narratio, diſputationis de Gloria occaſionem continens. 11
III. Dialogi exordium 15
IV. Gloriæ commendatione. 20
V. Gloriam non eſſe bonum, nec expetendũ: 23
VI. Gloriam malis contingere. 24
VII. Gloriam in opinione populari cõſiſtere, 24
VIII. Gloriã eos ſæpe virtute exercere Remp. 28
IX. Gloria vnde deducatur. 30
X. Opinio quare ſemper incerta. 31
XI. Vitia non omnibus nec vbique turpia. 33
XII. Gloriam pro populi moribus et legibus variare. 33
XIII. Legibus antiquis multa facinora permiſſa laudataq; fuiſſe. 37
XIV. Quare populi mores olim, quàm nunc, melliores 38
XV. Seditioſq; vulgo laudari, & de ſeditionum incommodis. 48.

Libri Secundi Capita.

I. VTrum omnes populi ſint dementes. 53
II. Gloriæ ſtudium inſanos, abiectos, & ſceleratos facere. 62
III. Præſtantiſſimus quiſq; quãto tum ſuo, tum Reipub. damno gloriam ſectetur. 66

IV. Gloria

IV. *Gloriæ cupidus, philosophiæ contemptor est,*
& quantum ex eo eo damnum. 67
V. *Gloriæ cupiditas philosopho indigna.* 69
VI. *Gloriæ studium esse turpe.* 70
VII. *Id cum prudentia pugnare.* 72
VIII. *Aduersari quoq; Iustitiæ.* 75
IX. *Fortitudini repugnare.* 88
X. *Inimicum esse temperantiæ.* 92
XI. *Epilogus, malorum Gloriæ catalogum continens.* 101.

Libri Tertij Capita.

I. DEfensionis Gloriæ exordium. 114
II. *Gloriã non opinione, sed in natura sitam esse, plurimis omnis generis exemplis ostenditur.* 116
III. *Gloriæ abusum aliquem esse posse.* 122
IV. *De vi & ratione Gloriæ* 123
V. *Gloriæ principium, honestas.* 128
VI. *Quasdam opiniones veras esse, & quenam eæ sint.* 130
VII. *Vulgi de rebus laudandis & vituperandis opinionem à Sapientum iudicio non discrepare.* 133
VIII. *Populum ex mediocribus tamẽ cõstare.* 139
IX. *Populum iniustè seditionis accusari, et quid publicè contulerit.* ibid.
X. *Non populum in viros insignes, sed paucos quosdam, ingratos extitisse.* 143
XI. *Rerumpub. inscitus, quib. ignoscendum.* 145

XII. Popu-

XII. *Populum, non, vt feras, legum vincula repellere, sed ſponte repetere: & quibus leges ſcribantur.* 147
XIII. *Populi mores iuſ facere.* 150
XIV. *Populū tyrannis, virtutis imagine deceptum adhærere: eoſdē deprehēſos odio perſequi.* 151
XV. *Virtutis expreſſæ laudem tribus impediri, & quænam ea ſint.* 153
XVI. *Notionem de bonis & malis, omnibus inſitam eſſe.* 157
XVII. *Populū quidē decipi poſſe, non diu tamē.* ibi.
XVIII. *Certißima ad Gloriam via.* 160
XIX. *Certißima ad Sapientiam via.* 161
XX. *Sola vera virtute ſtabilem gloriā gigni.* 162
XXI. *Quare viri præſtātes gloriā non ambiant.* 168

Libri Quarti, Capita.

I. DEfenſionis Gloriæ breuis repetitio. 170
II. *Quānam fructum rebus humanis Gloriæ ſtudium adferat.* 171
III. *Gloriam non pugnare prudentia.* 178
IV. *Gloriam iuſtitiæ contrariam non eſſe.* 180
V. *Gloriæ ſtudium cū fortitudine nō pugnare.* 203
VI. *Gloriam Temperantiæ non aduerſari.* 206

Libri Quinti, Capita.

I. GLoriam *Chriſtianis inſtitutis non repugnare* 216
II. *Epilogus defenſionis Gloriæ, rationem laudis continens, ab hominis ortu repetitam.* 234
III. *Quæ cauſa lapſus Adami fuerit, & quæ inde miſeria conſecuta.* 237

IV. *Immoderato laudis studio veram Gloriam perisse.* 239. *V. Christum esse vere Gloriæ reparatorem & Doctorem.* 250
VI. *Humilitatem gloriæ non aduersari* 255
VII. *De cœlesti piorum Gloria.* 263
VIII. *Vera Gloria quomodo paranda.* 265

De Nobilitate Ciuili, Libri Primi, Capita.

I. PRæfatio 267
II. Occasione & causæ huius libri conscribendi. 272
III. Quæ vis sit & ratio Nobilitatis. 274
IV. Quemadmodũ Nobilitas ab ingenij virtutis q; præstantia nata, summos honores adepta sit, & opinionem attulerit antiquitati. 284
V. Genus clarum esse cum Dijs sanguine & antiquitate deuinctum. 289
VI. Quãto in honore generis. Nobilitas apud bene institutas nationes semper fuerit. 295
VII. Quantum conferat ad dignitatem, generis vetustas. 301. VIII. Virum plebi sit commodum, Nobilitatis imperio gubernari 305

Libri Secundi Capita.

I. NObilitatem generis esse mortalem, & quibus ex causis hoc fiat. 314
II. Quibus artibus comparetur Nobilitas 316
III. Acquiritur iustitia. 322. Fortitudine. 325. Liberalitate 328. Eloquentia, Iurisprudentia, alijsque multis artibus. 300
IV. Quibus variis et modis Nobilitas amittatur. 333

V. *Nobilitatem extingui iniurijs, et iniustitia.* 335
inuiditate & ignauia. 337 *auaritia.* 337
VI. *De Nouitate generis, deque inani Nobilitatis ostentatione.* 335
VII. *Nouorum hominum cum Nobilibus & antiqua stirpe gentis collatio, & vtri sint alteris preferendi.* 340

De Nobilitate Christiana, libri Primi, Capita.

I. PRefatio 344
II. *Argumentum librorum omnium de Nobilitate tum Ciuili, tum Christiana.* 350
III. *De fine hominis vltimo, siue de summo bono.* 352. IV. *Quid Academici & peripatetici de hoc senserint.* 357
V. *Stoicorum de summo bono sententia* 364
VI. *Epicuri de summo hominis bono sentētia.* 373
VII. *De summo bono quid verè Christianeque sit sentiendum.* 376
VIII. *De hominis origine.* 379. *Creationis mundi descriptio, & quare fit conditus.* 379
IX. *Hominis creatio, eiusque prestantia ante lapsum.* 382. X. *Falsarum de summo bono opinionum cum vera collatio, et refutatio.* 385
XI. *De lapsu Adæ, et eius post lapsum miseria.* 392
XII. *Depravationis naturæ & vanitatis opinionum origo.* 396
XIII. *Peccati Originalis labes.* 397
XIV. *Idolatriæ initium vnde* 399
XV. *Humana sacrificia quōdo et vnde ceperint.* 400

XVI. Imago Dei in homine quid? 402
XVII. Solos Iudæos veram religionem habuisse ad Christi vsque tempora. 405
XVIII. Israëlitas etiam nonnullos superstitione infectos fuisse. 480
XIX. Conclusio operis olim veram virtutem & gloriam prorsus extinctã fuisse. 409

Libri Secundi, Capita.

I. SVmma libri præcedentis. 411
II. Sub tempore Gratiæ, veram tandem virtutem & gloriam eluxisse. 413
III. Christum virtutem et docuisse et dedisse. 417
IV. De virtute Christiana in genere. 422
V. De Nobilitate Christiana. 424
VI. De Spiritu S. gratia, deque Christiani nominis dignitate. 428
VII. De Christiani nominis antiquitate. 435
VIII. De singulis Christianorum virtutibus. 444
IX. De iustitia. ibid. benignitate. liberalitate. charitate & amicitia. 445

Libri Tertij, Capita.

I. DE fortitudine et cõstantia Christiana. 454
II. De Humana Christianaque fortitudinis differentia. 456
III. Confutatio calumniarum Machiaueli, aduersus religionem Christianam. 461
IV. De Christianorum virtute militari. 472
V. An bellum Christianis sit licitum. 488
VI. Peroratio. 503

FINIS.

HIERONYMI OSORII LVSITANI DE GLORIA.

LIBER PRIMVS.

MVLTA *ſunt*, Rex *inuictiſſime, quæ magnam vim habent ad hominum vitam vel rectè conſtituendam, vel funditùs euertendam : tum nihil eſt, quod in vtramq; partem tantùm valeat, quãtum ardens quoddam laudis & famæ deſiderium. Primum enim adeò latè patet, vt nullus ſit, neq; tanta humanitate præditus, neq; tam agreſtis & inhumanus, neq; tantis honoribus inſignis, neq; tam obſcurus & ignotus, neq; tot virtutis ornamentis excultus, neq; tam multis flagitijs coopertus, qui nõ flagret infinita quadam gloriæ cupiditate. Deinde ita eſt id communibus ſenſibus infixum, vt neq; vi rationis euelli, neq; lege aut more vllo mutari, neq; vllo metu coerceri & comprimi poſſit. Poſtremò tam vehemens eſt, vt animum nullo in loco cõ-*

ſiſtere patiantur, ſed ſemper incenſum trahat & rapiat, ad maiora indies & altiora inflã-mato ſtudio conſectanda. Ex hoc autẽ animi motu clariſſimæ virtutes, ex eodem teterrima vitia naſcuntur. Acuit enim induſtriam, animosq; ad res acriter & animosè gerẽdas excitat: ita tamen, vt alios ad ius humanæ ſocietatis tuendum, patriamq; beneficijs immortalibus obligandam, alios ad leges nefariè tollendas & remp. delendam ſolicitet. Vt enim antiquiſſima commemorem, illi primi vrbium cõditores, qui homines in ſyluis beſtiarum more diſſipatos, vnum in locum compulerunt, & in ciuilis vitæ ſocietatem conuocarunt, omnes, quod ex hiſtorijs conſtat, ardenti gloriæ cupiditate fuerunt in ſtudium tã præclari muneris incitati. Quid, qui optimis legibus & inſtitutis, ciuitates ſuas ad ſummã amplitudinem perduxere? Quid, qui pro patria caput ſuum in ſummum vitæ diſcrimẽ intulere? Quid, qui maximarum artium diſciplinis ciues ſuos excoluêre? Num obſcurum eſt, neminem ſeſe ſine magna ſpe laudis, vel ad homines inter ſe iuſtitiæ munere conciliandos, vel ad remp. virtute

& industria defendendam, aut ingenij opibus illustrandam contuliſſe? Contrà verò qui patrias euertere, aut ſcelere & amentia conuulſere omnes fuerunt ad tam tetrum, et tam immane facinus gloriæ cupiditate compulſi. Vtri uſq; autem rei ciuitatis vnius varij caſus infinita exempla ſuppeditãt. Si enim inueſtigare velimus, per quos fuerit olim Roma fundata, eiusq; imperium latiſſimè propagatum, vt à Romulo ordiamur, & ſeriem illam clarorum hominum vſque ad extrema florentis imperij tempora perducamus, intelligemus omnes adeò appetentes laudis & gloriæ fuiſſe, vt illius parandæ cauſa neq; laborem vllum fugerint, neq; vitæ periculum recuſarint. Rurſus ſi naturam ſpectemus eorum Romanorum, qui Romanum imperium per ſummum ſcelus euerterunt, aut ſaltem de illius pernicie & interitu cogitarunt, omnes reperiemus ad gloriæ cupiditatem incredibiliter exarſiſſe. Hoc autem, nec in vnius tantùm ciuitatis annalibus, nec in vna tantùm memoriæ hominum, ſed apud omnes nationes, in omni ætate cernere licet, nullum eſſe ſcelus immane, nullum facinus

impium, nullam ſectam peſtilentem, nullum reipub. turbu'entum motum, qui non ab appetitu gloriæ naſcatur. Nō igitur immerito viri ſapientia præſtantes, cū animaduertiſſent, ab hoc inſito laudis appetitu & bona quampluri-ma, & infinita mala proficiſci: quaſi ancipiti ſententiā in varias partes diſtracti, modo iuuentutē, ad ſummæ gloriæ ſtudiū cohortandā, modo ab illa quaſi à magna virtutis & conſtantiæ labe deterrēdam exiſtimabant. Quid hic ſanctarum literarum monimenta commemorem? Explicari enim non poteſt, quàm ſæpe & quanta orationis vi nos ad ſummum ſtudium immortalis nominis inflamment. Rurſus autem nihil eſt in illis tam dira pœna ſancitum: quàm nè quis honores ambiat, ne principatum appetat, ne cupiditate laudis efferatur, vſq; adeo vt omne Chriſtianæ pietatis fundamentum in contemptione gloriæ conſiſtat. Quid igitur? vt ſit vel in caſibus humanis, vel in doctorum hominum ſcriptis tanta diſſenſio, num id etiam cœleſti diſciplinæ tribuendum eſt, vt illius præceptis imbuti explicare nequeamus, ſit ne nobis gloria cōſectāda, an ſumma

potius

potius animi contentione repellenda? Sed nimirum nihil animis nostris impressum & inustum est, in quo non diuinum beneficium agnoscere valeamus: nos tamen illis naturæ principijs, quæ nobis ad salutẽ tributa sunt, peruersè vtentes, nostra dementia in perniciem incurrimus. Nam ira, cupiditas, spes, metus, dolor, voluptas & reliqua generis eiusdẽ, quibus animos vel incẽdi, vel restringui, vel incitari, vel remitti, vel efferri, vel contrahi, vel alio quouis pacto commoueri & agitari sentimus, nobis donata sunt, vt noxia repellentes, & salutaria asciscentes, naturæ statum conseruemus: nos vero ea plerunq; omnia ad flagitium atq; vitæ pestem conferimus. Quo autem sunt illa maiora & ampliora quæ accepimus, eo ex illorum abusu grauioribus malis implicamur. Largitus est enim DEVS nobis rationem, qua maxime à belluis distemus, & ad diuinam naturam propius accedamus: nos autem eandem sæpenumero rationem huc & illuc versantes, ea scelera concipimus, vt belluas etiam immanitate superemus. Habemus etiã à natura animos imbutos religione, qua incitari præ-

lentem illam naturam, diuinamq; vim hominum generi consulentem, ex operibus agnoscẽtes, eam castissimo pietatiq; plenissimo cultu veneremur. At hominum amentia factum est, vt ab illo naturæ sensu duceretur omni scelere contaminata superstitio, quæ fusa per omnes nationes, multis seculis omnium fere animos opprimeret, mortalesq; miseriis infinitis implicatos & constrictos teneret. Nihil denique, ne plura persequar, est nobis à natura insitum, quod nõ sit vel ad corporis tutelam, vel ad animi cultum aptissimum: sed nos plerunq; diuinis muneribus ad nostrum exitium, & deformitatem abutimur. Ex quo efficitur, nõ studium laudis, cum sit nobis ingeneratum, esse vllo modo vituperandum, sed iactationem et leuitatem hominum à vera virtute penitus aberrantium, et inanissimis opinionibus vitæ rationem peruertentium. Non enim temere summus ille Dominus eam cupiditatem omnium mentibus inseuit sed admirabile cõsilio & ratione: vt ea videlicet incitati ad hoaestatem, vnde laus omnis existit, ardentius aspiremus. At homines flagitijs infames, cum veræ dignitatis

tatis opibus orbati, dignitatè tamẽ appetant: illiusq; viam penitus ignorẽt: eam è rebus inaniſſimis quærentes magnũ in ſe dedecus admittunt: & patriæ plerunq; pectem atq; perniciem machinantur. Hoc igitur gloriæ genus inane, funeſtum atq; mortiferum, omnium malorum ſeminarium in ſe continens, execrari præcipiunt ſapientes homines: ab huius peſtilenti contagione Chriſti optimi max. vocè deterremur: non ab illo, quod vulgi amentiam cõtemnens, ſtirpe veræ virtutis innititur. Quæ cum ſæpe mecum animo agitarem, inire cœpi rationem quemadmodum errorem multis inſitum ex aliquorum animis euellerem: & homines noſtros, in quibus eſt natura egregius amor laudis ingenitus, à leuitate, ad veræ gloriæ ſtudium traducerem. Et vt in libris de Nobilitate, quos ſcripſi ad Lodouicum fratrem tuum, principem omnibus virtutibus ornatiſſimum facere ſum conatus, vt fucatum atq; fallacem nobilitatem à vera ſecernerem: ſic in his libris contendo, vt inanem & fluxam à vera & ſtabili laude ſeiungam, et admoniam omnes, in quibus ineſt ardor quidam mentis ad

gloriam, vt toto pectore in ſtudium pietatis & religionis incumbant. Aliter enim nunquam quod expetunt adipiſci vllo modo poterunt. Vt autem id commodius efficerem, venit in mentem mihi complecti his libris, ea quæ quondam de Gloria & Dignitate in ſermone quodam, à me cum hominibus amiciſſimis habito, cum eſſem Bononiæ, verſata ſunt. In quo ſermone multa ſunt adducta, quæ totius gloriæ vim atque rationem facilius aperient. Hos autem dialogos tibi dicare conſtitui, partim vt hoc ingenij munere, exiguo illo quidem, ſed á nõ exigua in te pietate profecto, animũ erga te meum declararem: partim vt tui nominis amplitudine & authoritate munitus, facilius omnes prehenſorum impetus arcerem. Accedit, quòd nihil aptius mihi videbatur, quàm libros de Gloria inſcriptos illi principi conſecrare, qui eſt virtutum maximarum gloria præſtãtiſſimus. Nec enim tu is es, qui leuitati ſeruias, cuius ſtudia ad plauſum populi referantur, quem miſerè diſtringat ambitio & tranſuerſum à recto viuẽdi via deducat, ſed qui vitæ conſilia ad exactiſſimam prudentiæ normam dirigas, omnes q̃

omnesq; tuas actiones veræ virtutis, perfectiq;
officij ratione metiaris. Cum autem sis omni
dignitate princeps, tum laude religionis atq;
sanctitatis es in primis admirandus. Quis e-
nim vnquam maiorem diligentiam adhibuit
in sacris ædibus extruendis, in rebus diuinis ri-
tè peragendis, in sceleribus impiorum homi-
num vindicãdis, in Christi nomine propagan-
do? opera enim tua effectum est, vt innumera-
biles Asiæ nationes, patria superstitione repu-
diata, & pristinis atq; inueteratis institutis
omnino relictis, sese ad Christum ardenti stu-
dio contulerint. Non est igitur mirum, si alia-
rum virtutum laudibus abundas, cùm hanc v-
nam è qua reliquæ omnes oriuntur, fueris stu-
diosissimè complexus. Tu singularis iustitiæ
præsidio rempub. tutam ab omni pernicie con-
seruas: tu mores patriæ fluentes disciplinæ se-
ueritate deuincis: tu Lusitaniam antea bona-
rum artium rudem, omnibus disciplinis instru-
endam curas: tua singulari sapientia effectum
est, vt in communi Christianæ reip. incendio,
inter Christianos principes excitato, sola Lusi
tania summa pace frueretur. In tuis autẽ lau-

dibus illa eſt omnium clariſſima, quod Chriſtus numine ſuo te protegit: tibi præſens adeſt: pro te pugnam capeſſit: quod cum aliàs ſæpenumerò, tũ ab hinc triennio fuit in India, hoſtium etiam confeſſione declaratum. Chriſti enim numen hoſtium impetus repreſſit: noſtros in ſumma paucitate, rerumq́, omnium indigẽtia cœleſti præſidio communiuit: exercitum maximum & robuſtiſſimum è Turcis, & alijs bellicoſis nationibus Solimanni opib' & imperio conflatum deleuit: atq, ne plura dicam, recenti clariſſimi facinoris exemplo, memoriam victoriarum, quæ fuerunt olim diuinitus Abrahamo, Gedeoni, Dauidi, alijsq, viris ſanctiſſimis conceſſæ, renouauit. Hoc igitur his tantis rebus es aſſecutus, vt cum gloriæ cauſa nihil facias, incredibili tamen apud populos gloria circũfluas. Singularis enim tuæ probitatis exemplis docuiſti, non præcipitem ambitionem, non effrenatam dominandi libidinem, non infinitam pecuniæ cupiditatem, ſed iuſtitiam æquitatem, manſuetudinem, beneficentiam, religionem. gloriam immortalem efficere. Quare fruere iſto tanto bono: Chriſtũ tuæ

gloriæ

gloriæ authorem. semper intuere: omnes tuas curas in reip. salute defige: & ad æternam atque diuinã gloriam vt facis aspira. Sed iam tempus admonet, vt ad nostri sermonis explicationem veniamus, quem velim vt pro tua præstante humanitate clementer excipias.

II. CVM igitur in Italiam me excolendi ingenij gratia contulissem, & ex multorum sermone intellexissem, nullam tunc Italiæ ciuitatem esse cum Bononia literarum gloria conferendam: eam delegi potißimum, in qua studia, perturbatione rerum mearum impedita togo tandem interuallo reuocarem. Postquam vero in ea consedi, re ipsa cognoui fuisse mihi ab omnibus, quorum prædicationem sequutus fueram, egregie cõsultum. Est enim illa ciuitas & opibus florens, & omnibus maximaũ artium disciplinis exculta, tum gentis humanitate, & rerum omnium copia ad studia literarum satis instructa. Florebant ibi multi doctrinis Græcis & Latinis nõ modiocriter eruditi: multi in omni philosophiæ genere excellẽtes: multi postremo dicendi facultate præstãtes, & in omni liberali doctrina summa cum

laude verſati. Quid dicã de vtriuſq; iuris ſtudio, cum illud conſtet, Bononienſes iure conſultos omnibus, qui ſe huic grauiſſimæ diſciplinæ dediderunt, admirabile ſemper acuminis, & prudentiæ lumen prætuliſſe? Nõ igitur mirũ videri debet, ſi tanta loci celebritate commoti bene informati adoleſcentes vndique Bononiam conueniant, ad animum clariſſimis diſciplinis excolendum, cùm in ea conſtitutum eſſe videatur egregium quoddam eruditionis & ſapientiæ domicilium. In ea igitur cùm omnem operam & ſtudium in literis ponere cogitaſſem, nihil mihi prius faciendum putaui, quam vt me ad eorum amicitiam applicarẽ, qui erant ingenio atq; doctrina præſtantiſſimi, vt eorum ope & conſilio, eo quo curſum inſtitueram, citius atq; felicius peruenirem. Quod quidem mihi facillimum fuit. Multis enim locis vſu didici, nunquam elegantiam doctrinæ ab humanitatis laude ſeiunctã eſſe: imo ſemper ingenij ſuauitatem cum omni literarum cultu fuiſſe incredibili amoris ſocietate copulatã. Siue id accidit, quia nemo ferme, niſi miti clemẽtiq; natura ſit, & ab omni mo-

tu ve-

tu veritatis alienus, poteſt excellentem doctri-
næ formam intueri, & ad illius cupiditatẽ in
cendi: & ita fit, vt paucißimi docti agreſtib.
inſtitutis viuant, quia paucißimi agreſti inge-
nio præditi in doctrinæ ſtudiũ incitantur. Si-
ue tanta vis eſt in optimis artibus atq; diſcipli
nis, vt illarum ope facile quæuis natura redda
tur mitis atq; manſueta, & ad omnem ratio-
nem humanitatis excolatur. Præclare enim
ille, abire ſtudia in mores, aſſeuerat. Vt enim
quiſque liberalibus eſt diſciplinis inſtructiſſi-
mus, ita maxime eſt in omni genere lenitatis,
atque comitatis excellens. Vnde non immeri-
to nomen humanitatis ad maximarum artiũ
facultatẽ traductum eſt. Ibi igitur cum homi
nes admodum doctos peramanter obſeruarẽ,
illi mihi parem voluntatem reddentes, cumu-
latißime gratiam referebant. Erat mihi ma-
gnus vſus cum Romulo Amaſæo, viroïn dicen-
ẽo admirabili, omniq; doctrinæ varietate
præſtantißimo. Obſeruabã præterea Achillem
Bochium, equeſtris ordinis ornamentis, atq;
ſingulari eruditionis laude florentem. Lodo-
uicum etiam Buccaferreum omnium Peripa-

*teticorum facile principem ſtudiosè audiebā-
& alios itē multos ex doctis habebam arctiſ-
ſima conſuetudine deuinctos. Sed ij tam mul-
tis erant, & domeſticis & publicis curis impe-
diti, vt nulla ratione poſſent à gerendis nego-
cijs aucari, meisq;, atq; meorum æqualium
longiſſimis ſermonibus intereſſe: Quamuis igi
tur ad eos frequenter iuiſſem, aut ſalutandi
cauſa, aut perçontandi, ſi quis locus mihi mul-
ta legenti explicatu difficilis incidiſſet: non ta-
men vnquam induxi animum, vt homines, qui
& me multo ætate anteibant, & erant nimis
occupati, vlla moleſtia afficerem, & proxilxa
oratione à grauiſſimis ſtudis aliquo tempore
retardarem. Diſputationes igitur longiores,
ſermonibus æqualium meorum, cum quibus e-
ram aſſiduè, reſcruabam: è quibus duos in pri-
mis ex omni nobilitate, inſigni amore, & ſtu-
dio complexus ſum. Alter erat Antonius Au-
guſtinus Cæſar auguſtanus, quem propter mo-
res ſuauiſſimos, & multiplicem eruditionem
valde amabam: alter Ioannes Metellus, Se-
quanis, homo ſingulari modeſtia præditus, qui
cum diutiſſime vixi, atq; coniunctiſſimè. Vter-*

que

que autem eorũ ius ciuile, cuius ſtudio dediti erant, alijs præclaris artibus excolebat, et multis dicendi luminibus ancipites iuris qnæſtiones illuſtrabat. Neque enim erant ex eorum numero, qui ſibi diligentiſſimè cauendum eſſe ſtatuũt, ne bonas literas quaſi iuris ſtudio peritioſas attingant: ſed potius nunquam ſe poſſe ad illam ampliſſimam iuris dicẽdi, et reipub. conſtituendæ facultatem peruenire credebãt, niſi fuiſſent omni doctrina nobilitate digna imprimis eruditi. Cum autem in ſuburbano quodam, quo nos Auguſtinus inuitarat ſimul eſſemus, poſt alios ſermones vltro citroq́, vt fit, de multis rebus habitos, ego huiuſmodi ſermonem inſtitui.

III. QVANDO *eam oportunitatem, quam maximè optabam, mihi diuinitùs oblatã eſſe video, valde reprehendendus ſim, niſi ex ea fructus excepero, quos facilè huius loci amœnitati, omniumq́; villarum fructibus anteponam. Poſtquam enim Florentia veniſtis, nunquam mihi licuit per otium ſciſcitari, quàm multa ſint in illis Pandectarum voluminibus, quæ diligentiſſimè cognouiſtis, ab ijs quæ vulgò circumferuntur diſſidentia: & ſatiſne magnum adiumentum ſtudioſis vos allaturos ſperetis. Ardeo enim incredibili*

bili cupiditate audiendi, & simul spem concipio fore aliquando, vt ductu vestro summorum hominum prudentiam in libris illis recondiiã penitus inuestigem.

HIC METELLVS *arridens. Quid tibi, inquit in mentem venit, arcana iuris ciuilis velle cognoscere, cum iam pridem à nobis defeceris: & hanc totam disciplinam omnino contempseris? Quemadmodum enim cum illis, qui ad hostes perfugere, non sunt amplius iura ciuitatis illius, quam scelere amiserunt, communicanda: ita nec tibi in hæc nostra studia, quæ deseruisti, curiosius inquirẽdum censeo. Si te ad nos retuleris, & quasi post liminio reuersus, pristina iura recuperaueris, tum fortasse te in penetralia disciplinæ ciuilis admittemus. Aliter te nõ interdictis arcebimus, sed armis, vt iuris ciuilis hostem, ab huius scientiæ finibus repellemus.*

MALE, *inquam, narras. Neque enim is iuris studia contempsisse putandus est, qui solã altissimarum, atq; diuinarum rerum cognitionem illis antepositit: neque hostis iuris atque legum putandus est is, qui se ad illam disciplinam contulit, è qua tanquam ex fonte, sanctiß. leges omnes haustæ, atque delibatæ sunt. Nulla igitur causa est, cur mihi non liceat aliquid ex vestra facultate decerpere, vobis præsertim auctoribus,*

bus, qui tam multa ornamenta ex illis artibus, in quibus elaboro, ducta retinetis.

POSTEA, inquit Augustinus, videbimus, num ea tibi impertire conueniat, quæ tamen non oratione, sed scriptis comprehendi queunt. Neque enim possent tam multa, tanto temporis spatio, tantoque studio collecta, humana memoria contineri Nunc autem quidquis aliud agam libentius. Æquum enim est, vt animum à labore nimio, quem his diebus in studio explicandi iuris excepi, alio studij genere relaxem. Præstat enim hoc multiplex literarum cognitionis cupiditas, vt nunquam labore frangamur: & vnius studij satietatem aliarum rerum commentatione depellamus. Quare in præsentia (ius enim esse statuo, vt quamdiu in meo regno estis, me sequamini) mentionem iuris ciuilis omittamus: tuq; in primis (me autem appellabat) si quid est in studiis tuis noui, fac adferas in medium, & auium nostrarum sitim elegantia & copia tuæ orationis extinguas.

MIHI, *inquam, nihil est, quod vestris auribus dignum esse putem. Toto enim tempore quo hinc abfuistis, disiunxi me à consuetudine Musarũ, animumque retuli ad studia plena laboris, et inania voluptatis. Nam et in Theologis recentioribus versatus sum, qui quidem sunt ab omni elegantia doctrinæ, & venustate sermonis abhorrentes: & in Hebraicarum literarum*

terarum elementis perdiſcendis curam atque cogitationem poſui. Omnia igitur ſtudia his proximis diebus abieci, quorum diſputatio vos afficere voluptate aliqua potuiſſet: & in illis verſatus ſum, quæ mihi nihil iucunditatis, plurimum verò laboris attulerunt.

EADEM *igitur, inquit* Metellus, *conditione fuiſti, qua nos, qui non modo ſine iucunditate, verum cum magna interdum ſatietate atq; moleſtia Pandectarum illa, quæ dicebas volumina perlegimus. Quod ſi quis nos interroget, qua ſpe vtilitatis impulſi hoc negotium ſuſceperimus, vix villam fingere poſſumus: maxime cum magna pars eorum, qui de nobis iudicaturi ſunt, vagis & errantibus certorum hominũ opinionibus addicta, eas irrideat, qui ad hos libros, tanquã ad puriſſimũ huius diſciplinæ fontem, omnia referenda putent. Quis enim nos feret, ſi quibuſdam in locis noſtram ſententiam prudentium teſtimonio confirmatam, imprudentium reſtrictis anteponamus? Emolumentum itaq; & præmium nullum video. Voluptas vero, ſi qua interdum capti & deliniti fuimus, tanta certe non fuit, vt laboris, atq; moleſtiæ magnitudinem adæquaret. Non tamen eſt, quod ad me attinet, cur me ſuſcepti*

ſcepti negotij pœniteat. Nam noſtro Auguſtino, homini doctiß. & mihi amiciß. præclara quædam molienti operam dedi: & ita pro mea virili parte multis iuris ſtudio deditis aliquid opis attuli.

PRAECLARE tu quidem, inquam, Metelle. Nam is demum eſt vir virtute præſtans exiſtimandus, qui ſtudia amicorum emolumentis ſuis antefert: & omnes curas atque cogitationes confert in publicam vtilitatem, libentiſſimeq; rerum ſuarum iacturam facit, vt aliorum commoda conſtituat: Sed illud non rectè iudicas, Vos nullo præmio affici poſſe. Quid? parúmne magnum præmium ponis in ea gloria & dignitate, quam iſto labore fuiſtis aſſecuti? Fieri enim haud quaquam poteſt, vt tam præclara induſtria, quæ quidem eſt plurimum lucis doctis omnibus allatura, laudis & gloriæ fructu careat. Gloria autem nihil eſt in rebus humanis pulchrius, nihil amabilius, nihil cum virtutis altitudine copulatius. Nam & à ſplendore virtutis excitata eſt, & excellenti pulchritudine ad amorem dignitatis allicit, & homines ingenio præſtantes ad virtutis ſtudium inflammat. Omnes enim, qui maximo ingenio præditi ſunt ſtimulis gloriæ concitati, res præclaras aggrediuntur. Tolle gloriæ cupiditatem, & omne ſtudium virtutis extingues. Nemo enim vnquam ſeſe pro Reipubl. ſalute in capitis diſcrimen inſuliſſet: nemo publicam vtilitatem emolumentis

proprijs

proprijs antetulisset: nemo deniq; omnibus rebus post-habitis, sapientiæ studia coluisset, nisi primum fuisset ad spem quandam immortalitatis excitatus. Vt enim hic Themistoclem, Epaminondam, Scipionem, & ex nostris Carolum Magnum, & Gotefridum, & reliquos imperatores, rerum gestarum gloria florentes omittam, quis dubitat Lycurgum, Charondam, Zaleucum, incensos sempiternæ gloriæ cupiditate, leges, instituta, Resp. condidisse? Quis nescit Platonem, Aristotelem, Xenophontem, Theophrastum, & omnes denique, qui monimentis suis philosophiam illustrauerunt, gloriæ suauitate fuisse in sapientiæ studium incitatos? Quis ad artem aliquam præclaram animum adiunxit? Quis virtutem studiosè colendam putauit, qui non primum in egregij nominis celebritatem acimmentis intenderet? Ex quo facilè cerni potest, quanta sit gloriæ magnificentia, quòd omnes, qui maximo animo excellentique ingenio sunt, eam ardenter expetunt, & illius causa non inuiti res honestissimas atque difficilimas aggrediuntur. Nihil est igitur ea præstabilius, neque communi vitæ salutarius, nempe quæ à virtute nata sit, & animos maximos ad omnium virtutum excellentiam exsuscitet. Quare, si quod spero vobis euenerit, vt eo labore nomen vestrum immortalitati commendetis: satis magnum præmium arbitror esse vestris optimis studijs persolutum. Est enim vestrum, dignitatem omnibus possessionibus anteferre.

HAEC EGO cum arrepta occasione dixissem,

xiſſem, non tam vt longiorem ſermonem elicerem, quàm vt obiter Auguſtino, orationem meam paulò antè requirenti, aliqua ex parte ſatisfacerem: Auguſtinus ridens, iſtius certè, inquit, orationis ornamenta non videntur eſſe à Theologis illis ducta, per quos te fuiſſe aiebas à ſtudiis eloquentiæ deductum. Primum enim illi non admodū ornatè loquuntur: deinde nemini fallere aut fingere permittunt: poſtremò gloriam maximè contemnendam eſſe confirmant. Tu verò contra omnia: nam & oratione ſatis ornata vſus es, noſque deridendos huius claritatis expectatione ſuſcepiſti, eamque poſtremò dicis rebus omnibus eſſe præferendam. Illud autem quàm feſtiuè dictum: vt parta gloria contenti, reliqua omnia negligamus. Quaſi iam ſit immortalitati noſtri nominis hoc tam illuſtri opere ſatisfactum: aut ſatis magnum præſidium ſit in iſta nobilitate, ad vitam bene beateq; degendam. Equidem, vt de me loquar, cùm in animum ad Pandectarum emendationem adiicerem, nunquam ſperaui poſſe me hac ratione, ad eam nominis claritatem, quam dixiſti, viam munire. Quamuis enim res ſit vtilis, nō tamen tantam eſſe puto, vt mihi eam gloriam dare poſſit, quæ operibus magnificis monimentisque perfectis ingenio, & elaboratis induſtria tribui ſolet. Nondum enim tantos in

ſtudiis

ſtudiis progreſſus habemus, tantumq; roboris adepti ſumus, vt inuidiam ſuperare, nomenq; noſtrum immortale reddere valeamus. Quòd ſi abundè magnam gloriam eſſemus conſecuti, nulla tamen cauſa eſſet, cur ea nos voluptate diuturna perfunderet: nihil enim illa videtur inconſtantius, nihil leuius, nihil commutabilius. Quare ſi te ex animo dixiſſe putarem ea, quæ de gloriæ præſtantia & vtilitate protuliſti, magnam mihi profectò admirationem mouiſſet oratio tua. Nulla enim ſententia minus conuenit homini honeſtatis amore flagranti, & in vtraque philoſophia verſato, quàm ea quæ gloriā exornat: ſed credo te ingenij exercendi gratia voluiſſe rem incredibilem argumentis probabilem reddere, & contra doctorum omnium ſententiam diſputare. Atque vtinam id quod contendis efficeres: magna enim me moleſtia liberares. Negare enim non poſſum, me ad laudis cupiditatem exardeſcere, neque facilè poſſe libidinem iſta reſecare. Quod ſi poſſet haberi facilis & expedita ratio ſeruiendi gloriæ, ſine virtutis & conſtantię labe, omnes induſtrię neruos ad eam parandam, ſine vlla dubitatione contenderem. Nunc autem pudet me leuitatis atque flagitij, cùm eam nobilitatem appeto, quam vix poſſim à contagione temeritatis puram & inuiolatam conſeruare.

EQVI-

V. EQVIDEM, *inquam, non aliter loquor, atque sentio: neque si mihi iuranda calumnia esset gloriam defendere recusarem. Quanquam illa nullius eget defensione: satis enim per se dignitatem suam tueri potest. Sed ex te scire sanè vellem: quid sequaris, vt rei tam insigni & splendidæ, leuitatis nomen imponas. Quare, nisi graue est, sententiæ tuæ ratio nem expone.*

GERAM, inquit, tibi morem, & simul rationi tuæ respondebo. Illud tamen in primis dicam, me nunquam satis laudaturum illorum sapientiam, qui omnia infirma, fluxa, commutabilia, in quibus casus & fortuna dominantur, nullam vim habere ad beatam vitam statuerunt. Hæc igitur omnia sapienti contemnenda, atq; pro nihilo putanda iudicabant. Sapientis enim est, non habere aliunde suspensas viuendi rationes: sed in animi bonis omnia vitæ præsidia collocare. Illa igitur tantùm bona numerabant, quæ essent vera, simplicia, recta, honesta, constantia: quorum opibus & præsidiis solum boni muniuntur, quæ nunquam eripi neque amitti possunt, quæ denique sola sunt propria eorum, à quib⁹ possidentur. Reliqua ꝯia, quibus improbi frequenter affluunt, q̃ impetu fortunæ facilè cõuelluntur, q̃ postremò sunt in casu sita, aut in amẽtissimę multitudinis opiniõe posita, nulla ratiõe bona nominãda existimabãt.

VI. AT

VI. AT gloria primum ex eo genere rerum est quarum copia flagitiosi homines sæpenumero redundant. Nisi parum Homero credis, apud quem Achilles indigne patitur, vulgari honorem, & laudis ornamenta virtuti debita, indignis tribui. Hac autem querela non solùm Achilles vsus est, sed multi etiam quotidie iure vtuntur, cùm passim videant homines malitiosos virtutis simulatione nefaria scelere tegentes, in luce hominum atque celebritate versari: eos verò, qui virtute præstant, in tenebris & caligine iacere. Neq; enim semper, quod tu assumebas, nominis amplitudo ortum habet è virtute. Imò longè sæpius dolis, atque fallaciis, quàm verà virtutis ratione comparatur.

VII. Est enim posita in iudicio populi, qui propter insitam stultitiam & temeritatem nequit vera cernere, nec inanem speciem dignitatis ab insigni forma veræ dignitatis internoscere. Sic autem fit, vt ille vir bonus & integer, atque veræ virtutis amator, cum nihil fingat ad opinionem multitudinis, gloria careat: contrà autem vafer, & astutus, imperitæ multitudinis errorem captans, diuinis laudibus efferatur. Quòd si nullum est vitium tetrius aut pestilentius eo, quod in virtutis specie latet (aliorum enim perniciem facilè prouidendo vitauéris: hoc autem prius impor-

tu-

naclade premit, quàm dolum ſentire queas) conſtatque gloriam longè ſæpius ſimulatione virtutis, quàm vera virtute parari: quę tandem cauſa eſt, cur non fateamur, gloriam à ſingulari genere improbitatis exiſtere? Hoc infinitis exemplis cõfirmari poteſt: videmus enim quotidie audaces & facinoroſos fortes exiſtimari: auaros autem & prodigos liberalitatis nomen obtinere, & alios item varijs viciorum cupiditatibus implicatos, vt virtute excellentes omnium ſermone celebrari. Facile enim quiuis, in tanta populi cœcitate, viri boni perſonam tueri poteſt, & amentis plebis oculos fallaci ſplendore perſtringere, Conſtantia verò quæ poteſt eſſe in ea re, quæ non in noſtra poteſtate conſiſtit, ſed tota ſita eſt in amentia populari? Quod enim fretum tantas habet agitationes fluctuum, quantas multitudinis impetus, atque dementia? Quæ fuit vnquam populis in aliqua ſententia diuturna permanſio? quem modo ſingulari genere laudis ornabant, eundem ſtatim lacerant indigniſſima contumelia: & quem antea cõuitijs inſectabantur, in cœlum laudibus extollunt. Eos expellunt, à quibus conſeruati ſunt: illos amplexantur, qui erant Reipublicæ pernicicm machinati. Nihil vnquam fuit in illis cõſtans & firmum, nihil quòd non varias mutationes in horas ſingulas haberet. Sæpe itaque

vnius hominis improbissimi dicto, sæpe seditiosi atque turbulenti ciuis oratione, & calumnia conuersi populi ijs, quos paulò antè eximia laude afficiebant, inferunt infamiam insignem, eosdemque bonis omnibus euertunt. In ista tam mobili populi voluntate, quam in singulas horas inanissimi rumoris aura commutat, in ista tam præcipiti temeritate, tantaque multitudinis amentia, aliquid inesse statuis, quòd sit grauibus & honestis hominibus expetendum? Quid enim quæso est minus virtutis grauitati conueniens, quam populi leuissimi plausum aucupari? Quid constantiæ magis aduersariũ, quam ex insipientissimi vulgi temeritate pendere? Quid denique miserius, quàm in ornamentis inania populi cõcessis aliquod vitæ præsidium constituere, quod quàm diuturnum sit, præstare non possis? Sunt enim omnes rumusculi perpetuò metuendi illis, qui ad glorię cupiditatem incumbunt, cum animaduertunt, quàm facilè temeritate eiusdem populi, qui eam conceſſit, infringi soleat. In eo autem quod dixisti, sublata gloria, studia virtutis extingui, pręclarè tu quidem virtutem ornas, quando statuis eam, nisi cupiditate famæ popularis excitata sit, officio fungi non posse. Placet ne tibi virtutis altitudinem atq; diuinam constantiam ad auctorem populum referre?

referre? Cum enim ita iudicas, virtutem non ipsius honestatis illecebris, sed amore tantùm istius inanissimæ nobilitatis ad res gerendas excitari, omnem virtutis dignitatem plebis arbitrio committis. Virtutis igitur genus inducis humile, supplex, ambitiosum, intuens omnes motus populi, multitudinisq; rumoni seruiens, vt præclaram famã possit aliqua tandem ratione colligere: qua quidem re nihil absurdius excogitari potest. Quid enim aliud est dicere, virtutem gloria incendi, nisi virtutem opinione populi plerumq; delirantis incendi? omnis enim gloriæ ratio sita est in cõsentiẽtis populi prædicatione. Quid igitur ille faciat in deserto loco, quem laudis tãtùm cupiditas acuit, & ad claras actiones suscipiẽdas inuitat? Necesse est enim, vt omnia virtutis officia deponat, si verũ est, quod in oratione tua parũ considerate posuisti, restingui virtutis studium, ni gloriæ facib' inflãmetur. Sed tu dum gloriã falsis laudibus ornare võluisti, virtutem ipsam propriis ornamẽtis spoliasti. Neq; enim vllo modo virtus illa dicenda est, q̃ famæ seruit, & officia vitæ ad populi opinionẽ moderatur. Virtus enim seruire nõ potest, q̃ sola libera est: nec humana ornamenta requirit, cum diuinis illustrata colluceat. Illa verò exẽpla, quib' vsus es, nõ me valde mouent: nã aut illi Imperatores, & principes nihil

de ſua laude cogitabant, ſed amore virtutis inflammati, res illas tantas gerebant: nunquam vllam ſolidę & expreſſæ virtutis rationem attigerunt. Iam Philoſophi, qui ſcripſerunt ad oſtentationem diſciplinæ, ſunt valde ridiculi: nam vitæ grauitatem oratione profitentes, re ipſa ſeſe leuitatibus iſtis dedidêre.

VIII. QVOD ſi vellē exemplis pugnare, infinitā propè multitudinē proferre poſſem eorū, qui peſſimis artibus nobilitati ſunt. Vt genera ſcelerum prætermittam, quam multi, vt immortale nomen apud ſuos aſſequerentur, actiones populares acerrimè ſuſcipiendo, patrias euertunt: quā multi, cùm optimos ciues, multitudinis amentiæ reſiſtentes extermināret, vt benefici atq; ſalutares ampliſſimis laudibus affecti ſunt? quàm multi poſtremò bellis iniuſtiſs. orbem terrarū vexantes, fuerunt hominum opinione in deorum numero collocati? Peruersè igitur faciunt, qui gloriā tanquam aliquod ſingulare bonum intuentur, cum ea improbiſſimis quibuſque tribuatur, & in opinionis leuitate & inconſtantia ſita ſit, & ſcelere ſępenumerò atque perfidia comparetur: & poſtremò virtutem expellendo, Reipub. firmamenta nefariè labefactet. Hæc mihi in mentem venerunt, quæ quidem video potuiſſe fuſius explicari. Eſt enim materies eiuſmodi, in qua poſſit totus dies facilè

consumi. Sed contineo me, partim quia nolo vobis orationem longiori molestus esse, partim quia satis esse dictum puto ad inanitatem gloriæ conuincendam.

QVAE *cùm ille dixisset, tum ego, Vtrumque, inquam, te fefellit Augustine. Nam & quo longior fuisset oratio tua, eò maiorem nobis voluptatem attulisset, & opinio mea intimis sensibus insita non potest adeò breui sermone penitus euelli. Quòd si mihi valde probauisses, in claritatis studio esse flagitiorũ omnium seminarium: non tamen auderem fateri, me tam facilè fuisse de sententia deiectum: ne fortasse eiusdem leuitatis & inconstantiæ, quam multitudini tribuebas, vituperationem subirem. Si verò rem vberim explanares, & argumentorum copia ex intimo artificio deprompta mihi vim inferres, & quamplurimis exemplis causam apertam faceres, fortasse non puderet me in tuam sententiam descendere. Nunc autem vides, quantam ignominiam habeat facilis animi mutatio: quare mihi gratissimũ feceris, credo item & Metello, si de hac quæstione copiosius disputare volueris. Perficies enim, vt si parum sententia tua mihi probata est, eam quam plurimis rationibus confirmes: si iam probata est, vt me saltem non leui certamine fusum, sed acri prælio superatum esse confiteor.*

HIC Augustinus ridens, Est certè, inquit, hominis gloriæ studentis in omni sermone infamiæ metu cruciari. Quare nolo deesse di-

nitati tuæ. Cum enim cõiiciam sententiam tuam à mea non discrepare, omnes conatus adhibebo, vt liberem te isto pudore, qui te verum fateri vetat. Exordiar igitur, nisi quid aliud nostro Metello videtur.

MIHI *certe, inquit Metellus, nihil isto sermone iucundius acciderit. Nam & incredibilem voluptatem ex vestro sermone capiam, & in hac tam dubia quæstione quid magis verisimile sit, argumentis vtrinq; collatis eliciã. Facigitur vt oratione tua rei totius vim & naturam inspicere valeamus.*

AVDITE igitur, inquit ille, Philosophum insignem ex Academiæ spatijs venientem, qui vobis aditum ad omnia Philosophiæ arcana patefaciet. Hic postquam arrisimus, adhunc modum exorsus est.

IX. IN primis ipsius nominis vis explicanda est, vt melius possimus de tota quæstione iudicare. Nemo autem dubitat, quin gloria sit in opinione Idem n. valet apud Latinos, quod apud Græcos δόξα. Quamuis enim δόξα in vniuersum opinionem significet, ita tamẽ vsurpatur, interdum vt illam tantùm multitudinis opinionem significet, quę habetur de dignitate cuiusquã, cum videlicet maior hominum pars est in alicuius laude consen-

tiens

tiens. Vnde etiã euenit apud Latinos, vt opinio pro gloria capiatur, veluti cum dicimus, aliquem esse virtutis opinione præstantem. Ex ipsa igitur vocabuli sententia iam facile cerni potest, quam aliena sit gloria à sapientiæ grauitate.

X. EST enim opinio imbecilla animi assensio, nulla certa ratione munita, sed obscura quadam imagine veritatis excitata, falsa sæpe & incognita pro veris atque perceptis apprehendens. Sapientia verò in errorem nunquam induci potest: neq; enim, siue cœlestia cõtempletur, siue terrena despiciat, in quamuis naturæ similitudinem, sed in ipsam naturam aciem mentis intendit. Cùm autem præcipuum munus illius sit, res stabiles, & nullo tempore interituras spectare, ita est cœlestium atque diuinarum rerum disciplinis assuefacta, vt nunquam ad humanarũ considerationem descendat, nisi priùs omnem circuncidat, & amputet inanitatem. Contrà opinio, cum sit rebus mortalibus atque fluxis intenta, ex illa consuetudine rerum minimè consistentium, quasi quodam æstu circumfertur incerta: & in summa rerum omnium ignoratione atq; temeritate versatur. Ita igitur fit, vt pro pulchris deformia, pro salutaribus perniciosa, pro iucundis acerba frequenter arripiat. Quocirca nihil tam pugnat cum sapientia, quam

opinio:nempe,quæ ſit inimica conſtantiæ, & amica leuitatis.Si autem nihil eſſe poteſt clarum & excellens, quòd conſtantiæ repugnet: qui fieri poteſt, vt gloria lumen aliquod habeat, cùm tota ſit in opinionis inconſtantia atque temeritate ſita? Sed fortaſſe dices, non debere omnia ad illam exactiſſimam ſapientiæ normam dirigi, quæ negat eſſe grauis & conſtantis hominis opinari: cosque te magis probare,qui multa cenſent opinione conformanda. Sit ita ſane: nec eſt enim neceſſe, omnia ad viuum reſecare. Sed qualis erit ea tandem opinio, quæ probanda eſt? Ea certè, quæ non ab imperita multitudine, ſed à paucis ſapientibus, vniuerſa etiam multitudine reclamante concepta eſt. At gloria in exiſtimatione populari atq; multitudinis opinione conſiſtit,quod loquendi conſuetudo facilè declarat. Non enim gloriæ cupidos appellamus eos, qui ſe paucis probari cupiunt: ſed qui ſe totos ad multitudinis arbitrium fingunt & accommodant.Quis enim vnquam ſeſe nobilitatis amore ab hominum cœtu, atque communione ſeiunxit? quin potius omnes qui laudem amant, in hominum luce atque celebritate verſari cupiunt,& in omnium conſpectu res magnas adminiſtrare: vt eam gloriam aſſequantur,quam ſibi propoſuerunt.Ille qui Platonem inſtar omnium exiſtimabat, & ab omni-

omnibus alijs desertus, præter vnum Græciæ sapientissimum non alium auditorem requirebat, non erat studiosus gloriæ, sed veritatis. Contrà verò Demosthenes, qui gloriæ cupiditate Academiam deseruit, si fuisset à populi corona destitutus, etiam audiente Platone verbum nullum feciſſet, sed potius animo fractus & mœrens luctu, quod aliquando feciſſe traditum est, propemodum contabuisset: sic est enim humilis atque demissus animus in gloriæ cupiditate. Quid Philosophi? Nónne satis ostendunt eam in populari prædicatione versari? Si enim eam paucorum iudicio contineri putassent, nunquam ad illius contemptionem tanto studio suos auditores instruxissent. Hoc igitur sit à nobis principio constitutum, eam in publica opinione consistere. Aliter enim Socratem glorioſum appellaremus: Alexandrum verò gloriæ contemptorem, quorum alter omnes hominum rumores aucupabatur, & cum magna bella susciperet, imperitorum opinioni seruiebat: alter multitudinem contemnens, non ad populi voluntatem, sed ad rectam rationem omnia vitę consilia referebat. Est igitur hęc vera gloriæ definitio vniuersæ multitudinis opinio, de alicuius egregia dignitate concepta. Reliqua deinceps persequamur, nisi prius ea, quæ à me hactenus dicta sunt, refellenda putas.

ID *quidem inquam, experiar posteaquam per te aueris. Nunc enim nullo modo committam, vt te interpellem, maximè cùm hæc definitio mihi non omnino displiceat.*

XI. CVM igitur, inquit ille, constet gloriam esse consentientem populi laudem, opinione excellentis decoris excitatam: illud intelligẽdum est, talem nos opinionem de rebus expetendis & fugiendis, de laudandis & vituperandis accipere, quales sunt ij mores, quibus imbuti sumus. Id enim quisq; laudabile iudicat, quod intuetur, quod amat, quod nimis ardenter appetit. Quanta igitur varietas est in vltimi boni iudicio, tanta in laudis opinione sit necesse est.

XII. CVM verò tam varium & multiplex sit hominum ingenium, tamq; dispares mores atque dissimiles, accidit vt in studium suum quisque rapiatur, & ea laudanda iudicet, quæ alijt vituperāda videātur. Quod quidem adeò latè patet, vt nullum sit tantum flagitium, nullum tam corruptum atq; sceleratum studium, quod in suo genere laudatore careat. Est enim certum laudis præmium, infimis etiam hominibus in ludicris artibus exercendis constitutum. Est & lenæ & meretrici sua laus in circumueniendā iuuentute, & turpitudinis illecebris alliciendā. Quę res impulit scriptorem quendam haud inelegãtem,

vt illam

vtillam perfectam & absolutã meretricis for mam, quæ cogitatione concipi potest, libro non inuenusto complecteretur. Quem librũ, si me audietis, legendo conteretis. Plurimum enim interest ad maximarum artium studia, videre quam pulchrè sint eo opere instructæ impuræ mulieres ad tendendas fallacias, & pecuniam extorquendam.

HIC Metellus ridens, bene, inquit, sanè fecit quisquis ille fuit, cum simplices fœminas, et huius tam præclaræ artis ignaras erudiuit. Quî potuissent enim fallendi disciplinam tenere, ni fuissent huius literis adiutæ?

QVID, inquit Augustinus, est impudentius vanitate? Quid odio maiore dignius, quàm doli, fraudes, insidiæ? Sed videmus Vlyssem Homericum auxilio Palladis celando & mentiendo, mentemq; ad omnem maliciam & fraudem versando, diuinis laudibus ornatum fuisse. Nunquàm certè Homerus Vlyssem, quem nobis ad effigiem absolutæ sapientiæ descripsit, his artibus præditum induxisset, nisi temporibus illis fuisset summæ laudi tributum, astutè fallere, & insidijs callidè circumuenire. Quid autẽ Vlyssem admiramur cum etiã Musæ apud Hesiodum glorientur, se cum velint falsa confingere & similitudine veritatis quos velint in fraudẽ inducere?

Sed ad maiora veniamus. Eſt ne aliquid, quod magis contineat ciuilem ſocietatem, diuini numinis metu, iuriſiurandiq́; religione atq; ſanctitate? Nihil ſanè. Qui igitur iuſiurandum violat, is non ſolùm in Deum impius, verum etiam totius humani iuris, & communis ſalutis euerſor eſt exiſtimandus. Attamen apud eundem Homerū legimus, fuiſſe quoſdam illuſtri, & clara fama propter periurium celebratos, qualis fuit

Autolycus ille, quo non præſtantior alter,

Vt inquit Homerus,

Et fraudare homines, & fallere numina diuûm.

Et ne parum elegantem eam perfidiæ ſcientiam putaremus, ſubiungit:

Namque ſuas illi dederat Cyllenius artes.

Neque enim tam præclara ſtudia ſine Dei illius ope coli potuiſſent, qui eo ipſo die, quo natus eſt, tam præclara dedit futuri latrocinij documenta. Namq; Apollinis boues abegit, & Vulcani inſtrumenta ſurripuit: aliaque eiuſmodi facinora edidit immortalitate dignißimus. Fabulæ ſunt, dicet fortaſſe aliquis. Fabulæ certè, ſed ab egregio vate fictæ, vt videremus expreſſam veritatis imaginem, & totius antiquitatis mores, & inſtituta cognoſceremus. Is igitur docet nos, illis temporibus, neq; latrocinijs maria, & terras infeſtas reddere, neque inſidijs, & perfidia generis humani

ni

ni ſocietatem violare, neq; impia fraude periurioq́; cœleſte numen offendere, infamiam vllam habuiſſe: ſed potius eos, qui ea ſcelera ſcienter & callide ſuſcepiſſent, magnam fuiſſe laudem eo artificio conſecutos.

XIII. Sed ne fabulis omnia confirmemus, quantam vim habeant leges ad laudem rebus impuris tribuendam, ex eo perſpici poteſt, ꝙ multa facinora tetrè & impiè concepta, apud quamplurimas nationes honeſta & laudabilia putabantur, quòd eſſent legibus præſcripta. Aſſyrijs mulieribus, antequam fuiſſet illis ab aliquo peregrino ſtuprum in luco Veneris oblatum, nubere legibus non licebat. In Lydia erat ſtatutum, vt mulieres corporis per vulgati quæſtu dotem ſibi conficerent: ita vt quæ id facere renuiſſet, non ſatis proba, neq; antiqui moris fœmina putaretur. Carthaginenſes, Rhodij, Galli, Scythæ, aliæ nationes quamplurimæ non ſatis numen placari poſſe exiſtimabant, niſi in ſacris ſolennibus homines immolarent: vſque adeo vt multi manu ſua filijs vitam eriperent. Qui igitur apud illos aras humano ſanguine aſpergeret, & ſeipſum parricidio contaminaret, vir religioſus & pius haberetur. Quid hic Maſſagetas, quid Derbices, quid Hircanos, & Caſpios commemorem, quorum legibus erant ea ſcelera conſtituta, quæ etiam fugiat & reformidet oratio!

tio? Hæc tamen illi, quòd essent sancita lege, & in more posita, iusta & honesta ducebant. Magnam enim vim habent mores, instituta, disciplinæ: quod vitæ communis exemplis facillimè cernitur. Talis enim est, vt paulò antè diximus, de rebus laudandis apud omnes opinio, quales sunt ij mores, quibus imbuti sunt. Neq; enim potestis, qui pudorē penitus amisit, honestatis specie commouere: neq; is, qui omne studium ad fallendum adhibuit, vera simpliciaq; laudare: neq; ille, qui diuturna cędis cōsuetudine efferatus est, humanitate & clemētia delectari. Nemo deniq; ea probabit vnquam, quę videt esse ab institutis suis abhorrentia. Cum hoc igitur adeò exploratum sit, quæ tandem vitę ratio potest illi constare, qui omnia ad gloriam dirigit, & studia vitæ multitudini probare ardentissime cupit? Si genus illud aureum extaret, Poëtarum monimentis immortalitati consecratum: tum demum illi, qui se totos fingerent ad multitudinis arbitrium, potuissent simul cum gloria splendorem virtutis adipisci. Cum enim essent vniuersi sapientes, quod nunc paucissimis cōtingit, nemo poterat multitudini suos mores probare, qui non esset omni virtute cumulatus.

QVOMODO *tandem, inquit, Metellus, sine*

ſine doctrinæ ſtudio, quod tunc in illis non erat, ſapientiam aſſecuti ſunt?

QVASI, inquit Auguſtinus, vllo ſtudio illis opus fuerit, qui nulla re, vt poëtę volunt, impediebantur, quò minus ipſam naturam optimam magiſtram ſequerentur. Aurum autem illud apud poëtas nihil aliud ſignificat, quam naturales opes virtutis atq; ſapientiæ. Quod vt melius intelligatis, vtar illis Heſiodi carminibus, quæ à te (me autem appellabat) haud ita pridem conuerſa memoriæ mandaui. Sic enim inquit:

Numine diuino primum eſt gens aurea terris
Edita, Saturnum dum cœli ſceptra tenebat.
Vt dij viuebant homines, neque triſtibus ægri
Curis, nec preßi æruinnis, duróue labore.
Omne malum cunctis aberat, triſtiſque ſenectus
Nondum tardabat vires: Sed ſemper eodem
Robore firmati ſtabant, viridique iuuenta:
Ducebantque choros ſumma dulcedine læti.

Hinc apparet illos homines præſidijs ſapientiæ circumſeptos fuiſſe: nempe qui mentem haberent ab omni perturbatione liberam & ſolutam: & ſeſe ab ijs malis, quæ corporis valetudinem perturbant, & ſenectutem infirmā, & odioſam efficiunt, tutos conſeruarent. Nondum enim ambitio & auaritia rationis arcem occupauerant: nec dum corporibus infini-

infinitam morborum vim luxuria atq; mollicies inuexerant. Neque solùm in vita virtutis fructum capiebant, sed etiam æquitate animi incredibili moriebantur, quod est cōsummatæ cuiusdam sapientiæ. Sequitur enim:

Non tamen inuiti linquebant lumina vitæ,
Sed mors vt grato dulcique sopore quietos,
Iam longa victos ætate amplexa tenebat.

Cum enim vis omnis abfuisset, neque dum pestilentes ægritudines in humanum genus invasissent: nemo poterat vita excedere præter fatum, præterq; naturam, sed longa atque beata senectute consumptus. Additum deinde est:

Cuncta illis igitur felicia proueniebant.
Omnia nam tellus, nullo poscente ferebat.

Hic non tam est terræ fœcunditas, quàm præstantia moderationis intelligēda. Erant enim diuitijs naturæ contenti, quæ sunt parabiles atque terminatæ. Si enim fuissent ardentes cupiditate, nunquam opibus illis, quas tellus mediocri diligentia culta largè fundit, atque munificè, eorum sitis potuisset extingui: sed in pecunia terra & mari quærenda, omnibus sese periculis exposuissent. Ergo non immeritò, cùm tantis honestatis & innocentiæ laudibus in vita floruissent, post mortem antiquitatis opinione fuerunt in Deorum numero positi. Sic enim ait.

Sed

Sed poſt quam fatum genus illud ſumere mortis,
Sancti terrarum genij ſunt nomine dicti,
Humani generis cuſtodes, & bona cunctis
Numina ſupplicibus depulſoresque malorum.
Nunc terras luſtrant, obſcuroque aere ſepti
Vadunt iuſta oculis, iniuſtaque facta videntes,
Et ditant caſtos homines in vota vocati.
Hæc conceſſa illis regalia munera diuis.

Eſt plane regium munus, & gentis aureæ maieſtati conueniens, munificentia ſua miſeros homines inopia & egeſtate leuare, idque tam opibus terræ venis effoſſis, quàm ijſdem ſapientiæ muneribus, quibus eſt aſſecuta diuinitatem. Hoc enim arbitror Heſiodum ſignificare voluiſſe, cum illos diuitias cultoribus ſuis elargiri affirmat. Sed vt ad propoſitum redeamus: ſi genus illud aureum in vita permaneret, nec eſſet maiore ex parte ſepultum, tum fortaſſe, qui omnia officia multitudinis iudicio conformaret, facilè poſſet egregios fructus honeſtatis percipere. Sed videtis quãta ſit huius auri diuini penuria? Socrates apud Platonem in illa ciuitate, quam finxit omnibus opibus florentem atque beatam, ex huius aureæ nationis ſtirpe Principes ſtatuit. Cum enim vniuerſam ciuitatem in tres partes diuiſiſſet: alijs enim Reipub. gubernacula tradidit, alios ad vrbis cuſtodiam armis inſtruxit: alios poſtremò voluit vel terram colere, vel

in

in arte quapiam fabrili exerceri . Cum igitur hoc modo ciuitatem distribuisset, Principum ordinem aureum appellauit: Militum verò argenteum: agricolarum autem & opificum æneum atque ferreum. Vult itaque Principes excellere præstantia sapientiæ: milites autem robore animi: infimorum autem hominum ætatem in pecuniæ studio consumi. Sic enim intelligit illam auri, argenti, & æris differentiam. In illa autem ciuitate, quam vir sapientiss. vt absolutam formam beatiss. populi descripsit, fatetur multis partibus plures cuiuscunque generis opifices, quàm optimates & principes, hoc est, sapientes futuros. Ergo illic erant plures inueniendi, qui diuitias atq; voluptates, quàm qui veram virtutem amarent. Quòd si in illa Rep. cogitatione Platonis informata, pauci futuri erant honestatis appetentes, pre multitudine hominum ferrea, hoc est, flagitiosa: quid dicendum est in tanta & tam insanabili omnium gentium cupiditate, tamq; præcipiti amentia populorum? An parùm liquet, q̃ verè idem vates, cuius testimonio paulò superius vsus sum, perditos ferreæ gentis mores insectetur? Nullum, ait, iuris aut religionis vestigium in terris apparere: nullũ esse inter hospites hospitij fœdus: nullam inter fratres atq; propinquos beneuolentiã: nullam inter amicos officij & amicitiæ sanctitatem.

tem. Deinde filios ait, contumelia parentes suos natu grandes afficere, nec vllo deorũ metu ab hac tanta sceleris immanitate reuocari. Tum conqueritur nullã omnino laudem tribui, neq; religioni, neq; iustitię, neq; probitati: & eos, qui ciues suos iniuriis, & maledictis vexant, summoperè laudari Postremò pudorem asserit è terris exterminatum esse. Nemesim in exilium pulsam, iustitiã humanis sceleribus infensam hominum cœtus deseruisse, & in cœlũ euolasse. Sed quorsum attinet Poëtarum sententiis vti, cum infinitis exemplis intelligamus, nihil posse fingi multitudine turbalentius, nihil amentius, nihil in omni genere perniciosius: Quotus enim quisq; est in populo, qui sapientiã diuitiis, honestatem voluptatibus anteponat? Contra verò omnes sunt ardentes cupiditate, nihil recta ratione moderante, sed omnia effrenata libidine, atque nefaria voluptate metientes. Cęco animi impetu salutaria declinant: pestifera atq; perniciosa consectantur. Eadem cæcitate mentis impediti nomina rerum immutãt. Simplices & apertos homines stultos appellant, vnde etiam illud inueterauit apud Gręcos, vt εὐήθεια, quæ propriè significat ingenuam bonitatem optimè sentientem, stultitiam significaret, & nomen, quod erat laudis proprium, cõtumeliæ seruiret. Contrà verò malitiosi, & fronte sceleus

scelus occultantes, vt viri prudentia clari, sermone omnium celebrantur. Temeritati & audaciæ fortitudinis nomen imponunt: prudentiæ verò & moderationi, timiditatis. Legibus obtemperare, imbecilli animi esse statuunt: viribus vincere, glorioſum. Frugales auaritiæ nomine vituperant: prodigos autem magnificentiæ laudibus exornant. Atque postremò in omni genere virtutes deserunt, vitia persequuntur, à studio honestatis abhorrentes, & indomitis cupiditatibus inflammati, in summa opinionum inconstantia, & inanitate versantur. Sunt in rebus afflictis humiles: in secundis elati: in discrimine armorum timidi: in pace & otio præfidentes: in inopia supplices: opibus autem affluentes ingrati: In periculis enim cõstituti optimorum auxilium implorant: timore autem liberati, eosdem è patriæ finibus expellunt. Est namq; vulgi proprium, omnem virtutis excellentiã odio habere, eamque, vt libidini populi nimis aduersariam, de medio tollendam putare. Hinc illud scelestissimum facinus Ephesiorum natum est, qui cùm Hermodorum eiicerent è ciuitate, nõ aliam causam attulerunt, nisi quòd virtutis industria nimium inter omnes excelleret. Hinc etiam existit ostracismus ille. Sic enim appellabatur illud exilij genus Athenis & Argis incredibili ciuium

scelere constitutum. Quid enim aliud fuit in Aristide, quod offenderet populi voluntatẽ, nisi admirabilis quædam iustitiæ & integritatis opinio? Quid Cimonem & Themistoclem è patria eiecit, nisi res memorabiles in rebus bellicis effectæ? Quid aliud eosdem Atheniensis induxit, vt exilio aut morte viros excellentes afficerent, nisi quòd cernerent in illis singulare quoddam *lumen virtutis* elucere? Sed Athenas omittamus hoc infando scelere nimis infames atq; detestabiles. Quid Hermocratem Syracusis exterminauit, nisi facinus illud maximum atque pulcherrimum, quo florentissimas Athenienſium opes attriuit, & patriam obsidione liberauit? Quid Dionem nondum præclaro illo munere perfunctum, cum adhuc tyranni, quorum iugum à ceruice patriæ depulerat, arcem tenerent, expulit, eundemque patriæ libertate constituta, vita priuauit, nisi egregij illius muneris inuidia? Quid hic referam Camillum, Coriolanum, Rutilium, Metellum atque Ciceronem, & alios innumerabiles singulari industria præstantes, quibus propter excellentem virtutis opinionem aqua & igni interdictum fuit? Infinitum esset, si vellem persequi, quàm fuerit semper vulgi temeritas optimis viris infesta. Nescio enim quomodo semper homines animo magno, splendidoque ingenio prædi-

ti,

ti, populo ſuſpecti & inuiſi fuere. Quamuis igitur neceſſitate cõpulſa multitudo omnes imperij opes ad egregios viros deferat, vbi primũ eorũ virtute fuerit ſingulare aliquod beneficium cõſecuta, extinguit continuò beneficij memoriam inuidiæ magnitudo: & ita fit vt eos, quorum opera & conſilio patriam atque fortunas retinet, & patria & fortunis omnibus extrudat, & illis peſtem inferat, à quibus conſeruata eſt. Cùm igitur conſtet, omnem populum eſſe amẽtem & ingratum, nefarijsque ſceleribus adſtrictum: quid tandem laudare poterit, quod ſit à vera virtute & honeſtate profectum?

HIC *ego interpellans: O hominem, inquam, minimè popularem. Sic enim acriter in cauſam plebis inuectus es, vt valde verendum ſit, ne quid hinc emanet, quod in te plebis animos accendat. Quamũ enim video, ſic vniuerſam populum improbitatis & amẽtiæ condemnas vt neminem à tanto numero excipias.*

NEMINEM certè, inquit ille? Non tamen vellem exiſtimes, me tam cenſu & facultatibus, quàm virtute & induſtria ſummos viros à vulgo ſecernere. Is enim ſum, qui omnes homines ingenio præſtantes, & animi ſui motus rectæ rationis imperio ſedãtes, & omnem curam & cogitationem ad communem vtilitatem conferẽtes, quamuis inopes ſint, & obſcuris parentibus orti, in principum numero haben-

habendos censeam. Contrà verò qui hebeti ingenio sunt, & languori desidiæque dediti improbis cupiditatibus obtemperant, & publicam salutem negligentes, omnia referunt ad suam vtilitatem, quãuis in amplissima familia nati sint, & res magnas administrent, plebeios existimo. Non enim quantas opes habeant, considerandum est, sed quantis digni sint. An tu illos Principes & optimates appellandos existimos, qui libidini seruiunt, & potentia abutuntur ad miserorum hominum calamitatem: patrimoniumque suum contra ius & fas amplificando, & plebi grauissimas iniurias inferendo, patriæ statum nefariè labefactant? Si enim vetera memoria repetamus, intelligemus profectò hoc fuisse plerunque in omni Repub. paucis propositum, vt paulatim omnes possessionibus suis iniuria pellerent, & in omnium fortunis impunè dominarentur. Cum autem ipsi soli omnia possiderent, plebs omnibus bonis spoliata esset, nihil mali cogitari potest, quod non esset in populi calamitate. Fit enim plerumq; vt ampliſſimam pecuniam insolentia atq; fastidium: egestatem verò præceps audacia cõsequatur. Ita igitur euenit, vt & opulenti superbè imperãdo, & egentes in nobilium fortunas impetum faciendo, vtrinq; patriam turbulenta seditione conuellant, Ergò cùm omnis

omnis populus in principes & plebem infi-
mam distributus sit, & vtraque pars malis scele-
ribus inquinata, & hostili odio imbuta, sem-
per in alterius perniciem incitetur, quid tan-
dem boni erit ab vniuerso sperandum? Est e-
nim in plebe temeritas, furor, audacia, cum
incredibili studio nouitatis: in ijs autem, qui
Principes appellantur, superbia, immanitas,
auaritia cum immoderata dominandi cupi-
ditate coniuncta. Quibus vitijs omnia tan-
dem concidant opus est.

XV. ILLVD autem magno argumento est, nullum esse tam improbum facinus, quod non auctore, & adprobatore populo concipi possit, quod quotidie videmus eos, qui publi-
cum otium importunitate sua perturbant, &
omnia diuina & humana iura violant, vt vi-
ros fortes & patriæ studiosos mirificis laudi-
bus extolli. Quid enim persequar ea scelera,
quæ in turba & seditione ciuili cum magna
laude concipiuntur? Quid autem, postquam
discordia, sanguine imbuta ciuium animos
diuturna cædis consuetudine reddit imma-
nes & efferatos? Neq; enim solùm laudantur
ære alieno oppressi, cum suis creditoribus ne-
cem afferunt: verùm etiam qui propinquos
& amicos interimunt. Nullã enim apud eos
vim tunc habet naturæ lex: nullam possidet
religionem sanguinis communio: nullam
sancti-

sanctitatem retinet amicitia: sed potius omnium gentium iura inaudito scelere & audacia violantur. Qui autem plura facinora immanitatis ediderint, & audacius fidem iurciurando firmatam fefellerint, astutiusque aduersarios nihil hostile propter fidem interposi-tam metuentes, insidijs oppresserint amplioribus laudibus afficiuntur. Neque enim malitia vllum dedecus illis imprimit: imò res alias ab illis gestas exornat. Inde fit vt plerique malint homines se improbitate callidos, quam in innocentia parùm astutos existimari. In nomine enim simplicis bonitatis erubescunt: & in fama malitiosæ peruersitatis insolenter efferuntur. Ac vtinam veterà tamtùm exempla, quæ à Græcis & Latinis accepimus, in medium adducere licuisset. Sed recens memoria tam multa nobis suppeditat, vt antiqua reticenda videantur. Quid enim, vt de hac potissimum regione loquamur, mali fingi potest, quod Italia in ijs seditionibus longinquitate temporis inueteratis non viderit? Multi enim fuêre, qui fratres atque propinquos necarent: qui templa religiosissimè culta ciuium cæde funestarent, arasque sanctissimas sanguine suorum aspergerent. Multos etiam legimus contra fidem interpositam aut fame, aut inaudito supplicio à ciuibus suis interfectos. Omnia denique facinora su-

scipi videmus, quæ semper in omni ætate à multitudine furente suscepta sunt, quæ pestem & exitium rebus omnib' inferre solent. Quæ enim gens est, quæ non huiusmodi sceleribus diuulsa, funditus interierit? Cum itaque omnia magna imperia vel externis bellis, vel intestina seditione corruerint, longè plura fuerūt ciuili discordia, quam hostium armis excisa. Hic populorū furor Atheniensium imperiū deleuit. Hic Spartam & Thebas attriuit. Hic Romā & omnes deniq; nationes imperio florentes extinxit. Videtis hanc discordię flammam inter Christianos principes excitatam, quæ nō solū miseris Pannoniæ reliquiis, sed Germaniæ, Galliis, Italiæ, Hispaniæ, toti deniq; Europæ deflagationē minatur, quantum terrorem omnibus incutiat? At hoc tantum malum, tam nefarium & crudele bellum, tantum Christianæ Reip. periculum scimus esse multitudinis scelere & amentia conflatum. Populares enim furiæ eas faces in Christianā Remp. immisere. Quòd nisi Christus Opt. Max. numine suo tantū incendium restinxerit, omnia conflagrabunt. Cùm enim singulę ciuitates Italiæ sint in duas partes iam inde à Frederici secūdi temporibus diuisæ, & inter se hostili odio dissidentes, fit sępenumero, vt qui viribʼ inferiores sunt, dum aduersarios vlcisci possint, nullo modo recusent exte-

raru

rum gentium dominatum. Tantaq; est hominum dementia, vt cùm patriam aliarũ nationum imperio atq; libidini prodiderint, existiment suam dignitatem esse præclarissimè constitutã. Omne nanq; dignitatis ornamentum ponunt in ciuib⁹ alterius factionis euertendis. Hæc Italiç cruenta seditio populos incitauit, vt primum Germanos, deinde Gallos, postremò Hispanos ad Italiæ dominationem euocarent, & florentissimç orbis pari vastitatem & exitiũ inferrent, & odium tandẽ inter duos summos principes excitarent, qui de Italiç possessione dimicãtes, vsq; eo ꝓgressi sunt, vt corũ contentio, si diu vixerint, cędẽ ingentem, & Christiani nominis interitũ moliri videatur. Hostes. n. nostri satis acres atq; parati ad nostram perniciem accedũt, magis amentiç nostrç, q̃ viribus suis cõfidentes. Nunc igitur magna belli contentione Pannoniæ reliquias aggressi, haud mediocrẽ cladem gentib⁹ illis intulerunt, & bonã Pannoniç partẽ ferro & flamma populati sunt. Qui nisi diuino numine, vt spero, fuerint repressi, in quamcunq; regionẽ armorum impetũ pertulerint, omnia delebũt. Christus Opt. Max. qui summa cœli templa diuina maiestate cõplet, populo Christiano, quem sanguine suo in lucem & libertatem vindicauit, clementer ignoscat, cumq; ab ista malorum tẽpestate defendat, iramq; suam

ſuam in hoſteſ ſui nominis aliquando co-
uertat. Diuina ſiquidem ope, diuinoq; conſi-
lio opus eſt ad tantã peſtem arcendam, quãdo
humano conſilio depelli nõ poteſt. Confido
equidẽ fore, vt hęc mala impetu furentis mul
titudinis excitata, fortiſſim⁹ imperator Quin-
tus Cæſar confirmatus Chriſti auxilio pro-
pulſet. Periculi tamẽ, quod nobis intenditur,
magnitudo, nullis verbis explicari poteſt.
Cauſa verò huius impendentis mali non ali-
unde, quàm à furore partium nata eſt. Ipſæ
enim nõ contentæ cæde & ſanguine ciuium,
quo ſępenumero leuiſſimis de cauſis vrbes re-
plebant, complures etiã Reges ad diſcordiam
ſollicitauerunt: & omnia periclitati ſunt, quo
tandem non modò patriam perderent, ſed
vniuerſam Chriſtianam Remp. in extremum
diſcrimen adducerent. Nunc igitur quemad-
modum præclari artifices operibus ſuis dele-
ctantur: ita videmus huius tanti ſceleris prin-
cipes & auctores erectos & alacres expectati-
ne rerum nouarũ volitare. Nec enim ſolùm
exules, & ære alieno oppreſſos, qui niſi patria
extincta, ſe incolumitatem retinere non poſſe
credunt: ſed alios etiam videmus, quibus li-
cuiſſet otio honeſto frui, ex hoc tanto ruinæ
periculo capere voluptatẽ. Nunc enim ſpem
concipiunt fore, vt aduerſarios vlciſcantur,
vt impunè latrocinẽtur, vt opes ſuas per ſum-
mum

mum scelus amplificēt. Sic autem stulti sunt, vt non intelligant fieri non posse, vt in vniuersæ Reip. ruina salutem suam incolumem à communi calamitate cōseruent. Quod minimè mirandum est: nunquam enim fuit consilium in populo, nunquam certa & constans vitæ ratio: sed immanis audacia atque temeritas omni flagitiorum genere copulata.

HIERONYMI OSORII LVSITANI DE GLORIA.

LIBER SECVNDVS.

HIC, METELLVS. *Sunt, inquit ista Augustine, vt dicis. Multa enim imperia populari amentia conciderunt. Non tamen recte videris facere, si propter aliquam tempestatem Reipublicæ incidentem, quæ tamen non omni loco nec semper excitari solet, omnem populum in crimen voces. Nam illæ ipsæ Resp. quæ scelere intestino corruere, nunquā ad aliquem gradū amplitudinis peruenissent, nisi fuissent*

aliquo tempore bene constituta, publicaq; in columitatis amantes: & in hac tanta rerum omnium perturbatione videmus multas nationes pacti & otio studentes.

AD HAEC Augustinus: Falleris, inquit, & Metelle, si non credis omnem multitudinem ijsdem semper esse flagitijs coopertam, sed id min' apparere, quàm diu est securitate legum atque metu iudiciorum illigata. Fuit enim rebus humanis hoc cœlesti legum munere consultum, quod quidem præstat, vt aliquando metu comprimatur audacia, & innocentia sine cura sit. Fit enim vt dum singuli supplicia metuunt, sese facilius vniuersi contineant. Attamen quemadmodum bestiam immanem, quamuis eo tempore, quo vinculis constricta est, minimè nocet, nõ ob id ciurem atque mansuetam appellamus, quia venit nobis in mentem, quantas strages edaret, si fuisset illis vinculis emissa. Sic etiam cum intelligamus omnẽ populum nõ sponte sua, sed legum minis quasi quoddam animal ferum & indomitum alligari: debemus cogitare quid faceret, si claustris illis euolare potuisset. Atque id ipsum magnum argumentum est, multitudinem agrestem atque feram esse, quòd nulla ratione potest, nisi lem metu septa sit, vitæ officia tueri. Leges

enim

enim non sunt grauibus & honestis homini-
bus, sed leuibus & flagitiosis impositæ. Ridi-
culum enim est, iis dare leges, qui florent opi-
bus sapientiæ, & sponte sua in maximarum
virtutū studia incumbunt. Non igitur castis
& integris, sed impuris, & omni genere turpi-
tudinis inquinatis scriptę sunt, vt petulantiā,
auaritiā, & reliquas animi labes vi, minis atq;
metu constringant, & indomitas cupiditates
supplicij formidine refrenent. Cùm ergo ma-
nifestum sit, nullum vnquam populum in
officio contineri potuisse, nisi fuisset legum
seueritate deuinctus: easque constet amentiæ
& furoris coërcendi gratia inuentas esse: pos-
sumus de furore & amentia populi dubitare?
Qui quidem etiam cum est omnibus iuris
vinculis impeditus, dat magnam significatio-
nem temeritatis, motusque ratione vacuos
atque turbulentos requirit, & cùm primùm
vires colligit, omnia repagula iuris effringit.
Omnes enim id conantur, vt in eum statum
perueniant aliquando, in quo possint im-
pune quæuis maleficia committere. Quam-
diu igitur inopes & imbecilles sunt, metu
iudiciorum à flagitio reuocantur, non ta-
men semper Multi enim, quamuis sint omni
rerum præsidio destituti, quietem pati non
possunt, & tetra & immania facinora mo-
liuntur. Nam cùm animus ardet pecuniæ

cupiditate; aut inflammatur libidine, aut præceps odio & iracundia fertur, & ad terrorem legis obdurescit, nullum est tantum flagitium, quod non concipere audeat. Fit enim vt primùm nefaria cupiditas ad facinus impellat: deinde spes cælandi & occultandi animum audacia confirmet. Est autem verisimile, leges ab initio non nimis aspera supplicia sceleri statuisse: sed cum intelligerent: Reipub. moderatores, maiorem vim habere: spem vtilitatis ad cupiditatem inflammandã, quàm pœnæ metum ad restinguendam, addebãt semper aliquid ad animaduersionis seueritatem, vt aliqua tandem ratione vitia comprimerent, donec per omnia supplicia paulatim ad mortem deuentum est, qua omnem atrocitatem pœnæ complexi sunt. Nihil est enim multitudini ipsa morte terribilius. Attamen tam effrenata cupiditate plerunque concitatur, vt neq; morte proposita à scelere refrenari possit. Fieri enim nequit, vt libido ad potiundum temerè incitata minis vllis contineri diu valeat: erumpat enim aliquando necesse est, & omnia officia vitæ peruertat. Quàm cupiant autem omnes populi, è iuris atque legum custodia emitti, facilè ex eo perspicitur, quòd vt quisque maxime sibi populum conciliare vult, ita maxime leges omnes paulò seuerius nefariam libidinem resecantes,

tes,abrogare contendit. Hac enim via multi opes & gloriam quæsiuere, atque vt publicæ libertatis custodes omnium sermone laudati sunt,cùm interim̃ sapientes & acuti homines ad insidias præcauendas;qui istis aduersabantur, salutare magis quàm iucundum consilium in medium afferentes,vt communis vtilitatis euersores de medio tollerentur. Vt enim qui febri vehementius afflictantur, infesti sunt medicis, remedia salutaria quidem, acerba tamen adhibentibus:illos autem diligunt,qui gelidam aut qui duis aliud suppeditat,quo febris æstus aliqua ex parte releuatus postea magis ingrauescat:sic populus animo semper æger illis inimicus est,qui seueritate Rempubl. sanare cupiunt & eos amplexatur, qui populum vniuersum specie vtilitatis illectum,sint intra breue tempus omnibus bonis euersuri. Eos enim,qui non recta & salutaria, sed grata atque perniciosa suadebant,vt Reip. tutores atque parentes, contra opes diuersa sentientium præsidijs publicis armabat,atq; tandem in omnium dominatione constituebat. Ita igitur eueniebat,vt immodica libertatis cupiditate libertatem penitus amitteret. Illi enim,qui populi dementia eum gradum honoris assequebātur, omnibus qui vel animi magnitudine, vel sapientia præstabant, vel luce̅m, vel exilium inferebāt. Cum igitur

ita Remp. propugnatoribus omnino ſpoliaſſent, ſine vllo metu crudeli dominatu populum, qui eum aluerat, opprimebant. Quid eſt autem quæſo in terra tyrannide tetrius? Quid odio maiore dignius? Quid iuri humanæ ſocietatis infeſtius? At omnes fermè tyrannos accepimus dementia & ſcelere multitudinis natos eſſe, ciusque præſidio potentiam corroboraſſe. Nec enim, vt antiquiſſima commemorem, Orthagoras Sycionius, aliā ſibi viam ad tyrannidem muniuit: nec alijs artibus Cypſelus Corinthum occupauit, nec Piſiſtratus alia ratione Athenarum potitus eſt. Quid hic referam Gelonem, Alexandrum, Phalarim, aliosq; innumerabiles non ſolùm in illa antiquitate, ſed patrum etiam noſtrorum memoria tyrannos inſignes, quos omnes cōſtat populares extitiſſe, & populorum amentia eas opes comparaſſe? Si laudari poteſt tyrannus, laudate populum, qui tyrannos gignere & alere ſolitus ſemper eſt. Quòd ſi tyranni deteſtabiles & execrandi ſunt, quis populi temeritatē non execrabitur, quæ tam immania & importuna mōſtra in humunarum rerum perniciem extulerit? Quamuis igitur, vt cò reuertamur vnde digreſſi ſumus, aliquis populus aliquo tempore ſedatus & quietus eſſe videatur, non quid tunc non agat animaduertendum eſt, ſed quę ſit eius vis, quę mens, quę opinio,

opinio, quæ voluntas, quid efficeret, si fuisset legum custodia liberatus, quam sit infestus bonis atque sapientibus, quàm facilis atque benignus improbis, quanta postremò detrimenta communibus rebus amentia multitudinis inuecta & importata sint. Extat quærela grauissima Solonis elegantissimis versibus cõscripta, quibus deplorat suorum ciuium insaniam & cupiditatem, qua quidem asserit, omnes Atticas opes conficiatq; consumi. Nondum opes Asiæ luxuriam in Græcorum mores inuexerant, quę homines effœminarent, omnesque virtutis neruos inciderent: cùm iam animaduerteret vir sapientissi. omnem populi impetum ad interitum spectare. Cum enim videret potentium insolentiam, & perditorum hominum egestatem, timebat ea mala, quæ vel propter eximias opes, vel propter extremam inopiam excitari solent, stupra, adulteria, intoleranda conuitia, furta, latrocinia, sacrilegia, deinde seditiones, proditiones, clandestina cum hostibus colloquia, atque tandem patriæ totius euersionem, quæ omnia solent omnib. populis accidere. Quod vt melius intelligamus, inspiciamus à capite aliquam Rempubl. rerum gestarum gloria florentissimam, qualis extiterit eo iam tempore, quo seuiore disciplina fundata esse videbatur. Fuit ne populus vnquam populo

Romano aut prudentię opinione grauior, aut rebus gestis illustrior? Non prorsus. Ponite nunc ante oculos singulas Romanorum ætates, & ea scelera, quæ temporibus illius Reip. castis & integris concepta fuêre, in memoriã reuocate; vt melius de omni populo iudicare possitis. Vt enim facinora regum ætate nefariè suscepta præteream, post exactos reges populus in duas continuò partes distractus, ab externis bellis ad intestinam seditionem conuersus est. Principes enim id proposítum habebant, vt plebi libertatem & fortunas eriperent. Publica itaq; bona domum auertendo, & priuatos hominesſuis exturbãdo, in potestatem suam omnia redigebant. Plebs iracundia furens ad nobilitatis imperium exscindendum, inuidiæ etiam stimulis concitata ferebatur. Alteri igitur eos, quorũ tutores esse debebant iniurijs grauissimis onerabant, alteri in illos, in quorum tutelà erant omnes opes Reipub. impetum faciebant. Interim potentium hominum cupiditas omnes possessiones vsurpabat, fœneratorum immanitas ciues in neruo deuinctos contumeliis atq; verberibus conficiebat: multitudo tribunitiis furoribus agitata; omne imperium aspernabatur, vimque summis magistratibus inferebat, clandestini, nocturniq; cœtus, & occultę ciuium coniurationes interitum Reip. denunciabant:

ciabant. Quid referam illas insanæ plebis secessiones, illam nobilitatis in opprimēda plebe contumaciam, illam temeritatem plebis ad affligendam publici cōsilij grauitatem instructam & armatam; illam postremò odij acerbitatem contra populi commoda in principum animis insitam, & penitus inhærentem: lam in legibus rogandis aut abrogandis, in tribunorum intercessionibus, in obnuntiationibus augurum, quantæ turbæ commotæ, quantæ cædes etiam interdum factæ? Pauci enim erant, qui ratione aliqua ducti communi vtilitati consuderent: multi qui omnia infima summis paria facerent, turbarent atque commiscerent. Tantum itaque malum erat populi scelere cōflatum, vt bellum quantumuis magnum atque periculosum, esset sanis ciuibus optabile & expetendum. Nec enim alia ratione poterant discordiæ sedari, nisi cōmunis periculi metus animos otio dissidentes ad commune malum depellendum coniungeret. Hæc erat illa prisca Romanorum disciplina, hoc illud Reipub. decus & ornamētum: hi deniq; ciuitatis illius sancti & incorrupti mores. Non hic disputo de immensa luxuria & auaritia, & reliquis pestibus, quę post imperium latissimè propagatum & otii terra atque mari constitutum, incubuerunt ad nominis Romani pernicię. De illa ætate incór-

rupta priſcorum hominum loquor, omnium Græcorum atque Latinorum ſcriptis illuſtrata. Quòd ſi nullus vnquam populus habitus eſt Romano præſtantior, iſque vel eo tempore, quo magis excellere videbatur omnibus virtutis & induſtriæ laudibus, fuit infinitis ſceleribus inquinatus: quid de reliquis omnibus exiſtimandum eſt, qui omnia ſtudia vitæ in turpem quæſtum & effrenatam libidinem contulêre? Vera eſt igitur & ſapiens eorum ſententia, qui à procuratione populi tanquam à nauigatione maris ſcopuloſi & infeſti fugere præcipiunt. Non immeritò itaque Demoſthenes, cum Athenis exularet, & ciuitatis arcem reſpiceret, flens exclamabat: O Minerua, inquiens. Quid tibi venit in mentem tribus feris importuniſſimis delectari, noctua, dracone & populo? His quidē verbis ille vir eloquentiſſimus non modò grauiter, vt debuit, in populum inuectus eſt, ſed eius etiam naturam, & ingenium ſapienter explicauit cum noctua atq; ſerpente coniungens. Nulla enim noctua ſic luce ſolis, vt multitudo ſplendore virtutis offenditur. Nullus draco tam vaſtus & immanis eſt, qui ſit conferendus cum feritate populi multiplici lapſu, & impetu furente omnia peruertentis.

11. ERGO cùm hominum opiniones cum eorum moribus & vita conſentiant, ita vt id

ſolum

solum laudent, quod institutis suis conuenire viderint, constetque omnem populum esse magnis furoris & amētiæ stimulis agitatum, atque virtutis ipsius inimicum: erit quispiam tam sine mente, qui dignitatem aliquam in illius opinione positam existimet? qui tam feri & indomiti animalis motus obseruet? qui multitudinem cœcam & amentem sibi magistram vitæ constituat? qui denique ad illius infinitam libidinem actiones administret? Quid enim est amentius, quàm tam varias & inanes hominum opiniones intueri? Quid difficilius, quàm tam contrarijs & inter se repugnantibus studijs & cupiditatibus obtemperare? Quid denique miserius, quàm popularis offensionis metu dies atq; noctes exanimari? Est enim primùm libertas abijcienda, sine qua vera dignitas, quæ tota est in virtute posita, ne intelligi quidem potest. Virtus enim non in populi opinionē, sed in se ipsam *in*tuetur, nec leges accipit, sed potius imponit, nec vllis malis frangi potest, sed est ab o*m*ni malorum impetu semper inuicta. Fit itaque, vt dum miseri homines dignitatis specie capti, gloriam consectātur, omnia ornamenta veræ dignitatis amittant. Deinde quid absurdius, q̄ honestatis iudicium committi indicibus inhonestis, atque totius virtutis ignaris? Semper enim cùm de re aliqua quæstio exoritur,

exoritur, requirimus iudices, qui sint eius rei, quæ vocatur in dubium, scientissimi? Si de Philosophia certamen est, summos Philosophos studiosè consulimus. Si controuersia aliqua iuris incidit, eorum sequimur auctoritatem, qui optimi Iureconsulti numerantur. Si de rebus ad artem Musicam pertinentibus ambigimus, ad eorũ examen, qui sunt in Musicis valde exercitati, omnia perpendimus. Neque id solùm facimus in artibus ingenuis, sed in sordidis etiam, vt ad iudicium artificum excellentium omnia referamus. Nihil enim arbitramur indignius, quàm velle aliquem de re, cuius vim penitus ignorat, ferre sententiam. Si igitur in omni contentione eorum insolentiam, qui iudicant de rebus, quas nunquam cognitione attigerunt, intolerandam censemus: qui conuenit existimationem multitudinis virtutis experris & ignarę, in virtutis iudicio magnifacere? Quid? in artibus leuissimis iudicum imperitorum audaciam damnamus: rei verò omnium maximæ atque pulcherrimæ iudicium populari amentiæ committemus? & non quid pauci sapientes, sed quid vulgus imperitum statuat, intuebimur? & quos singulos vt leues & insanos contemnimus, ijs vniuersis tantum auctoritatis tribuemus, vt eorum opinione à turpibus honesta distinguamus? Quid illud? quan-

tum

tum mali est: Nemo enim potest ab omnibus laudari, nisi sit iucundus vniuersis. Nemo autem potest id assequi, nisi seipsum ijsdem sceleribus astringat, quibus vniuersam multitudinem infectam esse videt. Nihil est enim aptius ad amorem conciliandum, quàm studiorum similitudo. Est igitur illi necesse, qui diligi cupit, vt ineat rationem, qua populi cupiditati satisfaciat. Ita efficitur, vt qui gloriæ seruiunt, non modò sint humiles & amentes, verumetiam scelerati. Nam populari temeritati ita addictum esse quempiam, vt nihil moliri audeat, quod intellexerit nō fore populo iucundum, est extremæ cuiusdam humilitatis: honestatis autem iudicium ad multitudinis arbitrium deferre, singularis stultitiæ: indomitis verò populi cupiditatibus obtemperare, sceleris immanissimi. Est igitur illorum humilitas contemnenda, & leuitas irridenda, & improbitas execranda. Illud autem est valde odiosum, quod vt quisq; maximo animo præditus est, ita maximè opinionis errore gloriam aucupatur: eaque de causa omnia vitæ consilia ad populi voluntatem alliciendam dirigit. Nec enim potest aliter clarus esse, & summos honores adipisci, nisi popularis existat. Popularis autem ille est, qui nihil omnino neque dicit, neque facit, quod populo ingratum fore cognouerit. Cum igitur is, qui

valet:

valet industria, & ad omnem disciplinam d
cilis est, animum suum ad studium multit
dinis adiungit, tetra facinora suscipiet.
III. QVOD si solum hebetes & tardi ani
mi raperentur in istum errorem, non tantu
damni fieret. Nam neque si se studio sapien
tiæ dicauissent, valde proficere potuissent
neque eorum erratis tam multa detrimen
fuissent rebus communibus importata. Cùm
autem homines florentes ingenio sic vita
instituunt, vt mortem populo gerendum exi
stiment, duplex malum est. Nam & seipso
priuant illo amplissimo virtutis fructu, quem
perciperent, si studia sapientiæ coluissent, &
multò grauiora mala possunt ciuibus suis ex
cellenti industria machinari. Præstans enim
naturæ vis perinde est, atque sunt ij mores &
disciplinæ, quibus informatur. Vt enim nihil
est Reip. salutarius ingenio excellente, si suc
rit honestis artibus excultum: ita nihil Reip
pestilentius esse potest animo maximo pra
uis opinionibus imbuto. Ergo qui populi li
uitatem intuebitur, quo maiore industria fu
rit, eo erit pernicioſior. Populi enim disciplī
na assuefactus, ingenium suum ad ea flagitia
quæ populo cordi esse videt, diligenter exe
cuet: & in ijs conficiendis inter omnes excel
let, omniaque summo studio declinabit, quæ
populo suspecta & inuisa cognoscit.

IV. AT

V. ATQVE primùm cum Philoſophiæ ſtudium vulgo ſpretum, atque contemptum eſſe videat, nunquam is erit, qui magnam vitæ partem in ſtudijs ſapientiæ conſumendam exiſtimet. Nunquam igitur inueſtigabit, quis ſit terræ ſitus, quæ forma, quæ circumſcriptio, quæ maris vniuerſas terras ambientis ſpecies atque magnitudo, quæ fontium & fluminum natura, quàm diſparia atque diſſimilia genera plantarum & animantium. Neque inquiret quam, quæ ſit origo ventorum: quæ vis fulgurum & fulminum, vnde nocturnæ faces flammis coruſcantibus, & cometæ, quos vulgus eſſe putat malorum prænuncios, exiſtant. Nunquam denique iucunditatem illam ſentiet, quæ percipitur ex admirabili ſpecie atque pulchritudine ſiderum, immutabili conſtantia, certos & æquabiles motus in omni ætate conſeruantium: neque poſtremò in ſui ipſius cognitione ſtudium vllum ponendum arbitrabitur. Quæ certè conſideratio illũ ad ſummum ſapientiæ gradum perducere, ingentiq; voluptate afficere, & ad ſummi rerum conditoris amorem incendere potuiſſet. Sic autem omnibus opibus diuinis affluens, illum beatum ſtatum aſſequeretur, qui in cœleſtium atque diuinarum rerum cognitione conſiſtit. Ille enim demum eſt beatus exiſtimandus, cuius mens hoc diuino contemplationis

pabulo, quasi quodam nectare, & Ambrosia
alitur atque sustentatur Quid enim aliud est
Deorum interesse conuiuijs, quàm diuinis o-
pibus sapientiæ, quæ quidem sunt epulæ men-
tis, & cogitationis, abundare? Nolite enim
putare, doctissimos homines fictis fabulis nos
in eum errorē inducere voluisse, vt crederemus Tantalum aut Promotheum, aut alium
quempiam à Deis conuiuio splendidè ma-
gnificéque ornato acceptos fuisse: sed cum
existimarent Deorum vitam naturæ cogni-
tione contineri, eos qui in naturæ perueſtiga-
tione multum operæ & studij consumebant,
Deorum conuiuas appellauerunt, quòd diui-
nis Sapientiæ dapibus alerentur. Fœlix enim
ille habendus est, nō qui ingenio ad quæstum
& libidinem abutitur, sed qui rerum potuit
cognoscere causas. Qua quidem notitia nihil
vtilius aut humanæ naturæ conuenientius in-
ueniri potest. Nam si natura pulchritudinem
amamus: nihil possumus cernere hac tam ex-
cellenti mundi specie pulchrius. Si voluptas
omnes mortales allicit: nullæ voluptates sunt
cum ijs, quæ mente ex notitia rerum capiun-
tur, vlla ex parte conferendæ. Si tranquillus
animi status est ardenter expetendus: nihil
est, quod maiorem vim habeat ad constanti-
am animi comparandam. Is enim qui diui-
num rerum pulchritudinem amare cœpe-
rit,

git, nunquam humanarum cupiditate concitatus vllum scelus admittet. Deinde cùm sic natura comparatum sit, vt mores nostros ad imitationem eorum, quos assiduè intuemur, effingamus: opus est, vt qui singulari studio in naturæ cognitione defixi sùt, cœli magnificentiam, constantiam & ornatum imitentur: nec aliquid in vita suscipiant, in quod aliqua humilitatis, aut inconstantiæ, aut turpitudinis suspicio conuenire possit. Nam humilitati repugnat amplitudo naturæ: inconstantiæ, rati & æquabiles astrorum omnium cursus, totiusque naturæ cœlestis firmitas: turpitudini verò, tam magnifici operis decus & ornamentum. Ex iis itaque studijs præclarissima efflorescat necesse est pietas atq; iustitia, & reliquæ virtutes, quibus humani animi excoluntur, atque ad diuinæ mentis similitudinem accedunt. His igitur tantis tamque diuinis bonestatis fructibus, qui ex studio sapientiæ constant, carebit is, qui gloriam expetendam censet. Necesse est enim, si in vulgus cõmendari cupit, vt seipsum ab eo studio seiungat, quod vulgo despici atque contemni perspicit.

V. QVI quidē si multitudinis opinionem despiciens, animum suum summis artibus excoluisset, quàm facilè contemneret omnes illas insanias populares? Nec enim conuenit,

animum

animum incredibili celeritate cœlum, terra
atque maria perlustrantem, aut gloriæ cel
britatem angustis terræ finibus, exiguoqu
temporis spatio circumscriptam exquirer
aut ignobilitatem vt maximum malum ext
mescere. Omnis enim gloriæ splendor ex
guis regionibus continetur, & intra breu
tempus extinguitur. Et quanuis in omnes n
tiones effundi, atque in ætatem longissima
propagari potuisset, illi tamen qui per infin
tam cœlestium regionum magnitudinem
nimo peregrinatur, & æui æternitatem con
sideret, nihil magnũ esse potest, quod sit te
ræ angustijs inclusum, & aliquando tande
vetustate cõsumendum. Omnis enim huma
narum rerum memoria necesse est tande
obscuretur & euanescat, & obliuione semp
terna deleatur. Quod si veritas ad sapientiu
normam dirigenda est, constatque sapient
homines gloriam parui pendere, quid caus
est, cur gloriam expectamus? Nec enim vlla
clarius se sapientia solet indicare, quàm gl
riæ cõtemptione. Qui enim ambitione distr
cti, hominum rumusculos intuentur aper
declarant nondum se mentis aciem in natu
ræ magnificentiam intendisse.

VI. ILLVD deinde naturæ iudiciu
num est parui ducendum? Omnes enim, qu
gloriæ causa ad res gerendas impellũtur, cas
cup

cupiditatem occultant atque dissimulant, seque finem alium sibi proposuisse profitentur. In quo facilè iudicant, inesse in gloriæ cupiditate insignem aliquam fœditatem. Nō enim, quod amplum & honestum esse statuunt, ab hominum conspectu remouendum censent: sed potius enituntur, vt id in omnium oculis ponant atque constituant. Cum ergo illi, qui nondum sensum omnem amiserunt, gloriæ cupiditatem in hominum conuentu profiteri non audeant, nónne apertè iudicant, eam esse insigni turpitudini affinē? Quòd si cupiditas glorię turpis est, & ipsa gloria turpis habēda est, neq; enim ea res honesta est existimāda, cuius appetitum inhonestum esse constat. Nec mirandum est eos etiam, qui omnia referūt ad nominis claritatem, qui populi famam vt rem omnium præclarissimam sibi proponant, natura admonitos sentire huius insanæ cupiditatis turpitudinem. Est enim tum pestilens & exitiosa, tum insatiabilis & infinita: nempe cuius nec ardor vllo modo restingui, nec impetus vlla ratione coërceri potest Nec modò singulos homines amentes & insanos efficit, sed vniuersam Rempublicam exagitat, & omnia societatis humanæ iura peruertit. Ex illa enim acerbissima odia, turbulētissimę seditiones, teterrima bella nascuntur. Reliquæ deinde cupiditates pacē plerunq;

runq; & otium expetunt, vt ijs rebus potiã
tur, quæ in bello obtineri nequeunt: at hæ
vna quietem publicam pati non poteſt, ne
aliud optat, quàm patriæ procellam & tem
peſtatem, rerumque omnium confuſionem
Poſtremò ſingula vitia ſingulis virtutibu
aduerſantur, libido temperantiæ, frugalitat
luxuria, liberalitati auaritia: at hoc vnum in
omnes virtutes cœco impetu incurrit, om
nemque ſplendorem decoris & honeſtatis ex
tinguit.

VII. ATQVE in primis quàm ſit contra
rium prudentiæ, videamus. Eſt enim pruden
tia recta ratio, lumen quoddam animo præſe
rens, quid fugiendum aut ſequendum ſit, ſin
vllo errore præſcribens. Hoc tamen lumen i
habere non poteſt, qui multitudinem inſa
nam atque dementem ſequitur, & in omn
officio ſeſe ad eius libidinem accommodat
Qui autem gloriæ ſeruiunt, vt demonſtraui
mus, libidini & amentiæ multitudinis addict
ſunt. In aura enim populari dignitatem om
nem conſtituunt. Quare neceſſe eſt, vt in ea
dem tenebras incurrant: videmus enim cos
qui ſemper aliquid noui in Repubſ. moliun
tur, & quietæ ciuitatis ſtatum ſolicitant, ma
gnos atq; claros exiſtimari: qui verò bonum
& æquum populi rumoribus anteponunt, in
obſcuritate latere. Sic enim eſt amens multi
tudo,

cudo, vt turbulentos homines, perniciemque rebus communibus afferentes, laudib⁹ in cœlum tollat. Salutares autem ciues communi paci & otio consulentes ne homines quidem existimet. Quid autem amentius Hectore? Cùm enim illum hortaretur Polydamas, ne temerè cum Achille confligeret, sed reciperet se intra mœnia, vnde hostium impetum sine vllo periculo propulsaret, consilium illud spernens, se, parentes, & patriam funditùs euertit. Videmus tamen illum viribus suis stultissimè præsidentem diuinis laudibus ab exercitu affectum: Polydamantem verò patriæ sapientissimè consulentem, indigno cõuitio iactatum. Quis autem, vt fabulas omittamus, ex ijs qui gloriam amant, non se mallet Hannibalis, quàm Hannonis esse similem cùm alterum videat eximijs laudibus efferri: alterum vix à quopiam nominari? Atqui Hannonis consilio potuisset Carthago diutissime permanere: Hannibalis autem amentia omnes opes Carthaginis excisæ sunt. Infinitis exemplis è Græca & Latina historia sumptis poterit cõfirmari, quam sit studium gloriæ prudentiæ aduersarium. Sed minimè necesse est: quotidiè enim videmus eos, qui ciues ad inutilia bella solicitant, qui temeraria & periculosa consilia sanis & tutis anteponunt, quorum animi sunt stimulis quibus-

dam amẽtiç concitati ad facinus obeundum
in oculis ciuium eſſe, & vt viros acres & a
nimoſos omnium ſermone celebrari : con
trà vero qui ciuitatis otio conſulunt, & lon
gè in poſterum conſilio ſuo Reipubl. inco
lumitati proſpiciunt, ignauos haberi. Iam
ipſam gloriam tantopere colendam putare
quantæ tandem eſt imprudentiæ atque leui
tatis argumentum? Neque enim quidquam
fingi poteſt leuius aut commutabilius, po
puli exiſtimatione atque voluntate. Sæpe e
nim pertenui quadam ſuſpicione, ſæpe ſer
mone non certis auctoribus diſſipato, non
rarò inuidia ex alicuius hominis egregij di
gnitate conceptа, eos quos antea laudibus af
fecerant, atrociter inſequuntur, eorumqu
nomini notam nefariç turpitudinis inuru
quos paulò antè in cœlum extulerant. Cùm
igitur tanta ſit in gloria leuitas & inconſtan
tia, is certè qui contra omnia fortunæ to
menta ſe gloriæ præſidio præclarè ſeptum a
que munitum eſſe ſtatuit, ſtultus & demen
eſt exiſtimandus. Ille tamen longè demen
tior, qui videns quàm infirma ſint omnia
gregiæ famæ propugnacula, omnia tamen i
lius cauſa ſibi facienda putat. Vtrumque igi
tur nimis alienum eſt à prudentis ſententi
& grauitate, & ea præclara ducere, quæ ſun
inania, & quæ ſentit eſſe inutilia, ardenti ſtu
di

ſtudio conſectari. Deinde qui fieri poteſt, vt vir excellenti ingenio præditus, neque ſolùm longo rerum vſu, ſed omnium gentium monimẽtis inſtructus, qui populorum atque regum illuſtrium imperia & res geſtas cognouerit, & totius ætatis conſequentis ordinem diuina mente perſpexerit, laudem à pauciſſimis hõminibus, iiſque imperitiſſimis magno ſtudio petendam arbitretur? Quantula enim eſt iſta hominum multitudõ, apud quam laudari poſſumus, ſi ad omnes homines, qui vniuerſam terram incolunt, ſi etiam ad illorum, qui fuerunt, poſteaúe naſcentur, numerum conferantur? Fieri ergo non poteſt, vt vir omni prudentia cumulatus, gloriam, cum exiguis terrarum finibus circumſcribatur, & breui temporis ſpacio terminetur, & poſtremò in leuitatis opinione ſita ſit, non contemnat atque deſpiciat. Quod ſi quis iſta cupiditate non vacuerit, quamuis prudentiæ nomen habeat, imprudentiſſimus eſt habendus. Satis enim indicat, ſe parum inſtructum & ornatum eſſe illis rebus, quæ prudẽtiam efficiunt, cùm id appetit, ꝙ præ illarum ſplendore erat valde cõtemnendum. Cum igitur exploratũ ſit, gloriam ſitam eſſe in opinione populari, q̃ quidem ſemper eſt comes ſtultitiæ atq; temeritatis: nihilq; minus conuenire prudentis hominis grauitati, q̃ id appetere, quod eſt Reipu

blicæ pernicioſum, & ſapientis amplitudine nimis indignum: nihil magis perſpicuum eſſe poteſt, quàm gloriæ cupiditatem prudentiæ repugnare.

VIII. SI autem cupiditas gloriæ prudentię aduerſatur, & prudentia virtutem omnem continet: is, quem ſtudium gloriæ ſolicitat, virtute omni carebit. Primùm enim neceſſe eſt, vt humanæ ſocietatis iura violet. Videmus enim vulgo deſpici ſimplices & apertos homines, nihil per vim aut fraudem gerentes, ſed iuſtitiam, atque pietatem ſtudiosè colentes. Eos quamuis pleriq; bonos viros eſſe fateantur, ciues tamen nullo numero habent. Vxores autem calamitatem ſuam deplorant, quòd datæ ſint in matrimonium ignauis hominibus, quibus neq; ſtudiū ſit patrimonium augere, neque opes malis artibus amplificare. Serui moleſtè ferunt, ſe dominos imbelles, & nulla induſtria p̃ditos habere. His aũt ſermonibus incitati liberi, dictitant ſe nulla ratione parentum veſtigijs ingreſſuros, ſed vbi primum adoleuerint, operā daturos, vt in Republ. dominentur. Nihil eſt igitur ad opinionem multitudinis humilius innocentia: nempè quam contemnunt ciues, execrantur vxores, ſerui deſpiciunt, liberi ſumma contentione fugiendam eſſe cenſent. Omnes enim exiſtimant eos, qui leges ſanctas habēt, & æquitate omnia

ómnia metiuntur, non consilio, sed imbecillitate ab iuiuria abstinere: & eum, impunitate proposita non contendit, vt per scelus etiam nefarium ad summum honoris gradū ascendat, hominem abiecti animi, auramētem iudicant. Hanc igitur vnam rationem augendi nominis & gloriæ cōparandæ pleriq; putant, q̄ in vi & audacia cōsistit. Dum enim videant eos, qui leges obseruāt, à multitudine contēni: non modò ciuilia iura, sed illud etiam ius naturę lege sancitum incredibili audacia cōculcant. Neque enim possunt illum statum assequi, quem sibi proponūt, quamdiu ęquo iure cum ciuibus suis contenti fuerint. Quantum igitur in illis est, ea omnia conuellunt, quæ cupiditati suæ obstare vident, nempe leges, iudicia, consilium publicum, & omnem denique constituendę Reipublicę rationem. Quid enim attinet hic commemorare, quantam cladem rebus humanis inuexerit, vt alios innumerabiles omittam, Imperatorum gloria? quantam cædem, incendium, vastitatem orbi terrarum intulerit? quantas furor hic immanis in omnibus regnis & imperiosis populis strages ediderit? Sunt. n. hæc adeò perspicua, vt oratione nullius indigeant. Nec per se solum est ambitio & laudis effrenata libido pestilęns & exitiosa, sed auaritiam & similes rerum humanarū pestes effundit. Qui enim princi-

principes esse cupiunt, omnes auaritia immani sunt. Partim enim existimant valde pertinere ad dignitatis amplitudinem, splendidi cultus elegantiam, partim ad gratificandi voluntatem & multitudinem infinita largitione deliniendam opes summo studio compa-randas esse dicunt. Omnes itaque qui nominis claritatem amant, ita pecuniæ student, vt eam omnibus rectis artibus anteponant. Qui quidem si in gloria ineffet aliquod bonum atque natura expetendum, cùm alienum appeterent, & iura violarent, potuissent se non inhonesta ratione defendere.

HIC ego ridens, Te quidem, inquam, eorum causam agentem sane libenter audirem. Non quòd diffidam posse te, modò velis, omnia crimina quantumuis tetra et capitalia diluere. Est enim ingeniosi iurisconsulti, perditam litem omnique iuris præsidio destitutam superiorem efficere, & ad clientis vtilitatem leges omnes interpretari. Quamuis igitur non dubitē, te facilè posse facinorosos homines crimine omni liberare: cupio tamen acumen istud ex artificio vestro depromptum propius intueri.

OBLITVS nees, inquit ille, me hodie iurisconsulti personam deposuisse? Non est igitur cur tibi insidias fieri suspiceris. Omnem namq; artē, qua, vt inquis, causam è manibus aduersariorū cum volumus extorquemus, à nostra disputatione remouebo. Alibi

igitur

igitur censeo tibi caueas. Hic enim nihil erit veteratorium, aut malitiosè comparatum ad fraudē inferendā. Verè itaq; & simplici animo patrociniū eorum susciperem, qui laudis cupiditate contra ius opes suas amplificant, si constaret, gloriā esse rem præclaram & expetendam. Non tamen tu fortasse mihi succenseas, si illos defendā, si ad me accedāt. Ipsi pro se causam dicent. Finge igitur sic tecum loqui homines claros, honoris & laudis appetentes.

NOS, inquient ij certè sumus, qui omnia vitæ consilia ad gloriam & honorem referamus: ignobilitatem & humilitatem in extremis malis numeremus: & nihil esse ducamus præclarum & excellens, nisi quòd ad famę celebritatem dirigatur. Quocirca nullum laborem fugere, nullum periculū recusare in hoc studio debemus: nec nobis indignum aliquid putare, quod nos ab obscuritate vindicet in hominum lucem & claritatem. Neque enim vllum tantum malum opinione nostra fingi potest quod sit cum obscuritate & contēptione aliqua ex parte conferendum. Posses ne tu, qui gloriam laudas, tam honestum orationis principium vituperare? *Minimè, inquam.* Nunc igitur, inquit, attende, qua ratione hoc iacto fundamento defensionem instituerent.

Cum igitur, inquient, omnia ad nominis amplitudinem dirigamus, cōsentaneum est,

vt ea ſtudia perſequamur, quæ gloriam pariant, ea verò deſeramus, quæ apud omnes improbantur. Videmus autem homines iuſtitiam & æquitatem obſeruantes, propter inopiam vulgo contemni: eos autem qui opibus abundant, quamuis iniuſtiſſimi ſint, erectos & alacres, magnaque famulorum antecedentium atque ſequentium turba conſtipatos incedere. Hi ad Reipublicæ conſilium adhibentur: illis honores deferuntur: eos omnes mortales intuentur, cùm ob vitę magnificētiam, tum quia ſperant, eos tantùm poſſe publicam ſalutem atque dignitatem tueri, quibus ampliſſimæ fortunæ fuerint. Quantum autem inſtrumentum in pecunia ſit ad dignitatem, non ſolùm vitæ communis exemplis, ſed etiam prudentiſſimorum hominum auctoritate confirmari poteſt. Illi enim primi vibium conditores atq; rectores, qui ſempiternæ memoriæ commẽdati ſunt, ſic initio ſtatuerunt, vt tantum loci quiſque haberet in ciuitate, quantum illi pecuniarum eſſet. Cenſibus enim conſtitutis, omnique populo in certas claſſes pro pecuniæ ratione diſtributo, penes coſdem honores ſummi fuére, qui ſummis opibus affluebant. Ita igitur factum eſt, vt egentibus à Reipub. moderatione deiectis, diuites atq; beati res cõmunes adminiſtrarẽt. Hic autem mos omnium gentium conſenſu confir-

confirmatus est. Quære Hispaniæ tuæ monumenta, & reperies Hispaniæ primarios viros diuites homines appellatos fuisse. Sic enim passim legimus; reges, quoties de reb' ad Reipublicæ summam pertinentibus consultare voluissent, diuites homines euocasse, vt eorum ope & cõsilio, vel bellum vel pacem facerent. Nomine autem diuitum satis constat principes intelligi, qui quidem, vt ex nomine apparet, nõ tam virtute & industria, quàm opibus & facultatibus ad illum principem locum ascenderũt, & nobilem stirpem in multa sæcula propagarunt. Hæc cùm ornatius & copiosius explicarent, tum illam nobilitatis ciuilis rationem à te duobus libris constitutam cuerterent, ostendentes quàm parum sit firmitatis &. roboris in virtute ad posteritatem nobilitandam, nisi opes adhibeas, quæ solæ complures familias illustres & nobiles effecerunt. Id autem demonstrarent, in singulis nobilium familiis perspicuum facientes, eas omnes ex opibus singulari diligentia partis originem duxisse: atq; tantisper dignitatem retenturas, dum incolumes fortunæ permanserint. Hæc igitur cum verbis illustribus & acutis sententijs differuissent, tum ita fortasse concluderent. Ergo cùm tanta momenta sint in diuitijs ad gloriam comparandam, cùm omnes aditus ad honores, ad imperia, ad gene-

ris nobilitatem, qui sunt sæpe numero virtu-
tibus intercluſi, magnitudini pecuniarum a-
perti sint: & nos vitam sine dignitate morti
instar putemus: possumus ne pecuniã aliqua
ratione contemnere? Non prorsus, inquient.
Aut enim diuitiæ nobis omni studio quæren-
dę sunt ad nominis claritatem, aut glorię stu-
dium omnino deserendũ. Nihil est enim glo-
ria sumptuosius, quam vel minima illiberali-
tatis suspicio frequenter obscurat. Sunt enim
in vitę cultu immanes quidam sumptus faci-
endi; sunt hospitibus conuiuia splẽdidè atq;
magnificè comparanda: est ampliſſima fami-
lia semper alenda: sunt multi mortales mune-
ribus alliciendi: sunt postremo multa ad vni-
uersi populi voluptatem atque plausum refe-
renda Qui autem existimat, se iuris æquitat
obtemperando hos tantos, & tam multis in
locis sumptus facere posse, est omni sensu
auxilio destitutus, atq; vitę cõmunis ignarus.
Qui enim iustitia par esse voluerit, nunquam
opibus & potẽtia superior esse poterit. Est igi-
tur necesse, si velimus illorum vestigijs insi-
stere, qui nomen suum immortalitati conse-
crauerunt, qualis fuit C. Cæsar & Cn. Pom-
peius, & alij huius generis innumerabiles fa-
ctis illustres, & vitæ splendore magnifici, vt
multa contra iuris præscripta moliamur: vt
prædam ex priuatorum bonis faciamus: vt

publica

publica depopulemur, vt nullam occasionem patrimonij contra fas augendi prætermittamus. Neque est cur nos vlla iuris ratio perturbet: si enim esset aliqua constans & certa iuris descriptio, non tanta esset contentio armorum propter controuersiam iuris excitata. Omnes enim qui sumunt arma, ius suum persequi dicunt: eiusdemque defensio partem vtramque ad hostilem dissentionem solicitat. Vnde facilè apparet, cum reliqua omnia sint dubia & controuersa, hoc vnum ius certum esse, communique gentium more comprobatum, vt legum æquabilitas locum tantùm habeat in ijs, qui fortuna sunt & conditione pares: qui verò potentia præstant, omnia, quæ viribus occupare poterunt, obtineãt, illisque cedant imbecilliores, & ita tandem omnia ad eos, qui sunt in summo loco collocati, deferantur. Pareant igitur istis legibus, qui imbecillo animo sunt, vitamque in humilitate ducere, & contumeliam pati possunt. Nobis verò, qui propter altitudinem animi nihil vnquam abiectum & humile cogitauimus, indignũ est vlla legum formidine conturbari. Quid? Nos cùm ad decus nati & instituti simus, & ad excellentẽ gloriæ formã amplectendã ardenter incitati, cùm tantum opib⁹ atq; dignitate valeamus, æquo iure cum infima plebe viuemus, & eadẽ iuris societate

deuincti cum ijs erimus, quos tanto interuallo superamus: & æquo animo cum abiecta & contempta multitudine commercium iuris habebimus? Non profectò vlla conditione tantam indignitatem patiemur. Omnia potius iura violabimus, & vniuersæ patriæ statum conuellemus, quàm tantum dedecus admittamus. Hæc si dicerent homines clari atq; nobiles, venit ne tibi in mentem, qua nam ratione posses eorum sententiam refutare? præsertim cum demonstrarent se eorum exemplum sequi, qui sempiternæ memoriæ propter factorum excellentiam cõmendati sunt?

NON *ita quidem facilè, inquam. Neque enim facilè est dicere contra homines non modò potentes, verumetiam acres, atq; dicendum paratos, nisi sumpto prius spatio ad confirmationem animi, atque diligentissimam commentationem.*

HIC *Metellus, quam isti diserti, inquit, sint, nescio: hoc vnum scio, illorum rationem ad tyrannidem spectare. Fieri enim non potest, quin ea animi furentis elatio patriam opprimat vbi primum vires nacta fuerit.*

VERVM id quidem est, inquit Augustinus, Attamen id mihi facilè probant, non posse eos clarum in Repub. nomen adipisci, qui iustitiam colunt: suntque magis ad accipiendam iniuriam, vt recta ratio postulat, quam

quam ad inferendam parati. Sic enim est amens & cęca multitudo, vteos pro nihilo ducat, qui manus á scelere continent: eos verò, qui iura omnia conculcant, laudibus exornet. Hoc igitur multos mortales ad omne nefarium facinus impellit, vt ex scelere laudem aucupentur. Fit itaque vt gloriæ cupiditas nõ solum propter honorum contentionem, sed etiam quia est cum auaritia & luxuria coniuncta, omnia diuina & humana iura violet, atque tyrannides vbique constituat. Hinc enim erumpat aliquando laudis appetitio, necesse est. Videmus enim eos egregijs laudibus efferri, qui tetri & immanes in patriam existunt. Quanta enim prædicatione celebrantur ij veteres, qui non contenti priuata viuendi ratione, tyrannidem occupauere? Quin etiam patrum memoria multi, quos minime necesse est nominare, egregiam laudem consecuti sunt tetra & crudelia facinora suscipiendo, multaque contra publicam salutem, & vniuersæ Reipublicæ libertatem moliendo. Hac enim ratione summis honoribus vsi, & in ciuitatibus suis dominati sunt. Quid imperiosi populi: Quid reges illustres? Alia ne ratione sibi gloriam pepererũt, quàm gentium iura violando, & iniustissima bella finitimis populis inferendo? Cum enim summi principes animaduertant, non alia via posse clarius

rius & amplius nomen adipiſci, quaſi communes hoſtes genèris humani, omnib⁹, quos opprimere poſſunt, infeſti ſunt. Hac igitur libidine furentes, cauſam aliquam dictu ſpecioſam prætendunt, vt non ſine ratione videantur alijs regibus aut populis perniciem afferre. Primo igitur tenuiores inuadunt: deinde acceſſione victarum gentium duplicatis viribus potentiores adoriuntur. Iam ſi vident vicinos atteri ſeditionibus, ad diſcordiarum euentum, tanquam ad certiſſimam prædam, attenti ſunt. Sperant enim fore, vt altera pars illis ſupplicatum pro auxilio veniat, & hac via creduntita ſe poſſe victis ſubſidio occurrere, vt tam victos quàm victores libertate ſpolient, aut certè partem vtramque mutuis vulneribus confectam aggredi cogitant. His artibus Aſſyriæ principes imperium auxerunt. Eiſdem Perſæ & Medi rerum potiti ſunt. Hac ratione Athenienſes in ſocios tyrannidem comparauere. Eadem etiam via Lacedæmonij ſocios oppreſſerunt. Quid de Philippo dicam? qui partim vi, partim dolis & fraudibus vniuerſam Græciam ſubiugauit? Filius autem illius Alexander, cùm orbem terrarum iniuſtis armis peragraret, & innumerabiles nationes, à quibus nunquam læſus fuerat, euerteret, nominis ſui gloria omnes mundi regio-

nes

nes impleuit. Qui si ab iniuria abstinuisset, ne tenuis quidem illius fama ad nos vsque permanasset. Romanos autem, quis non videt ambitione præcipites omnia bella quęsiuisse, iugumque omnibus terris imposuisse? Apud quos disputabat Carneades, omnes opes, quas habebant, illis dimittendas esse, si vellent iuris humani pręscriptis obtemperare. Sed quid opus est in rebus adeò perspicuis multis exemplis vti? Parum neliquet, omnes fermè, qui ardentes gloriæ cupiditate in rerum bellicarum studium incubuere, nullam rationem iuris habuisse? Scitum est igitur illud Antigoni dictum, Sophistæ cuidam librum de iustitia inscriptum illi offerenti, Nugaris, inquit, cum apud me de iustitia disseras, quem armis alienas vrbes inuadentem. Intelligebat enim Rex acutissimus, cum, qui ditionis augendæ, & gloriæ parandæ gratia bella sumit, intra regiones officij contineri non posse. Inde adeò factum est, vt nullus vnquam rex Iusti cognomen adsumpserit: cùm enim alij vrbium expugnatores, alij Aquilæ, alij Fulmina appellantur, permulti etiam Inuicti cognomine gauderent, neminem vnquam in omni memoria ætatum, temporū, regionum accepimus, qui se iustum appellari vehementer expeteret. Quæretis autem fortasse, quæ tanta illos amentia vexaret, vt sese titulis vim

& im-

& impetum significantibus efferrent? Iustitiæ verò nomẽ, quo nullum est magis regio muneri consentaneũ, omnino despicerent? Quia videbant eos, quos æquitas & continentia delectabat, vulgo contemni: qui autem viribus ad iniuriam vtebãtur, consentienti omnium laude celebrari. Quod si nihil est hominum opinione clarius industria militari: & constat omnes fermè, qui gloriam armis assecuti sunt, iniustos, & humano generi infestos extitisse: relinquitur, nihil magis pugnare cum iustitia, quàm gloriæ cupiditatem. Hæc enim, vt dictum est, propter bonorum contentionem intestina bella concitat, patriamq; omni crudelitate lacerat, multisque vulneribus impositis tandem extinguit. Nulla denique tanta iniuria est, quæ non habeat ortum è gloriæ cupiditate.

IX. NVNC, si lubet fortitudinem videamus.

PERGE, *inquam, hic enim audire cupio quid sentias.*

PRIMVM, inquit, est euellendus error omnium animis insitus. Opinantur enim nihil esse quod magis accendat animũ ad egregiæ virtutis studium, quàm eximiæ nobilitatis desiderium. Hoc autẽ euenit, quia parum acutè vident, quantum intersit inter virtutem & audaciam: & quantum ab animi magnitudine

dine furor & amentia differat. Nam si omnes, qui quacunque de causa sese intrepidè in armorum discrimen inferunt, fortes appellandi sunt, cur non omnes sicarios & gladiatores multum in sanguine & cæde versatos fortes appellamus? Fit enim persæpè, vt maiora facinora edãt in turba perditi homines, quàm in prælio pro patria inito viri virtute præstantes. Quid est igitur, quo virtus ab audacia & temeritate præcipiti distinguatur? Primùm quidem rectæ rationis imperiũ, sine quo nulla mentis affectio poterit ad virtutis amplitudinem pertinere. Quos enim non ratio impellit, sed furor exagitat ad pericula subeunda, non modò parum fortes, sed ne homines quidem habendi sunt. Cur enim hac eximia laude non leones & pantheras, in quibus natura incredibile robur insecuit, ornaremus, si virtus aliqua posset sine lumine rationis aliquo modo consistere? Tum demum igitur existet illud animi robur inuictum, tunc eminebit illa virtutis præstantia, quam excellentem atque penè diuinam arbitramur, cùm ratio imperium tenuerit, atque pro dignitate præscripserit, quę sunt tanquam terra, nefaria & infesta acri impetu repellenda. Est enim hoc viri fortis officium, vt cùm honestatẽ ratione duce perspexerit, eam omnibus vitæ commodis anteponant, illiusq; retinendæ causa mortem libenter

libenter occumbat. Et quemadmodum in R
pub. bene conſtituta omnes leges ſunt in a
morum tutela: ſic etiam in bene moratis ani
mis omnia iuſtitię prę ſcripta fortitudinis pr
ſidio muniuntur. Exiſtunt enim è corpor
immanes iracundiæ, nefariæ cupiditates, &
timores horribiles, qui menti tenebras offun
dunt, eamque de gradu deijciunt. Fuit igitu
neceſſaria ad firmiſſimam iuſtitiæ cuſtodiam
quędam altitudo animi, mortem atque dolo
rem negligentis, omnesque turbidos motus
qui cæco impetu rationis arcem oppugnan
acerrimè propulſantis. Eſt itaq; fortitudini
munus, cùm illud commune omnium virtu
tum, vt rationi obtemperet: tum illud præci
puum vt iuris æquitatem diuina conſtantiſ
tueatur. Ergo ſi fortitudo ſemper rectæ ratio
ni paret, & pro iuſtitiæ ſanctitate pugnat, ill
qui ſe totos effinguntad temerariæ multitu
dinis opinionem, & iniurijs quamplurimi
vniuerſum genus humanum vexant, quomo
do tandem poterunt ad fortitudinis excellen
tiam aſpirare? Eos enim, vt ante diſputatum
eſt, à multitudine laudari eximiè videmus
quorum viribus & potentia fuerit omne lu
men æquitatis extinctum. Quid igitur? illi n
tam claræ virtutis nomen aſſecuti meritò vi
dentur, qui dominandi libidine aut patriam
oppreſſerunt, aut alijs gentibus, à quibus læ
nunquam

nunquam fuerant, libertatē, eripuerunt, multosque mortales bonis omnibus euerterunt? Cur enim ſicarij atque latrones infamiam vllam ſuſciperent, ſi iſti verum decus ſibi conciliare poſſunt? Neque enim ſunt minus, quàm latrones, atque piratę, generi hominum peſtilentes: imò quò maiores opes habent, eò maiores calamitates rebus humanis inferunt. Ex hoc aũt genere ſunt illi Imperatores, quorum paulò antè fecimus mentionem, quos imperita multitudo tantis laudibus affecit, vt eos propemodum in deorum numero collocaret. Qui quidem tantum abeſt, vt fortes habendi ſint, vt etiã in ſumma imbecillitatis turpitudine volutentur. Qui enim fortis eſt, idem eſt magnanimus: qui autem eſt magnanimus, animo excelſo & alto, humanaq; omnia contemnente præditus eſt. Sed qui gloriæ ſtudet, humana deſpicere non poteſt, cùm in popũlaribus ornamentis omne decus vitæ conſtituat. Efficitur itaq;, vt qui gloria ſeruit, nunquam ſplendorẽ verę fortitudinis aſſequatur. Fortitudini enim ſemper aduerſatur animi infractio atq; demiſſio. Qui autem ex plauſu populi dignitatẽ quærit, vt ſit populo ſupplex & obnoxius, opus eſt. Præterea ſi magnitudo animi ſeruitutem pati nõ poteſt, qua ratione illum magnanimum appellabis, qui ſe populo in turpiſs. ſeruitutem addixit? Nec enim

vllo

vllo modo is liber dicendus eſt, qui ſe pleb
indigne ſubmittit: qui ad multitudinis nut
ſe totum accommodat: qui omnes infami
rumuſculos extimeſcit: cuius omnia facta, d
cta, cogitata ad auram popularem referuntu
Quòd ſi conſtat omnes virtutes eſſe interſ
nexas atq; iugatas, fortitudinemq; eſſe quan
dam animi elationem, ab omnibus timor
bus inuictam ad alta & ardua incitatam, inf
ma verò contemnentem: relinquitur plan
iſtam inſanæ mentis affectionem, quæ ſe fo
titudinis imitatricẽ eſſe vult, cùm omni vi
tuti repugnet, & ad populi auram captandam
tam cæco impetu rapiatur, immanitatem po
tius atque leuitatem, quàm virtutem nomi
nandam eſſe.

X. NVNC vltimo loco videamus, quàm
parum cum temperantia & moderatione glo
ria conueniat. Cum enim conſtet, non poſſ
glorię cupiditatem cum aliquo virtutis gene
re ſimul habitare, tum hoc vel maximè cerni
tur in animi tranquilli atque ſedati conſtan
tia. Multi enim tyranni ſapientiæ laudem ad
epti ſunt: multi ſimili ratione falſam iuſtitiæ
perſonam induere: multi etiam fallaci virtu
tis imagine famam egregiam conſecuti ſunt
Animi autem moderationẽ nemo vnquam
flagitioſus & improbus potuit imitari. Habe
quidem prudentia acumen ad mala præca
uenda

uenda: id tamen ſibi malitioſa calliditas aſſumit. Eſt iuſtitia clemens atque benigna: eandem verò laudem multi largitione & fallaci ſpecie liberalitatis adepti ſunt. Ineſt in fortitudine incredibilis quædam animi elatio: at huius elationis ſimilitudinem in hominibus audaciſſimis & improbiſſimis plerunque cernimus. Temperantia verò cùm totius honeſti formam habeat expletam & cumulatam, nempe quæ ab vniuerſæ virtutis conſenſione ſapientiæque muneribus exiſtat: & in animi placida & quieta conſtantia ſita ſit, nihil relinquit inſipientibus, quod aut cupiant, aut poſſint aſſimilare. Quemadmodū enim magna tempeſtas ventis vehementiſs. excitata, nihil habet commune cum tranquillitate: ita nec inſipientis animo variis, perturbationibus tanquam fluctibus agitato, cerni poteſt aliqua mentis honeſtæ & tranquillæ ſimilitudo. Operæpretium eſt autē videre, eos quos nominis cupiditas inflammat, quàm multa ſigna dent furoris & amentiæ: quàm ſint eorum inconſiderata conſilia atque turbulenta: quantis ſtimulis ad facinus incitentur, & à mente rationeque deducantur: vſque adeò vt neq; ſomnum capere, neque vllo modo quietem pati poſſint. Vt enim quiſque maximè gloriæ ſtudet, ita maximè illi accidit, vt à tota mente deficiat. Quid enim inter amentem & ambi-

ambitioſum interſit, non intelligo, cùm ip
ambitio ſit maximus quidam furor. Quo
quidem in Hannibale facilè cerni poteſt. Si
enim à Silio haud contemnendo poëta deſcr
bitur, vt furorē cum inaudito ſcelere coniun
ctum in eo videre liceat. Sed ipſum Silium au
diamus. Sic enim inquit:

Armato diuum nullus pudor. Quid mirum
Eſt enim hæc propria laus virorum fortium
ſeſeq́ue inſolentius efferentium, omnes reli
giones ſpernere, nempe quibus animos tam
tùm humiles & abiectos conſtringi putent
Sed videamus quàm claræ fuiſſent illæ virtu
tes, quæ erant cum iſto contemptu numini
coniunctæ:

Improba virtus
Et pacis deſpectus honos.

Non facilè patior diuinum virtutis nomē
improbitatis coniunctione maculari. Nec e
nim virtus improba eſſe poteſt, nempe qua
improbitatem repellendo, publicam ſalutem
conſtituat. Hic tamen poëta vulgi conſuetu
dinem ſecutus, audaciæ importunæ gloriam
appetenti, virtutis nomen imponit. Quid de
inde ſequitur?

Penitus q́ue medullis
Sanguinis humani ſtagrat ſitis.

Vtrum magis ſentiēter appeteret, humanum
ne ſanguinē, an nominis claritatem, nequeo
dicere.

dicere. Illud quidem affirmare possum, Hannibalem multo clarius & illustrius nomen ista immanitate adeptum fuisse, quàm mente vitaque tranquilla potuerit adipisci. Addit deinde:

Insuper ævi
Flore vigens avet Aegates abolere, parentum
Dedecus: ac Siculo demergere fœdera ponto.

Et iure quidem avebat. Neque enim si fœderis sanctitatem coluisset, potuisset ea gloria florere, quam fœderibus violatis maximisq; detrimentis in patriam invectis, assecutus est, sed ait:

Dat mentem Iuno, ac landum spe corda fatigat.

Agnosco Iunonis inveteratum odium. Nec enim satis habuit bellum acerbum terra mariq; contra virum pietate insignem domo profugum gessisse, & omnes Acherontis opes ad illius exitium evocasse, nisi quemadmodum Diana aprum in Calidonios fines, sic illa immane illud monstrum ex Africa ad ipsius Aeneæ posteritatem evertendam immisisset. Quæ tamen quamvis Romanos vlcisci vellet, multò tamen acrius ipsum Hannibalem sibi charissimum vexavit, quàm Aeneadas, quibus erat infensa. Longè enim gravius est mentem & rationem, quàm vitam atque fortunas eripere. Videte igitur vt Hannibal, antequam exercitum in Romanos

compa

comparet, numine Iunonis cruciaretur, &
iam ad furorem & insaniam redactus, male
ficiorum pœnas penderet:

Iamque aut nocturno penetrat capitolia visu,
Aut rapidis fertur per summas passibus Alpes.
Sæpe etiam famuli turbato ad lumina somno
Expauêre trucem per vasta silentia vocem,
Ac largo sudore virum inuenêre futuras
Miscentem pugnas, et inania bella gerentem.

Num potuit maior furor inuadere Alemeo
nem aut Oreſtem, quos matrum furiæ tedi
ardentibus agitauere? Aut Pentheum & Ath
mantha, quos poëtæ nobis furentes inducũt
& in suorum cæde bacchantes? Non est enim
cur existimemus, Hannibalis tantùm natur
& ingenium hic descriptum esse, & non po
tius omnium, qui simili studio ad gloriam
contendunt. Quid enim Achille furiosius? qu
vt expleret iracundiam, cupiebat suos armi
Troianorũ opprimi, vt in vltimo discrimin
constituti faterentur, sé sine illius ope parc
hostibus esse non posse. Iam de Aiacis impo
tentia nihil attinet dicere, quem, ira ob Achi
lis arma Vlyssi adiudicata, ad furorem mor
temque perduxit. Sic enim furebat gloriæ cu
piditate, vt existimaret, esse sibi vitam abijci
endam, si quisquam sibi fuisset antelatus. Sed
fabulas omittamus. Quis gloriam expetiui
ardentius Alcibiade? Quis illo fuit intempe
rantior

rantior, peiusque animo & vita constitutus? Eius autem ambitionem & effrenatam gloriæ libidinẽ legimus, exitium Athenienſium rebus intuliſſe. Qui ſi non inexplebili laudis cupiditate fuiſſet inflammatus, nunquam ciuiatem aſſorum conſilio florentem, ad inutilia bella furenter incitaſſet, nec opes patriæ intemperantia ſua comminuiſſet. Quid de Alexandro dicam non minus amente atque furioſo, magis tamen fortunato: Quam multa ille ſigna dedit intemperantiæ & immanitatis, cùm in ſuos non ſolùm eſſet petulanter inuectus, ſed iis etiam, quibus omnia debebat mortem crudeliter attuliſſet? Nec enim neceſſe arbitror perſequi Cliti, Pamenionis, aut Calliſthenis cædem, aut aliorum, cum quibus erat neceſſitudine ſanctiſſima copulatus. Vnde facilè apparet, quàm fuerit immanis in alienos, cũ fuiſſet tam ſceleratus in ſuos. Quantus ille furor non extitit, cum magna pœna ſanxit, ſi quis ſe vt Deum non veneratus eſſet: Quid, cùm in mediis epulis hortatu meretricio regiã, in qua epulabatur, incendit? Quid cùm profuſis lachrymis queſtus eſt, nondum ſe vnùm mundum ſubiugaſſe, cùm à philoſophis innumerabiles eſſe traderentur? Quid, cùm ſuorum oblitus, quos in media barbaria infinitis hoſtibus circumfuſos deſerebat, ſolus ſe intra Sudracarum vr-

B S B
MÜNCHEN

bem in confertos hoſtes ſaltu deiecit? Nónne hæc omnia declarant, illum nihil vnquam ſapienter & grauiter, ſed furiosè ſemper & rapidè res adminiſtraſſe? Non eſt opus in re miuimè dubia plurimis exemplis vti. Perſpicuum enim eſt, eos qui omnia ad gloriam & honorem referebant, amentia præcipites, & nimis intemperantes extitiſſe. Quin etiam ſi eſt aliquis paulò modeſtior, vbi primùm gloriam guſtauerit, quaſi Circæam aliquam potionem hauſerit, omnem humanitatem exuit, & ſuperbus, crudelis, immoderatus efficitur. Nemo Pauſaniam inſimulauit inſolẽtiæ, antequam apud Platæas cum Mardonio ſignis collatis dimicaret. At poſt illam inſignem victoriã adeò ſeſe inſolenter extulit, vt omnem Græcorum nationem faſtidiret, & de patria, pro qua paulò antè vitam in diſcrimen adduxerat, prodẽda cogitaret. Quid Themiſtocles? Nónne Salamania victoria ſic elatus fuit, vt nihil fingi poſſit intemperantius? Idẽ etiam morbus Lyſandrum inuaſit, poſtquam Athenienſium opes attriuit. Tanta enim inſolẽtia eſſe cœpit, vt ſtatũm Lacædęmonis prudentiſſimè à Lycurgo fundatum immutare cuperet, ne videlicet illa iuris æquabilitas, quæ erat in Lacedæmoniorum inſtitutis, honoris immodico, quem ardenter appetebat, obſiſteret. Iam Romulus propter intolerandam ſuperbi-

perbiam, qua poſt Fidenates deuictos Rempublicam adminiſtrauit, fuit in fruſta diſcerptus. Quid hic L. Manlium Capitolinum? Quid alios infinitos cõmemorem, qui ſimul vt in gloriam venere, ſtatim ab omni mentis ſtatu deiecti ſunt, multaque furoris & amentiæ ſigna dedere? Si igitur temperantia eſt omnium virtutum fons, continet enim omnium perturbationum ſedationem: vnde omnis virtutis ſplendor exiſtit: eſtque manifeſtum, gloria cõſtantiam atq; moderationem penitus euerti: quid eſt quod dubitemus, ex iſta cupiditate omnes immenſas libidines, quæ vitam miſeram & ærumnoſam efficiũt, oriri? Quid igitur eſt in iſta nobilitate famaq; populari, quamobrem in tam multis miſerijs eſſe velimus? Si enim conſtat eorum animos, qui gloriæ ſtudent, multis erroribus obcæcatos eſſe: ſi vi & fraude plerumque nituntur: ſi nihil poſſinit clarè & amplè cogitare, cùm omnem dignitatem ex populi temeritate petendam exiſtiment: ſi poſtremo infinitis cupiditatibus diſtracti ſunt, & ægritudinibus anxiis & acerbis implicati: ſi omnes iſtæ peſtes ſunt ſemper comites iſtius leuitatis & inſaniæ: quid tandem gloria teterius aut deteſtabilius inueniri poteſt? Nec enim vno tantùm genere flagitiorum animos excedit: ſed tanquam furia innumeris

circumplicata ſerpentibus, multiplici cupiditatum genere circumſepta, faces intentat, animosq́; perpetuo cruciatu conficit: omnemq́; rationē beatæ vitę peruertit, quæ in tranquillitate animi cura vacantis, & omni virtute cumulati cōſiſtit. Sed tempus admonet, vt ad exitum feſtinemus; nimis enim diu veſtra humanitate abuſus ſum, & fortaſſe immodica loquacitate fui vobis aliqua ex parte moleſtꝰ.

EQVIDEM, inquit Metellus, vellem vt integrum diem in tam præclara diſputatione conſumeres. Nihil enim mihi iucundius iſto ſermone accidere potuiſſet.

HIC Ego, idem, inquam, dicerem, ſi non fuiſſet mihi impoſita neceſſitas contra tam accuratam orationem diſſerendi. Hæc igitur cura abducit animum meum à voluptate, quam ex tam erudito ſermone capere potuiſſem.

NONDVM igitur, inquit Auguſtinus, ſatis factum tuæ dignitati putas? Nescio enim quam ſpem oſtendebas fore, ſi rem vberius explanarem, vt in meam ſententiam diſcederes: quod ne ſtatim faceres, pudore te aiebas impediri. Nunc autem ad gloriæ defenſionem te magis paratum video.

QVID ridens, inquam, adeóne me gloriæ ipſius immemorem eſſe putas, vt ſine ſudore & ſanguine, quod aiunt, me victum eſſe confitear? Prius omnia

periculi-

periclitabor, tibiq; quanta maximè potero contentione resistam, quàm tibi victoriam concedam. Fac igitur vt orationi tuæ finem imponas. Epilogum enim expecto tuæ disputationis elegantiæ conseruaneum.

XI. ILLVM quidem, inquit Augustinus, non tam è Rhetorum officina, quàm ex sanctissima Christi religione depromam. Sic igitur traditum est, maximas cœlitum copias à cœlo detrusas in inferorũ sedes, & perpetuę noctis tenebras incidisse, propter insanã principatus & gloriæ cupiditatem. Deinde persequuntur casum atque ruinam primorum parentum, qui simili libidine cæcati non solùm ipsi concidêre: sed omni posteritati ingentem vim malorum inuexêre: quæ quidem nullo genere orationis possunt explicari. Sunt enim infinita, quibus animi sæpe in contrarias partes distracti, & à seipsis dissidentes, sæpe graviore aliqua cladi perculsi & abiecti: sæpe cæcati erroribus & opinionum prauitatibus impediti, à recta ratione deiiciuntur, & quàm plurimis scelcribus imbuuntur. Sunt innumerabilęs ærumnę, ingentes dolores acerbissimi casus animum assiduo cruciatu lacerantes, quæ quidem possint eruditi homines deplorare, complecti autem oratione non possint. Nullum enim est tantum ingenium, tantaque dicendi facultas & copia, quæ valeat eã mala dicendo consequi quib⁹ lapissimè con-

flictamur. Quòd ſi omnia mala, quibus oppugnamur, ab illa ruina primi parẽtis nata ſunt: eaq; non alia de cauſa edita fuit, quàm gloriæ cupiditate: quid alia argumenta requirimus? Quid illud: Nónne ſatis nobis adimit diſſerendi laborẽ cœleſtis ille doctor, ad omnem errorem depellendum, hominumq; genus à tenebris vindicandum à cœlis in terras miſſus? Videns enim humanas mentes multis erroribus, implicatas, & infinitis ſceleribus adſtrictas, diuina benignitate motus, humanam naturam inexplicabili ratione ſibi copulauit, vt in humano habitu atque forma delitescẽs, nos à ſeruitute miſerrima qua oppreſſi tenebamur, eriperet, & in cœleſtẽ libertatem aſſereret. Luit ille quidem ſuo ſanguine noſtra facinora, peſtiferiq́ue hoſtis imperium excidit, vt peſtem à capitibus noſtris auerteret. Sed non hac ſolùm ratione inſanabiles ægritudines generis humani curare voluit: ſed etiam diſciplina cœleſti diuinæq́ue virtutis atque ſanctitatis exemplo. Caliginem enim hominum mentibus offuſam præſentia ſua diſcuſſit, atque docuit quæ eſſet vera & conſtans vitæ ratio, quod eſſet illud ſummum & extremum in bonis, quibus ornamentis eſſet animus excolendus, quibus gradibus in cœlum aſcenderemus. Quod eſt autem huius ſanctiſſimæ diſciplinæ caput, atque Chriſtia-

næ

næ philoſophiæ fundamentum: honoris, laudis & gloriæ contemptio. Hanc virtutem qui complexi fuerint, omnes virtutes aſſequentur. Quemadmodum enim ab illa nobilitatis appetitione natum eſt principium omnium flagitiorum, ita contempta illa, omnes virtutes oriuntur. Quàm ſit autem iſta nobilitatis appetitio perniciſa, ſatis eſt diligentius intuentibus exploratum. Euertit enim omnem ciuilis atque domeſticæ diſcipline rationem, iuris æquitatem oppugnat, fidei ſanctitatem violat, amoris & amicitiæ rationem labefactat. Simul enim atque honoris ſpecies obiecta fuerit, quæ plures amicos ad ſui cupiditatem alliciat, omnis ardor amoris extinguetur, & exiſtet neſaria quędam atque ſcelerata contētio. Animos præterea libertate ſpoliat, formidine infamię cōcutit, variis perturbationib⁹ exagitat, atq, furenti libibine ad omne facinus inflammat. Ergo vt is qui in loco inculto agreſtiumq; plantarum aſperitate vaſtato hortum facere inſtituit, opus eſt, vt primus inutiles illas plantas euellat: ita fuit neceſſe, vt antequam Chriſtus animos noſtros excoleret, prius iſtud inanitatis ſeminarium, quod omnia ſcelera fundit, radicitus extirparet. Hoc igitur in primis & dōctrina & vitæ exemplo ſuſcepit, vt humanum faſtū comprimeret. Primùm enim in obſcura patria-

& ad multitudinis opinionem obscuris natalibus nasci voluit. Porrò quo tempore in lucem editus est, in præsepe propter loci angustias abijci. In illa tenuitate delituit summus ille cœli moderator, qui naturam vniuersam infinita virtute coercet & continet. In ipso verò ortu sanctissimæ matris inopia, perditi tyranni illius sanguinem petentis immanitate, postremò fuga & exilio vexari voluit. Postquam verò ab Aegypto in Iudeam reuersus est, non statim Hierosolymam concessit, vt in hominum luce versaretur: sed in loco ignobili, & frequenti domicilium constituit. Cum verò venit maturitas tradendę disciplinę, seque ad homines erudiendos applicauit, nihil aliud frequentius inculcauit discipulis, quos ex infima plebe delegerat, quàm vt ambitionem fugerent, & de se humiliter atque demissè sentirent: omnes autem immodicæ laudis appetẽtes verbis acribus insectatus est, eisq; præcipitem ruinam & occasum denunciauit. Contrà verò moderatos & humiles, ingenijque sui opibus diffidentes benignè complexus, ad firmissimam spem immortalitatis excitauit. Quid illud? Nónne satis ostendit, quàm essent honores respuendi, cùm eos fugit, qui se creare regem volebant? cùm vitam inopem, & ab omni cultu & elegantia remotissimam secutus est? Iam quis non videt

det illum gloriæ mortiferum vulnus impo. fuiſſe, cùm inſignes contumelias pati, grauiſſimas ignominias accipere, multisque flagris cædi, & quod mortis genus erat olim maximo dedecori, in crucem tolli voluit? Eſt igitur audax & impium facinus, cùm humilitatis auctorem CHRISTVM rerum omnium dominum habeamus, claritatem nominis aucupari velle. Illius enim ſunt hæc monita, præcepta, inſtituta, quibus gloriam euerſam & extinctam conſpicimus. Si igitur Chriſtum Opt. Max. pura, integra & incorrupta mente veneramur: ſi illius diſciplinam, in qua omnis immortalis atque beatæ vitæ ratio conſiſtit, ſequendam exiſtimamus: ſi non nomine duntaxat ſed reipſa Chriſtiani ſumus omnem gloriæ appetitum coercere debemus. Aut enim ſummi illius rectoris diſciplina repudianda eſt, aut gloriæ cupiditas ex animis extrahenda. Vtrumq; enim fieri non poteſt, vt & CHRISTO obtemperemus, & gloriæ ſeruiamus. Attendite queſo diligenter, vt melius videre poſſitis, quàm contraria ſit gloria Chriſtianæ pietati. Elatùs iracundia maledictum in aliquem temerè contuliſti? Facinus eſt inexpiabile, ſanguine atque cæde luendum. Nec enim exiſtimaris, qui verbo violatus eſt, poſſe ſe in priſtinam dignitatem reſtituiniſi prius illi, quem affecit contumelia, im-

armorum certamine vitam eripiat. Potest iniuriam persequi iudicio. Non est, inquit, viri fortis, cum eo iure contendere. quem manu & f o possit opprimere. Nullum est enim in l gibus honestum virtuti præsidium : sed quoddam subsidium imbecillitati necessariò constitutum. Idóne ætatem ego in decoris studio consumpsi, & tam multa facinora virtutis militaris edidi, vt post tantas res cum magna laude gestas, sit mihi instar cuiusdam viduæ iudicum auxilium implorandum? Tam certè longè maius dedecus in me concepissem, quàm illud ipsum, cuius macula mihi vel cum vitę periculo diluenda est. Certum est enim vitæ non parcere, dum dignitati consulam. Præcepit Christus, vt iniurias & errata omnia condemnemus. Quid Christus, vt inquit, in hac causa prçcipiat, non valde ad me pertinet. Id autem quod pertinet, valde exploratum habeo, nempe nihil esse viro indignius, quam pati çontumeliam, & ab vlciscendi studio religioni aliqua dimoueri. Aut igitur sese mihi ad pedes abiiciat, erratique veniam petat, vt ipse subeat infamiam, ego dignitatem meam recuperem: aut si recuset hanc conditionem, ad pugnam se paret. Vitari enim summa contentio non potest. In qua si se prius non dederit, gladio meo confectus cadet, aut ipse fortiter & honestè decum-

decumbam. Quid si cadas, & è corpore excedens in perpetuum cruciatum abripiare? Ridiculum est, inquit, istis tartareis monstris viros incensos gloriæ cupiditate perterrere velle: moueant ista homines anilis & imbecilli animi, anxijsque superstitionibus implicatos. Me verò non obiecta religio, non mortis metus, non supplicia, quæ dicuntur esse apud inferos constituta, non monstra denique vlla à laudis studio deterrebunt. Quod si ad inferos adducendus sum, non dedecore contaminatus, sed honestus, atque viri fortis officio functus abducar. Videtis amentiam: Queruntur miseri homines se dignitate spoliatos esse ab ijs, quos ipsi impuros & nulla dignitate præditos esse confitentur. Non pudet igitur homo amentissime, te tantum operæ atque studij in ea re posuisse, quæ non sit vnquam in tua potestate, sed in aliorum libidine futura? Nam si tantum iuris habet in dignitate tua cuiusuis audacia, vt cum velit verbo tibi totam eripiat: quid te miserius, quid magis anxium aut solicitum fingi potest: Vitam enim ages acerbam & calamitosam: intemperantissimi cuiusque furorem extimesces: infamiæ metu noctes & dies cruciaberis, atque perpetuo animi angore pœnas amentiæ persolues. Sed videamus quantum malorum furor hic rebus humanis importet.

Primum legum vtiliratem, quę à diuina mente ad humanæ vitæ cultum defluxit, è medio tollere contendunt, dum illi ſubmitti ignominioſum exiſtimant. His autem ſublatis, nihil eſt in vita, quod cohærcat atque permanere poſſit, nihil quod impediat, quò minus omnia ſcelere & audacia violentur, & cupiditatis incendio deflagrent. Deinde quod eſt longè grauius, Chriſti religionem & ſanctitatem deſpiciunt, atque populi cæcam & amentem opinionem ſplendori diuinæ lucis anteponũt. Quo quidem ſcelere nullum profectò dirius aut deteſtabilius excogitari poteſt. Tũne, vt impertiſſimi populi plauſum aucuperis, cœleſtem Chriſti diſciplinã, ſummi atque præpotentis Dei mentem & numen illudibrio habeas? Tantum ne iſtam neſcio quam gloriam admiraberis, vt maius apud te pondus inſanæ plebeculæ rumores habeant, quàm leges ſanctiſſimæ ad ſalutem generis humani diuina beneficentia conſtitutæ? Tam diu igitur Chriſtiani nomen retinebis, quam diu id tibi per populum licuerit. Vbi verò caſus aliquis inciderit, in quo populi leges iubeant à Chriſto deficere, repentè Chriſti leges infringes, & quantum in te erit, omnia illius ſacra conturbabis. Sed operæ pretium eſt, exitum tam funeſti certaminis ſpectare. Ille igitur miſer, cuius honor & dignitas,

tas,in quam omnia ſtudia vitæ contulerat, vnius hominis improbiſſimi conuitio deleta eſt,nullam moram interponit,quin ad peſtiferum armorum certamen prouocet eum à quo accepit iniuriam. Prouocat autem literis per omnia comdita muris affixis, atque multorum teſtimonio conſignatis. Alter ijſdem tyrannicis legibus populi coactus, oblati certaminis conpitionem mininiè recuſat. Tempus ergo præſtituitur: locus deſignatur: omnia, quæ ad pugnam opportuna ſunt, ſummo ſtudio comparãtur. Interim domus vtriuſque impuriſſimo comitatu, flagitioſiſſima turba referta perſtrepit vocibus gladiatorum & aleatorum,conuiuia quotidie celebrantur, in quibus nemo vir honeſtus accumbit; opes in libidine & nequitia conſumuntur. Animus autem vtriuſque confectus acerbiſſimo cruciatu, conſiſtere aut reſpirare non poteſt, cum diuturna cædis cogitatione diuis & hominibus infeſtus, ad perniciem contra fas inferendam ſe paret, & noſte viſis terrificis in ſomno obiectis turbulentè quatiatur. Poſtquam verò dies adeſt,qui inter eos conuenerat, & in loco deſtinato leuiſſimorum hominum turba circumfuſi conſiſtunt: conſtituitur ſpectaculum inhumanum, & atrox, omnibus rectis inſtituris & legibus perniciоſum. Homines duo eiuſdem plerunq; linguæ, na-

tionis & patriæ, atq; saltem iuris & sacrorum
societate deuincti, causa leuissima contentio-
nis oblata, in campum deducuntur, vt alter
alteri exitium inferat, & vitam, quam religio-
ni, & patriæ debet, cum summo religionis at-
que patriæ detrimento, in magnum periculum mortis, & sempiterni cruciatus adducat. Locus vndiq; septus, & armatorum præsidio communitus, disceptatio armorū inter vtriusque patris aduocatos, ipsiq; iudices sese truculentius gerētes, & truci vultu barbaram immanitatem denunciantes, atque postremò illa tam tristis exitus expectatio animos formidine perterret, & oculorum acies horrore perstringit. Quin ipsi egregij bellatores antea ferociter insultantes, eximiam animi conturbationem dissimulare nequeunt: imperio tamen populi coguntur in instituta amentia persistere Postquam verò signo dato vterque eorum infestis animis, & ancipiti armorum agitatione contendit, vt alteri exitium comparet, & alteruter, vt sit graui vulnere sauciatus occumbit: tum demū apparet, quantum imperium habeat in homines laudis inanitati seruientes amētia popularis. Necesse enim est, vt tāta ferocia appareat in vultu illius, qui ceciderit, vt quamuis illi victor maximis vocibus inclamet, vt sese dedat, iugulū det potius, mortiferamque plagam accipiat, quàm deditio-

deditone ſua, id quod erat omnibus notiſſimum, victum ſe eſſe fateatur, aliter enim extremum dedecus concepiſſet. Mauult igitur crudeliſſima morte mactari, ſibiq́ue morienti ſacris omnibus interdici, quàm vitam ab hoſte accipiendo, ab omnium aditu ſermone, congreſſu, propter infamiam nominis arceri. O conditionem ſeruitutis miſeram, acerbam, & luctuoſam, omnia mala, quæ cogitatione fingi poſſunt, continentem. Deſpicit populus animi ſimplicitatem, & ſtultitiam appellat. Eſt igitur tibi vtendum verſutia falſaq́ue nocendi ratione, ſi vis ſapiens exiſtimari. Contemnit integritatem & innocentiam: danda ergo opera eſt, vt per vim & fraudes fortunas amplifices. Frugalitatem obſcuram & nobilitate alienam ducit: omne patrimonium eſt per luxuriam effundendum, ſi velis in clarorum hominum numero reponi. Modeſtiam & animi moderationem imbecillitatis eſſe putat. Sunt igitur danda plura furoris & amentiæ ſigna, ſi cupis vir ad res gerendas acer & animoſus exiſtimari. Leges poſtremò duriſſimas imponit, vt religionem negligas vt diuina & humana iura violes, vt ſempiterni domini numen offendas, vt te manib⁹ inferis inaudito ſcelere deuoueas. Eſt ergo tibi repudianda ſalus Chriſti ſanguine quæſita, & omnis ſanctitas irridenda, bellumq́;

bellumque ſceleratum gigantum more co
tibus inferendum, atque manus tetrè & i
purè Chriſtiano ſanguine cruentandæ. Qu
enim quæſo eſt ad opinionem vulgi præc
rius, quàm multos in hoc impio atq; nefa
pugnæ genere trucidare? Victor enim po
quam aduerſarij cædem crudelitatem explev
rit, ita diſcedit è loco certaminis, atque ſi è
triæ finibus hoſtium impetum repuliſſet.
quo igitur inuectus, ingentique numero h
minum ſtipatus deducitur ouans, & omniu
oculos in ſe conuertit. Celebratur incredib
multorum gratulatione victoria, tympan
rum atque tubarum cãtũ omnia concrepar
Nec ſolum præconis voce, ſed prædicatio
omnium magnitudo tanti facinoris ornatu
mirisque in cœlum laudibus effertur. Si ig
tur, vt iam omnia concludamus, conſtat on
nem gloriæ rationem, cùm in populari leu
tate atque ſcelere ſita ſit, eſſe contrariam leg
bus, iudiciis, totiq; diſciplinæ ciuili: ſi con
pertum eſt, hoc inſanabili morbo domus, c
uitates, imperia, nationes exſcindi, omneſqu
virtutis opes euerti : Si poſtremò nihil eſ
quod tam pugnet cum Chriſti Opt. Max d
ſciplina, religione, ſanctitate: quid cauſæ eſ
cur non à gloria, tanquam à re peſtilenti atq
perniciosa fugiamus, illiusq; impetum ſum
ma animi contentione cõprimamus? Dican
enim

enim quod ſentio, me iſta aliquando mente pertractantem vehementius conturbari. Sum enim, quod apud tales amicos fateri libet, gloriæ fortaſſe quàm par erat auidior. Sed cùm videam, quam multa mala morbus hic in res humanas inuexerit, omnia vota facienda puto, vt illum depellam. Nunc autem expecto, quid ad hæc reſponſurus ſis. Quanquam ſi te Chriſtianum memineris, & quid à te ſanctarum literarum ſtudia poſtulent, animo cogitaueris, eam defenſionem deferes, gloriamque non modò contemnes, verùm vt magnam religionis & pietatis labem ſingulari dili-
gentia propul-
ſabis.

HIERO-

HIERONYMI OSORII LVSITANI DE GLORIA.

LIBER TERTIVS.

HAEC ille cùm dixisset, finem dissere difecit. Ego autem: vix, inquam, tuere apud me possum, maiorem ne hi voluptatem, an admirationem all lerit oratio tua. Tantam enim rerum varietate in omni genere disciplinæ, ingenio, copia, facultat complexus es, vt me penè magnificentiæ orationi obrueres. Sed quò maior fuit eloquentiæ tuæ vis, magis in pristino meo sensu permaneo, vel eo sol argumento persuasum, quòd nec ista tanta dicendi fa cultate potuerim ab hac sententia depelli. Quid enim censes? Esse ne me in disserendo pertinacem, & veri tati, quod Sophistæ faciunt, impudentissimè repu gnantem? Nihil est certè magis à mea natura atqu moribus alienum. Cum enim in errore aliquo ver sor, tantum abest, vt in eo perseverare velim, vt et iam immortale me beneficium accepisse confitear d eo, qui me in viam reducit. Quod enim munus am plius homini veri cupidissimo dari potest, quàm ve ritatis ipsius abstrusæ atque reconditæ patefactio vel amici prudentis auctoritas, vel deserti hominis

hominis facultas errorem vnquam alicui detraxit, id tibi nunc facillimum & expeditißimum fuißet. Nec enim habeo amicum, quem pluris faciam, nec eſt è noſtris æqualibus, quem putem eſſe tecum orationis vbertate & elegantia conferendum. Sed ſic natura comparatum eſt, vt opiniones iudicio & voluntate ſuſceptæ facilè deponantur: innatæ verò nullæ dicendi vi conuelli poßint. Id igitur es aſſecutus, vt mihi difficile admodum videatur, gloriam à calumnia tueri, non vt eam odio aliquo dignã putem. Adhuc enim in ſum, qui nihil arbitrer in natura, præter vnam virtutem, nominis claritate diuinius. Fieri quidem fortaſſe poteſt, vt propter ingenij mei imbecillitatem diſputationis tuæ firmamenta labefactare nequeam. Gloriatamen nihilominus ornamenta ſua retinebit, nempe quæ non in oratione mea, ſed in natura conſtant. Attamen quando ſenis illius defenſionem ſuſcepi, pugnabo ne officio meo deſim. Malo enim vt male à me defenſa ingenium meum vituperet, quàm deſerta perfidiam.

HIC AVGVSTINVS ridens: Hoccer-te, inquit, veteratorium eſt, eloquentiam meam extollere, tuamque ipſius extenuare, vt ſi minus cauſam à te ſuſceptam tueri poteris, appareat, id non illius imbecillitate, ſed incredibili mea dicendi vi effectum eſſe. Expecto igituran reliquus orationis tuæ curſus huic principio reſpõdeat. Me namq; oratorẽ, qualẽ tu me vis eſſe, non putabo, ſi me hoc artificio ab-

abs te vinci patiar. Certum enim mihi e
vbi peroraueris, meum ingenium & copia
quam tãtis laudibus ornasti, in tuam laud
coferre.

QVASI, *inquam, mihi homini gloriæ auidi*
mo quicquam iucundius acciderit, quam laudem
dequaque venari. Istius igitur quamuis artifici
ludis ipe, contendam nunc multò vehementius.
que primùm gloriæ orium è fonte repetamus: deì
paulatim ad Christianam disciplinam veniemus,
ius testimonio probabimus, nihil esse magis cum C
stiana sapientia copulatum, quàm laudis & gl
splendorem. Quare non me valde mouet illa or
tua, qua me perorando admonebas, vt meminis
me Christianum esse, sacris que literis deditum. Q
minimè officio meo conueniret, gloriam, quam tu
gnam religionis labem appellas, aliqua ratione de
dere. Ego quidem illam quantum potero defend
nec vllius oratione ab illius studio deducar. Conti
enim totius honestatis elegantiam & claritat
Fieri autem non potest, vt res tantis honestatis
bus exculta, diuinis institutis & legibus aduerset
Id tamen suo loco reseruemus: exordium nunc alit
de capiamus.

II. GLORIAE *igitur rationem non esse in*
rante opinione, sed in natura sitam id maximè dec
rat, quod omnibus innatum est mirum illius desi
rium. Quæ enim gens est, aut tam humanitate cul
aut tam immanis aut barbara, quæ non naturali f

dio concitetur ad laudis ſtudium: Quantam verò illius cupiditatem natura nobis inſeuerit, ex eo facilè cernitur, quòd omnes pueri infantes, ſimul atque ſentire aliquid incipiunt, laude mirificè capiuntur. Mirum eſt enim, quanta certamina ineant, quanto vincendi ſtudio efferantur, quantus in victis pudor inſit. Vt autem quiſque præſtantiſsima indole natus eſt, ita maximè cupiditatis huius ſignificationem dat. Refert Xenophon, Cyrum illum Perſarum regem, cùm eſſet adhuc puer, adeò ad cupiditatem laudis exarſiſſe, vt illius cauſa iam in ea ætate pericula omnia ſubeunda duceret. Facilè fuiſſet igitur, ex illo motu animi futuram Cyri virtutem augurari. Nemo enim vnquam res magnas animo magno aggreſſus eſt, qui non in ipſius ætatis primordio dederit inſignia documenta, quãti gloriam æſtimaret. Non eſt hic neceſſe, Pyrrhos, Scipiones, Alexandros enumerare, cùm omnes ſummos Imperatores hoc tantũ ſigno conſtet magnam ſpem futuræ virtutis ciuibus ſuis attuliſſe. Quid de inſignibus ad præclaras diſciplinas indole? Num parum liquet optimam de illis ſpem concipiendam eſſe, qui omnem conatum animi ad laudem referunt? Mihi, inquit Fabius Quintilianus, ille detur puer; quem laus excitet, quem gloria iuuet, qui victus fleat. Hic erit elendus ambitu, hunc mordebit obiurgatio, hunc honor excitabit, in hoc deſidiam nunquam verebor. His verbis optimus ille magiſter indicia ingenij excellentis explicat. Quid, poſt quam pueri ætate progreſſi, quærunt quicquid ipſos attingat, de ſpicere incipiũt: nam

num alio genere orationis à languore deſidiaque tius auocantur, quam ſummorum hominum com moratione? Videte quibus verbis Pallas apud Ho rum Telemachum incendat, ad pœnas de procor petulantia repetendas. Si enim ait:

Nec iam reſtantas puerili mente retractes.
Nónne vides quantum nomen ſit adeptus Oreſ
Cùm patrem vlciſcens vita ſpoliauerit illum,
Qui ſcelere infando patrem demiſerat orco?
Te decus eximium præſtanti in corpore tanden
Excitet, vt magno laudum capiaris amore.

Illa igitur oratione ſic videmus incenſum Telem chum, vt nihil aliud quàm de virtute cogitaret. C enim ſit hoc ſtudium laudis in omnibus, tum illi, quibus eſt maior animus, tanto laudis amore capi tur, vt illius cauſa vitam diſpiciant. Quod de ſe ſtatur Euryalus apud Maronem, dicens:

Eſt hic, eſt animus lucis contemptor, & iſtum
Qui vita bene credat emi, quo tendis, honoren

Nec is ardor extinguitur ætate confirmata: ſed tu ratione & ſtudio multo magis incitatur. Vnde Vl ſes apud Euripidem ait, ſe necem haud recuſaturu dum modò ſibi mortuo ſepulchrum magnificum ec ficetur ad ſempiternum gloriæ monumentum. Mult etiam conſtat fuiſſe eo progreſſos, vt gloriæ cupid tate ſuas vitam eriperent. Vt Brutus ille, de quo ide Maro:

Infelix, vtcunque ferent ea fata minores.
Vicit amor patriæ, laudis æque immenſa cupido.

S

Sic etiam traditum memoriæ est, Alcitheam Pausaniæ matrem, cùm illum Spartiatæ in Tenaro monte domi intercluſum fame necare parauiſſent, primum lapidem ab obſtruendum edium exitum poſuiſſe. Similis etiam cupiditas Timoleontem induxit, vt fratrem dominatu patriam opprimentem interimeret. Ne Torquatus quidem, cùm filij cæde ſanxit militarem diſciplinam, hac cupiditate caruiſſe putandus eſt. Non hic diſputo, an omnes hi rectè officio functi ſint: ſed illud oſtendere volo, neminem vnquam gloriæ cauſa ſuorum charitatem repudiaturum fuiſſe, niſi natura hæſiſſet eorum animis, gloriam eſſe omnibus rebus humanis longè præferendam. Quid Philoſophi? Nónne ſpe clari nominis inducti, ſeipſos ad ſapientiæ ſtudium contulêre? Vt enim antiquiores præteream, Plato certè, quantùm prædicationem atque nobilitatem amaret, apertè declarauit. Nam & laudem eſſe bonum quoddam cœleſte cenſet, & omnibus eam rectè factis quaſi præmium diuinum proponit, ipſeque maximarum artium inſtrumentum, & illud admirabile genus eloquentiæ in gloriam ſuam maxima ex parte tranſtulit. Ariſtoteles autem, cum eſſet philoſophiæ gloria præſtans, minimè contentus illo ſplendore, quem erat ſapientiæ ſtudijs aſſecutus, eloquentiæ laudem incredibili animi cõtentione quæſiuit. Infinitum eſſet, ſi vellem eos, qui ab his orti ſunt, enumerare, quos omnes conſtat fuiſſe gloriæ ſtimulis acriter incitatos. Quod ſi aliqui ſe gloriam deſpicere gloriati ſunt, id fecerũt, vt ea nobilitatis contẽptione maximè nobili-

nobilitarentur. Quod declarat eorum ſtudium in ſu nominibus inſcribendis, cogitationumq; ſuarum m moria propaganda. Quid de Poëtis dicam? Non eni ſolùm ſibi ipſis, ſed omnibus, in quorum ſtudium pr penſi ſunt, nominis immortalitatem pollicentur. Ho enim ſibi diuinitus conceſſum exiſtimant, vt è tem bris quos velint eripiant, atque ſeculis innumerabil bus in hominum luce conſtituant. Celeſte profec munus, res ad laudem inſignes ab obliuionis iniur vindicare, mortemque ipſam omnia delentem ingr nio comprimere. Sed neſcio quomodo inuitus hoc d co, tum quia Poëtarum ingenia ſum ſemper admir tus, tum quia te, Solonem credo imitatus, cum ill coniunxiſti. Neſcio igitur quanam ratione pleriq ſuæ dignitatis obliti, mercatum immortalitatis inſt tuunt, gloriamq; venalem omnibus proponunt. Mul enim ſunt, qui cum nulla inſtrumenta virtutis hab ant, eam facile à Poëtis nundinantur, quibus ſi te mu neribus inſinues, ſtatim te facient Iouis filium feli ſidere natum, atque multiplici virtute aurea ſæcu referentem. Quod vitium ad quoſdam hiſtoricos h noſtra ætate contagione permanauit. Nam benè de meritis ſpem ſempiterni nominis oſtẽdunt, ijs amic quibus infenſi ſunt, perpetuam nominis infamia minitantur. Vtrumque enim ſe ingenio & eloquen tia præſtare poſſe confidunt.

ILLIS igitur, inquit Auguſtinus riden inſeruias opus eſt, ſi te immortalem fieri ci pis. Nihil enim proderit ſummum ipſius he neſta

neſtatis ſtudium illis, qui Poëtas aut Hiſtoricos iratos habent.

QVASI, inquam, poßint homines leuißimi, id quod contendunt, efficere. Multi enim ſunt, qui verè & incorruptè res geſtas memoriæ prodant, idque ſolùm eſt in omni ætate permanſurum, quod eſt veritate ſubnixum. Vanitas enim in lucem veritatis incurrens, quaſi quædam nebula, diſſipatur & euaneſcit. Attamen neque ſcriptores laude afficerent eos, quos maximo beneficio ſibi obligare cupiunt, neque unquam homines ingenti pretio laudem emerent, niſi vtrique eorum laudis eximia dignitate caperẽtur. Sed quid Poëtas admiramur, cùm agricolas & opifices, cum barbaros etiam homines et ab omni cultu humanitatis abhorrentes laudis dulcedine moueri videamus? Nullus enim eſt agricola, nullius artifex, nullus operarius, qui non laudari valde cupiat & inter ſui ordinis homines princeps exiſtimari. Ergo cum pueri, ſenes, adoleſcentes laudem ardenter expetant, cum omnes ſiue principes ſiue plebij, ſiue intelligentes & docti, ſiue rudes et imperiti, ſiue maximis diſciplinis exculii, ſiue artibus infimis incumbentes ad eam eniteantur: poſſumus ne dubitare, quin ea cupiditas humanam naturam maximè attingat? Nunquam enim eſſet tantus omnium gentium conſenſus, & conſpiratio in gloria conſectanda, ſi eo moribus & opinione deſiderata, & non potius vi & impetu naturæ expetita eſſet. Quæ enim moribus aut legibus et inſtitutis continentur, nec ſunt eadem apud omnes, nec vllam con-

ſtantiam habent : ſed varias pro temporum ratio
mutationes ſubeunt. Ex eo igitur, quod omnes mor
ſemper laudari concupierint, facilè cernitur, hu
appetitum laudis eſſe natura & non opinione noſtr
animis infixum . Si autem qui vel ingenio vel pr
clara ad virtutem indole præſtant, quo ſunt ad alio
ra nati, eò maiora dant indicia naturæ: conſtatque i
ſtudium laudis iſtos ardẽtius incitari, qui maiore in
dole præditi ſunt: relinquitur planè, hunc animi im
petum nullo modo infirma opinione, ſed naturæ pr
ſtantia contineri. Quod ſi natura nos non ad flagiti
um, ſed ad honeſtatem genuit et confirmauit, ob id
omnes ſapientes eam tanquam optimam vitæ duce
ſequendam ſtatuunt : & perſpicuum eſt, nos impet
naturæ ad laudem contendere : efficitur, nos glori
cupiditate ad virtutem & honeſtatem dirigi.

III. POTERIT quidem fieri, vt non tene*homines veræ gloriæ viã, et opinionis errore flagiti*
infinita concipiant. Quemadmodũ enim reliquas affe
ctiones viliter à natura datas, ad noſtrum ſtatu
conſeruandum temeritate & amentia ducti in perni
ciem noſtram cõuertimus: ita etiam fit, vt gloriæ cu
piditate ad noſtrum dedecus abuiamur. Vt igitur
rebus aliis, cum impetũ naturæ cernimus, quid ſit il
lud, quod nos impellat, ratione inueſtigamus: ita cùm
tantum gloriæ deſiderium omnibus innatum eſſe vi
demus; in quibus rebus ea ſita ſit exquirere ratione
debemus. Prouidendum enim eſt, ne quod pleriſque
accidit, inanis laudis ſpecie delinũi, ſempiternam in

famiam

famiam ſubeamus. Vt id igitur præcaueri poſsit, eſt gloriæ vis & ratio diligentius inquirenda.

IV. PRIMVM *itaque videndum eſt, eam in laudis genere verſari. Locus autem & regio laudis honeſtate & pulchritudine continetur. Id enim tantum laudamus, quod aptum & venuſtum eſt, & aliquo ſplendore dignitatis illuminatum. Contra verò quicquid turpe & ineptum eſt, vituperare ſolemus. Quòd ſi interdum accidit, vt rebus inhoneſtis aliquid laudis impertiamus, id fit propter aliquam decoris atque venuſtatis ſimilitudinem rebus turpibus adiunctam. Exiſtit enim in corporis motu, inceſſu, et in voce quidam modus & conuenientia in numeri rationem cadens, & venuſtatis ſpeciem præ ſe ferens, qua quidem fit, vt res etiam flagitioſæ genus quoddam laudis aucupentur. In quibus tamen rebus nullo modo flagitia laudari poſſunt, ſed illa pulchritudinis imago: qua ſæpe numerò inſignes turpitudines occultantur. Quæ enim ita deformia ſunt, vt nulla ſpecie pulchritudinis illuſtrẽtur, nemo laudauerit vnquam, niſi ſit humano ſenſu penitus orbatus. Cùm id igitur tantum laudari cõtingat, quod decorũ atq; venuſtum eſt, videamus, ſit ne huius decori iudiciũ in errante opinione ſitũ, an ſemper ad naturã referatur. Continet enim hæc quæſtio omnem diſputationem. Si enim eſt in natura poſitum, non tanta erit varietas et inconſtantia, quantã in eſſe voluiſti: ſed erit profectò aliquid, quod in omni memoria ſit certa et conſtante laude celebratum. Hoc antẽ in corporis humani figura cerni facile*

poteſt. Vt enim ex omni genere animantium nullum
eſt præter hominem, quod pulchritudinis elegantiam
ſentiat, ita nullum aliud poteſt inſigni aliqua ſpeci
delectari. Reliqua enim vt hiſtrionis motum ſenti
unt, ipſius autem motus ordinem & venuſtatem non
ſentiunt, vt cãtorum ſonos auribus accipiunt, harmo
niam autem ex varia compoſitione ſonorum haud aſ
ſequuntur: ita & in formis magnitudinem atque co
lorem vident, ipſam verò partium comenientiam &
aptam corporis compoſitionem intueri nõ poſſunt. Et
quo ſequitur, deformia à pulchris humana tãtùm na
tura atq; ratione diſtingui. Quæ cùm ſit eadem in om
nibus, idem erit apud omnes te venuſtate iudicium.
Nam vt omnium aures vox extra modum abſona &
abſurda lædit, diſtincta verò et varijs interuallis nu
merum aptè conficiens delectat: ita oculos omnium
partes corporis nõ certa ratione inter ſe conuenientes
offendunt, membrorum autem omnium concinnita in
credibiliter allicit. Sumus enim natura eligantiæ &
concinnitatis appetentes. Quæ quidem in motu & in
voce numerus, in corpore autem certa & rata partium
um ratione conſtat. Quis enim eſt, quamuis, ſit ab om
ni flagitioſa cupiditate remotiſſimus, qui non excel
lentem formam libenter aſpiciat? Neque enim ſolum
aſpectu alienæ pulchritudinis alliciũtur homines, ſed
etiam omnibus inſidet cura quædam propriæ dignita
tis. Nemo enim eſt qui non cupiat integras, & aptas
corporis ſui partes habere, & non omnia circumſpi
ciat, quibus eius ſpecies ornatior eſſe poſſit. Quod ſi
corpo

corporis elegantia, quæ quidem non tam in coloris bonitate, quàm incerta dimensionis lege consistit, omnium oculos ad se rapit: efficitur planè, id non incerta opinione, sed constante natura iudicio cõtingere. Non enim nunc hoc, nunc illud semper omnes natura iudicant, fugiendam videlicet esse deformitatem, & pulchritudinem expetendam. Poterit quidem fieri, vt alios alia magis delectẽt, vt in picturis: nemo tamen, nisi prius omnem humanitatem exuerit, honestam & liberalem oris speciem non aspectui iucundam existimabit. Si igitur illa pulchritudinis imago, quæ sub. oculos cadit, quamuis fluxa sit & instabilis, non tamẽ incerta opinione, sed certo ipsius naturæ sensu iudicatur: quid de pulchritudine animi dicendum est, quæ neque morbo corporis amittitur, neque ætate defloresc it, neque medicamento vllo corrumpitur, sed quotidie magis ornamentis diuinis illustratur. Illic enim non adumbrata venustas multis interdum maculis aspersa cernitur, vt in corpore, sed solida & expressa pulchritudo quæ sola est sua natura & sponte laudabilis. Nam si laus omnis, vt dictum est superius, rebus tantùm decoris atque venustis tribui solet, & verum decus in animi tantum bonis eminet? quis dubitet omnem laudem esse ad dignitatem animi referendam? Quod vt facilius videamus, illam similitudinẽ honesti corporis ad pulchri animi speciem transferamus, vt in eo tantum excellentem illam formam intueri possumus. Atque vtinam sic eam oratione liceret, atque mente licet & cogitatione depingere:

iam videretis ipsius honestatis fontem, vnde omne
laudes emanant. Sumamus igitur hominem ingeni
& studio præstantem, optimis artibus imbutum, ve
riq; videndi cupiditate vehementer inflammatum
Is cum acrem mentis aciem in mundi motus, & con
uersiones admirabilemq; cœli ornatum, atque totius
naturæ constantiam intenderit, omniaq; cœlestis il
lius rectoris numine & consilio regi et administrari
perspexerit: conuertat se ad suiipsius contemplatio
nem, vt mentem suam cœlesti saluedilem, et cum di
uina mente copulatam sentiat atque tandem videat
quid sit tanto natalium splendori consentaneum. In
telligit enim profectò, summum illum dominum, à
quo animum hausit, et ea beneficia accepit, esse sibi
non modo religione summa colendum, sed etiam ar
dentissimo studio sequendum. Ex hac igitur animi
confirmatione pietas & sanctitas existit: hinc admi
rabile iustitiæ et æquitatis decus oritur: hinc singu
laris amicitiæ fides, hinc liberalitatis et magnificen
tiæ splendor eluceſcet. Huic tam claro & illustri viru
tum comitatui, adiungamus illam quasi custodem &
propugnatricem iustitiæ fortitudinem, quæ hunc armis
diuinis vndiq; tegat & muniat. Sit itaq; erecto ani
mo & excelso, humanaque omnia despiciente, alia
que nimis & ardua consectante, & in omni contem
tione semper inuicto. Hanc autem animi altitudinem
moderetur temperantia, quæ quidem totius honesta
tis & elegantiæ decus & ornamentum in se conti
net. Sit igitur hic, quem animo & cogitatione fingi

vi-

mus, insigni modestia præditus, omnẽ turpitudinem repellat, turbulentis cupiditatibus obsistat: in omnibus dictis & factis modum & ordinem conseruet, et quid maximè deceat semper inquirat. Ergo cum hæc tam illustribus & inter se concinentibus honestatis ornamentis atque præsidijs redundauerit, nullane omnes admirationem hominibus allaturum? Illum quidem admirabuntur uniuersi, & complures etiam amabunt. Nullo enim modo honestas, qua quidem nihil est in terris magnificentius aut amabilius, hominum admiratione & studio carere potest. Etenim quis tam agrestibus instituis uiuit, qui non ipsius rationis præstantiam atque sapientiam cum ingenti admiratione suspiciat? Quis unquam tam abiecto animo fuit, qui uirtutis altitudinem minimè prædicandam existimaret? Quis tanta immanitate efferatus est, ut fidem & bonitatem non amandam iudicet? Si igitur singulæ uirtutes per se, quamquam illæ re diiungi non possunt, sed cogitatione tantùm separantur, omnibus præ se ferendæ & amandæ uidentur: quid tandem omnium conspiratio atque consensus efficiet? Præclarè Aristoteles: Si essent, inquit, quæ uelut deorũ signa pulchritudine corporis excellerent, reliqui omnes æquum esse ducerent, eos imperium dominatu locari. Quod si corpus elegantia præstans hánc opinionem afferre potest, multò facilius id esset de animi præstantia iudicandum. Sed nõ ita facilè pulchritudinem animi cernimus, atque uenustatem corporis aspectu sentimus. His uerbis ostendis

Aristotiles, vehementius amores excitari posse animi dignitate perspecta, quam corporis insigni specie considerata: animi autem formam non ita facile cerni. Sed quid refert? Non enim diu celari poterit. Necesse est enim, vt aliquando tandem existat, lucemq; suam longè lateque diffundat. Tunc igitur omnes insolito splendore commouebit, & ad sui amorem inuitabit.

V. HABETIS *hic gloriæ principium, quod quidem nihil est aliud, quàm egregium illud altissimæ mentis lumen, omnium oculos in se conuertens, et ad sui amorem incredibiliter alliciens. Est enim gloria, publica virtutis excellentis admiratio, cum insigni beneuolentia coniuncta. Nec enim quoduis decus gloriam gignit, sed excellens & admirandum. Neq; rursus omnia, quæ sunt admiranda, glorioſa dicenda sunt: sed ea tantum, quæ ab animi decore et honestate ducuntur. Si enim quæcunq; sunt admirabilia gloriam sibi parerent, cur non monstra atque prodigia, quæ magnam mortalibus admirationem incutiunt, glorioſa putaremus? Gloria igitur tum demum locum habet, cùm excellens & admiranda pulchritudo animi conspicitur, quam admirentur omnes et singulari omnium charitate dignam existiment. Sola enim dignitatis amplitudo virumque simul efficit, vt et stupore suspensos homines teneat, & sui amore inflammet. Neque enim tantùm propter vtilitatem magnitudinem, quam viri virtute florentes nobis afferunt, quantum ob insignem & illustrem virtutis speciem*

eos

eos amplectimur, vsq; adeò, vt illos etiam, quos nunquam vidimus, eximiè diligamus. Sumus enim appetentissimi honestatis, eius q; forma perspecta, in illius cupiditatem ardenter incumbimus. Vt enim eos, à quibus nunquam læsi sumus si virtutis expertes, & flagitijs inquinati fuerint, & contemnimus, & infestum in illos odium concipimus: ita homines virtute præcellentes veneratione quadam, et insigni benevolentia dignos iudicamus. Quis .n. est, qui desidem & ignauum hominem non despiciat? quis libidinem. auaritiam, perfidiam, crudelitatem non oderit? Nemo tam effrenatis cupiditatibus vnquam fuit, qui si virtutis licuisset, non multis partibus maluisset ad ea, quæ scelere consecutum est, sine scelere peruenisse, eos enim ipsos, qui se vitijs omnibus dediderunt, ita grauiter offendit suscepti flagitij turpidudo, vt sibi ipsis odio sint. Sit autem aliquis homo teter, & impurus, omniq; scelere & parricidio contaminatus: fieri ne posse credis, vt non in domesticorum odium irruat? vt non eum fratres etiam atque parentes, vt malum auspicium detestentur? vt non illum omnes è naturæ finibus exterminandum putent? Si igitur omnes à natura instituti, scelus odio et vituperatione prosequuntur consequens est, vt honestatem iudicent esse diligendam, atq; mirificè celebrandam. Vnde planè colligitur, omnem laudis excellentiam esse in virtutis magnitudine constitutam. Quod igitur in orationis initio posuisti, nemo facilè tibi dabit, nempe gloriam è populi leuitate pendere. Illud enim iudicium multi-

tudinis, in alicuius hominis laude consentientis, non est libera voluntate, sed naturæ necessitate susceptũ Necesse enim est, vt quem viderint omnes esse virtute præstantem, quod minimè obscurum esse diu potest, quamuis id in principio lateat, laudibus in cœlum tollant. Gloriæ itaque fundamentum non in populi inconstantia ponendum est, cùm ea sibi stabilem sedem, & sempiternum domicilium in vna virtute collocarit. Hoc enim semper euenit, vt virtutis ipsius lumen celebris opinio consequatur.

VI. NEC me conturbat nomen opinionis. Non enim verum est, omnes esse dubias & incertas: siquidem multæ sunt veræ, constantes & graues, quibus ad religionem, ad patriæ charitatem, ad omnem denique virtutẽ incitamur. Hæ igitur opiniones (sic enim doctissimi viri appellant interdum communes sententias in animis nostris impressas) quamuis nec ratione conclusæ, neque vlla disciplina confirmatæ sint, nullam possunt habere varietatem. Sunt enim naturales et insitæ, nec ad eas confirmandas vllis exquisitis rationibus opus est, cum sint ipsa natura perspicuæ, nec vllo modo dubitandæ. Si igitur grauissimi philosophi non verentur has inchoatas intelligẽtias, vnde omnis sapientia defluxit, opiniones appellare; quid tibi venit in mentem, ex nomine opinionis iniuidiam in gloriam concitare velle? Equidẽ, vt verum fatear, illo tuæ disputationis principio cohorrui. Putaui enim te velle Chrysippũ ab inferis excitare, qui nos non hydris, sed aculeatis argumentis vndiq; pungeret,

gerei, et maledictis insectaretur, quo: aliquid præclarum in opinione positum existimaremus. Ij.n. sumus, qui nō modò innatas opiniones: sed alias quā plurimas honestas & laudabiles asseramus. Si itaq; illo genere necromātiæ uti voluisses; me certè metu examinasses.

QVID ita tandem? inquit Augustinus arridens. Nec enim vnquam te Lusitanum hominem adeò timidum putaui, vt mortuorum imagines extimesceres.

QVASI, inquam, Gorgonis ipsius aspectu conturbari possim, & non potius horrido illo disserendi genere, à naturæ tuæ clementia penitus abhorrente. Nec enim Chrysippus ipse mihi tātùm terroris incussisset, si carmen illud vsurpasset, Adsum, atq; adsuenio Acheronie: quantum si me coniuris sophismatis oppressum indigna etiam contumelia vexasset, leuem & futilem appellando, quòd in aliqua opinione dignitatem constituissem. Timui igitur initio, cum te de leuitate opinionum disputantem animaduerti, ne me nullas eiusmodi insidias suspicantem acumine Zenonis oppugnares. Sed postquam dixisti, non tibi placere omnia ad illam exactissimam sapientiæ normam dirigi: teque vidi ad hoc mitius disserendi genus oratione delapsum, illam ætatem auream lucubrem explicantem: continuo respirauí. Non dubitas enim, quin si genus aureum extaret, tunc is, qui se multitudini probauisset, fuisset omnino splendorem virtutis assecutus. Si hoc inter nos cōueniat, non erit difficile demōstrare, eum etiam, qui hac gens,

quem vos Poëtæ ferream appellare solet is, laude p[illegible] pœna dignum existimaris, esse omni virtute cum[illegible] latum.

HOC quidem, inquit, scire sanè vellem, qua ratione te id probare posse confidas.

VII. QVIA, *inquam, insipientis multitudinis de rebus laudandis & vituperandis opinio, à sapientium sententia non discrepat. Si igitur in illius aures, hoc est, sapientis gentis opinione de alicuius dignitate concepta, erat aliquis excellens, atque magnificùm: non erit dubium, quin id etiam, quod imperitum vulgus mirificè laudandum putarit, sit honestum & laudabile existimandum.*

HOC igitur, inquit, effice, si potes, multitudinis opinionem à sapientiæ decretis minimè dissentire. Nec enim te impedire volo.

HOC, *inquam, planè effectum arbitror. Iam enim disputatum est, fieri non posse, vt virtutis decus animaduersum, non vniuersis hominibus admirandum, atque summo studio complectendum videatur. Tantas enim vires virtus habet, vt ab hostibus etiã egregiæ dignitatis confessionem exprimat. Hoc autem voluit ostendere Homerus, cùm Priamum induxit in senum consessu, Agamemnonem, & alios Græcos principes, à quibus ingentes clades acceperat, eximiè laudantem. Sed quid hostes admiramur, cùm illi etiam, qui non cum hominibus, sed cum virtutibus bellum omni scelere imbutum gerunt, ipsarum virtutum splendore et elegantia obstupescant? Illud enim, quod*

dicebas,

dicebas, talem nos opinionem de rebus laudandis & vituperandis accipere, quales sunt ij mores, quibus instituti sumus, qui tibi concedet, qui modò in ipsius naturæ vim acutius intenderit? Omnes enim nati sumus ad decus & honestatem, his q́ue virtutum seminibus inclusis sit, vt quamuis parvis moribus imbuti, & perniciosis legibus instituti simus, vnam tamen virtutem summis laudibus efferendam iudicemus: Nec vllo modo tanta morum aut rerum pernicies incidere potest, vt rerum natura vertatur. Quis enim quæso est adeò flagitijs omnibus coopertus, vt non cupiat se iustum & gravem existimari? Si enim flagitia multitudini pulchra viderentur, cur ea impuri homines tanto studio celarent? cur explendæ libidinis gratia tenebras & lustra sequerentur? cur eos post susceptum scelus intemperantiæ suæ pœniteret? Nam cùm aliquis aut turpitudinis illecebra delinitus, aut alia quamuis animi perturbatione concitatus flagitium committit, vbi primum ille motus animi residet, quiq; rationis iudicium impediebat, multis signis ostendit, acerbo animi cruciatu afficiatur ex illius maculæ conscientia. Hinc illa Phædra quàm primigni amore insaniens, atq; à mollissimo vitæ cultu ad venationis studium traducta, ac Euripide lamentans inducitur. Cùm enim amore furens nihil aliud quàm tela, canes & montes inclamaret, vbi se colligit, ita suum dedecus lamentatur.

Miseram, me quod facinus feci?
Quo me traxit furor insciam?

Agit in præceps dira calamitas.
Heu heu infelix,
Iterum nutrix caput occulta
Nostrum: nam me pudor oppressit.
Tege: nam lachrymæ oculi stillant,
Vultumq; rubor nimius tinxit.
Rediens sensus cruciat animum.
Amens trudor in exitium, sed
Præstaret tunc funere mergi,
Cùm sensum furor eripit omnem.

Videris in Phædra etiam scelere et amentiæ furente, non esse penitus extinctam indolem pudoris & honestatis? Sed Quid Phædram admiramur, cùm Medea mulier omnium sceleratissima, multiplicique; parricidio contaminata, apud eundem Poëtam Corinthijs mulieribus persuadere nitiitur, sese nullos officij numeros præterijsse? Sed fabulas omittamus. Non enim illis nobis opus est, cùm ipsa vita communis infinita exempla suppeditet. Quis enim unquam fuit adeo impurus & flagitiosus, qui non suspiceret fidem conuenientiam, animiq; excellentis altitudinem? Sume ex omni memoria quem velis. Vis ne Dionysium illum superiorem teterrimum hominem & impurissimum? Multa quidem ille contra generis humani societatem impiè atq; nefariè commisit, & patriam à se durissima seruitute oppressam multorum cæde funestauit. Num illius inueterata perfidia & immanitas asperare potuit, vt non fidem et animi constantiam laudabilem existimaret? Non profecto. Quantùm enim amicitiæ

citiæ sanctitatem suspiceret, apertè declarauit, cùm exemplum singularis amicitiæ atque fidei in duobus Pythagoricis admiratus, exclamauit Vtinã ego vobis tertius amicus adscriberer. Idem cùm paresset insidias Polyxeno viro spectatissimo, quũ Cestam illius sororem in matrimonio habebat, ut q; Polyxenus meperterritus in Italiam fugisset, Cestam acriter insecutus est, quod non indicasset mariti consilium. Tum Cesta: Adeóne me, inquit, dignitatis oblitam putas, vt si rescissem, quæ vir meus animo agitabat, non me illi eiusdem fugæ atq; fortunæ comitem præbuissem? Multò enim erat mihi ad dignitatem aptius vxorem exulis Polyxeni, quàm Dionysij tyranni sororem appellari. Quid deinde secutum est? Tyrannus ipse, vir immanis & truculentus, illius virtutis admiratione perculsus, Cestam post illam diem multò officiosius obseruauit. Iam filius eius, quamuis patris scelera immensa luxuria cumulasset, satis ostendit, quid de sapientiæ atque virtutis amplitudine sentiret, cùm Platonem honoribus diuinis affecit: quem tamen post ea Syracusis ablegauit, ne videlicet in illius conspectu turpior appareret. Omitto præclaram Phalaridis indolem: nihil dicam de multis alijs tyrannis importunissimis, vt ad Neronem tandem perueniam, quo quidem nullum terrius aut immanius monstrum tellus extulit. Parúne multis ille signis ostendit, quàm magnificè de virtute sentiret? Quanto studio quodam tempore viros excellenti ingenio complexus est? Quanta industria muficen, & alias ingenuas

ingennas artes excoluit? Cum autem omnes suas op
in singularem nequitiam contulisset, inauditaque sc
lera concepisset, cupiebat tamen seſe continentem
grauem, summumque P. R. rectorem appellari. Nu
quam certè Nero virtutis egregiæ nomẽ concupisset
nisi in ea quàm plurimum dignitatis inesse iudicasset
Quid, post quam matrem necauit? Num quid illæ ipsa
matris furiæ, quæ mentem ipsius assiduo cruciatu la-
cerabant, parum apertè docebant, nunquam in homi-
nibus, quantumuis perditis & effrenatis, sensum bo-
nestatis extinguit? Nunquam enim conscelleratos ho-
mines tantum sceleris conscientia vexaret, nisi ha-
sisset eorum animis, nihil esse scelere fœdius nihil te-
trius, nihil detestabilius. Quòd si Nero, homo omnium
scelestissimus, si homo ille appellandus est potius,
quàm importunum quoddam monstrum atque prodi-
gium, et scelus odio dignum, & virtutem laudibilem
& amandam esse iudicabat: quis animo fingi potest
adeo consuetudinis improbitate victus, vt virtutis
magnificentiam non suspiciat? Dies me deficeret, si
vellem exemplis hanc sententiam confirmare. In re
tamen adeò perspicua vnico tantùm eoq; recenti at-
que domestico contentus ero Fernandus quidam sunt
regius Lusitaniæ princeps, Ioannis regis hoc nomine
primi filius. Is defuncto patre, cum ab Eduardo rege
illius fratre exercitum cum imperio obtinuisset, in
Africam traiecit, atque signis collatis, ita parua manu
cum innumerabili hostium multitudine sæpe consli-
xit, vt semper ex illis victoriam reportaret. Sed tan-
dem

dem effectum est, vt insidijs oppressum in hostium potestatem perueniret, & in mediterraneas Mauritaniæ regiones deportaretur. Occuparat illic tyrannidem Lazerarchus quidam, homo auaritia immani, luxuria infinita, feritate incredibili præditus. Cum autem Fernandi redemptio fuisset in longinquum tempus dilata, (nihil enim inter nostros & Maurum conuenire poterat) accidit tandem, vt Fernandus ipse multis doloribus in ergastulo perfunctus vitam ederet: Eius autem morte tyranno nunciata, traduni illum quasi stupore perculsum diu siluisse, atque tandem hæc verba protulisse. Profecto si vir hic non ita Nabometi institutis infensus & inimicus extitisset, fuisset in omni ætate diuina laude cumulandus. Fuit ille quidem in omni genere honestatis excellens: ego tamen res illius virtutes præcipuè sum semper admiratus. Constat enim illum nunquam sese Venere vlla commaculâsse, nec vnquam in vita mentitum fuisse: Deumque semper ardentissima pietate coluisse. O vim virtutis admirandam, quæ hominibus etiam dedecore, flagitio, turpitudine contaminatis eam adferri necessitatem, vt vel inuiti decoris et honestatis excellentiam laudibus in cœlum tollant. Num clarus naturæ indicium expectatis? Perfidiosius homo, atq; adeo ex fraude & mendacio compositus, singularem fidem admiratur, in omni libidine tetrè et impure volutatus, sanctissimi viri castitatem celebrat: hostis sanctitatis, purissimum & ardentissimum religionis studium laudibus efferendum putat. Ergo si vir

virtus tantum valet, vt ijsdem ipsis, quorum cupi
tatibus infesta est, admirationem ingentem comm
neat: quid conuenit asserere, nos laudem non natu
& splendore suo sed studio et cupiditate nostra m
tiri. Si enim ita esset: qui turpi voluptate ducun:u
nullo modo continentiæ pulchritudine moueretu
Neq; qui alienum appetunt, innocentiam laudaren
neque sceleste & impuri castitatem religionis exi
lerent. Quod quam falsum sit, satis esse probatum a
bitror. Quanquam in re minimè dubia confirmand
longior fui, quàm fortasse cõueniebat. Nihil est eni
magis perspicuum, quàm vniuersum genus humanu
in virtutis laude mirificè consentire. Et hoc fit, vt d
tum est, non lege, more aut instituto, sed insito nat
re iudicio. Vt enim Solem lucere, ignem calere sen
tiunt vniuersi: ita mortales omnes, quantumuis im
puri, indiuãi virtutis excellentiam esse admirandam
& prædicandam, et omnium studio complectendam
Nam ad id quod dixisti, infames homines et impura
mulieres in ludicris aut flagitiosis artibus exercen
certo laudis præmio affici solere, iam responsum est
turpitudinem ipsam per se à nemine laudari posse se
illud aptum atq; consentaneum, quod in forma, in cultu
in motu, in gestu denique corporis enitescit. Quæ tame
honestatis similitudo non tantum vim habet, vt im
puras artes vulgo laudabiles efficiat. Nusquam enim
vt probrum obijcerentur, si hominum vulgus existi
maret, alicuius expetendi decoris laudem in illis es
set. Quod aũt ad Sisyphum & Autolycum et Vlyx
sem

ſeu attinet, intelligi oportet non in illis vanitatem, ſed ſapientiæ ſpeciem fuiſſe laudatã. Sapientis enim hominis officiũ exiſtimatur, multa diſſimulare, multa etiam interdũ Reipub. cauſa ſimulare, et hoſtes inſidijs calidè circumuenire: quibus artibus apparet, tres illos priſcis temporibus nobilitatos extitiſſe. Nec tamen Horterus, quamuis multa præclarè dicat, eſt in omnibus audiendus. Multa enim mentiuntur Fabulæ, vt eſt in veteri prouerbio.

VIII. CVM igitur, vt ad propoſitum redeamus, explanatum ſit, tantam eſſe admirationem virtutis, tantum ipſius honeſtatis ſplendorem, vt tyrannos etiam, homines feros et humano generi peſtilentes commoueat: quid de populo tandem vniuerſo exiſtimandum eſt? Conſtat enim ex ijs, qui nec inſigni ſcelere contaminati ſimul, nec rurſus egregiæ virtutis ſpecie commẽdati, virtute namq; excellentes multis annumerari nõ poſſunt: et qui inſigni aliquo ſcelere publicum etium perturbant, omnium conſenſu à vitæ communione repelluntur. Eſt igitur populus, multitudo collecta ex ijs, qui vel aliquam officij mediocritatem tueri poſſunt, vel in leuiore aliquo flagitio verſantur. Hic in quam amplam orationem conſurgiſti in accuſanda libidine populorum, in amentia multitudinis inſectanda in cõmunibus vitæ flagitijs deſcribendis?

IX. IN illa verò explicatione ciuilium ſeditionum atq; publicarum calamitatum exultauit oratio tua, omnem antiquitatis memoriam repetens, atque demonſtrans, omnia imperia populorum amentia &

ſcelere

ſcelere concidiſſe. Sed mihi crede, habuit multam
quitatis accuſatio illud. Prætermiſſis enim bonis p
lorum opera et inductia conſtitutis, in eorum tam
malis enumerandis, vitijsq; omnibus ſeligendis v
ſata eſt. Quid enim quaſi fuiſſet ad humanæ v
præſidium & cultum vtiliter inuentum, ſi non m
litudinis labor et manus acceſſiſſet? vt enim hic o
tam terræ cultura, ædium extructiones, vrbium
nitiones, curationē valetudinis, nauigationem &
tes innumerabiles, ad vitam ſine cura degendam
puli ipſius ope, & diligentia conſtitutas: recte pr
ctò viuendo diſciplino, mores & inſtituta nulla f
ſent, niſi hominum multitudo iure ſocietata vnum
locum conueniſſet. Nam ſi homines in ſiluis diſſip
beſtiarum more vagarentur, quis humanitatis
tus, aut quod verecundiæ ſignum in rebus hum
exiſteret? Ciuitates igitur indolem adoleſcentem
citauerunt, atque paulatim hominum ingenia ex
lentes, ad honeſtatis ſplendorem inſtruxerunt. I
lis religio & officium ortum eſt, ibi iuſtitiæ lum
eluxit, ibi magnitudo animi, ibi modeſtia & reli
virtutes exſtitere. Quin etiam artium maximarū
dium, occultarumque rerum inueſtigatio & inuen
nulla eſſe potuiſſet, niſi prius ſummorum homin
genia fuiſſent ciuilibus inſtitutis manſuefacta, &
culta ad rerum naturam acriori mentis acie perſpi
endam. Neque ſolum hoc præſtat ciuilis cultus, vt
mines agreſti vita ad humanitatem traducti, facil
humanarum atque diuinarum rerum cognitionem

pia

quam, verùm etiam vt securè atque commodè vitam in naturæ pervestigatione consumant. Nullo enim modo summi viri sapientiæ studia colere potuissent, nisi multitudinis ope eorum vita muniretur, multorumq; bonorum inuenta ingentem illis materiem ad naturæ explicationē suppeditarent. Omnes igitur artes, quarum præsidio vitam sustentamus, & vim bestiarum, imbrium, hostium arcemus, & animum sapientiæ disciplinis excolimus, atque postremo homines sumus, ipsum multitudinis ope inuentæ atque perfectæ sunt. Hæ tam multæ vtilitates quanam tandem ratione à populis manare potuissent, nisi fuisset innatus omnibus insignis quidam pudor, & publicæ incolumitatis appetitus? Quis enim quæso est in populo legibus atq; moribus constituto, qui à charitate humani generis abhorreat: Nec enim solum liberos, parentes, proprinquos, sed ciues etiam atque adeò genus humanum sibi naturali amoris fœdere sociatum vident. Quàm dociles autem sint ad omnem rectè viuēdi disciplinam, si modò rectores habeant & prudentia graues, & publicæ incolumitatis amantes, est explicatu difficillimum. Mirum enim est, quàm omnes magistratus & principes vereantur, & viros omni virtute præstantes obseruent, vsque adeò, vt excellentis hominis conspectu furor omnis concidat, & incendium seditionis extinguatur. Quod Vergilius elegantissimè describit.

Magno (inquit) in populo cùm sæpe coorta est
Seditio, sæuit quæ animis ignobile vulgus:

Iamq;

Iamq; faces & ſaxa volant furor arma miniſtrat
Non potuit magis ante oculos ponere turbulentæ
cordiæ tempeſtatem. Sed videte illius ſedande fa
lem & expeditam rationem.
Tum pietate grauem, ac meritis ſi forte virum qu
Conſpexere, ſilent arrectis q; auribus adſtant.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.
Cernitis quãtum habeat auctoritatis apud populu
furijs etiam ad tetrum et immane facinus excitat
prudentiæ, conſtantiæ atq; probitatis opinio? Non
neceſſe id exemplis confirmare. Plenæ hiſtoriæ ſu
neq; eſt quicquam magis peruulgatũ, quam prude
tium & grauium hominum auctoritate populi fu
res omnino comprimi, & turbidas ſeditiones extu
gui. Quid illud: nónne magnum argumentum eſt,
bil eſſe apud populum virtute illuſtrius, quod eos n
gnifaciat, qui præſtãtium hominum teſtimonio co
probantur? Non enim mediocrem laudem inueniu
ij, qui ſe ad claros et ſpectatos viros adiungunt, et
illis diliguntur. Hos itaque multitudo ſtatim incip
admirari, quamuis nondum eorũ rẽcta ſtudia perſp
ciat. Satis enim ad magnum decus exiſtimat eſſe, d
tum illis à ſummis hominibus, virtutis, & induſtri
teſtimonium. Hoc animaduertentes Poëtæ, fecer
eos, quos ornare volebant, quorundam Deorum fam
liares vt Vlyſſem Mineruæ, Aeneam Veneris, Hipp
lytam Dianæ, vt multitudo in tanta gloria ponẽs a
probationem hominũ virtute præſtantium, tanto m
gnificẽtius de illis indicaret, quos audiret fuiſſe De

familiarib⁹ alijs implicatos, quantũ diuina sententia hominum iudicijs antecellit. Ergo cùm omnes homines maximam quidem laudem arbitrentur esse, à diuina mẽte comprobari, proximam aũt à viris diuinis in pretio haberi: quid est magis perspicuũ, quàm omnes ad virtutis & sapientiæ laudem conspirare?

X. NAM quod ais populum ingratum semper & improbũ in ciues bene meritos extitisse: si rectè iudicare de omni causa velimus, eum certè huius inuidiæ crimine liberabimus. Eas enim calamitates, quas viri excellentes in liberis populis hauserunt, magna ex parte reperiemus paucorũ perfidia illatas multitudine reclamante. Obijt in carcere Miltiades, in quẽ fuit à populo, sed Xantippo accusante deductus. Populum enim in iudicio valde propitiũ expertus est. Theramenes triginta tyrannorũ iussu venenum sumpsit inuito populo, necẽ q; illius ægerrimè ferente. Hausit in ciuitate venenum Phocion, calumnia paucorum Macedoniæ regibus gratificantium: at vniuersa ciuitas ob illius mortem in luctu versata est. Quid Socratis necem? Quid Xenophontis exilium? Quid Demetrij fugam? aliorumque hominum industria præstantium exitus miserabiles oratione complectar? Parumne constat, eos omnes fermè inuita multitudine in clades illas incidisse? Quantum mœrorem, vt de Romanis loquar, exilium Cæcilij Metelli Numidici, gentilis, ô METELLE, tui, ciuibus vniuersis attulerit, quantam rursus voluptatem ex illius restitutione iuncti ciues exceperint, dici vix potest.

Fuit

Fuit Clodij conductis operis in exilium pulsus Cic
ro: at illius discessu omnis ciuitas incredibili dolo
confecta fuit. Quid de illius restitutione dicam, tan
totius Italiæ gratulatione celebrata? Quanto amo
populus vniuersus Catones, Paulos, Marcellos, Scipi
nes, et omnes egregios viros complexos est, vt eorū
casus & incommoda dolenter tulit, quàm grata vo
luntate fuit semper summorum hominum memoria
persecutus, doctorū hominum scripta declarant. Qu
re Africanum Illum superiorem valde admiror, Li
ternum patriæ quæ illum amplissimis honoribus a
xerat, prætulisse. Quin etiam tradunt morientem pr
cepisse, vt sepulchrum sibi in eo ipso loco, quem e
lio voluntario delegerat, ædificaretur, ne ossa illi
ingrata patria contineret. O vocem tanto viro in
gnam. Túne ingratam patriam appellans eam, qua
tantis beneficijs ornauit? Illa te admodum iuuene
in summo imperio locauit, eadem summis viris glor
am & dignitatem tuam imminuere cogitantibus, i
credibili studio restitit: quin etiam eo ipso die, q
erat tibi iudicium subeundum, suum erga te studi
declarauit, cum deserto foro, neglectis tribunis et i
signi contumelia vexatis, te omnia templa salutan
tem prosecuta est. Si patriam appellas duos Petillio
qui tibi diem dixere, non recuso, quo minus eam, v
ingratam & immemorem, scelere condemnes. Si a
tem patria est vniuersa ciuium multitudo, cum ba
te semper ornerit, et auxerit, tuæq; dignitatis ampl
tudini nullo in loco defuerit, non in ea gratum a
mu

[illegible],sed in te prudentiam requiro. Idem, quod de Scipione diximus, de omnibus fermè præstantibus in Rep. gubernanda viris dicendum est. Vix enim fuit vnquam egregius homo, qui non populo egregiè charus exiterit.

XI. ALS praterea, populorum amentia ciuitates & imperia corruisse. Verùm id quidem est, sed ea ipsa imperia populorum opera & industria fundata & amplificata sunt. Non, inquies, sed paucorum consilio & sapientia. Fateor equidem. Sed si ea iusta causa est, cur populos ab ea laudis societate repellas, [illegible] non per se, sed paucos secuti vrbium fundamẽta [illegible]erint, & ciuilem societatem diutißimè coluerint: [illegible]dem ratione defendam non esse verum, causam publicæ calamitatis populis attribui. Non enim per se, sed paucos secuti omnia perdiderunt. Quæ igitur [illegible]uidia est, id illis crimen inferre, quod præcipuè pertinet ad principes, eorum inscitia ad suam dominationem intemperanter abutentes: & laudem illis cum principibus cõmunem, ad principes vniuersam transferre! Si verùm itaque fateri, & rectis populorum studijs vitia pensare velimus, multò plura bona, quàm mala reperiemus rebus humanis fuisse opera multitudinis importata. Quæ quamuis interdum turbarum, & in perniciem irruat, ducta tamen sæpe ipsius honestatis splendore à flagitio reuocatur. Vt enim [illegible]re diutius sedatum atque tranquillum, quàm tempestate cõcitatum animaduertimus, ita populum diutius quietum, quàm seditione commotum adspicimus.

Hunc tu populi causam si tueri voluisses, quantũ cu
pum haberes, in quo oratio tua posset excurrere,
quomodocunque vellet liberè vagari? Facilè en
potuisses, quæ tua copia est, infinitis exemplis oste
dere, quantus amor honestatis fuerit semper omnib
populis ingenitus. Atque primùm res ab Athenien
bis gestæ (nescio enim quomodo ciuitatis illius, o
nium disciplinarum altricis exempla, libentius vs
pamus) ingentem tibi materiam afferrent. Com
morares enim, quàm sæpe omnis populus honesta
tuendæ gratia extremum discrimen adierit: quàm
lustres contentiones pro iustitiæ defensione, & to
Græciæ libertate susceperit: quanto impetu, & ar
re cum summo fortunarum omnium periculo suppl
bus opem attulerit. Quod si Spartam orationis ip
cursu & impetu delatus esses, quàm multis & qu
memorabilibus exemplis disputationem locuple
potuisses? Explicares enim puerorum institutio
studia iuuentutis, ipsius senectutis grauitatem, v
uersique populi in virtutis studio consensionem. I
ea, quæ Lacedæmoniorum multitudo pro Græciæ
fensione fortiter atque laudabiliter gessit, quæ re
temperatè & constanter administrauit, luculen
exponeres. Iam Romanæ gentis mores & instit
quam amplam orationis segetem tibi suppeditare
Quæ enim tanta fides, tanta iusiurandi religio, t
tam honestatis studium in vllis vnquam fuit? A
credis fieri potuisse, vt populus ille tam longè late
imperium augeret, idque tam multis annis conser

ret, si non artes præclaræ, quibus ērat instructus, multis partibus eiusdem vitia superassent? Nullo modo, mihi crede, non dico imperium augere, sed ne ciuitatis quidem vnius opes diu tueri potuisset, si plus apud eum libidinis & ignauiæ turpitudo, quàm laus industriæ & continentiæ valuisset. Nihil enim est, quod sine virtutis & modestiæ præsidio possit esse diuturnum. Vt autem hic Gallos & alios populos rerum gestarum gloria florentes omittam, quomodo tu Hispanenationis facinora verbis extolleres? vt singulas res vniuersæ Hispaniæ consensu contra Christiani nominis hostes susceptas exornares? Diceres enim, quãta virtute Hispani pro religione dimicarint: quanta contentione patriam defenderint: quanta fide reges et principes amplexi fuerint. An tibi homini eloquentissimo, in tam vera & expedita causa oratio defuisset?

XII. QVAM autem similitudinem truculentæ bestiæ inducis, alienam puto. Non enim vt inuitis bestijs atque recusantibus sint iniecta vincula; sic hominibus leges impositæ. Homines enim non vis, sed ratio impulit ad leges accipiendas. Rationi autem inijci vincula non possunt. Quæ vis enim quæso multitudini inferri potuit? Aut quo supplicij metu vniuersum populum coges legibus obedire? At constat sæpenumero multos, vt patrijs legibus obtemperarent, ad non dubiam mortẽ concurrisse. Vnde in Spartiatas, qui apud Thermopylas duce Leonidi ceciderunt, extat illud Simonidis Epigramma à nostro Cicerone versum:

Dic hospes Spartæ, nos te hic vidisse iacentes,
Dum sanctis patriæ legibus obsequimur.

Ergo qui, vt legibus parerent, mortem expetiuerunt eos certè constat non metu coactos, sed honestatis amore ductos, ad quam eos leges erudiebant, seipsos vitæ discrimen intulisse. Nec enim si hosti cessissent erat illis aliqua pœna præter ignominiam subeunda quam vt vitarẽt, sanguinem suum patriæ largiri voluerunt. Hoc etiam de multis alijs nationibus affirmari potest, quæ vsque ad extremum spiritum proti stitutis patriæ decertarunt. Hoc ipsum autem est magnum argumentum docilitatis ad honestatem, quòd vniuersi populi leges vereantur. Sunt enim magistræ morum, & officij disciplinam continent. Sed eas, inquis non esse grauibus & honestis, sed flagitiosis hominibus scriptas. Equidem vt fatear eas non esse perfectis hominibus impositas, ita nec ijs, qui omnẽ moderationem repudiant, scriptas esse defendam. Hoc enim est illis propositum, vt humanum animum ad omnia virtutis officia natum, sed domesticis interdum vitijs à natura discedentem, ad naturam suam reuocati cogant. Nam duplex est animorum cultus. Vnus purgatius est in Philosophia, qua splendidæ ingenia sapientiæ opibus excoluntur: alter in legibus & institutis, quibus imperfecti & mediocres homines ad officium eruditiuntur. Quod enim præstat altißimis animis altißimarum rerum cognitio, hoc, licet non eodem modo, præstat multitudini disciplinæ ciuilis institutio. Vtraque enim facultas id efficit, vt ratio ex

ereat temeritatem. Vt igitur, qui apti ſunt ad ſapientie diſciplinam, Philoſophiam colunt, vt ſapientes euadant: ita qui nondum moribus rectè conſtituti ſunt, natura tamē propenſi ſunt ad honeſtatem, legibus viuentes in dies honeſtiores fiunt. Sunt enim leges, præſcripta rationis ad officium impellentia, & à flagitio multis modis auocantia. Partim enim ſceleratos homines de medio tollendo, partim mediocres homines ad honeſtatem præmio laudis incitando, multitudinē bonam & obſequentem efficiunt. Vt enim medicina reſecat interdum partes inſanabiles, ne earum contagio totum corpus inficiat: ita leges extremo ſupplicio inexpiabile ſcelus comprimunt, ne ex illo quaſi quædam lues ad vniuerſam Rempublicam permanet. Et quemadmodum, vt in eodem ſimili verſer, vbi ſalus omnino deſperata eſt, ibi nullus medicinæ vſus eſſe poteſt: ita ſi mores publici fuiſſent omnino corrupti, nunquam fuiſſet in ſcelera vindicatum. Nam neque curatio deſperatis adhibenda eſt, neque corruptæ partes exſcindendæ, ſi totum corpus eſt ſimiliter affectum. Hic tu populum ipſum, quaſi bellua immanem, inuitam atque repugnantem, legum clauſtris inclusam eſſe vis. Quaſi non ab ipſis populis expetitæ leges, atque comprobatæ ſint. Aliter enim, cur tanti honores Lycurgo apud Lacedæmonios publico omniam cōſenſu decreti fuiſſent? Cur apud Athenienſes Solonis nomen in tanta laude floruiſſet? Cur Romani ciuitatis principes in Græciam miſiſſent, qui leges à ſapientiſſimis hominibus latas deſcriberent? Cur omnibus,

qui leges dedere, ſumma rerum omnium poteſtas per-
miſſa fuiſſet? Omnes enim conſtat in ſuis ciuitatibu
principatum tenuiſſe. Omitto illa antiquiora de diui
nitate credita, Mercurij apud Aegyptios: de Minoe, e
Rhadamantho, qui filij Iouis habiti ſunt: de mulii
alijs legumlatoribus, qui fuerunt populorum opinio-
ne in deorum numero repoſiti. Velim igitur mihi di
cas quæ nam bellua immanis vincula expetiuit vn
quam aut diuinos honores habuit illi, à quibus alie
gata eſt?

XIII. QVID illud? *Multa enim in publico mo*
re poſita pro lege habēnda cenſent illi, quos auctore
habetis. Sic enim, vt alios omittā, veſter Iulianus ait
Cum ipſæ leges nulla alia ex cauſa nos teneant, quàm
quod iudicio populi receptæ ſint, meritò & ea, quæ ſi
ne vllo ſcripto populus probauit, tenebunt omnes. Et
hac Iuliani ſententia, quam reliqui omnes ſequuntur,
apparet, quam ea ſit publico iudicio tribuendum. Nun
quam enim viri grauiſſimi atq; prudentia præſtan
tiſſimi, nisi ſecuti vniuerſæ multitudinis approba
tionem, niſi acutè vidiſſent, illius voluntatem eſſe ple
runque cum honeſtatis ſtudio, legumque prudentia
mirificè congruentem. Quod ſi lex eſt vt placet De-
moſthenj, Deorum inuentum atque munus, aut, vt
inquit Ariſtoteles, mens omni perturbatione vacua,
eaque de cauſa diuina: conſtatque populi mores &
legem ratam efficere, & pro lege reputari: efficitur
planè, populi plerunque iudicium cum diuina mente
conſentire. Quod igitur tu pro argumēto ſumis amen-
tiæ

tie popularis, id maximè populi pudorem et verecundiam confirmat. Continent enim leges, quibus populi deuincti sunt, totius honestatis disciplinam, vniuersumq; Reipub. statum præsidio suo communiunt. In quo autem inuidiam ex tyrannorum immanitate populo concitare voluisti, parùm mihi visus es attendere quantum iudicium honestæ indolis in populis extiterit, tunc etiam, cùm tyrannos publico prosidio armabant.

XIV. QVANTVM enim si multitudo ad honestatem propensa, ex eo perspicitur, quòd nemo vnquam ad eam astu capiendam accessit sine virtutis egregiæ simulatione. Qui enim vnquam tyrannidem affectauit, qui non prius omnem contentionem in eo adhibuerit, vt vir virtute excellens, et publicæ incolumitatis amans haberetur? Quemadmodum enim aucupes aut esca, aut fistula aues alliciunt, atque tandem improuidas illaqueant: ita qui populum insidijs opprimere statuunt, hoc primùm aucupio simulatæ virtutis sibi vtendum putant. Nunquã profectò malitiosi homines hac arte sibi populum capiendum existimarent, nisi intellexissent illum virtutis specie delectari. Ergo si populi voluntatẽ respicias, videbis eum tunc etiã, cum ad homines improbissimos omnes opes Reipublicæ deferebat, plurimum virtuti tribuisse. Non enim illos, sed virtutem, quam esse in illius existimebat, ornandam esse ducebat. Idque vbi primùm dolum sentire potuit, apertè ostendit. Quantum eximodium in tyrannos, & quàm immanè concipiat,

quàm inimicus & infestus sit omnibus, qui simulat
virtute populis illuserunt: explicari non potest Mul
za dici alia possunt, ex quibus liquidò constet, quàm
sit vt plurimum omnis multitudo honestatis appeten
& infensa turpitudini. Sed minimè necesse est. Ho
enim dico, cùm populi mores immutati perniciē Rei
publicæ minitantur: cum ciues perditi effrenataq; li
bidine furētes sese flagitijs omnibus inquinant: cùm
vt rerum humanarum conditio postulat, Reip. fatali
exitus appropinquat: tunc etiam omnium testimoni
virtutis excellentiam comprobari. Te autem test
potissimum vtar. Sic enim ais, nomina rebus immu
tari, malitiam appellari vulgo sapientiam, audaciæ
virtutis nomen imponi. Si igitur tantum studium ex
isset in omnibus improbis occultandi flagitij, virtu
tumque nomina capiandi, nónne satis appareret eos om
nes egregiè de virtute iudicare? Addis præterea, in
periculis constituti optimorum auxilium implorare
metu autem liberati, eosdem è patriæ finibus expel
lunt. Non cernis igitur, quantum in omni fortuna te
stimonium à corrupta multitudine viris optimis im
pertiri soleat? Nam qui in communi rerum omnium
perturbatione, in rebus desperatis, cum ad delubra o
mnia confugiant, vt iram diuinam religione placent
à viris etiam bonis, quasi à quodam numine cœlesti
auxilium implorant, indicant certè in illis diuinam
virtutem elucere. Qui verò secundis in rebus ciues
bene meritos eijciunt, aut in eos improbi sunt, quòd
intelligant eorum virtutem & continentiam pecu-
niarum

uiorum cupiditati, voluptatumque libidini repugna-
ve, aut inuidia ducti virtutis præstantiam æquo ani-
mo aspicere nequeunt: si, vt licentiam suarum cupi-
ditatum obtineant, quid illustrius, quàm declarari ab
hominibus libidini deditis, sese præsentia hominis
virtutis, tanquam luce solis offendi? Nec enim perditi
homines de illo præclaram opinionem habent, quem
flagitij testem habere non reformidant: si æstuantes
inuidia egregios viros exterminant, eos planè iudi-
cant esse diuinis copijs affluentes. Iis enim, quæ quis-
que contemnit, nemo inuidet, sed ijs quæ pulchra &
eximia putat. Quid est igitur clarius, quam in omni
forma semper excellentem virtutem furiosi etiam
populi consensu in laude versari.

XV. IN vniuersum autem tria sunt, quæ aliquo
tempore expressam laudem virtutis impediant Nam
aut flagitiosa cupiditas incitat homines ad laudem ho
nestatis obterendam, aut inuidia ad extinguendam,
aut insciitia ad obscurandam. Cùm enim, vt primùm
de cupiditate loquar, animus æger, quasi graui morbo
oppressus, ad studium virtutis excitari nequit, seque
nefarie voluptati constringendum dat, indignè pati-
tur, proprium scelus aliorum splendore coargui. Hoc
igitur instigat homines amentes ad aliud facinus lon-
gè detestabilius obeundum. Intendunt enim insidias
optimo cuiq;, machinas omnes adhibent, vt eum aut
interimant, aut exterminẽt, vt ita tandem possint per
omnia genera libidinum vagari. Vt igitur lucem ode-
runt, non quia parum iucundam aspectu, aut parum

rebus humanis vtilem existimem, sed quia suis in
dum flagitijs eam aduersari conspiciunt: ita virtu
interdum nefariè persequuntur, non quia lumen il
parum cœleste atque diuinum arbitrentur, sed
vident illud esse sceleri contrarium & inimicum
go vt ad suscipienda flagitia opportunitate not
tuntur: ita luce virtutis amota, credunt se multò
rius peccaturos. Vident enim illius discessu, no
atque tenebras quasi occidente sole futuras. Hæ
que flagitiosæ cupiditatis immanitas est interdu
pedimento, quò minus virtus pleno ore laudetur
uidia deinde, quātum potest, eam refringere con
Est enim malum tetrum, detestabile, execran
omnibus bonis infestum, rebus humanis pestilen
que mortiferum. Hæc vbi animis hominum qua
rias quasdam immittit, ita eos amentia præcipite
turbat, vt in amicorū etiam perniciem instiget. I
enim plorique dignitate principes esse cupiunt, i
non tam industria excellenti, aut acri virtutis sti
quàm alienæ laudis imminutione se assequi posse
fidunt: omni impetu feruntur in eos, quos vide
gni dignitate præditos, vsque adeo, vt neque fam
ritate, neque propinquitate, nec vlla denique co
ctione à tanta sceleris immanitate deducantur. N
est enim tam sanctum, nihil tam omni religione
nitum, quod non inuidia violare soleat: Intimos
sensus lacerat atque consumit, tantum: q; dolorem
cit, vt menti lucem eripiat, & omni alia cog
tione ad virtutis exitium traducat. Hinc igitur
frus

fraudes, insidiæ, hinc tela comparata in bonorum pestem atq; perniciem, hinc turbulentissimæ tempestates excitatæ. Attamen quò maiorem dolorem capiunt homines præditissimi ex aliena dignitate, eo clarius iudicium iudicij sui dant. Nunquam enim tanta inuidia æstuarent: nisi planè cernerent eas opes, quibus homines singulari virtute in omni genere redundant, esse laude immortali dignas. Ergo neque flagitiosi homines, cùm impunè libidini atque dedecori seruire cupiunt, nec inuidi, cùm alienæ dignitatis aspectu contabescunt, aliter de virtute iudicant, atque viri boni, quamuis id omni ratione dissimulent. Considerandum tamen est, quàm breuis & quàm imbecilla sit illa fraus hominum aliena dignitate dolentium. Quamuis enim primos impetus habeat vehementes, interposito tamen spacio consenescit, atque tandem vires omnes amittit. Illi enim ipsi, qui omnia effrenata libidine metiuntur, qui virtutem intueri nequeunt, eandem paulò pòst vi naturæ victi in omni ætate celebrandam, atque religione consecrandam existimant. Obscurum ne est, vbi primum virtus ab omnium conspectu remouetur, omnem inuidiæ tumorem residere, & spectatos homines ab ipsis inuidis requiri? Tunc enim omnes virtutem amissam lugent, tunc se bonorum præsidio orbatos esse queruntur, tunc cupiunt eos etiam, quos occiderunt, in vitam reuocare, tunc eos laudibus in cœlum extollunt. Sic igitur fit, vt omnes excellentes viri in multo maiore gloria floreant post mortem, quàm in vita florebant.

Tunc enim inuidiæ impetu videbatur nonnunquam cursus veræ laudis impediri. Post mortem verò inuidia prorsus extincta, & caligine ab omnium oculis dispulsa, mirum est quantus splendor virtutis omnium oculis obuersetur, & quanto consensu multitudinis efferatur. Restat vt de multitudinis insciitia differamus, quam tertiam causam esse dixi, cur interdum virtus in obscuritate lateat. Fateor equidem imperitum vulgus in magnis erroribus versari solitum. Multos enim videmus falsa virtutis opinione commendatos, multos contrà virtute excellẽte præditos, eodem errore hominum, in ignominia versari. Nam licet sapientes cum insipientibus in virtutis approbatione consentiant, hoc tamẽ interest inter vtrosque, quòd sapientes statim verè & incorruptè iudicant, & vitia nomine virtutis inuoluta perspiciunt: insipientes verò id tardius assequuntur, & prius aliquam insciitiæ pœnam luunt. Vnde perspicitur, illis qui ad veram gloriam niuntur, non modò perditorum hominúm furore & inuidia multos labores esse perferendos, & ingentia vitæ discrimina subeunda, sed etiam infamiam concipiendam. Quæ tamen intra breue admodum tempus euanescit. Tanta enim est veritatis vis, tantum veræ virtutis lumen, vt omnem infamiam aut scelere hominum, aut errore conflatam deleat & extinguat. Ita tandem fiet, vt homines etiam scelesti & imperiti bonos egregiè laudent. Non ita est, inquis: nam cùm in omni genere rerum illi tantùm iudicare de ijs rebus possint, qui sunt

earum

eorum rerum scientissimi: fieri non potest vt populus, cùm sit virtutis ignarus, rectè de virtute iudicet. Hoc quidem rectè dictum fuisset, si sensus ille, quo honestatem laudandam et amandam sentimus, ratione & disciplina, & non potius natura, & quadam penitus insita notione constaret.

XVI. OMNES enim à natura conformati, sapientiam, equitatem & animi altitudinem cum admiratione suscipiunt. Quod inficiari non potes. Sed insidias inquis fieri multitudini, & ita euenire, vt homines flagitiosi simulatione virtutis opes, honores, imperia consequantur. Fateor equidem. Sed quæro, num possit aliquis dolis et fraudib⁹ in diuturna laudis possessione permanere? Minimè certè. Cur ita tandem? Quia multa signa sunt, quæ facilè arcana mentis indicent. Nam cùm oculi, frons, status, incessus, occulta mentis aperiant, tũ multò magis oratio. omniaq; vitæ consilia, quæ semper natura cogente cum mentis habitu consentiunt. Est enim animus quasi fons perennis, vnde omnis oratio & omnes actiones emanant.

XVII. VBI igitur vitijs redundauerit, multa necessariò profluent, quæ illius inclusas libidines ostendent. Quantũ studium adhibuit Alcibiades, quàm diu Spartæ vixit, vt seueri & constantis hominis personam sustineret? Num eam tueri diu potuit? Non profectò. Infita namq; libidine concitatus, infinita flagitia concepit cum summa impuritate & impudentia. Quid Phalaris? Quid Dionysius? Quid alij immanissimi tyranni? Num, cùm populos specie lenitatis & cle-

mentiæ delinire cuperent, insitam immanitatem dissimulare potuerunt? Quàm multi perfidiosi, cum intelligerent nihil esse fide plausibilius, frustra se bonos viros esse simularunt? Quam multi natura & ingenio truculenti, frustra clementiæ famam aucupare conati sunt? Velut ille Demea Terentianus, qui cum videret facilitate nihil homini esse melius, neque clementia, eaq; de causa blandè atq; benignè facere meditaretur, nullo modo potuit id, quod inuita Minerua conabatur, ad extremum vsq; tenere. Ad naturam itaque suam subinde redit, & cum maximè se cohibere vult, verba plena stomachi fundit: quale est illud: Effundite, emite, facite quod vobis lubet. Nulla deniq; virtus, nullum studium diu simulari potest. Aduersatur enim atque repugnat ipsa natura. Quamuis igitur nullum esset ingenium in populo, scelus tamen tam multis signis seipsum indicans, negotium nullum esset inspicere. Quid, quod non est omnino hebes ad id, quod est melius, intelligendum? Vt enim fatear, in rebus quæ artificio constant, multa ab earum rerum intelligentibus animaduerti posse, quæ imperitos effugiunt, id tamen in rebus, quæ sunt communibus insixæ sensibus, accidere non posse defendo: quanquam in artibus etiam videmus eadem sæpenumero doctis & indoctis probari. Quis enim est in populo, quem Franciſci Mediolanensis eximij cytharœdi cantus non incredibili suauitate demulsit? quem Michaëlis Angeli Florentini tabula non admiratione suspensum teneat? Legi nuper perbella Epigrammata summorum hominum

num

num in tabulam quandam, in qua erat Mendoza tuus, vir omnibus rebus ornatissimus, Cæsaris apud Venetos legatus, opera Titiani cuiusdam luculenter expressum. Existimásne fieri posse, vt illa pictura, quæ viros doctissimos & amplissimos commouit, non multitudinem etiam commoueret? Idem etiam in omnibus alijs artibus accidere videmus, vt qui excellentes artifices ab optimo quoq; artifice iudicantur, iudicio etiam multitudinis excellant. Contra verò si pictor aliquid imitando à natura discedit, si musicus vocem absonam, & paulò à numerorum ratione discrepantem emittit, omnes quantumuis harum artium rudes offendit. Quòd si homines idiotæ de artibus illis sæpenumero rectè statuunt, quarum intelligentiam sine disciplina assequi non possunt: quid de honestate dicendum est, ad cuius intelligentiam et cupiditatem non disciplina, sed natura instituti sumus? Si Aristidis ætate quæsisset aliquis Atheniis, qui esset omni laude florentissimus, num aliter graues homines, aliter plebam fuisse responsuram opinari conuenit? Minimè quidem. Omnes enim vnũ Aristidem propter virtutis excellentiam admirabãtur. Tempore Phocionis, quis bonorum opinione fuit illo virtutis & continentiæ fama præstantior? Quis item fuit illi iudicio multitudinis antelatus? Quid hic Camillum, quid Regulum, quid Africanum, & alios excellentes populi Romani principes commemorem? Quis enim erat Romæ, qui non eorum virtute Romanum imperium nisi iudicaret? Sed minimè necesse est in re perspicua confir-

confirmanda multis exemplis vti. Constat enim semper vulgus hominum constantiam, grauitatem, & animi magnitudinem suspexisse. Quod si aliquando aut vera virtus latet, aut vitia simulatione virtutis occultantur, considerandum est, nec virtutis lumen dim obscurum esse posse, nec quicquam fictum aut simulatum in diuturna laude versari.

XVIII. PRAECLARE *igitur Socrates, vt est apud Xenophontem, eam tantum esse certam ad gloriā viam asserebat, quæ veritate muniretur. Hoc autem ita confirmabat. Fingamus, inquiebat, velle aliquem aulœdum præclarum existimari, non tamen sit. Is, cum illud musicum artificium imitari nequeat, reliqua omnia, quæ viderit fieri ab aulœdis, summa animi contentione persequeretur. Primùm igitur operam dabit, vt ad eorum similitudinẽ ornatu pulcherrimo instructus, & sequentium agmine circumfusus, in publicum prodeat. Deinde cum eos videat omnium sermone laudari, multos etiem laudatores allegabit. Sed tandem aut nullum sui specimen dabit, aut si dare voluerit, sese ridiculum ostendet. Nec solum malus aulœdus, sed impudenter arrogans esse comminceetur, ingentesque opes sine vllo fructu consumere. Hoc igitur tanto dedecore sine vllo emolumento, & cum omnium derisione concepto, quonam modo poterit reliquam vitam sine angore traducere? Idem eueniet illi, qui se summum Imperatorẽ, aut optimum gubernatorem haberi velit, harumq; artium sit ignarus. Si enim, cum valde cupiat singularem de se opinionem*

multis

multis afferre, fidem non fecerit, erit certè miser. Sè autem fidem fecerit, multo miserior. Nec enim poterit aut clauum sibi traditum tenere, aut exercitum sibi commissum moderari: & ita eos quos minimè vellet, funditus euertet, & ipse cum insigni dedecore & ignominia peribit: His quidem verbis Xenophon ait solitum fuisse Socratem nobiles homines ab inani gloria deterrere.

XIX. ALIBI *verò sermonem à Cambyse cum Cyro filio habitum exponens, ita eos loquentes inducit. Sic statuit pater, inquit, Cyrus, nihil esse vilius opinione sapientiæ, ad milites imperio continendos. Ego verò, inquit Cambyses. Quanã igitur ratione perficiam, vt me omnes sapientem opinentur? Vna est, inquit, via ô fili, ad illustre sapientiæ nomen in quouis genere consequendum, sapientiam ipsam complecti. Quod quidẽ in res singulas inquirens, verum esse deprehendo. Si velles enim te bonum agricolam aut equitem, aut aulœdum existimari, non tamen esses, aut aliam quamuis artem profiteri instituisses, cuius esses omnino rudis, vide quàm multa tibi fuissent excogitanda, vt eam quam velles opinionem populo commoueres. Atqui si cum multis egisses, vt te laudarent, vt videlicet ea via falsa illa confirmaretur opinio, & magnifico cuiuslibet artis apparatu expectationẽ multitudinis excitasses: vbi primum tui periculum fieret, insciuia tua conscientia omnium conuicta teneretur, & apertißimum insolentiæ crimen sustineres. Haec enim quidem Xenophon. Cuius sententia videmus*

quàm

quàm sit inanis eorum conatus, qui dolo atque fallacijs ad gloriam adspirant. Erunt quidem illi aliquo tempore in oculis populi, & opibus atque gratia florebunt. Sed vbi primùm insidiæ detectæ fuerint (neque enim animo conceptum scelus dissimulari diu potest, neque latere) summa infamia deformabuntur.

XX. SOLA *igitur vera virtus firmam & stabilem gloriam efficiet. Magna enim est vis in virtute, magnum robur & inuictum, nempe quæ nec perditorum hominum iniurijs infringi, neque inuidiæ telis obrui, neq; insciæ multitudinis obscurari possit: sed ita semper cum scelere & amentia congreditur, vt clarissimum triumphum agat, lumenq; suum tandem omnium oculis conspiciendum exhibeat. Ergo cum neque flagitiorum omnium inuisa fœditas, neq; inuidiæ detestabilis immanitas, neque imperitæ multitudinis amentia possint vllo modo laudem honestatis diuinus impedire, nihilq; sit aliud, quod laudi virtutis officiat: euenire tandem necesse est, vt virtus omnium improbissimorum etiam confessione summis laudibus efferatur. Hæc est illa gloria, quam expetendam iudico. Nihil est enim à virtute profectum quod non sit omni studio complectendum. Illa verò fallax & inanis, quæ se huius imitatricem esse cupit, quamuis illi nemo resistat, per se tamen intra breue tempus euanescet. Nullas enim vires falsum habere potest ad permanendum. Hæc est illa, quæ miseros homines afflictat, quæ populo supplices esse facit, quæ scelera*

infinita

infinita suscipit, quæ ciuitates & imperia conuellit, [illegible]is, furiosa, turbulenta, dignitatis appetens, & [illegible]quam in vlla dignitatis parte versata. Huius tu [illegible]dem vitia grauiter insectatus es, sed oratio immeritò inanis gloriæ flagitia ad ipsam gloriam transtulit. Quod quidem perinde est, atque si quis humanæ figuræ è luto fictæ vitia colligens, eaque in hominum conferens, probare vellet, hominem esse luteum & fragilem, mente & ratione penitus carentem. Ista enim gloria, cuius scelera complexus es, non magis in gloriationem cadit, quàm homo è luto & argilla fictus in hominis rationem. Tuis autem definitionibus vtitubet. Vis enim gloriã esse consentientem vniuersi populi laudem, opinione excellẽtis decoris excitatam. Virgiliur tibi tandem gloria assumere videntur? Illine, qui cbiandtius suffragijs in opinionem suorum ciuium irrepunt, an illis potius, qui laudẽ non ambitiosè flagitantes, ab omnibus tamen & ciuibus, et peregrinis veris laudibus efferuntur? Illi, qui auraleu ßimi & constantissimi rumoris exultant? Anij, quorum laudem nulla consequens ætas obruet? Illi postremò, quos imperiti tantùm ad breue admodum tempus insanissimo plausu prosequuntur? an illi potius, quos paulo post omnes ciues & peregrini, prudentes et imprudentes, boni & improbi sunt eximijs laudibus o naturii Est enim virtus grata multitudini, iucunda bonis & improbis admiranda, & contra omnia inuidiæ tela vndiq; munita. Eam itaq; solã gloriæ stabilis & firma consequitur. Contra vero, qui virtutis experies

sunt,

ſunt, fruſtra ad gloriam nitantur. Meritò igitur e
ita pudet iſtius leuitatis, vt interdum gloriæ ſtudiu
in concione profiteri non audeant. Eſt enim fœdum
flagitioſum, gloriam ſine virtute conſectari. Illa ig
tur oratio, qua ãmbitionis indignitatem, inſidias,
gritudines, humiles et fractas examinationes eleg
tiſſimè deſcripſiſti, nullo modo gloriam labefact
nempe quæ non in ambitione, ſed in eximia virt
conſiſtat. In quo vero ais, ſapientiæ ſtudia contem
ſapientiam tuam requiro. Si enim quid primo impe
vulgus exquirat, attẽdimus: fateor eorum ſtudia d
ſpici, qui neglectis diuitijs, ſpretis voluptatibus, o
nem operam in naturæ perueſtigatione ponunt. Si v
rò, quid tandem natura cogente laudare ſoleat: inte
ligemus omne ſtudium eſſe gloriæ cupidis in ſapient
collocandum. Illi enim ipſi, qui primò præclara ſtud
ſpernunt, paulò pòſt animo reputãtes ipſius ſapient
dignitatem, ſapientes homines, vt aliquod cæleſte n
men intuentur. Si autem antiquitatis memoriam r
petere velimus, videbimus omnes, qui ſunt habiti ſ
pientia præſtantes, ampliſſimis honoribus vſos, e
rumq; conſilio res magnas adminiſtratas. Vt enim
poëtis ordiamur, quis ignorat in quanto honore fuer
apud Thebanos Tireſias: Calchas verò apud vniue
ſos Græcos, qui Troianis bellum intulêre? Ex princ
pibus autem Amphiaraum, Neſtor, Palamedes, & V
lyſſes ſapientiſſimi ſunt exiſtimati. Quis igitur illi
temporibus fuit auctoritate præſtantior? Achilles a
tem fertur fuiſſe traditus in diſciplinam Chironi Cen
tauro

sanro, qui fuit inter illius memoriæ sapientes numeratus. Ex quo intelligitur, quantum fuerit olim sapientiæ tributum. Nunquàm enim Poëtæ finxissent, Achillem, quem diuinis laudibus ornare volebant, fuisse summis artibus eruditum, nisi animaduertissent, omnes mortales præclaras disciplinas admirari. Sed abeamus à fabulis. Quid Lycurgus? nonne sapientiæ admiratione tantum est auctoritatis assecutus, vt ciuitatem luxuria diffluentem legum seueritate deuinciret? Quid septem sapientes? Nonne in suis ciuitatibus principatũ obtinuerunt, & Græciam vniuersam, bonamq; Asiæ partem sapientiæ nomine cõmouerunt? Athenis vero, postquam doctrinæ studia à paruis initijs ad summam amplitudinem peruenere, quis populi suffragio vel exercitui, vel Reipublicæ præfectus vnquam fuit, qui non esset idem omni doctrina perpolitus? quid hic referam ampliſsima laudis ornamenta, quibus Gorgias, Plato, Aristoteles, Xenociares, Theophrastus, & omnes deniq; in Philosophia excellentes affecti sunt? Apud Persas autem Magi in tanta admiratione fuerunt, vt nemini regnare liceret, qui non fuisset prius eorum disciplinis institutus. Quantus honos item fuerit habitus apud Aegyptios sacerdotibus, penes quos erat diuinarum & humanarum rerum scientia, explicari nõ potest. Romani longo tempore poliore doctrina caruerunt. Attamen quantum rerum cognitioni tribuerint, ex eo intelligi potest, quod vanissimam illam ex Etruria disciplinã, quæ in augurijs & monstris interpretandis, & extis inspiciendis posita

ſita erat, in ſummo honore haberent. Quare min
mirandum eſt, poſtquam Philoſophia Romam im
grauit, multitudinem maximarum artium diſcipli
admiratam eſſe, nobilitatemq; ad earum cupiditat
vehementer exarſiſſe. Quid commemorem Afri
num illum, qui Carthaginem & Numantiam de
uit? Quid Lælium ſapientem cognominatum? Q
Scæuolam & Brutum, atq; poſtremò, vt alios im
merabiles omittam; Ciceronem noſtrum, eloquen
parentem, qui gloriam Romani imperij doctri
præſtantiſſimis muneribus illuſtrauit? An eſt obſ
rum, eruditos homines apud Romanos egregiam
dem & eximios honores fuiſſe diſciplinarum om
um laude conſecutos? Nec Romani ſolùm, ſed etiã
exterhi doctrinæ commendatione fuerunt in eam
nitatem accepti, atq; ſummis honoribus ornati: qua
fuit Plutarchus Cheronæus & L. Seneca, alijq; p
multi, quos eſſet infinitum recenſere. Druides aut
apud Gallos, Brachmanes apud Indos quantum va
tudini admirationis attulerint, eſt ſatis explora
Exponam vobis rem admirabilem, & auditu forta
non iniucundam. Sinæ, vt ſcitis, regionem incolu
latiſſimã, in extremis orientis oris ad ſeptentrione
ſitam, atq; Scythiæ continentem, ita vt multis in lo
nine pruinaq; rigeant. Noſtri autem cum maria o
nia tranſmiſerint, inuictis armis omnia littora per
ganies, auream Cherſoneſum extremasq; oras Ind
præteruecti, flectunt ad ſeptentrionem, ad region
mariti mas Sinarum naues appellentes. Ibi itaq; ta
de

dem consistunt, atq; finem vlterius nauigandi faciem. Qui igitur ex nostris aliquod commercium cum illis habuerint, aiunt vix esse vllam nationem, siue urbium magnitudine, siue ædificiorum pulchritudine, siue victu cultuque ciuili, siue singulari artium studio, cum Sinarum natione comparandam. In libris autem scribendis æneis formis, quæ non ita pridem apud nos in vsu sunt, illi infinitis propè sæculis vtuntur. Tantumq; ferunt apud illos tribui disciplinis, vt non sit vllo modo fas summum imperium committi, nisi illi, qui se probauerit esse omni disciplina cumulatum. Nec enim in mandandis honoribus, aut generis, aut fortunæ rationem habent, sed tantum disciplinæ. Omnes igitur, qui principatum expetunt, in artium studia incumbunt. Vbi autem credunt se non pœnitendam progressionem fecisse, ad certos iudices huic muneri destinatos accedunt. Horum suffragio, aut vt indocti repelluntur, aut vt docti certis honoris insignibus ornantur. Ex ijs deliguntur, qui minores iurisdictiones administrent. Qui autem diutius in studio permanere, & in maioribus disciplinis versari cupiunt, vbi certum cursum absoluerint, aliud iudicium longè grauius subeunt. Iudicantur enim à viris multo doctioribus: ijs si satisfecerint, ad altiorem honoris gradum ascendunt. Sic etiam licet ijs, qui ampliorem honoris spem sibi proponunt, plures annos in studio consumere, & ordinatim alia atq; alia doctorum hominum iudicia subire. Sunc enim plures ordines hominum, de ingenio atq; doctrina iudicantium. Pauci autem

mutẽ ſunt, qui per omnes doctrinæ gradus ad ampliſ
mum locum aſcendant : cum multos præſtans vis in
suræ, non paucos fortunæ deficiant. Hi tamen pau
ſummum imperium adminiſtrant, in ſumma rerũ
faſtigio collocati.

HIC *Metellus: Si verum eſt, inquit, quo*
aſſerit Plato, nempe eam Rempub. beatam fo
re, quæ ſe Philoſophis regendam tradiderit
Sine, beati putandi ſunt.

ESSENT *quidem, inquam, ſi fuiſſet Philoſ*
phia apud eos rectè conſtituta. Sed, vt fama eſt, ge
doctrinæ colunt multis erroribus atq; magicis ſupe
ſtitionibus implicatum. In hoc tamen admirandi ſu
quod eos imperio ſummo præficiant, quos eſſe iudic
doctrinæ laude præcellentes. Nam ſi tantùm apud e
valet opinio ſapientiæ, vt eius etiam inanem ſpeci
ſummis honoribus afficiant: quid feciſſent ſi vidiſſe
aliquem veræ ſapientiæ muneribus ornatum &
ſtructum? Illum profectò, vt diuinum hominem a
è cœlo delapſum, cum ingenti admiratione ſuſpi
rent. Si igitur, vt eo redeamus vnde ſumus digreſ
omnes ſapientiæ opinione præſtantes in ſumma lau
atq; dignitate vixerunt: ſi doctrinæ ſtudium non ſ
lùm apud Græcos & Romanos, ſed etiam in omnib
barbaris nationibus ſemper floruit, atq; dominat
eſt: ſatis conſtat, non diſciplinæ ſtudio gloriam i
minui, ſed potius amplificari.

XXI. IN *eo autem, quod ais, graues & ſapient*
homin

homines minime esse de fama atque existimatione solicitos, valde tibi assentior. Sed id non accidit, quia gloriam despiciant, sed quod sapienter intelligunt fieri non posse, vt gloria virtutem deserat. Nec enim Aristides, cum plausum vulgi contemnebat, gloriam contemnebat, sed temerarium illum populi motum, breui interiecto spatio considerantem, Neque Fabius Maximus, qui non ponebat rumores ante salutē, gloriam aspernabatur, sed leuem & inanem famam negligebat, vt paulò pòst constanti omnium laude frueretur. Hoc est autem, quod dici solet, gloriam fugientem sequi. Necesse est enim, vt qui alta mente sontem gloriæ videt, & ita vulgi leuitatem contemnens ipsam virtutem, vnde laus omnis emanat, consectatur, in vera & constanti gloria vigeat: & ita fit, vt laudem spernendo laude circumfluat. Qui sunt igitur anxij? Qui solliciti? Qui cum existimatione humili atque fracta omnes auras extimescunt? Illi, qui errore hominum obrepunt ad dignitates. Nec enim ita sunt amentes, vt non intelligant, quàm infirma sunt omnia quæ fraude atque fallacijs innituntur. Vt enim qui in magna rerum omnium inopia se copiosum & lautum existimari vult, magna solicitudine conturbatur, anxie reformidans, ne domesticarum sordium fama in vulgus emanet, cum ea cura diuitem hominem ne attingat quidem: ita necesse est virtutis, & sapientiæ experies magna molestia torqueri, si cupiant gloriam adipisci, cum ij, qui virtutis opibus abundant, sine vlla huiusmodi cura ætatem degant. Vident enim

Jese veræ gloriæ competes aliquando futuros, ex quo efficitur, nimiam in studio gloriæ solicitudinem turpitudine vacare non posse. Satis enim apparet, non adesse virtutem, quæ homines quietos atque constantes efficit.

HIERONYMI OSORII LVSITANI DE GLORIA.

LIBER QVARTVS.

QVAE cùm dixissem, paulum conquieui, & rursum ita exorsus sum: Satis opinor esse demonstratum, gloriam non ab errore vulgi pendere, sed à lumine virtutis oriri: nec in populi deliramentis insciitia, sed inexculta mentis acie stram esse, nec sequi multitudinis inconstantiā, sed esse stabili, atque firma in sede collocatam. Naturæ enim vi fieri ostendimus, vt omnes mortales virtutem & sapientiam celum fama atque sermone tollant: contra verò flagitia & scelera detestentur. Probauimus errorem vulgi, quo sæpenumero laudem tribuit indignis, esse non posse diuinum: & ita fieri, vt qui maximè videntur gloria stude-

ſtudere, eam minimè conſequantur: & qui primo interdum aſpectu gloriæ expertes apparent, inſigni laude cumulentur.

II NVNC *igitur conſequens eſt, vt breuiter explicemus, quantum fructum rebus humanis afferat illius ſtudium. Vt autem hinc initium ſumamus, cum multa diuinitus in humanis animis innata ſint, nihil tamen habent vtilius, quàm ingenium pudorem & verecundiam. Eſt enim pudor, vehemens quidam dedecoris & ignominiæ timor. Hunc autem timorem appellat Plato diuinum: eſt enim cuſtos omnium virtutum. Primum enim huius verecundiæ lumen elucet in pueris, in ijs præſertim, qui clariore indole nati ſunt, quos videmus non tam doloris metu, quàm timore infamiæ & turpitudinis offenſione commoueri. Hic igitur infamiæ metus illos acuit, & in ſtudio vigilantes efficit. Dum enim ab æqualibus vinci turpe & ignominioſum putant, omnem laborem perferunt, & ſummam adhibent diligentiam, vt inter omnes excellãt. Et ita fit, vt dum dedecus ſummo ſtudio vitant, honeſtatẽ omni ratione conſectentur. Poſtquam verò ætate progreſſi magis vim ipſius naturæ deſpiciunt, quid eſt quod eos vehementius incitet in virtutis ſtudium? Hoc enim timore impulſi, quidam artium maximarum ſtudia ſequuntur: alij militarẽ diſciplinam ſtrenuè colunt: alij ciuilia munera diligenter adminiſtrant: alij denique alijs eiuſmodi curis intenti ſunt, vt omnem dedecoris ſuſpicionem à ſe remoueant. Cum enim videant nihil eſſe turpius*

inſcitia, nihil effœminati animi languore fœdius: nullum laborem aut periculum dedecoris vitandi gratia recuſant. Videsigitur quàm vtile ſit hoc inſitū odium turpitudinis? Qui enim ita affecti ſunt, vt dedecus exhorreant, non vmbra & otio langueſcent, non luxuria & mulitia diffluent, non auaritiæ ſordibus inquinabuntur, non hoſtis aſpectu perculſi & abiecti fugient: ſed omnibus ſe periculis exponent, & omnem ætatem honeſtis in actionibus conſument. Quòd ſi illis ea detur optio, quæ, vt eſt in fabulis, data fuit Achilli, velintne potius pro patria dimicantes cum gloria mori, an vitam cum rerum omnium affluentia, & ſine vlla dignitate ad extremam ſenectutem perducere? non eſt dubium, quin obſcuræ vitæ mortem claram anteponant. Hic etiam pudor ſenes à leuitate, libidine, & inconſtantia deterret, animo reputantes, nihil eſſe temerariæ libidinoſaque ſenectute flagitioſius. Vt igitur nihil eſt in vita tetrius impudentia, ex ea enim omnes effrenatæ libidines exiſtunt: ita nihil poterit ad virtutem colendam pudore vtilius inueniri. Pudor autem quid aliud eſt quàm vehemens motus animi dedecus repellentis, ad laudem & gloriam aſpirantis? Ex quo efficitur, omne ſtudium honeſtatis cupiditate gloriæ contineri. Illud deinde quantum eſt? Nemo enim vel laborem excipere, vel voluptatem reſpuere, vel vitam negligere poteſt, ſi non ſit laudis & gloriæ ſuauitate delinitus. Cùm enim à natura ſic inſtituti ſimus, vt dolorem vitemus & voluptatem ſectemur, euenit neceſſario, vt magna pars hominū

omne

omne officium voluptate metiatur. Nec enim sapientes sumus, vt stultam ipsius honestatis pulchritudinem cernere valeamus. Præclarè Plato beatum fore prædicat, cui vel in senectute contigerit sapientiam adipisci Vnicam igitur præclaræ institutionis rationem esse censet eam, quæ in recto dolore, & in honesta voluptate consistit. Dolorem autem rectum eum esse statuit, qui è turpitudinis infamia capi solet: honestam autem voluptatem, quam magnitudo laudis efficit. Præcipit igitur sic institui pueros & adolescentes, vt ignominia quàm maxime doleant, & laude quàm maximè delectentur. Hæc Platonis sententia sequenda est omnibus, qui suos in officio continere cupiunt. Aliter enim frustra operam suam consument. Nemini enim persuaseris, vt voluptatem spernat: vt autem voluptati fluxæ atque nefariæ, stabilem & honestam anteponat, persuaseris. Nemo inducet animum, vt dolorem appetendum iudicet: vt autem breui & exiguo dolore ingentem effugiat, inducet. Possunt enim bene informati animi facile videre, quàm inanis & fluxa sit corpore percepta voluptas: & intelligere, laudem honestis laboribus emptam, firmam & constantem voluptatem efficere. Turpi itaque voluptate libentissimè carent, ea compensatione, vt veræ laudis dulcedine perfruantur. Sic etiam illius doloris vitandi gratia, quem admissum dedecus inurit, omnem dolorem libenter excipiant. Quas enim vigilias, quos labores non perferunt ij, quos laudis suauitas ad disciplinarum studium inflammat? Quære ab ijs, qui

ſummam eruditionem in omni literarum genere conſecuti ſunt, an potuiſſent vnquam ad eum gradum aſpirare, niſi fuiſſent à principio dulcedine laudis inuitati? Negabit apertè Iacobus Sadoletus, vir omnibus literarum laudibus abundans, et inſigni eloquentia præditus: negabit Petrus Bembus, quibus, vt audio, clariſſimis ingenij monimentis illuſtrauerit: negabit Contarenus, vir omni doctrinæ generi atque Philoſophiæ laude cumulatus: negabunt denique reliqui eiuſdem ordinis principes, qui ſapientiæ ſtudia colunt. Hoc autem fatebuntur multi viri eruditione preſtantiſſimi, quos eſſet infinitum recenſere, ſeſe hac laudis incunditate delinitos omnes labores ſuſtinuiſſe. Hoc idem tute ipſe fateberis, & omnes denique, in quibus idem ardor exiſtit. Magnum eſt enim voluptatem aſpernari, blandimenta naturæ reſpuere, vitæ ſurſum in corporis labore, & in animi contentione conficere. Laudis igitur illecebris opus fuit, quibus animi à flagitioſa voluptate ad honeſtam traducti, neque laborem neque dolorem vllum ſentirent. Tanta enim eſt gloriæ dulcedo, vt illa ſemel capti, quamuis ſapientes non ſint, nullis inuidiæ telis infringi, nullis fortunæ tormentis debilitari poſſint. Licet igitur omnes malorum tempeſtates ſibi ſubeundas animaduertant, non tamen eorum metu deterrentur, quò minus omnem operam, curam et cogitationem in vnam virtutem conferant. Crede mihi, ferre tantam contentionem animi non poſſent, niſi voluptate eximia laudis allecti ſuiſſent. Multa ſunt à noſtris (dicam enim audacius

dacius) tanto animo ſuſcepta atque perfecta, vt omnem penè antiquitatem obſcurent. Vt enim alias præclaras contentiones omittam, illud certè facinus ſtupendum eſt, homines neque multitudine, neq; opibus abundantes, omnia maria trāſmiſiſſe, Indiam et ſuis, & maximorum Regum præſidijs opibuſque vallatam peruiſſe, & in ſuam poteſtatem ſumma belli contentione redegiſſe. Quid enim ego referam ingentes claſſes hoſtium depreſſas, innumerabiles exercitus exigua manu fuſos, Perſas et Arabas multis in locis ſuperatos: & vt nihil aliud dicam regionem immenſo ſpatio à Luſitania diſtantem, è Solimani hoſtis potentiſſimi faucibus eripiã, & contra ingentem Turcarum & Thracum multitudinem defenſam atque conſeruatam? Hæc quidem tanta ſunt, vt impium facinus ſit ea humanæ virtuti, & non potius auxilio CHRISTI, qui noſtris ſæpe præſentiam ſuam declarat, adſcribere. Sed ſi eſt aliquid humanæ fortitudini tribuendum, quæ tamen ipſa in diuinis beneficijs numeranda eſt, nihil in noſtris hominibus video, in quo tam multis gentibus excellant, præter eximiam laudis cupiditatem. Si enim ad numerum reſpicias, ſunt pauciſſimi: ſi ad belli apparatum, aut reimilitaris ſcientiam, nullo modo cum Turcarum opibus & vſu comparandi: ſi ad aliorum auxilia, Turcis omnia in illis terris parata, noſtris autem propter religionis diſſenſionem vehementer infeſta ſunt. Sed illud eſt: noſtros veræ gloriæ cupiditate incenſos, neq; vulnera, neq; dolorē ſentire, in gladios

& flammas irruere, omnia que vitæ pericula dignit
tis gratia negligere. Hæc enim voluptas, quæ ex la
de percipitur, illos adigit, vt ad mortem an. e oculos
fiam alacri fare atque fidenti animo gradiantur. E
quo facilè constat, laudis suauitatem, non modo,
ait Cambyses apud Xenophontem, summorum hom
num laborem leuiorem efficere, sed etiam voluptabile
atque iucundum. Si igitur præstantium hominum i
genis multis laboribus & vigilijs lucem aliquam r
bus humanis attulere: si viri fortes & magnanim
vt patriæ consulerent, vitæ non pepercerunt: si postr
mo aliqui ætatem in clarissimis studijs consumente
sapientiam assecuti sunt: id certè est studio & cupi
ditati veræ laudis ascribendum. Ea enim primam
tatem allicit, & in virtutis studium incendit, donec
paulatim animos ad ipsam virtutem per se colendam
& amandam perducat. Neque solum primus anim
cursus & impetus ad laudem, eos fructus affert, quo
diximus, sed multò etiam maiores & vberiores ef
fundit ipsa laus amplificata. Ex ea enim emulatio n
xistit, quæ stimulis languentem animum excitat &
ad certamen virtutis accendit. Vt autem nihil est im
uidia pestilentius, in eo enim pugnat, vt non virtut
propria, sed alienæ virtutis exstinctione principem lo
cum obtineat: ita nihil æmulatione salutarius, nempe
quæ non alienum decus obscurando, sed ad parem, aut
maiorem laudem nitendo, ad summam dignitatem
adspirat. Quod enim ferunt de Themistocle, quem glo-
ria Miltiadis instigauit, vt omnem ætatem in virtu-
te con-

reconsumeret: quod etiam antiquior fama de Theseo prodit, qui Herculem imitatus, bellum contra monstra omnia suscipit: patet latissimè. Incredibile enim est, quantam vim habeat excellens virtus constanti omnium fama celebrata, ad animos amore virtutis inciuandos, & inflammandos. Quis enim est, quem nō clarorum hominum gloria vehementer afficiat? quem à somno non suscitet? cui stimulos non admoueat? Multos libidini deditos accepimus, qui summorum hominum claritate incitati, repentè ad studium honestatis exarserint. Quod minime mirandum est. Quamuis enim pars illa animi nostri, quæ cœlestis habenda est, sit plerumque vitijs in terram depressa, & quasi demersa: tamen vbi primum aliquam honestatis speciem intuetur, ad memoriam suæ naturæ reuocata, amore honestatis accenditur. Quantum igitur potest, enititur, vt à vitijs emergat, & quasi renatis pennis, quas nefariæ cupiditates inciderant, in altum euolet. Inde autem oritur illa præclara contentio inter virtutes amatores excitata, dum nemo alijs æquo animo cedit, sed singuli potius dant obnixè operam, vt inter omnes excellant. Hoc autem certamine iniecto, quis non videt quanta sit futura bonorum affluentia? Illa enim ciuitas planè beata est, in qua non figulus figulo inuidet, vt ait Hesiodus, sed sapiens cum sapiente certat: iustus iustum æmulatur, fortis cum forti virtutis præstantia contendit: modestus & continens in eo laborat, vt omnes magnitudine continentiæ vincat. Sit enim sit vt dum singuli sese ad virtutis certa-

men acuunt, vniuersi tandem sint in virtutum omn
um studio florentes. Ergo cum hæc illustris & hon
sta contentio, tantum vtilitatis afferens, amplius
ne laudis excitetur, quid tandem illa vtilius in reb
humanis inueniri potest? Animũ enim iacentem ex
tat, instruit, inflammat, omnium dolorum obliuisci
cit, & ab omni alia cogitatione ad magnorum hom
num imitationem, atque singulare virtutis studiu
traducit. Gloriam tu igitur, quæ tam vtilis et fruc
osa est, vituperare audeas? & eam sapientissimo q
que spretam, et inuisam esse contendes? Quomodo tu
dem, aut qualis erit iste sapiens, cuius omne studiu
in virtute colenda positũ esse debet, si virtutis ipsi
parum negligat atq; pro nihilo putet? Poterit ne fi
ri, vt quod ab ipsius honestatis fonte ducitur, non
ipsum honestum, eaque de causa sapientibus expeti
dum: aut parum demonstrauimus, nullo modo glo
am aliunde, quàm ab honestate nasci? Nihil inqu
esse magnum potest ijs, qui cœli spatia immensa me
te definiunt. Quasi sit quidquam intra cœli comp
xum virtute magnificentius, aut maius decus in
deribus ipsis, quàm in pulchritudine mentis eluce
III. NAM quod ais, eam prudentiæ repugnar
iam facilè cerni potest, quàm id sit ab illius ornamen
tis alienum. Omnes enim virtutes gloriam pariun
prudẽtia gubernat, et ipsa per se munera ampliss
dignitatis q; plenissima tuetur & sustinet. Quem
modum enim errare, labi, decipi, temere quidqu
& imprudenter administrare, turpe & flagitiosum
videri

videtur omnibus: ita qui nullis erroribus cecatam mentem habẽt, sed obscura cognoscunt, et futura præcipiunt, & quemadmodum incidentibus rebus vti conueniat, sapienter explicant, amplitudine laudis antecellũt. Hæc est enim omnium mortalium opinio, vt homines prudentia præstantes summo imperio dignos existiment. Inde fit, vt sæpenumero multitudo, quàm præcipitem esse dicis, imperiumque nefariè detractãtem, prudenti homini libenter obtemperet. Intelligit enim, omnium salutem illius auctoritate & iudicio contineri, qui optimè potest, quid omnibus vtile futurũ sit, ratione prouidere. Quod quidem in rebus singulis licet inspicere. Aegroti enim, quãtumuis moresi, bonorum medicorum iussis parent: vectores etiam prestantiam gubernatorũ nutus omnes observant. Sic etiã milites incredibili alacritate ijs imperatoribꝰ obediunt, quos esse vidẽt rei militaris scientia præcellentes. Hoc item in reliquis artibus (neq; enim omnes percurrere necesse est) euenire constat. tantum quemq; auctoritatis ad imperãdum habere, quantum intelligentia suæ artis excellit. Quod in Repub regen de scientia maximè cernitur. Nemo enim adeò mente captus est, vt non intelligat eos salvos esse non posse, qui spectati hominis consiliũ aspernãtur. Ergo ea virtus, quam omnes mortales planè regiã existimãt, quæ tandem modo fieri potest, vt gloriæ aduersetur? Sequenda est, inquis, vulgi temeritas ijs, qui publicè laudari cupiunt. Sequenda quidem, si breuem & inanem laudem appetãt, quam summam stultitiam dedecus

& infamia consequatur. Hoc autem vel ex eo exemplo, quod ab Homero sumpsisti, de salutari consilio Polydamantis improbato, intelligi potest. Nisi forte suspicaris, cùm Hector ipse se damnaret amentiæ, quod Polydamanti non auscultasset, et temeritatis infamiam morte delere statueret, clementiorem in illum exercitum ab Achille cæsum fuisse, quam ille in se fecerit. Inanissimo igitur plausu vnius noctis elatus, in eam ignominiam incidit, quæ erat morte tristissima, & acerbissima patriæ funere luenda. Sed inquis, Hectoris nomen esse multò quàm Polydamātis illustrius. Quid ad rem? Quasi Hector illum splendorem nominis assecutus sit temeritate & amentia, & non potius singulari magnitudine animi, qua pro patria dimicabat. Cum illum itaque multitudo Polydamanti præferebat, non temeritatem prudentiæ, sed virtutem eximiam mediocri consilio præferebat. Idem de illa comparatione Hannonis & Hannibalis dicerem, nisi viderem alterum grauitate & constantia omnium approbationem mouere: alterum perfidia & immanitate offensionem incurrere. Gloria autem, vt dictum est, non admiratione tantùm, sed quadam etiam animorum conciliatione comparatur. Cùm igitur Hānon sem per honestus & grauis. Hannibal sæpe turpissimus nobis occurrat, & in alterum quodammodo propensi simus, alterius autem sæuitiam detestemur: non est probatu difficile, Hannonem plus gloriæ, quàm Hannibalem, fuisse consecutum.

IV. ILLAM autem partem orationis tuæ, quæ

probare

probare conatus es, gloriam esse contrariam iustitiæ, sum valde admiratus. Quid enim quæso est aptius iustitiæ, ad immortalitatem nominis comparandã? Nam si virtutis amplitudo commouet homines, nihil est illa magnificentiùs: si decus honestatis amorem conciliat, nihil illa pulchrius: si vtilitatis magnitudo mortales in alicuius studium incendit, nihil est iustitia salutarius. Quod enim est officium, siue ciuile, siue bellicum, siue priuatum, siue publicum, siue ad honestatem cultum, siue ad vitæ commoda pertineat, quod illius tutela vacet? nullum est studium, quod ab illo seiunctum homines ad se allicere, & aliquã gloriæ partem consequi possit. Ingenium enim perspicax et acutum, si absit iustitia, quo maius extiterit, eò magis erit omnibus suspectum & inuisum. Magnus autem animus iustitia vacãs, quo fuerit erectior, eo maiorem ex illo perniciem formidamus. At iustitiæ vel soli cõfidimus, omniaque vitæ præsidia in bonorum fide constituenda putamus. Gloria autem sine hominum fide & beneuolentia intelligi nequit. Ex quo efficitur, sine iustitia gloriam constare nõ posse. Non enim, quod non semel diximus, omnia quæcunq; animos insolita magnitudine conturbant, in gloria ponenda sunt: sed ea tantum, quæ excellentis animi pulchritudine & honestate continentur. Tamberlanus quidam Scytha fuit multis opibus abundans, & bellorum gerendorum perititissimus. Is è Scythiæ finibus egressus, multas Asiæ nationes populatus est: & omnia, quocunque impetum armorum tulit, ferro flammaq; vastauit,

nit. Tandem cum Turcarum Imperatore congre
eum in prælio cæpit, & in aurea cauea vinculis
reis constrictum inclusit. Hunc ferunt adeò truci
maniquenatura fuisse, vt nullius vnquam lachrim
ad misericordiam adduci potuerit. Morem aut
hunc in obsidione ciuitatum solitum seruare cons
Primo die candidis tentorijs castra tegebat, signi
cans eo tantùm die spem clementiæ obsessis osten
Sequenti verò de purpurea figi præcipiebat, vt int
ligerent omnem aditum ad clementiam illius esse i
puperibus intercluſum. Quod si deditionis consili
in tertium diem differrent, tunc atris tentorijs co
catis, omni sexui & omni ætati internecionem d
nunciabat. Cum autem aliquando vrbem, quæ se
dedere intra illud biduj spacium recusarat, mul
tormentis & machinis oppugnaret, obsessi salute
desperantes, omnes pueros habitu lugubri deformat
instruunt, vt ad Tamberlanum supplices accedant,
flebili clamore sublato misericordiam implorent. H
ille pueros conspicatus turmam equitum obuiam mi
tit, quæ eos omnes proterat atq; dilaniet, vrbemq; f
tim capit, & in omnem sexum ita crudelitatem sua
expromit, vt neminem superstitem patriæ relinqua
Hic quidem quamuis ingenies opes habuerit, omni
umque bellorum victor extiterit, nullam gloriam a
sequi potuit. Est enim gloria, vt sæpe iam dixim
fama celebris honestatis, excellentibus in humanum
genus meritis excitata, beneuolentiam multorum cō
cilians. Illum autem non magis quisquam aut landa

re

re aut amare poterat, quàm procellam atque tempestatem turpido impetu omnia peruerientem. Sed quor sum Tamberlani fecimus mentionem? Vt, cùm intellexerimus, nullam naturam immanem & importunam, quamuis sit reliquis in rebus admiranda, posse laudem adipisci. facilius intelligamus, nihil sine iustitia, & eius partibus, nempe fide, benignitate, clementia, glorioſum & laudandum reperiri. Præterea minimè obſcurum eſt, omnem nominis claritatem & ſplendorem in diuini numinis imitatione conſiſtere. Huc enim naturæ impetu trahimur omnes, qui laudem appetimus, vt Dei ſimiles efficiamur. At nulla virtus in Deo nobis clarior & illuſtrior occurrit, ea qua generi hominũ ope & gratia conſulit, omniaque iuſtiſſimo imperio moderator. Ea namque omne piæ venerationis ſtudium, & caſtiſſimæ religionis ſanctitatem excitauit. Ea efficit, vt non modo ſancti ſcriptores, ſed etiã Poëtæ Græci, atque Latini præpotentem Deum Deorum & hominum parentem appellarent. Ergo cum hac vna virtute, quæ poſita eſt in humano genere tuendo, maximè poſſimus diſtare ab immanitate beluarum, & diuinæ naturæ ſimilitudinem attingere: quid tandem ad claritatem nominis illa fieri poteſt illuſtrius? Quantum verò vniuerſum genus hominum iuſtitiam amaret, aperiè declarauit, cùm ſeſe illis regendum tradidit, qui iuſtitia excellentes eſſe videbantur. Omnia ſiquidem regna & imperia, ſingulari inſtitiæ & æquitatis opinione conſtituta ſunt. Principiò enim cùm nondum

eſſent

essent homines certo iure deuincti, omnisq; vita mu-
tuis esset iniurijs, & cædibus infesta: ij qui à potenti-
tioribus indignè premebantur, confugiebant ad alium
quem iustitia et fide præstantem, qui ab eis iniuriam
propulsaret. Hic autem aliorum quidem vim, & im-
petum reprimendo, aliorum verò miseriam subleuan-
do, saluti omnium consulebat. Cum igitur animad-
uerteret vniuersus populus, quàm salutaris esset om-
nibus illa iuris æquabilitas, eum, cuius iustitiam ex-
pertus fuerat, in summo rerum imperio locabat. Ex
egregia itaq; iustitiæ fama regum maiestas orta est,
inde summa imperia nata sunt, inde postremò gloria
immortalis illuxit. Nam vsq; eo prouecta fuit amore
iustitiæ multitudo, vt eorum principum memoriam,
qui cum fide & æquitate vixerant, summa religione
consecraret. Vnde colligitur, hanc vnam esse viam
munitissimam, ad regiæ dignitatis amplitudinem &
magnificentiam, quæ iustitia, probitate & beneficen-
tia continetur.

RECTE *tu quidem, inquit* Metellus. *Contrà tamen disputant aliqui, conuenire principi, qui magna quædam spectat, in loco fidem fallere. Aliter enim negant eum suæ dignitati & amplitudini seruire posse.*

SCIO, *inquam, multos esse in hac sententia, quæ quidem nihil fingi potest amentius. Si enim principi hanc virtutem detraxeris, non modo perfugia bonorum, præsidia innocentium, firmamenta Reipub. com-*

modes,

celles, sed eum turpitudine insigni notatum reddes. Quid enim turpius principe & astuto & fallaci, & vitæ consiliatore ad humanæ societatis fidem, sed ad vilitatem suam callidè referente? Quasi, inquiunt, pures, nos eum magnum hominem appellare, qui societatem humanam & nimiam in colenda fide religionem emolumentis suis anteponit, & non eum potius, qui omnia ad suam amplitudinem dirigit. Credibile quidem est, auctores tam sceleratæ sententiæ nulla præcepta honestatis in magno principe fingendo complecti. Sed istud amplum & magnum videamus, quale tandem sit. Est ne aliquid in rerum natura, quod sine propria virtute magnum esse possit? in universum enim vniuscuiusq; rei virtutis appellatur id, quod eam perficit & absoluit. Ad hunc modum canis virtutem esse dicimus celeritatem & sagacitatem: equi, velocitatem ad cursum & in periculis adeundis alacritatem: hominis verò, ingenium excellens, & egregiam ad omne genus honestatis indolem. Similiter etiam in rebus, quæ non natura, sed arte & studio constant, eas virtutes appellamus. quibus earum rerum perfectio continetur. Alia enim est virtus pictoris, alia poëtæ, alia citharœdi. Nullum autem est artificium, siue ingenium, siue sordidum, quod sine propria virtute esse possit in suo genere cumulatè perfectum. Artis autem regiæ virtus, aut iustitia est, aut nulla prorsus est. A principio enim hæc reges creauit & auxit, & ad summum fastigium dignitatis euexit. Nullam autem huius omnium præstantissimæ

næ disciplinæ virtutem dicere, cùm artes etiam
mas proprijs virtutibus excoli videamus, hom
est dementis, & maximis in rebus turpissimè d
rātis. Ergo cùm nihil propria virtute vatinius mag
tudinem suæ naturæ conuenientem assequi possit:
stetque iustitiam esse virtutem maximè regiam:
tandem modo fieri poterit, vt princeps iniuria
perfidia regiam magnitudinem consequatur? Pot
ne vir alius & magnus esse, qui clarus & hones
non sit, aut honestus esse, qui decus & honestas
pro qua viris magnanimis vita deserenda est. v
tate posteriorem habet? Quæ enim dignitas in eo
terit inesse, quem inquinauit auaritiæ turpi
quem deformauit perfidiæ scelus? quem effrenata
mandi libido à recta ratione detorsit? Eum certe
principem modò, sed ne hominē quidem appellari
est: sed monstrum potius importunum, non ex equ
homine mixtū, quales Poëtæ Centauros fuisse fing
sed totum è Leonis immanitate, & vnipedum fra
compositum. Non hic disputo quanto angore, solic
dine, tabe, cruciatu afficiantur ij, qui nemin'm pos
habere fideli benevolentia coniunctum, quales sun
mnes, qui fidem sanctā non habent Non dico, in q
fluxa & incerta sede sint eorum opes locatæ, qu
eas augendas malitia vtuntur: quām breui conci
omnia imperia malis artibus comparata. Hæc
quod ad nostrum institutum pertinet, nihil esse ad
minum existimationem turpius, nihil magis ex
mortalibus inuisum: Omnes enim iustum imper
li

libentißimè ſequuntur, iniuſtum verò extinctum atque deletum cupiunt. Quod quidem vnius tantum ciuitatis exempla aperium facient. Fuit in Romanis olim praclara quædam indoles ad iuſtitiam. Ex ea enim ciuitate prodijt Camillus, qui magiſtrum, inaudito ſcelere ciuitatem hoſtium prodentem, non pœna affecit: & Faliſcos, quos belli magnitudine non poterat, iuſtitiæ admiratio e ſub Romanũ imperium ſubiunxit. Ex illius Reipub. inſtitutis extitit Fabricius, qui regem potentißimum, terrorem maximum Romanorum mœnibus inferentem monuit, vt à veneno caueret. Eiuſdem ciuitatis diſciplina inſtructus Regulus, ne fidem hoſtibus daram falleret, ad exquiſitißima ſupplicia ſubeunda Carthaginem profectus eſt. Quid hic memorem Coruncani, Catonis, & Æmylij Pauli continentiam? Quid Africani, quid Quinctij, quid aliorum principum manſuetudinem & in ſeruandis victis moderationem? Bella verò nunquam ferme, niſi lacęßitus iniuria, ſumebant, nec arma illis ipſis, à quibus violati fuerant, inferebant, niſi rebus frustra repetitis bellum ante denuntiarent, atque ſolemni ritu indicerent. Imperatores autem earum ipſarum rerum, quas armis ſubegerant, patroni fiebant more maiorum, & eorum commodis egregiè conſulebant, vſque adeò, vt eſſet eorum victoria ſanis hoſtibus interdum expetenda. Quàm multis enim populis, inteſtinis ſeditionibus agitatis, malorum finem attulere? Quanta fide ſocios & omnes denique, quos ſemel in fidem receperant, tuati ſunt? Quamdiu igitur illa

ciuitas

ciuitas floruit æquitate, fuitq; omnium gen
commune perfugium, ita propagauit imperium, v
propemodum vltimis terræ finibus terminaret.
postquam auaritia infinita in illius mores inu
postquam Romani è sociorum bonis prædari, subd
genies vexare, prouincias eximanire cœperunt: f
tim ciuitatis illius magnitudo dissipari cœpit, &
gis magisq; labi, donec omnino corrueret, Minimè
tur probanda est illa Carneadis oratio, qua contr
stuiam in populi Romani concione disseruit. N
enim ea vir copiosius & disertius sententiam s
exponere, sed ingenium ostentare & demonstr
nihil esse tam absurdum, quod non posset prob
dicendo fieri. Si enim verum fateri velimus, ass
mus Romanum imperium fide auctum, atq; diui
mè conseruatum fuisse. Quod quidem Romanos
pulit, vt fidem in Capitolio prope lorem summa
gione consecrarent. Sapienter enim videbant,
quod fide & beneuolentia fultum non esset, diu
manere posse. Id autem, cùm à fide discedebant,
to facilius apparebat. Claudicabat enim imperi
quoties eueniebat, vt illi in officio claudicarent. Q
si nullus honor, nullum imperium, nulla potentia
non sit fidei constantia stabilita, aliquid stabilit
habere potest: tamen erit quisquam tanto furore p
ditus, qui perfidiam summis viris vtilem esse dic
Non aliquando tandem animo reputabit, quàm m
reges & imperiosi populi propter iniurias illatas
omnibus bonis euersi fuerint? quam cito magnas il

o

pes amiserint? quantum semper odium doli atque fraudes excitarint? Sed esto: sit aliquis improbus, qui in magna amicorum inopia, multorum animis grauiter offensis possit opibus per iniuriam partis diu atque sine cura frui: tamen erit quisquam animo magno praditus, qui velit propter vllum vitæ commodum omni laude spoliari? qui diuitias vllas virtutis ornamentis anteponat? qui non dedecus vel cum summo vitæ periculo declinet? Quod autem dedecus tantum est, quod sit cum perfidiæ infamia conferendum? Qui excellenti animo sunt, neque paupertatem, neque exitium, neque mortem, neque dolorem metuunt: omnia quæ mortales intoleranda iudicant, contemnunt atq; despiciunt, vnum tantum dedecus extimescunt, & libenter vitam abijciunt, ne splendorem honestatis amittant. Cum igitur in iniquitate turpitudo tanta sit, qui laudis amore flagrauerit, opus est vt omni impetu in iustitiæ studium incumbat. Hanc tu tamen vulgo sperni dicis. Ita enim ais euenire, vt serui dominos, liberi parentes, vxores maritos pro nihilo putent, si videant eos innocentiam seruare, fidemque proprijs emolumentis anteferre. Ita credo fieri posse, vt qui tam alto animo sit, vt eum pecunia non moueat, & constanter huic inani cupiditati, qua pleriq; inflammati in perniciem rapiuntur, obsistit, contemnatur. Eum quidem quamuis in principio multi vt negligentem hominem, & parum rebus augendis attentum despiciant, vniuersi tamen paulò pòst admirabuntur. Sed paupertatem obscuram & ignobilem esse

esse dicis. Est quidem si nullæ sint animi diuitiæ, q
bus fortunæ iniuria compensari possit. Nam si vir
adsit, tantum abest, vt paupertas splendori nomi
officiat, vt id etiam longè clarius & illustrius re
dat. Quid Epaminondæ gloriæ nocuit rei familia
angustia? Nihil sanè: imò multò illam magnifice
tius illustrauit. Non enim ignauia, sed pecuniæ co
temptione pauper erat. Nihil autem videtur esse ig
excelsi animi, quàm pecuniam contemnere. Idem
iam de Aristide, de Phocione, de multis alijs dici
est: quorum gloriam paupertas non imminuit, s
amplificauit. Si enim gloria posita esset in inanissi
ludorum apparatu, in sumptibus profusis & immo
cis, è quibus nullus fructus ad publicam vtilitate
reduudat, si denique in muneribus illis, quæ ad bre
admodum tempus multitudinem imperitam deli
unt: fuerer equidem, eam sine magnis diuitijs para
non posse. Cum autem sita sit in virtutis altitudine
magnificentia, quæ non inani plausu statim moritu
sed laude perpetua colebratur: quid tibi venit in m
tem dicere, pecuniæ cupiditatem esse cum gloriæ cu
ditate coniunctam? quasi quicquam sit, quod in mai
odium multitudinis incurrat, quàm auaritia: aut n
facilè possint animi maximi gloriam vllam consequ
siue pecuniæ magnitudine. Fuisset hoc in loco facil
mum coarguere eorum hominum amentiam, quos d
spuantes induxisti, neminem splendoris & glor
cupidum posse colere iustitiam & æquitatem. Se
tàm sint ita vehementes atque violenti, vt nullo m

patiantur, se vlla iuris disceptatione vinci, inq; sum armis, et non oratione persequendum statuant: animo ne disputatione irritati, impetum suum in me conuertant. Vides enim quàm periculosum sit, homines opibus elates oratione lacessere. Verbanamq; rebus vlciscuntur.

QVID igitur inquit Augustinus ridens: timore aliquo ductus tam illustrem causam, tantoque imperu à te susceptam deseres? Minimè profectò conuenit homini gloriæ cupido in ipsius glorię defensione tam insigne decus admittere.

NVLLO, *inquam, modo, neque meæ dignitatis oblimiscar, neq; causam deseram, quam etiam si opus esset, vel cum periculo vitæ defenderem. Ratio tamen ineunda est, si commodè fieri possit, vt in odium hominum potentium minimè veniamus, & illis valde prosimus. Alio igitur sermonis genere minus contentioso & magis nitido mihi vtendum censeo, vt facilius in eorum animos influat oratio.*

EXORDIRE igitur, inquit Augustinus: Nos enim valde ad audiendum animis erecti sumus.

FACIAM, *inquam. Sed est necesse, vt si mihi exciderint argumenta, quibus illos vti feciſti, me in eorum memoriam reducas. Hoc enim tantum meminimi, illos postquam se omnia ad gloriam dirigere professi sunt, dissuasse fieri nos posse, vt sine magnis opibus ad principatum peruenirẽt. Deinde exemplis clarorum*

rorum hominum, & instituis omnium Rerumpu
& Hispaniæ etiã monimentis ostendere conati sun
omnem vitæ splendorem in pecunia consistere. Tu
fieri posse negauerunt, vt sibi quisquam vel magn
opes parare, vel ingentem pecuniam coacernare, nis
prius omnia iura perfringeret. Atq; ita tandem con
cluserunt esse indignum summorum hominum pra
stantia, legibus vllis submitti.

OMNIA, inquit Augustinus, argumen
ta potissima complexus es. Nec aliud mihi in
mentem venit, quod quidem ad rem face
putem.

PRINCIPIO *igitur, inquam, videamus, a*
hoc pacto me illis insinuare valeam. Sic igitur existi
mate me cum illis loqui. Non possum equidem vir
clarissimi, non admirari præclaram istam indole
animi vestri, ad omnem decoris atque dignitatis ex
cellentiam. Quantum enim ex oratione vestra indi
care potui, sic laudis amor, flagratis, vt opes & fa
cultates, atque postremo vitam ipsam gloriæ con
profundere minimè dubitetis. Est igitur iam hic ve
ster impetus ad laudem non vulgari laude decora
dus. Quid enim quæso est in vita laude diuinius? E
namque Deum veneramur, nec vllam victimam ma
mini diuino gratiorem aut magnificentiorem offere
possumus. Ea diuinos homines, & in omni genere
virtutis excellentes efficimus, nec vllum maius pra
mium, quod rectè factis proponi possit, habemus. Eid
postremò immortalitate brevitatem vitæ consola
mur.

.Cœlestis igitur natura animorum vestrorum, atque cognatio, quæ vobis est cum mente diuina, facit vt rebus alijs neglectis, quæ vulgus hominum sitiens appetit, immortalem gloriam atque diuinam ardenter expetatis. Sed interdum vereor, (multæ namque insidiæ tendi solent hominibus amplißimis, quales vos estis) ne sermonibus improborum pateant aures vestræ, quibus in errorem inducti, non veram, sed inanem gloriam consectemini, cuius specie capti in sempiternum dedecus incitatis. Ne igitur id vobis accidat, vt perditorum hominum rumoribus tanquam ventis aduersis iactati, laudis & gloriæ naufragium faciatis: singularem cautionem atque diligentiam adhibendam censeo, & perinde atque gubernatores optimi, in maximis tempestatibus vectorum consilia nõ aspernantur: ita nullo modo conuenit vobis in profundo tantis procellis agitato nauigantibus, repudiare consilia hominum dignitati vestræ studentium. Audite igitur viri nobilißimi ea, quæ fortasse vos quamuis sitis ingenio excellenti, propter curas rerum maximarum, quibus estis impliciti, haud ita clarè potestis inuenri. Nec enim dubito fore, modò recta cõsilia perditorum hominum sermonibus anteponatis, vt eam gloriam consequamini, quam nulla vnquam vetustas possit obruere. Præclarè tu quidem, inquit Metellus, exordium è rhetorum officina sumpsisti multis dicendi luminibus illustratum, & ad animos nobilitatis vniuersæ præparandos satis appositum. Si igitur reliquum orationis cursum eadem qua cœpisti felici-

tate peregris, homines insanos in sanitatem fortasse restitues. Omnia quidem, inquam tentabo, nec vllum artificiũ mihi notum prætermittam. Tu tamen si quid me hominem in dicendo penè rudem effugerit, velim mihi præsto sis. Omnes namque persuadendi rationes tibi notas esse oportet, nempe qui non Ciceronem modo, sed artem etiam vniuersam diligentissimè cognoueris. Magnum inquit, ille ridens, tibi aduocas tum adhibes. Faciam igitur, si te opera mea indigere videro, vt te consilij tui in me ad hoc munus deligendo minimè pœniteat. Audi igitur inquam. Sic enim institutam orationem, fortasse non incommodè contexere licebit. Mihi quidem amplissimi viri, hoc in primis spectandum videtur omnibus, qui gloriam amant, quam sedem atque domicilium habeat ipsa laudis elegantia. Nec enim conuenit rem adeò illustrem, nullum certum locum, in quo consistat habere, sed sine vlla constantiæ vagari. Credibile autem non est, vos cum tanta magnitudine animi præditi sitis, aliquam leuem & inanem laudis vmbram intueri, quæ statim euanescat, & non potius eam nominis claritatem quam omnes animi consequentes excipiant. Cum igitur immortalitatis amore flagretis, reliquum est vt laudis ipsius domicilium in ea parte constituatis, quæ in vobis immortalis atque diuina ducenda est. E corpore autem, cum sit è terra concretum, eoque de causa mortale & caducum, quid tandem existet quod fixum et stabile permanere possit? Si claritatem igitur eximiam, si laudem insignem, si gloriam sempi-

sempiternam adipisci cupitis : animus ipse naturæ divinus & immortalis est vobis egregiè colendus, omnibúsque diuinis copijs locupletandus : nihilque omnino prætermittendum, quod ad illius excellentē speciem & pulchritudinem pertinere videatur. Non enim è gemmis & auro, quo flagitiosos homines, & impuras mulieres sæpenumero fulgere conspicimus, sed è diuino cultu animi laudes omnes existunt : inde omnis summæ gloriæ splendor et dignitatis eluceſcit. Animi autem ornamenta, sunt virtutes eximiæ, quibus humanæ mentes ornatæ similitudinē diuinæ mentis attingunt, & immortalitatem nominis assequuntur. Contrà verò vitia flagitiosa fœditate, pulchritudinem animi corrumpunt, & mentis habitum ita deprauant, vt nihil turpius fingi posſit. Primum igitur cauendum est omnibus, qui dignitatem suam tuerī volunt, ne voluptatum blandicijs illecti, cæleſte illud animi decus inquinent. Nefariæ namque voluptates, præterquam quod sunt futiles & inanes, cum semel effluxerint, ingentem dolorem animis & diuturnum dedecus impreſſum relinquunt. Contrà verò labores honesti breui contentione perficiunt, vt animus eximia voluptate compleatur, & insigni gloria cumuletur. Vt igitur illustris laborum atque dolorum patientia animum illustrat : ita laborum fuga omnibus illum ornamentis spoliat. Inde fit, vt ne mortem quidem, quæ plerisque mortalibus horribilis est, et maximè pertimescēda, summis viris et cupiditate laudis incensis liceat extimescere. Timoris enim

turpitudo mentis altitudinem deprimit, & illius spe
ciem obscurat. Videtis enim quàm fœdum & turpe
sit, abiectis armis ex acie fugere, metu trepidare, ni
hilque vi forti & constanti homine dignum est, se
omnia cum humili & fracta animi demissione susti
pere? Hoc certè vobis accidere posse non arbitror, v
mortem magis tetram & horribilem existimet
quam tanti dedecoris offensionem. Sic enim estis na
ti, sic educati, sic exemplis domesticis instituti, v
dum ignominiam & turpitudinem vitetis, mortem
facilè contemnatis. Si igitur tuendæ dignitatis gra
sunt omnes voluptates nefariæ repellendæ, labor
eximij susci piendi, dolores magni subeundi, atque p
stremo mors etiam oppetenda: tantaque est ipsius ho
nestatis vis, vt omnes labores leues atque tolerabil
efficiat, & occidentem vitam veræ laudis dulcedi
consoletur; quid erit indignius, quam dignitatem
ipsam sordibus auaritiæ maculari? quid amentiæ
quàm excellentis animi statum, pro quo viris ma
nimis vita ponenda est, & acerbiss. etiam crucia
perferendi, pecuniæ causa prodere, & amore diuiti
rum terrestrium, & caducarum opes cœlestes, q
magna ex parte in iustitia cõsistunt, amittere? Nil
est enim vel ad elegãtiam pulchrius, vel ad studiu
multitudinis amabilius, vel ad claritatem nomin
illustrius, quam humanã societatem tueri, propriæq
vtilitatis immemorem, omnium incolumitati pros
tere. Hæc enim sunt illa diuina opera, quæ admirati
nem cuiq; afferunt, studia hominum excitant, im

mortaliq́ue laude vrgent. Vt autem nihil eſt iuſtitia præſtabilius, ita nihil iniuria tetrius, nihil fœdius, nihil omnibus magis execrandum. Ergo qui pecuniam æquitati iuris anteponit, illuſtrem animi figuram, habitumq́; corrumpit: & dum legibus, quas recta ratio atque diuina ſanxit, ſubdi ignominioſum putat: ipſe ſeſe dedecori & ignominiæ vilißimo pretio addicit. Animi itaq; ſplendore deleto, impuritateq́; ſuſcepta, quæ tandem ſpes relinqui poteſt vllius laudis et gloriæ comparandæ, cùm ex ornamentis animi laudes omnes orianiur? Non adducar igitur vt credam, vos aliquid ad famam ſordidum et veſtris rationibus & inſtitutis alienum, pecuniæ cauſa ſuſcipere. Quamuis deinde valde fortunas amplificetis, multi tamē erunt mercatores, qui vos diuitijs longè ſuperent. Veſtrum autem eſt non eas opes appetere, quibus obſcuri etiam homines aſſluunt, ſed quæ vos in altißimo gradu conſtituant: neq; in illis diuitijs dignitatem ponere, quibus abundantem licet eſſe turpißimum, ſed per quas omnia veræ dignitatis ornamenta conſequamini. Si verò pecuniam vt gloriæ inſtrumentum amandā eximatis, reputate quàm ſit abſurdum pecuniæ cauſa dignitate omni orbari, atque gloriam prorſus abijcere Nec vos illorum hominum exemplis vti decet, qui flagitijs indigniſſimis facta egregia contaminauere. Quis enim eſt tam ſine mente, qui vel Marium, vel Syllam, vel Cæſarem, vel alios ſimili amentia furentes eo nomine laudet, quòd vi magnas opes haberent, detrimenta quam plurima communibus rebus inuexe-

rint? Contra verò, ſi quid ab illis ſapienter et fortiter adminiſtratum eſt, ſi quid operæ & ſtudij in Remp. contulere, id omnes laudibus efferendum atq; prædicandum iudicant. Non ſunt igitur quidam homines imperiti veſtri diſſimiles vllo modo ferendi, qui cùm ſummorum hominũ virtutes aſſequi nequeant, eorum vitia conſectantur. Hoc enim perinde eſt, atq; ſi quis excellentem formam illuuie et ſqualore fœdatam effingere volens, cum pulchritudinem illam exprimere non poſſit, illuuiem tantùm atque ſordes imitetur. Nec vos moueat illa deſcriptio facultatũ, in Rebuſp. ab earum moderatoribus inſtituta. Non enim fuit mẽs eorum, vt ſummos honores ad eos qui eſſent opulentiſſimi, deferrent Sed cum intelligerent illos qui ſummarum rerum inopia premũtur, haud ita facile poſſe Reip. ſtudiũ nauare, & eas artes colere, quibus patriæ maximis in rebus vſui eſſe poſſent: homines propter neceſſarij victus indigentiam infimis artibus incumbentes, nec immodicis oneribus fatigandos, nec ſummis honoribus honeſtandos eſſe decreuerunt. Illũ autem maximũ cenſum ſtatuerunt, qui ſatis eſſet ad vitam honeſtè & moderatè degendã. Quòd ſi quis infimæ claſſis homo virtutem egregiè coleret, & excellenti induſtria è tenebris emergeret, illi certe voluerunt eſſe aditũ ad ſummos honores intercluſum. Tum enim optimè Reip. conſuli putabant, cum virtus & frugalitas inerti nobilitati eſſet antelata. Nam quod ad Hiſpaniæ principes attinet, quos olim diciis divites homines appellatos, haud facilè dixerim, magiſue,

propter

propter abundantiam pecuniæ, non ab illustres animi opes, hoc sibi cognomen peperisse. Illud affirmare possum, eorum numen, qui virtutis opibus minimè instructi fuerunt, aut obliuione sepultum esse, aut quod est longè grauius, sempiterna infamia notatum. Iuli igitur omnium prædicatione celebramur, qui pro religione & patriæ defensione opes & facultates neglexere, capuique suum in vitæ discrimen intulere, hostiumque impetum inuicta virtute repressere. Horum enim laudes ad citharam patrio more cani, horũres gestas ornari, his mirificum ab vniuersis studium tribui videmus. Si vos autem lauta & pretiosa suppellex, si magna familia, & magnifici apparatus ita delectent, vt in illis decus vitæ constituatis; venias vobis in mentem, quàm sit indignum, aliunde quàm à vobis ipsis dignitatem exquirere. Etenim si vos aliqui propter alium vestrum æqualem honorarent: idq; apertè ostenderẽt sese nullo numero vos habituros fuisse, nisi vidissent eum illo sociatos, quem obseruantia dignum censerent: id certè splendore vestro indignum putaretis, honoremq; aliorũ causa vobis oblatum aspernaremini. At quantò est indignius, propter infimã seruorum conditionẽ, aut propter opes fluxas & caducas obseruari? Perficite igitur viri nobilissimi, vt non facultatibus, non familiæ, non generis claritati, sed vobis ipsis, hoc est, animis vestris omni laude cumulatis honores eximij deferantur. Ea enim tantùm vestra ducite, & earum facultatum copia gloriamini, quæ nec casus eripit, nec inuidia

labefactat, nec ætas vlla consumit. Quæ enim ad imperitæ multitudinis plausum aucupandum referuntur, ita sunt fluxa et inania, vt intra breue tempus & exiguum ea omnia leuissimus etiam quisque contemnat, & pro nihilo habenda putet. Nec eos imitemini, qui corruptis hominum studijs se stabilem gloriam assequi posse confidunt, eaque de causa alijs eripiunt, quod alijs statim largiantur. Multo enim plures erunt iniustitia læsi, quàm beneficio deuincti. Deinde multitudinis odium iustissimis de causis excitatum, est multò vehementius, quàm sit illa gratia paucorum, impurissima largitione collecta: & ita fit vt qui maleſici sunt in multos, vt esse possint in paucos benefici, fructum laudis exiguum, & inanem habeant, scelerũ autem offensionem sempiternam. Repellite igitur omnia, quæ maculam afferre possunt vestræ dignitati, illaq; studia colite, quæ sola glorioſa sunt existimanda. Non enim diuitijs abundare, nec tenuiores affligere, neque in Republica dominari, sed animi bonis affluere, vniuersis charum esse, Reipublicæ salutarem existimari, est laudabile, glorioſum, & summis honoribus illustrandum. Est enim honor diuinum quoddam præmium, virtuti & honestati constitutum, omne turpitudinis consortium repellens, & ita fit, vt qui animum flagitio & turpitudine contaminatum gerunt, nullo pacto honorem, sed inane fortasse nomen honoris adepti in summa ignominia versentur. Ergo cùm tanta dignitas sit in animo virtutis ornamentis exculto: cùm tantum laudis ornamentum in fide, iu-

stitia,

ſtitia, bonitate conſtatis tamen erit quiſquam, qui ſuadere audeat, vobis hominibus ad decus et laudem natis, vt tantum decus abijciatis? vt præclaram iſtã indolem inſigni ſcelere polluatis? vt animi præſantiam eximio dedecore maculetis? Non iſtud genus hominum à veſtra familiaritate repelletis? Non tantam gloriæ labem atqne perniciem in terras vltimas exterminabitis? Arcete viri ampliſſimi peſtem, fœdæ conſilia deteſtamini, ſceleratos homines à contubernio veſtro reijcite, ne veſtro nomini grauẽ maculam ſermonibus impuriſſimis inurant. Non enim illa domus gloria floret, in quam innumerabilis pecunia congeſta eſt: ſed quæ multis abſtinẽtiæ exẽplis abundat. Nec qui opibus et potentia præſtant, ſed qui ſunt virtute & dignitate principes ſplendidè ſolent atq; magnificè laudari. Nec illi qui propriæ vitæ conſulunt, ſed qui eam pro patria ſalute ponunt, in gloria ſunt. Non vos autem [illegible]murbet impiæ nomen. Si enim fortunas Reip. cauſa neglexeritis, pro fluxis & interituris opibus, æternis atque diuinis affluetis. Nec mortis ipſius aſpectu terreamini. Si enim, cùm id à vobis patria flagitauerit, hanc breuem & miſeram vitam in ſummũ diſcrimen adduxeritis: immortalitatem conſequemini. Si igitur exarſiſtis ad gloriæ cupiditatem: ſi vos à primis annis pulchritudo dignitatis allexit: ſi immortalitatis ſtudio flagratis: excellentem iſtã induſtriam in virtutis ſtudio conjungite, iuſtitiam atq; pietatem colite, vniuerſum genus hominũ beneficijs veſtris obligate. Sic enim eã honeſtatis amplitudinẽ

consequemini, quam præsentes admirãtur posteri memoria gratissima prosequantur: de cuius laude mortales omnes vna mente & voce consentiant. Hactenus quidem me cum illis disseruisse existimate. Libenter autem hoc dicendi genere vsus sum, vt hac quasi declamatione meditatus atq; paratus, aliquando ad huiusmodi homines ab iniuria dehortandos accedam. Cupio enim eos quouis artificio ab opinione leuitatis ad veræ gloriæ rationem traducere.

Nihil quidem, inquit Metellus, erit, quod non istorum eleganti orationis instrumẽto effici valeat. Sed vnde quæso tibi tanta dicendi ornamenta suppetunt? Hanc enim ante hac habui de te opinionẽ, vt existimarẽ te facilè posse tractare materiã, in cuius commentatione multum, vt soles, operæ & studij consumeres. Vt autem ex tempore isto modo dicere, suspicari non poteram. Quoditem in Augustino nostro mirabar. Quãuis .n. nihil sit illo politius, tamẽ tam splendidũ orationis ornatur ab illo sine diligentiore meditatione non expectabam.

FORTASSE, *inquam ridens, habet hic locus aliquam vim diuinam, quæ differentium animos mouet: & nos ea quæ dicimus, non ingenio nostro, sed Musarum spiritu concitati dicimus. Vt autem Poëtis*

multò

multo felicius fluunt carmina, quæ non ſtudio & meditatione, ſed furore diuino proferuntur: ita mirum non eſt, noſtra non multum multis in locis à Poëtis diſſidentia, vberius Muſarum quodam afflatu fundi, quam diuturna commentatione contexi potuiſſent.

SI hæc, inquit Auguſtinus loci natura eſt, huc nobis ſæpius veniendum cenſeo, vt tam iucunda Muſarum cõſuetudine fruamur, illarumq; numine cõpleti, in his ſaltem ſedibus floridis & amœnis, inter has vlmos tam ſuis frondibus, quàm adiunctis viribus totũ hunc locũ opacantes, diſerti eſſe poſſimus. Tibi igitur auctor ſum, vt hac tãta loci opportunitate admonitus, ea quæ reſtãt alacrius perſequare.

Faciam, inquam: atq; de Iuſtitia quidem non eſt quod amplius in præſentia diſſerã. Cùm enim verum decus ſit in maxima virtute poſitum, quæ quidem illuſtratur magnis in Reipub. meritis: conſtetque nihil eſſe Iuſtitia magnificentius, aut hominum vitæ ſalutarius: quid eſt magis perſpicuum, quam ſummum et excellens decus iuſtitiæ munere contineri? maximè, cum nulla animi & ingenij indoles egregia à iuſtitia ſeiuncta, poſſit aliquam habere dignitatem? Quæ enim iniuſta ſunt, quamuis ſint admirabilia, ſunt odioſa et inuiſa, perpetuaque flagrant infamia.

V. QVOD *quidem in animi magnitudine facilè cernitur. Rectè tu quidem virtutem à temeritate & audacia diſtinxiſti, cum diceres, non omnẽ animi alacritatem in fortitudinis rationem cadere: ſed eam tan-*

tum, quæ rationis imperium sequitur, & pro Iustitiæ atq; communi vtilitate pugnat. Qui enim impetu cæco & inconsiderato concitatus, manu cum hoste confligit, eum nullo modo fortem, sed temerarium & immanem appellari conuenit. Ille igitur tantum, vt dixi, fortis enim, qui rationi parens, nullum periculum pro salute communi recusat. Qui autem hoc animo est, egregia laude carere non poterit. Omnes enim mortales admirantur inuictum robur animi, nemini cedentis, nulli labori succumbentis, nullis periculis officia relinquentis. Nec verum est, inhumanam & impudentem audaciam constanti multitudinis opinione laudari. Quis enim homines cæde nefaria imbutos, sanguinemq́ue perpetuò sitientes, eo nomine laudandos putat, quod aliquod immane facinus intrepidè susscipiant? Contrà verò quo maior est in illis ad scelus audacia, eo magis illos omnes mortales oderunt & execrantur malaque pestę dignos existimant: In eo autem, quod ais, summos principes iniustissima bella suscipiēdo summa quadam gloria floruisse, parum mihi videris attendere, quæ sit huius verbi sententia. Gloria enim, vt sæpe dictum est, sine singulari hominum studio & beneuolentia ne intelligi quidem potest. Nemo enim pestilentiam & vastitatem, nemo terræ motum, eluuionem, incendium, & reliqua, quæ vi incredibili animos hominum perterrent, gloriosa vnquam putauit. Ea igitur tantùm laudari, ea memoriæ mandari, ea immortali religione cōsecrari cernimus, quæ alta quadam mente atque singulari iustitiæ

&

& pietatis ſtudio geruntur? Vt igitur nec naturæ prodigijs nec truculentis belluis gloria tribui poteſt: ita nec hominibus nihil omnino à belluarum immanitate diſtantibus. Quis enim eſt tam ſine mente, qui nomen eorũ non oderit, quos accepit fuiſſe generi humano peſtilentes? Ergo cũ gloria magna ex parte in hominum caritate ſita ſit, eos quos omnes exiſtimant luce indignos extitiſſe, quibus etiã ad inferos perpetuum cruciatũ * extant, dices eſſe gloriã cõſecutos? Fuerint illi potentes et admirãdi, horrificũ bellũ multis intulerint innumerabiles nationes Martis viperculerint atque ſubegerint: gloria certè ne tũ quidem, tũ ſe florentes, atq; beatos exiſtimabãt, affici potuerũt: et nunc mortui, omnibus impuri, deteſtabiles et execrandi videntur Quod ſi leuiſſimus quiſq; eos admiratione perculſus extollat, non diu in ea opinione permanebit. Illam enim breui tẽpore ratio atq; mediocris anima aduerſio penitus euellet. Hic locus poſtulat, vt ordine tuo omiſſo, nunc potiſſimã orationẽ illã refutemus, qua aſſeuerabas, eos qui in ſingulari certã me furẽter initio parẽ ſuũ obtruncãt, inſigni gloria cumulari? Eos enim ne minimã quidem gloriæ partẽ attingere cõtendam. Non enim fortes, ſed furioſi: non honeſti, ſed impuri: non illuſtres et ampli, ſed humiles et obſcuri ſunt exiſtimandi. Grauiter tu quidem, & merito genus illud certaminis vt omnibus inſtitutis diuinis & humanis infeſtũ, inſectatus es. Quid enim habet turbulentũ illud diſſidiũ, inſana in laceſſendo contumelia funeſtus ille teterrimæ contentionis exitus, quod non ſit & o-

scelere imbutum, & turpitudine insigni cumulatum? Eos tamẽ ais, in summa gloria versari. Quomodo tandem? Aut qualis est ista gloria? Concursus vidique fit leuissimorum hominum, vt viros illos Martios inter se acriter & animose sine vlla graui causa certantes spectent. Tribuitur magna laus illis, qui vel hominem sanctissimo sibi religionis fœdere sociatum iugulant: vel mortiferam plagam, vt amentissimæ multitudini satisfaciant, interrito vultu excipiunt. Sed velim mihi dicas, cùm olim gladiatores inspectante populo Romano depugnabant, num existimes eos, qui simili audacia paribus suis vitam eripiebant, simili laudis genere caruisse? Imò quo plures & clariores spectatores habebant, eo maiorem plausum excitabant. Quid autem mirum est, hominum genus abiectissimum, propter inanem virtutis imaginem, eam laudem obtinuisse, quæ bestijs etiam dari solebat: Laudabantur enim ferè truces & immanes, qua multos homines in circo laniabant. Hac etiam ætate, in Hispania præsertim, cum in ludis publicis vndique spicula in tauros intorquẽtur, illi qui magnam hominum stragem edunt, egregij tauri atque non vulgari pretio digni reputentur. Sic igitur homines istiusmodi, qui amentia præcipites in exitium ruunt, ab imperita multitudine laudem assequuntur: sed eam laudem, quæ sit illis cum impurissimis gladiatoribus, cum ieconibus, cum paniberis, atque postremo cum tauris etiam communis. Num quisquam asseruit, aut feras illas, aut homines efferatos, quorum ludus erat

huma-

humanum sanguinem fundere, in gloria fuisse? Minimè quidem. Cur ita tandem? Quia gloria nullo modo consistit in leui atq; repentina multitudinis approbatione, quæ momento temporis euanescit. Vt igitur apud Romanos non Mirmillones, non Retiarij, non Thraces, non Heplomachi, non deniq; totum hoc operarum genus è disciplina laniistarum impurissimum & inquinatissimum, quamuis audax esset, in gloria vixit: sed Imperatores & optimates, virtute, gravitate & consilio patriam conservantes: ita nunc non inhumanum, ferum, barbarum facinus obeuntes in gloria vigent, sed viri constantes & graues, amplissime virtutis opibus Christianam Rempub. fulcientes. Nemo enim non videt istorum turpitudinem, qui vitam venalem habent: qui sui aut aduersarij cæde amentissimæ multitudini spectaculum præbent: qui sunt furoris ipsius mancipia, qui leuissimis de causis gladiatorio generi mortis addicuntur. Vnde igitur, quod genus laudis vita emendum putent homines amentissimi? Id nempe, quod impuris gladiatoribus et bestijs immanibus concedi potest. Deinde quàm citò memoria facinoris illius extinguatur. Postremò quam ea sceleris infamia deformatum sit. Qui enim in certamine spiritum effundunt, statim veniunt in oblivionem, et ita exceduni è vita, vt ne pompæ quidem aut funeris & sepulturæ honorem, quē vulgus hominum plurimi facit, obtineant. Victores autē quis post triduum sapiens in magnis viris habēdos putat? Quemadmodū igitur olim gladiatores, quāuis victores è circo

discede-

discederent, & picti veherentur in Rheda, eximio quodam plausu celebrati, neino non infames & detestabiles existimabat: ita isti, quos similis in conditione dissimili morum feritas atque barbaria delectat, quamuis illo tempore exiguo, in quo maior est levitati & amentiæ, quàm rationi & iudicio locus, à lemissima illa turba aliquod genus laudis assequantur: brevi tamen omnium opinione in turpissimorum hominum numero reponuntur. Nec enim esse potest in scelere diuturna sceleris approbatio Ergo cùm gloria posita sit in constanti prædicatione hominum, ingentia facta mirantium, & eximium ornamentum dignitatis insigni amore complectentium: illam tam inanem laudem, tam temerariam, tam repentinam, tam subitò ex omni memoria discedentem, atque postremò tanta sceleris immanissimi cogitatione maculatam gloriam appellabis? Nullo modo mihi crede, potest gloria in tam tetro et impio, tam omnibus detestato, tã cunctis hominibus inuiso facinore consistendi locum habere. Qui sunt igitur illi, quorum virtutem omnes summi, infimi, mediocres admirantur: quorum magnificam speciem intuentes studio iucenduntur, qui non vivi modo, sed multò etiam magis post mortem in ore omnium sunt? Illi nempe qui insignem patriæ charitatem incredibili robore atq; virtute communiunt: qui humana omnia, quantumuis horribilia, veri decoris tuendi causa despiciunt qui vitam, cùm opus ita fuerit, patriæ reddere minimè recusant. Mirum enim est, vt afficiantur omnes, quoties audiunt, aliquod facinus

um clarum & memorabile, pro salute omnium cum magno vitæ periculo susceptum. Tanta est enim huius virtutis admiratio vt eos etiam, qui multis ante seculis patriæ suum sanguinem largiti sunt, amare compellamur. Codrum itaque hominum commemoratione viget, qui sese in medios hostes immisit, vt morte sua patriam conseruaret. Clarissimam Leonidæ mortem pro salutæ Græciæ oppetitã miris laudibus exornant. Decij sese pro patria deuouentes, animos nostros sibi virtutis admiratione deuinciũt. Huius generis exempla innumerabilia proferri possunt, quibus intelligamus, non audaciæ, sed virtuti laudem immortalem tribui nec patriam importuna cupiditate vexantes, sed eam cum vitæ etiam periculo conseruantes omnium sermone celebrari: nec illis, qui omnia dominandi libidine peruertere, sed qui è suorum ceruicibus hostium impetum insigni virtute depulere, diuinos honores haberi. Sed minimè necesse est nobis hoc in loco diutius immorari, ad alia præsertim festinantibus.

VI. RESTAT vt aliquid etiam de Temperantiæ laude dicamus. Est enim in hac virtute totius honestatis decus & lumen constituitum. Regit enim & continet omnes affectiones, vnde appellatur Temperantia, quòd insit in illa animorum temperatio quædam & admirabilis ex vario & repugnante affectionum genere concentus. Græci appellant σωφροσύνην, quasi σῴζουσαν φρόνησιν. Conseruat enim maximè prudentiam: & considerata iudicia rationis salutari præsidio confirmat. Parum enim iuuat rectè sentire, si statim

statim non libidinis immanitas à recta sententia depellat. Hoc igitur efficit Temperantia, vt ratio imperium facillimè teneat, atq; pro dignitate regium munus administret. Refrenat enim libidinem, voluptatem nefariam repellit, infinitis cupiditatibus obsistit: & omnes denique motus animi temerarios atq; turbulentos coërceret & comprimit. Ex quo efficitur, prudentiam atque iustitiam modestiæ munere contineri. Tunc enim demum vel vera cernere, vel recta atque simplicia consectari possumus, cùm omnis libido comprimitur. Iam verò illa magni animi indoles ad res altas & arduas adspirans, si molestia vacat, virtutis nomen habere non potest, sed extremi furoris & amentiæ. Qui enim ita elato animo sunt, vt modum non teneant, à rationis imperio deficiunt, & impetu cæco ruunt, omnia quocunq; se conferunt euertentes. Cùm autem præcipuum munus huius virtutis sit, in omni officio modum & ordinem conseruare, et id quod in qualibet re maximè deceat amplecti, necessario complexa est omnem pulchritudinis excellentiam. Vt enim qui temeritate & amentia ducuntur, aut alicui proterue nocent, aut molliter & effeminatè se gerunt, dedecus insigne concipiunt: ita qui animo rectè constituti sapientiam & æquitatem colunt, & humana cuncta despiciunt, omnia honestatis lege metientes, omnibus simul dignitatis opibus excelluntur. Ergo cum hæc virtus omne dignitatis ornamentum in se cõtineat, & virtus ex se necessariò gloriam generet: relinquitur, omnem gloriam in temperantia

tia consistere. In ordine enim vitæ & constantiæ sita est honestas omnis, & in confusione turpitudo. Quid enim quæso Achillis iracundia, aut Aiacis furore turpius? Quorum alter luctu atq; lachrymis, quantum sibi ipsi displiceret ostendit, alter dedecus impotentia animi conceptum morte delere constituit. Quod si homines laudis auidi, propter intemperantiæ recordationem se ipsi ederunt: quod tandem de illis populi universi iudicium fore suspiciamur? Fieri non potest, vt multitudo sit in quenquam natura clementior, quàm est quisquam in se ipsum? aut vt cernat aliquis acutius sua flagitia, quàm vulgus, ad alienum dedecus animo notandum semper intentum? Quod autem ad Hannibalem attinet, si talis eius natura fuit, qualis à Silio describitur, ac quem existimas, qui tantam illius immanitatem non exhorruerit, atque detestatus sit? Cùm igitur odio hominum flagrarit, ad gloriam peruenire non potuit. Non est ita, inquis. Imò præcipiti & effrenata mente eam gloriam est adeptus, quam animi moderatione atque temperantia nunquam assequi potuisset. Pergin' ne in gloriam in hominum metu atque consternatione ponere, quæ tota est in animi dignitate, atque beneficentia collocanda? Fuit ille quidem stupendus, fateor: sed ita, vt horrida & infesta pestis, non vt vir egregiæ dignitatis laudibus abundans. Quod etiam in Alcibiade perspici potest, qui cùm egregiam indolem intemperantia contaminarit, ignominia sempiterna maculis est aspersus. Idem ad Pausaniæ

cuius

cuius etiam memoriam intuliſti, & reliquis eode morbo oppreſsis aſſerendum eſt. Nam quod ad Al xandrum attinet: quantum illius dignitati intemp rantiæ dedecus obfecerit, explicari non poteſt. Quan uis enim magnum nomen animi preſtantis altitudi ne, & multis continentiæ exemplis adeptus fuerit poſt quam ſeſe immenſa luxuria, impiaque mulier cæde commaculauit, extremam ignominiam ſubi Factum enim eſt, vt illius nomen paulò ante ho bus etiam carum, eſſet repentè amicis propè omn inuiſum. In vniuerſum autem, quos dixiſti glori magnitudine inſolentes & furioſos extitiſſe, ij nu quam vllum veræ laudis guſtum habuere, nec ſolid gloria, ſed iactatione & lenitate à mentis ſtatu de iecti ſunt. Non enim erant virtute vera, è qua gloria omnis emanat, ſtabiliti, & ideo nec ventoſam popul celebritatem, nec honores eximios ferre atque ſuſti nere vllo modo potuerunt. Perinde enim atque par cymba nauis onerariæ velis et armamentis inſtructa ventũ ſuſtinere non poteſt, ſed leuiſsimo flatu iacta deprimitur: ita iſti cum virtutis amplitudine et gra uitate careant, honoribus eximijs tanquam ventis vehementius obruuntur. Vide autem quàm grauiter Plato omnem vitæ dignitatem in animi moderatione ponat. Sic enim ait in 4. libro de legibus: Deus quidem, ô viri, vt ex antiquorum ſcriptis accepimus, omnium rerum initium, extremum & medium numine ſuo complectens, ita recta per omnia pertinet, vt orbem naturæ conficiat. Illum autem ſequitur iuſtitia,

in

ianos, qui à diuina lege deficiunt, seuerè vindicans. Porrò autem, qui vitæ beatæ compos futurus est, iustitiam amplexus humili ornatu subsequitur, qui verò ductus insolentia, vel opibus vel honoribus, vel forma corporis elatus, tum iuuenta & amentia præceps, ardentique impetu animi concitatus, cum tanta contumelia, vt statuat nullius se principis aut moderatoris ope indigere, sed esse potius ad alios regendos instructũ: is à Deo deseritur. Desertus aũt, & alios idẽ opinionibus inflatos sibi sõcios adiungens, exultat omnia perturbans. Et primum quidem apud multitudinem in viris magnis habetur, sed breui dignas pœnas iniustitiæ pendens, seipsum, domum, vniuersamque patriam funditùs euertit. Verba Platonis expressi, quibus vir ille summus omnem gloriæ rationem in iustitiæ cultu, & in humanitate collocandam putat. Illius enim tantum firmas & stabiles opes esse dicit, qui Deum omnia prouidentem atque moderantem intuetur, sibique nihil assumens, omnia beatæ vitæ præsidia in ope cœlesti, diuinæque virtutis imitatione constituit. Superbi verò & insolentes, suis quibus nimium præfidentes, cum in Deum non respiciant, & ita diuinæ mentis lumine careant, in tenebris versentur, omnia temerè commiscentes atque perturbantes. Breui itaque flatu inanissimi rumoris elati, cum infami patriæ calamitate in sempiternum dedecus incurrunt. Vnde colligit idem Plato, esse Deum supplici animo venerandum, & omni studio sequendum omnibus, qui laudem, et dignitatem caram habent, neq;

aliam

aliam esse censet ad vitæ splendorem viam, q
quæ diuinæ virtutis similitudine & animi mod
tione continetur. Sic enim ait eodẽ in loco: Quòd
erit igitur officium Deo gratum, & cum illius
ra congruens? Vnum certè vna priscorum homi
sententia contentum. Aiunt enim. simili simile, q
quidem est ratione dimensum, gaudere. Quæ e
modum non habent, neque secum inter se, neque
ijs, quæ certa ratione & modo definita sunt, vllo
cto conuenient. Deus autem nobis modus atque
sura est, multò quidem certior pecunia, & multò
ctior quàm mens humana. Is igitur qui in Dei
citiam venturus est, oportet, vt quàm maximè po
ad illius similitudinẽ accedat. Hac autem ratione
citur modestum esse Deo carum. Est enim illi simi
Intemperans vero dissimilis, & ab illo dissidens
iniustus. Hæc Plato. Quibus nihil potuit dici pra
rius Primùm enim similitudine sumpta è magnit
mibus communi dimensione carentibus, asserit inco
nentes, proteruos, atq; petulantes, neq; bonis, neq
similibus vlla ratione coniungi posse. Cum enim e
infinita cupiditas nequeat vllo modo terminari,
idem omnes ardẽtissimè cupiant: multo maior ex
inter illos contentio, quam inter bonos & impr
excitari plerunque solet. Tum illud quàm sapie
dictum? Non pecuniam, quam multi communem
rum omnium mensuram esse statuunt: non me
humanam, qua quidam omnia moderandi pu
sed Deum ipsum esse modum, rationem & regul

qua sint omnia vitæ officia dirigenda. Ita autem fit, vt illi moderati sint, qui seſe ad Dei voluntatem, tanquam ad exactißimam vitæ legem & normam accommodant. Qui cum Dei similes sint, (necesse enim est, vt sit illis eximia cum Deo similitudo, qui sua omnia diuina lege & ratione metiuntur) Dei sibi amorem conciliant, & illius opibus illustrantur. Vt igitur omnes impuri & intemperantes, cùm Deum, à quo valde dißident, infensum habeant, & honestis hominibus odiosi sint, & flagitiosis etiam vehementer inuisi, luce omni dignitatis orbati concidunt: ita mites, atque mansueti tranquillè omnia atque moderatè gerentes, cum in Deum respiciant, diuino quodam lumine collucent, & bonis cari sunt, & improbis admirandi: atque ita tandem diuino & humano indicio immortalem claritatem assequuntur. Ex quo efficitur, omne gloriæ lumen esse intemperantiæ positum. Non igitur impotentes & iracundi, non superbi & insolentes, omniaque furore & inaudita libidine perturbantes gloria florent, sed qui iracundiam cohibent, libidinem refrenant, animum temperant, & quanto magis excellunt opibus, tanto se submissum gerunt, & ordinem atque modum in omni officio conseruant. Hi constantes & graues homines, hi viri magni, atque planè Dei similes habentur, & omnium tandem consentiente laude celebrantur. Ergo, vt iam huic parti finem imponamus, si illi tantùm, quos neque amentia vexat, neque nefaria habendi cupiditas inquinat, neque formido concutit, neque vis libidinis

libidinis inflammat, in gloria sunt: sed qui sapientiæ florent, & omnem curam & cogitationem in publicæ salute defigunt, animoq; magno sunt et inuicto, quem quidem lege diuina moderantur: relinquitur plane, omnia egregiæ cuiusdam laudis ornamenta necessaria cum virtutum maximarum studio coniuncta.

HIERONYMI OSORII LVSITANI DE GLORIA.

LIBER QVINTVS.

NVNC tandem, inquit Metellus, reliquum est, vt ostendam quam vim habeant argumenta illa, quibus contendebat Augustinus, gloriæ studium Christianis institutis aduersari.

TVM ego: Ea vero quæ hactenus adducta sunt satis superq; puto ad illa diluenda. Si enim, inquam, constat, nullam esse in temeritate et amentia ad gloriam munitam viam, si laus omnis in eximiæ virtutis elegantia consistit, & omne studium Christianæ hominis

hominis excellenti virtuti dicandum est: quid clarius esse potest, quàm gloriæ cupiditatē esse cum Christiana disciplina copulatam? Qui fieri enim potest, vt quisquam singulari studio virtutem colat, virtutis autem ipsius decus & ornamentum despiciat? Quod quidem si diuini homines indignū virtuti præstantia putauissent, nunquam splendore illius inuitarent eos, quos omni virtute instructos et ornatos volebant. Audi enim quibus verbis magnus ille Moses populum in amorem pietatis allectet et inuitet. Sic enim ait: Hæc est vestra sapientia & intelligentia in gentium luce, & celebritate constituta, vt audientes vniuersi huius diuinæ legis instituta, dicant. En populus sapiens & intelligens, gens magna. Vides ne quali ratione vir ille summus ostendat, gloriam esse diligendam? Non mediocrem enim vim in eo argumento sitam putat, ad populum amore pietatis inflammandum, quòd ipsa pietas sit apud omnes miris laudibus efferenda. Idemque statim subiungit. Non est vlla natio tam illustris & ampla, vt Deos præsentes habeat, sicut nos habemus Dominum Deum nostrum præsentem, & nobis in votis & precibus occurrentem. His verbis Moses non modò gloriam exornat, sed illius fontem aperit. Deo enim carum esse, illius mente gubernari, cœlesti præsidio communiri, est maxime laudabile & glorioſum, & omnium sermone celebrandum. Multa ex huius sanctißimi viri scriptis proferre possem, quibus videretis, quantum semper omnes veræ gloriæ stimulum ad studium virtutis incenderit. Sed ad di-

uiri vatis atque clarissimi Regis carmina festinet oratio. Dauid igitur, vt alios inter illius & Mosis tempora interiectos omittam quanto studio gloriam suetur: Quanta animi contentione dedecus repellit? Quam indignè pa-i ur eorum inuidiam et immanita-tem, qui laudes ipsius obscurare niuntur? Quousque tandem, inqxit, ô viri, gloriam meam deformatis: & alibi, Domine, inquit, si feci istud (intelligebat autem falsum sibi crimen illatum) si manus meas scelere mu-culaui: si domesticis meis aliquid mali machinatus sum, & non potius ita me gessi, vt inimicos & in-meos à debita peste seducerē: hostis me persequatur, atque petat animam meam: comprehēdat atque pro-terat vitam meam Grauis sanè imprecatio. Nihil e-nim videbatur fieri posse calamitosius, quàm in ho-stium manus incidere, & sanguine suo crudelitatem illorum satiare, nisi id vltimo loco addidisset, quod e-mni diritate terrim existimabat. Adiungit enim: G-riam meam refringat & abijciat. Hac oratio vid-tur ne tibi hominis laudem contemnenti; an eam p-tius omnibus vitæ commodis longè præferenti? I-verò cum exoratur ad diuinæ maiestatis amplitud-nem augustè atque sanctè venerandam, cùm illius erga se beneficia infinita commemorat: quid illo la-grandi carmine celebrat magnificentius, quàm glori-sibi à Deo tributam? Pugnas itaq; suas, victorias at-que triumphos extollit, omnia summæ laudis orna-ta, quæ fuit diuina benignitate consequutus, oratio complectitur: neque tantùm potentia aut imperij fi-

ribus, quantum claritate nominis incenditur, ad Dei laudes, cœlesti quadam harmonia concinendas. Illius autem vltima verba, quæ dixit, cùm iam mors appropinquaret, nonne aperiè declarant, quantum illi nominis ampliſsimi ſtudium exiterit? Nam neque nomen ſuum neque parentis reticuit: & cum maieſtatem ſuum eſſet oratione complexus, muſicum illud artificium, quo tantum diuinæ mentis viribus excitatus excelluit, nullo modo ſilentio præteriuit. Huius ſapientiſsimi viri ſapientiſsimus filius Solomon, quæ præmia proponit iuuentuti? quibus muneribus adoleſcentes ad ſapientiæ ſtudium in principio operis inuitat? Non alijs certe, quàm regiæ dignitatis inſignibus quibus excoluntur omnes animi, qui diuinæ legi parent. Ait enim in eodem libro: Iuſtitiæ memoriam eſſe iucundam, atque ſempiternam: impiorum autem nomen quaſi tabe exceſum atque confectum euaneſcere claramque famam eſſe omnibus opibus & facultatibus anteponendam. Alibi verò, cum rerum humanarum imbecillitatem, huiuſque miſeræ vitæ ſolicitudines, & angores eſſet elegantiſsimè perſecutus, omniaque tandem humana, vt leuia & inania contemneret, vnam gloriam excipit, & quaſi mentæ incitatus exclamat, illius ſuauitatem vnguentis ſuauiſsimis & odoribus eſſe præferendam. Multa poſſum ex huius ſummi regis ſcriptis memoriter pronuntiare, quibus ea confirmetur opinio, gloriam nempe eſſe pijs hominibus expetendam. Sed par eſt, vt rationibus etiam pugnemus.

Atque primùm illud afferamus, obſcuritatem, ignobi-
litatem, ignominiam, & dedecus, eſſe diuinæ vindi-
ctæ ſupplicium conſceleratis hominibus irrogatum.
Legimus enim eorum nomen, qui diuinam religionem
impiè atque nefariè violauerunt, fuiſſe ex hominum
memoria penitus euulſum. Apud Moſen vero Deum
ipſe prædicit impijs, fore, niſi reſipiſcant, vt eorum no-
men obliuione ſempiterna conteratur. Alibi autem,
idque multis in locis, minitatur infamiam omnibus,
qui legem neglexerint, atque ſacra polluerint. Iere-
mias autem ita ſub Dei perſona in Iudæos inuehitur:
Euellam, inquit, vos, & ciuitatem iſtam exſcindam,
tradamque vos grauiſſimis ignominiæ maculis in-
ſtos hominum memoriæ ſempiternæ. Ex ijs & alijs
locis infinitis, quos breuitatis diei admonitus omitto,
apertum atque perſpicuum eſt, ignominiam eſſe ſup-
plicium hominum impietati & ſceleri à diuino nu-
mine cõſtitutum. Quare minimè mirandum eſt, viros
interdum ſanctiſſimos infamia quodammodo fran-
atque debilitari: et qui contra omnia fortunæ tormen-
ta egregiè muniti ſunt, ignominiæ tempeſtate ſæpe
conuelli. Quod in Iobo, Dauide, Neemia, et alijs viris
ſanctiſſimis & fortiſſimis cerni poteſt: qui cùm reli-
qua omnia inuicta virtute ſuſtinerent, indignè ferre-
bant ignominiam. Quod ſi tãtum malum eſt, in ſepul-
ti nominis obliuione in dedecore & infamia, vt in e-
ſa penumero videatur vltio diuina conſiſtere, conſe-
quens eſt, vt laus & gloria ſit in diuinis muneribus
habenda. Et ſi viri pietate præſtantes non ſine cauſa

vitupe-

vituperatione & conuitio perturbantur: par est, vt laude & prædicatione delectentur. Quod autem gloria sit diuinum beneficium, Moses in primis ostendit. Hoc enim Israëli denunciat: futurum nempe, si diuinis institutis obedierit, vt sit à Deo locatus in summa gloria & cunctis gentibus honore antelatus. De Iesu verò illius successore scriptum est, Dei nutu esse nomen illius per omnes terras cum summa omnium admiratione peruagatum. Apud Samuelem aiebat Deus: Eum, qui me coluerit, honestabo: qui autem me contemnunt, erunt contempti. Non igitur immeritò Dauid id multis in locis asserit, illam omnem gloriam, quæ mirificè redundabat, esse diuinæ beneficentiæ referendam. Illum itaque perennem gloriæ fontem carmine perpetuò celebrat: illum summum authorem decoris & dignitatis intuetur: in illius calcu claritatem omnem positam esse docet. Ex quo apparet, gloriam esse cœleste quoddam munus apud animos pios collocatum. Ergo cum nominis atque famæ celebritas sit in diuinis bonis numeranda, sapientem appellabis eum, qui illam aspernatur? qui lucem ipsam fugit? qui beneficium diuinum repudiat? Christum, inquis, præcipit, vt à gloria tanquam à re pestilente atque pernicioſa fugiamus: quasi verò Moses, Dauid, & reliqui quorum testimonijs vsus sum, non ea, quæ protulere, spiritus ille afflatu protulerint. Erat enim iam illis temporibus Christi numen illorum animis inclusum. Sed de illius institutis postea videbimus. Nunc verò ex se libenter audierim, num Christus à cœlo in ter-

ras delapsum est, vt rerum naturam, quas ipse finxit, euerteret: imò verò vt eam iacentem erigeret, atque caelesti praesidio confirmaret? Gloriae autem appetitum esse in animi natura insitum, abundè demonstratum est. Necesse est igitur vt animus tunc ardentissimè laudem appetat, cum fuerit morbis, qui illum impedierant, omnino liberatus. Tunc enim incorruptus, atque sui similis permanens, vim atque naturam suam clarius ostendat. Ergo cum Christus omnes morbos, quibus erat oppressum genus hominum, à suis omnino depulerit: consequens est, vt illi Christi opera ex illis malis, quae naturam humanam deprimebant, emersere, ad gloriam aspirent, atque tanto ardentius gloriae exspectant, quanto maior ardor honestatis in illis existit. Deinde, quid impudentia teterius? quid hominum vita pernitiosius? quid Christianae religionis caestitati magis infestum? Nequam enim hominem & improbum, poteris aliquando fortasse ignominiae metu à flagitijs reuocare: at qui pudorem omnem amisit, nihil sibi reliquum fecit ad effrenatam libidinem aliqua ex parte cohibendam. Quocirca non immerito viri sanctissimi hoc impudentiae nomine, omnem malorum immanitatem complectuntur. Quale est illud Isaiae. Scelus instar Sodomae praeferunt, nec occultauerunt. Item illud Ieremiae: Frontem meretricis impudentiam suscepisti. Quod si nihil existimatur apud nos impurius meretricia fronte audacia, nihil erit morbi et insanius in Christianis animis quàm pudor & verecundia. Pudor autem nihil aliud est quàm

quàm vehemens motus animi dedecus fugientis, laudemq; maximè consequentis. Ex quo efficitur, Christiani hominis esse, decus & laudem intueri. Praeterea cum hominibus Christianis omnis opera in eximio virtutis cultu ponenda sit: qui possint id negligere, cuius ope videns omnem contentionem in virtutis studio susceptam facillimè sustineri? Quantam enim vim habeat laudis suauitas, ad pericula negligenda, voluptates nefarias repellendas, labores ingentes subeundos, satis fuit antea demonstratum. Id animm impulit Paulum diuinum hominem, vt iam sepe eos, quos ad virtutis altitudinem instruit, laudis suauitate deliniret. Romanorum enim pietati atque religioni gratulans dicit, eorum famam iam fines orbis terrarum peragrasse. Ad Philippenses verò scribens, eos ait, instar syderũ lumen summ longe lateque diffundere. Corinthios aũt sanctißima templa atque delubra diuini spiritus appellat. Omnes denique, ad quos scribit, laudibus initiat, ad pietatis certamen alacrius ineundum. Petrus item quàm magnificè exornat eos, quos ad summum gradũ virtutis adhortatur! Vos inquit, estis genus electũ, regium, sacrosanctum, & ab omni terræ contagione secretum & liberum. Sed quid horum cœlestium hominũ testimonijs vtimur cum ipsum cœli dominũ auctorem habeamus: Discipulos enim suos corã laudans, eos mundi lucẽ appellat, et vt ciuitas in edito loco, et excelsa sita occultari nequit: ita illorum excellentem virtutem celari et occultari non posse confirmat. His igitur

laudibus eos vehementius allicit, ad omnes tempestates atque procellas inuicto animo subeundas. Ergo si tantum virtutis instrumentum est in laudis suauitate positum, vt ea sibi viri cœlesti quadam atque diuina virtuti prædititi, vtendum esse dixerint, ad animos hominum amore pietatis vehementius incitandos: si Christus ipse suorum mentes ad summum virtutis studium magnificentia laudis inflammat: possumus ne dubitare, quin laus egregia sit diuinum quoddam imbecillitatis humanæ subsidium, ad omnes labores animo maximo perferendos valde necessarium? Iam illud quantum est? Omne videlicet Christianorum studium, omnem operam, industriam, curam, cogitationem, omnem denique mentem esse ad communem salutis generis humani conferendam? Quid autem magis homines iuuet, quàm egregiæ famæ celebritas & amplitudo, haud quaquam reperietis. Est quidem liberalitas et beneficentia satis vtilis, sed ea vtilitas ad multos permanare non potest. Vnius viri iustitia, vnius ciuitatis opes cõtineri fortasse aliquando possunt, quæ tamen illo extincto corruent: Sic etiam fortitudo ciuis vnius, ciuibus tantùm suis erit aliquo tempore salutaris, non tamen alijs, nec suis quidem semper. Hoc etiam modo sapientiæ, continentiæ, aliarumque virtutum omnium fructus est angustis finibus & exiguo vitæ spatio circumscriptus. At fama iustitiæ, fortitudinis, liberalitatis, continentiæ, et omnium denique virtutum, non paucis, sed omnibus, non modò suis, sed etiã exteris, non vna tantùm ætate,

te, sed in multa secula, atq; propè infinita cõsulit. Nec enim tantùm valet ad præsentes ampla dignitatis specie commouendos: sed ad omnem posteritatem exemplo virtutis inflammandam. An tu credis fieri potuisse in tanta scelerum omnium colluuione, crescente subinde luxuria, vitiorumque multitudine mentes humanas obruente, vt aliquod virtutis & industriæ vestigium in hominum vita resideret, nisi quorundam animi virtutis egregiæ monimentis excitati, sese ad virtutis studium applicuissent? Laus laus, inquam, & gloria hominum dignitate florentium, omnium prædicatione celebrata, & monimentis annalium consecrata, languentes animos exsuscitat, et amore dignitatis incondit, atque facit tandem, vt omnia humana quantumuis aspera et difficilia contemnant, & honestatem in maximis laboribus, & periculis acri studio consectentur. Ea autem de causa sancti scriptores, non modo nobis sanctorum hominum expressas imagines reliquerunt, sed etiam nos ad eos inuendos et imitandos omnibus modis adhortati sunt. Illos itaque, qui pietatem vnicè coluere diuinis titulis & ornamentis illustrant: nos autem acerrimis interdum verbis insectantur, quòd vitæ nostræ cõsilia excellentium hominũ cogitatione minimè confirmemus. Quod certè non fecissent, nisi planè iudicassent, nihil ad vitia ex animis extirpanda, virtutesq; ferendas, hominumq; vitam honestatis opibus excolendam vtilius inueniri posse, quàm clarorũ hominum maximè claræ & nobilissimæ virtutem. Etenim et nullis maior pe-

ſtis atque pernicies rebus humanis inferri poteſt, ea quæ naſcitur ex aliquo inauditi ſceleris exemplo: ita nihil eſt ad homines in officio continendos vtilius, nihil ad communis vitæ cultũ ſalutarius, quàm virtutis eximiæ monumentum. Quod ſi præſtantium hominum memoria ijſdem regionibus, quibus vitæ ſpatium circunſcriptũ eſt, terminata fuiſſet, eorumq; res geſtæ idem tumulus, qui eorum corpora contegit, obruiſſet: quem tandem fructum ab illis caperemus? Nunc verò dici non poteſt, quàm nos iuuet illorum gloria æternis monimentis celebrata. Cum igitur conſtet, tantũ fructum afferre hominibus nominis claritatẽ, vt ſine illa parum ſit vtilitatis in virtute, Chriſtianiq; hominis officium ſit, vitã etiam, ſi opus fuerit, pro omnium ſalute profundere: quid minus Chriſtiano cõuenit, quàm gloriam repudiare? Equidem eum, qui gloria omnibus modis aſpernatur atq; reſpuit, non impudentem modò atq; naturæ communis ignarum, vt quidam homines ſapientes, nec anguſti atq; parui animi, vt pleriq;: ſed etiam inhumanum atq; ferum appellabo. Tuum officium tuum ſit omnium vtilitati conſulere, ijſq; legib. adſtrictus ſis, vt quantum poſſis, vniuerſum genus humanum iuuare debeas: id neglegas atque deſpicias, quo nihil poteſt hominum vitæ ſalutarius inueniri? Siue nos pulchritudo laudis allicit, vtilitas certè communis te ad eam amandam incitare debuiſſet. Nunc verò cum nobilitatem deſpicis, aut non intelligis, quantum fructum rebus humanis afferat hominũ præſtantium fama, aut intelligis quidem, ſed id ad ſe perti-

nere

nere non putas. Si non intelligis, fatuus & amens, si, cum intelligas, id minimè curandum putas, inhumanus & ferus es existimandus. Quantum enim inest, non modò dignitatis tuæ lumen, sed hominum salutem repudias. Illud postremò tantum est, vt nemo possit sine graui crimine laudem abijcere. Summum enim & extremum omnium bonorum, quo sunt omnia studia, officia, consilia vitæ referenda: ad quod omnes curæ, cogitationes, & omnes denique rationes bonoris, laudis & dignitatis dirigendæ sunt: est ille Summus omnium rerum fator aque moderator, à quo animum hausimus, & tantis tamque diuinis beneficijs affecti sumus. Si igitur ingrati animi crimen & scelus exhorremus, si beatæ vitæ compotes fieri ardenter optamus, nihil tanta cura & studio monirj debemus, quàm vt Dei nomen amplè magnificè; apud omnes nationes illustretur. Quid autem magis Dei gloriam illustret, quàm Christiani hominis dignitas, non facilè reperies. Talem enim gentes à nostris institutis abhorrentes opinionem de Christi numine concipiunt, quales sunt ij mores, quibus Christianam, numinique diuino consecratam nationem præditam esse conspiciunt. Inde fit, vt nihil magis dedecoret apud homines sum: Dei nomen, quàm turpitudinis infamia à Christianis impiè conrepta. Virgium Christianorum flagitia quodammodo in Dei contumeliam redundant: ita nihil clarius illius bonitatem in omnium conspectu constituit, quàm Christiani hominis decus excellens. Multò enim clarius Dei numen

in animis pietate atque virtute florentibus elucet, quam in vniuersæ naturæ fabrica, quam oculis intuemur. In naturæ enim operibus, opificium summi conditoris, ornatum atque pulchritudinem mundi, quasi regiarum ædium elegantiam & magnificentiam aspicimus: in animis autem omnium virtutum ornamentis, quasi gemmis & auro fulgentibus, effigiem diuinæ mentis admirantes, obstupescimus. Ea autem causa Petrus Christianos literis adhortatur, vt sic inter gentes vitam instituant, vt omnibus admirationem commoueant. Sic enim, inquit, fiet, vt qui modò vos quasi malefactos insectantur, opera vestra bona respicientes, Deo gloriam tribuant. Paulus verò quàm multis in locis admonet, ne vllum impijs sermonem demus: vt omnem maledicendi materiam amputemus: vt decoris & honestatis coram omnibus hominibus studiosissimus? Sic enim ait futurum, vt illustri dignitatis exemplo multi virtutis studio incendantur, & diuina virtus actionis laudibus efferatur, eamque sibi causam asserit, quòd tanto studio muneris sui functionem clarissimæ virtutis operibus illustret, vt gentem suam a mutatione incendat: atque ita tandem aliquos ex Hebræis ad verum Dei cultum traducat. Porrò autem cùm docet Timotheum qualem sacerdotem deligi conueniat, adijcit in fine, oportere vt non solùm à pijs, sed ab ipsis etiam impijs & alienis detur illis honestatis & innocentiæ testimonium, qui Pontifex creandus est. Idem ad Corinthios scribit, se mortem facilius passurum, quàm vllam gloriæ suæ imminu-

imminutionem. O diuinum hominẽ, atque veræ glo-
riæ cupiditate flagrantem: nempe qui illius tuendæ
gratia, neque mortem, neque cruciatum vllum recu-
set. Videbat enim nihil esse in rebus humanis neque
ad salutem generis humani fructuosius, neque ad Dei
virtutem prædicandam illustrius, quam p o·um ho-
minum claritatem. Ergo cùm nihil clarius in omni
natura Dei laudem & gloriam ostendat hominibus,
quàm illustris piorum hominum laus: & omnis ani-
morum contentio ad diuinam gloriam referenda sit:
qui possumus gloriam sine graui, seuero & impie cri-
mine repudiare?

Christi tamen inquis, præcepta gloriam tollere.
Inanem quidẽ glorium, quæ vel ex inani plausu po-
puli caduca & fragilia laudantis, vel è simulatione
virtutis existit: non illam, quæ ex vera virtute na-
scitur. Nec eorum studium damnat, qui gloriæ serui-
unt, sed qui errore hominum ad eam se peruenturos
esse confingunt & ita quod erat diuino beneficio tri-
buendum, in amentia populari collocandum putant:
quæ quidem nulla capitalior pestis esse potest. Men-
tẽ enim omni luce spoliat, & à rebus diuinis abstra-
ctam in terras ita deprimit, vt nullo modo possint
verum animi decus intueri: hoc est autem, quod Chri
stus ipse perditissimis hominibus dicebat, quomodo
potestis credere, qui gloriam ab hominibus accipitis,
& gloriam quæ à solo Deo est, non quæritis? Nihil
est enim quod mentẽ magis impediat, quò minus cæ-
lestis disciplinæ lucẽ accipiat, quàm illius gloriæ cu-

piditas, quæ errore hominum comparatur. Ita igitur fit, vt qui terrenis rebus addictus, inanē laudē ardenter appetit, cùm vera virtute careat, nunquam ad veram gloriam adspiret, quam solus Deus solūm pietatis & honestatis cultoribus elargitur. Verum enim decus, quod non est in falsa opinione, sed in vera virtute positum, vt antea disputauimus, Dei manus atq; beneficium est. Diuina autem beneficia non repudianda, sed gratissimis animis accipienda sunt.

IMO, *inquis, laus etiam vera fugienda est. Id enim Christus præcipit, vt præclara munera obeuntes oculos hominum vitemus. Quando id: aut quomodo? Nec enim præclarum id dici debet, quod in inani specie virtutis inest. Qui autem extremum vitæ finem in humana laude constituunt, non virtutem colunt, sed virtutem simulando, scelus immane concipiunt. Dirum enim est, impium est; execrandum est, non dico in humanas opes, sed ne in gloriam quidem, aut virtutem ipsam, è qua gloria omnis existit, vt in summum bonum respicere. Deus enim, Deus solus est illud vltimum omnium bonorum, quo sunt omnia vitæ consilia dirigenda. Qui igitur gloriam vt vltimum bonum respicit, fructum omnem virtutis amittit. Nulla enim virtus esse potest, nisi ad Deum virtutis ipsius auctorem referatur. Extincta autem virtute, extingui gloriam necesse est: & ita fit vt nulla veræ gloriæ ratio constare possit, nisi illis, qui semper in Deum respiciunt, & omnem celebritatem ad diuini nominis amplitudinem dirigendam existimant. Qui igitur*

igitur opus aliquod ſpecie honeſtum ita molitur, vt in humanam laudem, quaſi in vltimum actionis finem reſpiciat, nihil amplum aut præclarum ſuſcipit, ſed potius in ſe impium atq; nefarium ſcelus admittit. Ab hoc autem ſcelere grauiſſima Chriſti oratione deterremur. Hoc enim ſancit, ne cùm Deũ precamur, cùm inedia libidinem refrenamus, cùm egentibus opitulamur, nobis auram popularem vt ſummum premium proponamus. His igitur præceptis nullo modo nos à gloriæ ſtudio reuocare contendit, ſed ab illa inanitate, quæ pulchritudinem gloriæ corrumpit. Quod eo diligentius erat faciendum, quò gloria magis omnibus humanis opibus antecellit. Qui enim ad voluptatem, vel ad pecuniam, vel ad alias res fluxas omnia referunt; facilè poſſunt intelligere, in quanto errore verſentur. At gloriæ ſplendor tantus eſt, vt illius etiã ſpecies homines honeſtatis amore flagrantes commoueat, illis que ſæpe ruine periculum intendat. Fit enim interdum, vt laudis ſpecie capti, eam non ad aliud præſtantius bonum referendam ſed per ſe ſequendam & amandam iudicent. Ne igitur inſita laudis cupiditate prolapſi corruamus, illa cautio adhibenda eſt interdum, ne opes noſtros oſtentemus, donec eum ſtatum aſſequamur, in quo tuto poſſumus eas explicare fructum nobis laudis, non laudem ipſam, ſed bonorum ſalutem atq; Dei gloriã proponentes. Vtrumque autem Chriſtus ipſe præſcripſit, vt enim eos qui in tam lubrico loco ſine graui caſu inſiſtere nequeunt, à periculoſa oſtentatione deterruit: ita illos qui

ſunt

sunt aduersus inanis laudis insidias salutari consilio præmuniti, ad omnes suis opes proferendas impellit. Eos igitur tantùm agitat & insectatur, qui vel leuitati seruiunt, vel gloriam vt summũ bonum inuentur. Tantum enim abest, vt nos ab illa dehortetur, vt etiam ad illius studium instruat. Veluti cum admonet, vt inuitati postremũ in conuiuio locum petamus, vt nos ipsos submissè geramus. Sic enim ait futurum, vt nobis laudis & gloriæ dignitatem ampliorem inter homines etiam comparemus. Qui tradit veræ gloriæ disciplinam: qui nobis certam & directam viam dignitatis ostẽdit: qui docet, qua ratione possimus ad laudem peruenire: is nullo modo nos à gloria deducit, sed potius in illius studium incendit & incitat. Quid illud, cum clarè et apertè suis præcipit, vt omnes præclaras actiones in luce collocent, & id omnium hominum conspectui proponant, vt illo præclaro virtutis aspectu commoti homines, Deum agnoscant, atq; debita laude prosequantur? Minimè igitur necesse est, priscorum vatum responsis, diuinorum hominum scriptis atque monimentis, innumeris piorum hominum exemplis vti, cum ipsum Christum gloriæ ducem & auctorem habeamus. Illius enim hæc sunt monita, instituta, recepta, à quibus declinare sine scelere nefario non possumus. Cum igitur gloria sit diuinum beneficium: cum in ea tantum instrumentum virtutis insit: cum nihil sit ad emendandos hominum mores, & vitam rectè constituendam salutarius: cum tantùm valeat ad virtutis diuinæ gloriam magnificentius illustran-

luſtrandam; cùm poſtremò ad eam amandam diuinis oraculis & Chriſti præceptis & monitis incitemur: quid tandem conuenit aſſerere eam eſſe Chriſtianæ diſciplinæ contrariam? Non eſt igitur vllo modo negligenda, ſed optandum potius, ſi fieri poſſit, hoc fine quem diximus conſtituto, vt in omnes orbis terrarum regiones virtutis noſtræ fama penetret, nec vnquam nomen noſtrum deleatur. Nullus enim modus earum rerum cupiditati conſtituendus eſt, quæ ad hominum ſalutem, & Dei gloriam referuntur. Eſt itaque verum hoc non modò amplũ, & illuſtre, ſed etiam ſanctiſſimum pietatiſque pleniſſimum. Contrà verò gloriam negligere, non modò eſt animi turpis & abiecti, verùm etiam ab omnibus naturæ legibus atque diuinis inſtitutis nefariè diſſidentis. Quid enim aliud eſt gloriam à virtute repellere, quàm Solem lucem ſua orbare? Aut quid minus decet hominem pietati deditum, quàm diuinum munus aſpernari? hominum ſalutem negligere? de gloria diuini numinis minimè ſolicitum eſſe? Chriſtíque imperium detrectare? Hæc enim omnia ſunt committenda ijs, qui laudem & claritatem non amant. Quare vos hortor, vt magno & elato animo in gloriam incumbatis, eamq; putetis eſſe cœleſte quoddam munus, animos noſtros ſpe quadam amplioris decoris & dignitatis inflammans. Vt autem melius cerneretis, nihil eſſe diuinæ legi magis conſentaneum, quàm veræ laudis ſtudium, erat mihi in huius diſputationis fine laudis ipſius ratio ab hominis ortu repetenda. Sed partim, quòd

arburer

arbitrer artes vestras iam audiendo defessas ess
partim quod solem præcipitantem adspicio, hac ex
trema parte nunc supersedere constituì. Si placet igi
tur, per orationem in alium diem reseruemus.

ILLE ANTV, inquit Augustinus, cùm o
pus iam penè ad extremum perduxetis, im
perfectum è manibus dimittes? Nos autem
non audiendo defessi, vt inquis, sed valde ob
lectati sumus, & sermonem nostrum, si die
non sufferret, pollemus in multam etiam
noctem producere. Quare tibi auctor sum, v
præsenti dicendi felicitate, quę tibi hodie ob
lata est diuinitùs, vtaris. Minimè enim con
uenit, cum orationis tuæ cursum adeò secun
dè tenueris, antequam portum optatum ca
pias vela contrahere.

EQVIDEM, inquit Metellus, tum de
mum integram voluptatem ex ista dissua
sione percipiam, cùm illam absolueris. Quar
te etiam hortor, vt hodie tuæ orationi finem
imponas. Eadem enim opera te labore in po
sterum leuabis, et hominibus tui amantissim
obsequere.

EQVIDEM, inquam, inuitus hanc orationi
partem in alium diem differebam, verebar tamen ni
loquacitate mea satietatem vobis afferem. Nunc igi
tur quando vos, quæ vestra est benignitas, ad audi
endum

endum erectos esse video, persequar libentissime quod restat. Atque vtinam non, quod antea ioco dicebamus, Musarum numen, sed ipse diuinus spiritus mentem nostrum afflaret, vt illius cœlesti vi & impetu conciliati, possemus veræ gloriæ splendorem oratione consequi. Nec enim fieri potest, vt ingenij nostri tenuitate rem tantam pro dignitate explicemus. Sed quando me huc sermonis cursus prouexit, oneri potius ipse succumbam, quàm aliquid intentatum omittam.

VT autem hinc potissimum aliud dicendi initium summam, quantis opibus ornatus fuerit ille princeps generis humani, à quo omnes procreati sumus, explicari non potest. Quod enim est tantum ingenium, tamque diuina orationis facultas & copia, quæ possit illum excellentem humanæ mentis habitum, illam multiplicis virtutis eleganiam, illas tantas opes memoriæ, rationis, intelligentiæ, non dico ornare dicendo, sed enumerando percensere? Si enim quis terræ situm, & circumscriptionem, qui maris immensitatem, qui aëris circumfusi naturam, totiusque æthereis ardorem, qui cœlum vndique sideribus distinctum & ornatum: qui postremo totius mundi concinnitatem, & admirabilem rerum omnium conuenientiam contemplari volunt neque satiari tantæ pulchritudinis aspectu queunt, neque illam naturæ vim in singulis rebus insitam ingenio & ratione consequi: quid de illo præcellenti summi conditoris opere, cuius causa omnia, quæ cernimus oculis, effecta

effecta sunt, cogitare debemus? Constat enim, non ea solum, quæ in terris & aquis gignuntur ad vsum hominum creata esse, sed cœlum etiam fuisse humani generis alendi atque conseruandi causa generatum. Nostris vsibus seruiunt illustrati, & immutabiles syderum omnium cursus, cœlestis naturæ admirabilis & incitata conuersio, dierum atque noctium vicissitudines, temporum omnium varietates. Quintum verò hominis natura & conditio inter omnia, quæ subsensum cadunt, excellat, ex eo perspicitur, quod nec in astris clarissimis, nec in Sole aliorum luminum principe, nec in cœlo ipso tantis syderibus illuminato, sed in homine solùm accepimus fuisse imaginem diuinæ mentis impressam. Hæc autem imago cernitur in mente & ratione, incredibili celeritate & solertia multa simul agitante, & summo studio verum semper inquirente, cum admirabili cupiditate virtutis imitandæ. Hunc verò cœlestem animi indolem lux diuinæ mentis illustrabat, & ad clariorem Dei similitudinem omnium virtutum muneribus instruebat. Si igitur homo illo florentissimo statu permansisset, fuisset profectò admiranda quadam atque sempiterna gloria cumulatus. Cùm enim esset diuinis ornamentis exclusus, & ad spem amplioris etiam dignitatis excitatus, necesse erat, illum non modo in singulari dignitate versari, sed etiam indies magis diuina similitudine, quam natura ardenter expetebat, animum conformare. Nec enim verum est, primum parentem diuinæ gloriæ cupiditate omnibus

corporis

corporis & animi bonis euersum fuisse. Qui potuisset enim gloriam illam non appetere, ad quam fruendam editus in lucem fuerat? Tam enim est in natura hominis insitum, diuinæ virtutis & sapientiæ similitudinem optare, quàm cœlo in orbem verti, quàm igni superam regionem appetere, quàm terræ in medium mundi locum vndique conglobari.

III. QVID igitur illum præcipitem beatis sedibus exturbauit? Inconsiderata illa temeritas, qua legem diuinam violando, sese à Deo nefariè disiunxit, atque id quod sine Dei præsidio assequi non poterat, per se consequi posse confidit. Non igitur, quia vitam florentem & beatam, atque diuinæ similem appetiuit sed quia impiè & insolenter appetiuit, immortalitatem atq; cœlestes opes amisit. Sic enim affectum est, vt cœlesti lumine priuatus, in tenebris & caligine versaretur, innumeris malis vndique circumuentus. Perinde enim atque leue corpus Solis luce collustratum, occidente Sole tenebricosum repentè fit: ita necesse est, animum diuina luce destitutum, summa caligine circumfundi. Et quemadmodum ij, qui per loca multis latrocinijs infesta noctu iter faciunt, nullo modo vitare possunt infortunia: ita qui diuina mentis lumine caret, nulla ratione potest, quàm diu est à Deo seiunctus, hostiles insidias, malorumque omnium tempestatem declinare. Quod primus homo statim sensit, vbi primùm non à Deo pendere, sed ingenio suo niti, pulchrum existimauit. Fuit enim repentè orbatus omni lumine cœlesti, spoliatus Dei beneficijs ampliſsi-

amplissimis: præcipitatus ex altissimo gradu dignitatis, omnibusq; florentissimi illius status ruinis oppressus, atq; immanissimorum hostium cupiditati prædæ relictus: qui quidem illum primo impetu perculerunt, atq; grauissimis vulneribus inflictis deformauerunt. Post quam enim se ipse à summo illo vitæ custode & conseruatore distraxit, atq; tetræ mortis imperio addictum est, protinus anxij metus, inanes spes, immensæ libidines, molestissimæ ægritudines, et reliquæ vitæ pestes incitatæ vndiq; irruunt; illum inermem, & imparatũ adoriuntur, & quasi turbine & tempestate iactatum à mentis statu deijciunt. Vt autem in lumine mentis & rationis, in ordine vitæ & constantiæ erat sita illius honestas, & amplissimi cuiusdam decoris atque laudis ornamentum: ita fuit necesse, mentis cæcitatem & fœdam illam animi confusionem omnibus turpitudinis & ignominiæ maculis inquinari. Offusis itaque tenebris, malorum omnium procellis concitata, perturbata ratione, fuit oppressa dignitas, obtrita laus, deus extinctus. Quid enim ego commemorem illas tam funestas generis humani labes, tam turpis, atque detestanda flagitia, tantam scelerum omnium colluuionem, quibus se homines ab illo corrupto principio propagati progressu temporis quotidie magis contaminarunt? Tantum diram, animal illud regium & excelsum, ad imperium atq; laudem natũ, in tantam miseriam incidisse, vt fieret tandem turpitudinis ipsius vile mancipium. Non tamen homines tantis malis oppressi illam indolem amiserunt: imò quanium

quantum natura decus & laudem appeterent, animi dolore, quem ſæpenumerò capiebant ex dedecoris admiſsi conſcientia, ſatis indicabant Mentis enim angore & cruciatu confecti tam ſibiipſi diſplicebant, vt de vita etiam deferenda ſæpiſsimè cogitarent. Quòd ſi turpitudinis infamia è voluptatum libidine ſolùm exiſteret, abundè magnum flagitiorum incendium libidinis impuriſsimæ faces excitarent.

IV. SED illud eſt maximè dolendum, homines natura incenſos laudis cupiditate, non modò cũ libidine aut iracundia, aut alia quauis animi perturbatione cæcati ab honeſtatis ſtudio deiorqueniur, infamiam ſubire: ſed tum etiam, cùm ad decus enituntur, & illam fructam atq; debilitatam animi vim ad laudem conferunt, omnibus ſordibus ignominiæ maculari. Eſt enim hic teter animi morbus inſanabilis: nempe qui nec humana ope leuari poſsit, nec ad eum depellendũ homines erroribus inflati, diuinum auxilium implorandum putent. Stupra enim, furta latrocinia, & ſimiles impuritates adeo terræ & deformes ad aſpectũ ſunt, vt eos ipſos, in quibus inhærent, vehementer exterreant. At cum inaniſsima laudis imagine deliniti, dedecus inſigne ſuſcipiamus: neq; facilè concepiã maculam videmus, neq; ad eam abſtergendam opem vllam requirimus: & ita fit, vt falſæ dignitatis forma capti, in perpetuo dedecore et flagitio voluiemur. Sic enim ille perennis hoſtis hominũ quẽ Sacræ literæ Saiã Hebræo nomine appellãt, ſeſe ad omnẽ fraudem & malitiam verſat, vt nos ipſos illis naturæ principijs,

quæ

pijs, quæ nobis ad bene beateque viuendum attribut
sunt, ad nostram ipsorum perniciem & interitum
abuti faciat. Perinde igitur atque sensum illum re'ī-
gionis hominum mentibus insculptum, ad impuram
superstitionem traduxit: ita laudis appetitum digni-
tatis illecebris incitatum, in omnium flagitiorū gur-
gitem abripuit. Quod quidē illi facillimum fuit. Cùm
enim homines laudem expeterent, eamque in tanti
tenebris nec vbi, nec qualis esset intelligerent: quic-
quid primùm illorum animos inani specie pulchritu-
dinis alliciebat, statim arripiebant: neq; vitia occul-
ta perspicientes, neque quid esset ex illa temeritate
prouenturum, animo suspicantes. Hinc igitur animi
tumor & fastidium extit. Hinc superbia & inso-
lentia nata est, quæ maximis incommodis omnem vi
tæ rationem perturbauit, & infinitis calamitatibus
affluxit. At quibus rebus leuissimi homines efferun
tur? Alijs inanis & fluxa corporis forma, quæ tem
poris momento corrumpitur, tollit animos, cum inte
rim mens ipsa, in qua est gloriæ sedes atque domici
lium, sit omni turpitudine deformata. Alij valetudi
nis vanæ & lubricæ firmitate confidentes, humanæ
fragilitatis obliuiscuntur. Alij viribus corporis ela
tanta flagrant amentia, vt nullis se legibus adstrictos
esse putent. Quo quid esse potest indignius? hominem
reliquorum animantium principem, atque dignita-
proximè ad cælites accedentem id amplum existi
mare, in quo sit tam multis belluis inferior? Nemo e
nim poterit robore leones, aut velocitate tigres sup
rar

ture. Illam igitur ſui partē negligunt homines amentiſſimi, qua principatum in natura tenere facillimè potuiſſent: & ea roboris præſtantia tument, qua neq; cum brutis animantibus conferendi ſunt, quam morbi conficit, quam extrema ſenectus interimit. Quòd corporis ingens proceritas, ſi vires eximiæ certam gloriandi ſegetem ſuppeditarent: quid fuiſſet illuſtrius illis Gigantibus, qui bellum terrum & impium cunctis cœlitibus intuliſſe perhibentur? Nihil enim viſum eſt in terris aut corporis firmitate robuſtius, aut virium immanitate truculentius, quibus inſolenter elati, omnem religionem atq; ſanctitatem neglexerunt, inauditoque ſcelere violauerunt. Vnde Poëtæ finxerunt, illos bellum contra cœlum mouiſſe, atq; tandem fulminum incendio conflagraſſe. Sed quæſo cum viribus illis immenſis, illa corporum vaſtitate, illis animis ingentibus potuerunt clarum & illuſtre nomen adipiſci? Non profectò. Nulla enim ſunt relicta tantorum facinorum veſtigia, illorum internecione ſublata funditùs atque deleta ſunt: nec aliud ex eorum rebus geſtis accepimus, niſi fuiſſe genus hominum ſuperbum, arrogans, elatum, ſæuum, immane, truculentum, diuinis legibus & inſtitutis inimicum, quod tandem DEI telis confixum euanuerit. Ergo cùm genus illud tam vaſtum, & tanto corporis robore munitum nullam ſui memoriam reliquerit, niſi tenuem & obſcuram, & quæ magis valeat ad infignem maculam nullis ætatibus eluendam, quàm ad egregiam nominis ſplendorem: quid iſtis

amentius fingi poteſt, qui in tanta vitæ brevitate, imbecillitate naturæ, eaque tam multis et infeſtis ſibus obiecta, tenuiſſimis elati viribus inſoleſc Alij deinde pecunijs & fortunæ muneribus effe tur, cùm interim immanis illa capiditatis ſiti ſemper æſtuant, extingui nulla ratione poſſit. ſit, vt non modò auaritiæ ſordibus inquinen etiam ſemper in mendicitate viuant. Iam v leui & inani nobilitatis nomine gloriantur, q mentes ſint, eſt explicatu difficillimũ. Ita en dent imaginibus, & fucato illo generis ſplen que ſi poſſent eo nomine ſeſe incolumes ab o pitudine & infamia conſeruare, & ad immo rem peruenire. Quid de illorum inſania dicã didis titulis, & honoris inſignibus erecti, eſſe putant? Glorioſum enim atq; beatũ exiſti oculis ciuiũ eſſe, magnis hominũ gregib. ſtipa tis ambitioſè ſalutari, moleſtiſſimis negotijs minimè videntes interim, quàm inane ſit illi ris nomen, quàm plenum curæ ſolicitudinis, quantis inuidiæ telis expoſitum, quantis ſæ bus óppreſſum & extinctum. O extremam d am hominum, exiſtimantium in iſtis tam inſi turæ muneribus, aut temeritatis et fortunæ lu aliquod veræ dignitatis ornamentum aut ſtri tum gloriæ eſſe conſtitutum. Quid enim his r nius? Quid lenius? quid commutabilius? Vt turbato mari fluctus alios atque alios, magn & fremitu diſpares & diſſimiles ſubinde

[illegible] cube Cen-
[illegible] is incita-
[illegible] maginem
[illegible] que mon-
[illegible] nonſtrum
[illegible] cinatum,
[illegible] y turpitu-
[illegible] ſimilitudine a-
[illegible] n conferebat: ſed e-
[illegible] quinabat,
[illegible] erſequi li-
[illegible], vitiorum
[illegible] poteſt vir-
[illegible]. Nec enim
[illegible] ignominiæ
[illegible] illam ve-
[illegible] vitijs in-
[illegible] eſt alis i-
[illegible] am por-
[illegible] im homi-
[illegible] jũ vllam
[illegible] ſimilitudi-
[illegible] 1. Nam Pho-
[illegible] qui ſimili in-
[illegible] fuerint, facilè
[illegible] vera vir tute,
[illegible] cellentiæ. Etiam e-
[illegible] perculſæ y abie-

amentius fingi poteſt, qui in tanta vita breuitate, & imbecillitate naturæ, eaque tam multis et infeſtis caſibus obiecta, tenuiſſimis elati viribus inſoleſcunt? Alij deinde pecunijs & fortunæ muneribus efferuntur, cùm interim immanis illa capiditatis ſitis, quæ ſemper æſtuant, extingui nulla ratione poßit. Et ita ſit, vt non modò auaritiæ ſordibus inquinentur, ſed etiam ſemper in mendicitate viuant. Iam vero qui leui & inani nobilitatis nomine gloriantur, quàm amentes ſint, eſt explicatu difficillimũ. Ita enim gaudent imaginibus, & fucato illo generis ſplendore, atque ſi poſſent eo nomine ſeſe incolumes ab omni turpitudine & infamia conſeruare, & ad immortalitatem peruenire. Quid de illorum inſania dicã, qui ſplendidis titulis, & honoris inſignibus erecti ſe in cælo eſſe putant? Glorioſum enim atq; beatũ exiſtimant, in oculis ciuiũ eſſe, magnis hominũ gregib. ſtipari, à maximis ambitioſè ſalutari, moleſtiſſimis negotijs intereſſe minimè videntes interim, quàm inane ſit illud honoris nomen, quàm plenum curæ ſolicitudinis, angoris, quantis inuidiæ telis expoſitum, quantis ſæpe cladibus oppreſſum & extinctum. O extremam dementiam hominum, exiſtimantium in iſtis tam infirmæ naturæ muneribus, aut temeritatis et fortunæ ludibrijs, aliquod veræ dignitatis ornamentum aut firmamentum gloriæ eſſe conſtitutum. Quid enim his rebus inanius? Quid lenius? quid commutabilius? Vt enim in turbato mari fluctus alios atque alios, magnitudine & fremitu diſpares & diſſimiles ſubinde timidis

attolli, atque repentè frangi cernimus: sic in his tantis vndis & quasi quodam æsturerum humanarum, alios extolli, atque repentino motu deprimi videmus: alios vicißim ad eum locum ascendere, vnde sint etiam statim deijciendi ruinæque magnitudine conterendi. Nihil est enim in vita tam firmum et stabile, quod non vno momento temporis extinguatur. Et quo facile cernitur, omne quod videtur hominibus imperitis pulchrum et expetendū, nihil haberi solidi, nihil expreßi, nihil eminētis: sed esse tantum inanem quandam speciem stultorum oculis obuersantem: quæ cum procul apparet, ampla & insignis videtur: si vero propius accedens eam attrectare & in manus sumere studeas, effugit.

Par lenibus ventis, volucriq; simillima somno.

Præclarè igitur sanctißimus ille Poëta Dauid, fluxam & instabilē rerum humanarum conditionem exponens, ait futurum, si in altera liberæ lance vanitas ipsa, in altera autem hominis studium fuerit impositum, vt ipsa vanitas longe multumque præponderet. Non potuit magis hominum amentiam explicare, qui præclara cupientes, & eam cupiditatem in res fluxas & inanes conferentes, turpiter irrisi, et æternis maculis aspersi relinquuntur. Non leuioribus autem flagitijs infecti, et iniquinati fuere, qui venditabant ingenium, et maximarū rerum scientiā in illis tenebris ostentabāt. Nā cum omnis insciitia turpis est, tum nihil fœdius illorū temeritate, qui se tenere altißimarum rerum cognitionem profitentes, in minimis

etiam labuntur Quæ autem tanta dementia est, vt sit cum illorum leuitate & insania comparanda? Alij enim res humanas mente diuina regi, & administrari negabant, Deumque impia oratione tollebant. Alij innumerabilem vim Deorum inducebant, quos certis tantùm officijs atque muneribus pro suo arbitratu præficerent. De animorum autem natura incredibili etiam dissensione certabatur. Quid dicam de natu æ principijs? Alij enim aquæ, alij aëri, alij igni, alij alijs corporibus, causam & originem rerum omnium tribuebant. Quin etiam multi vt facilius pribarent, ad mundum efficiendum non diuina ratione & consilio opus fuisse, innumerabiles mundos fingebant ex indiuiduorum corporum concursione fortuita. Argumentis itaque nundum efficiebant, argumentis euertebant: eandemque rursus instaurabant atque renouabant. Multo acutius perspexisse videntur naturæ vim illi, qui omnem dignitatem in honestate collocanics, omnia studia vitæ ad comparandam opes animi contulere. Sed in tanta caligine, tantoque naturæ vulnere, quamuis esset eorum conatus egregius, & caput attollere, atque se ipsos erigere valde cuperent, frustra tamen nitebantur. Fracta enim vis animi inanes faciebat impetus et vis libidinis incitata miseros mortales ab instituto honestatis studio deducebat. Non igitur verã virtutem, sed simulachrum virtutis multis flagitijs tanquã luto obliti, studiosè consectati sunt. Vt igitur fingunt poëtæ Ixionem Iunonis amore incensum, cum nube Iunonis speciem

referente

referente fuisse congressum, atque ex ea nube Centauros procreasse: ita quidam naturæ stimulis incitati, ad honestatis studium inanem illius imaginem complexi sobolem inanem & mixtam, atque monstri similem genuere. Non est enim magis monstrum animal, ex hominis & equi figura conglutinatum, quàm habitus mentis ex honestatis specie & turpitudine insigni compositus. Alius itaque magnitudine animi præstans, eam elationem ad superbiam conferebat. Alius frugalitati quodammodo seruiebat: sed eam frugalitatis laudem auaritiæ sœditas inquinabat, et ita in reliquis officijs (nec enim omnia persequi libet) omne virtutum decus & elegantiam, vitiorum dedecore corrumpebant. Quid igitur? Non potest virtus cum vitijs simul habitare? nullo modo. Nec enim patitur honestas vllam turpitudinis & ignominiæ coniunctionem. Confitetur itaque, non fuisse illam veram honestatem, quæ tantis in omni genere vitijs infecta & contaminata fuerit: sed inanis honestatis imago, multiplicis naturæ fœtum atque tanquam portentum efferens. Quam me pudet igitur illorum hominum exemplis vtilitatem referfisse, qui nunquam vllam partem lob. de dignitatis attigerunt: sed in illustrium tantum vmbra consectanda fuerunt occupati. Nam Phocliones, Metelli, Pauli, Scipiones, & reliqui similes laudatores, cùm multis vitijs imbuti fuerint, facilè apparet, quàm fuerint remoti ab illa vera virtute, omnem contagionem turpitudinis repellente. Etenim animi mentes cum illa communi plaga perculsæ & ab-

iecta, tam suis quæque morbis, ijsque grauissimis, atque molestissimis oppressa & impedita. Illi quidem diutius in laude vigebant, eis qui virtutem e-menticndo erant artificio quodam simulationis eruditi: quorum laus statim interibat. Non enim simulatè vt illi, sed verè & ex animo effigiem illam virtutis, quam vulgus maximè pulchram & el[illegible]em indicabat (nec enim aliquid honestius imperitorum animis occurrebat) incredibili studio sequebantur. Cum tamen laus illa non esset orta à vera virtute, consequens erat, eam post aliquod tempus imminui & extingui. Nam vt homines ignari pingendi, primum quidem sperides & illustratis tabulis parum artificiosè picta aspecti, picturæ vitia non sentiunt; vbi tamen propius accesserint, vel ab intelligentibus admoniti, vel ipsi per se paulo diligentius inuenies ea cernunt: ita multitudo, quam insignis & ampla species honestatis detinet, ne statim videat oculis vitia sub illustri illa specie latentia, omnia tandem aliquando clarè perspiciet. Ita enim fiet vt quæ videbantur antè ad aspectum venusta, interiecto spatio, infamiæ sordibus obsolescant. Videtis igitur quomodo, post illud mortiferum vulnus humano generi impositum, omne decus euersum fuerit? quantum naufragium laudis et gloriæ factum sit? Nec enim solùm ij, qui dignitatis studia discernentes sese libidini constringendos dedere, neque illi modo, qui dignitatem quidem amant, eam tamen è rebus leuissimis petendam existimant: sed illi etiam, qui sapientiam admirantur, & virtute

omnia

omnia præsidia dignitatis sita esse constituunt, omnibus gloriæ ornamentis spoliati iacent, & in summo dedecore versantur. Quod quidem illis accidit: quia veræ virtutis viam penitus ignorant. Non enim opem diuinam implorando: sed in ipsis omnia ponendo, se compotes virtutum omnium fore credunt. Inanis igitur & fluxa laudis imago illudit hominibus amentissimis, qui quasi somnio beati, cùm maximè sibi gloria frui videntur, tum maximè omnibus infamiæ notis inuruntur. Quid .n. turpius amentia? Quid autem amentius, quàm rerum imaginibus illudi? An, qui graui & periculosa febri iactantur, insanire putandi sunt, quoties quibusdam visis inanibus excitati, se valentes & integros esse putant: qui vero malis omnibus oppressi, decepti tamen umbris & imaginibus efferuntur, inclamant, seseque florentes atq; beatos esse prædicant, sanos appellabimus? Hi quidem non insani modò, sed etiam furentes sunt, existimandi. Si igitur illi etiam, qui omnes conatus ad honestatem comparabãt, tantis flagitijs cooperti fuerunt, fieri non poterat, quin omnes mortales in sempiternam ignominiam nascerentur.

V. SED VENIT ILLE summus humani generis conditor, & conseruator, vt nos è tetris tenebris in lucem et claritatem vindicaret, atque viam aperiret ad veræ laudis & gloriæ claritatem. Aduentu igitur suo caliginem omnem repentè dispulit, genus humanum à contractis sceleribus expiauit: omniumque virtutum muneribus illustrauit: & in

amissam dignitatem multis ornamentis amplificatam restituit. Nam cum gloria sit à vera virtute nata: qui veræ virtutis lumen rebus humanis attulit, is planè gloriam generis humani constituit. Et quemadmodum, vt veram religionem instauraret, nefariam superstitionem & errores impios extirpauit: ita cùm in veram nos gloriam deducere vellet: prius non disciplina tantum, sed vitæ etiam documentis popularis laudis inanitatem compressit. Omnia igitur caduca et mobilia è quibus iactatio in populo atque leuitas existit, aspernatus est, illáque tantùm ornamenta reiecit, & in hominum aspectum lucemque protulit, è quibus immortalis laus atque dignitas efflorescit Ita igitur elationem, fastidium et arrogantiam confixit, vt interim ornamenta diuina, quorum immensa copia redundabat, hominibus explicaret, atque propalàm collocaret. Ei primùm quidē, vt homines à diuturnis tenebris emergentes, cùm repentè in Solem oculorum aciem intendunt, aspectum amittunt: vbi verò paulatim assuescunt lucem intueri: illius nunc cum eximia iucunditate fruuntur: ita cùm tam insolida lux hominum mentibus oblata esset, partim in cæcitatem conuersæ sunt, tantùm splendorem minimè sustinentes: partim primùm quidem ad illius aspectum hebescentes, vbi magis atq; magis illam aspicere potuerunt, Christo singulari studio & amore copulatæ sunt. Nam quid ego referam innumerabilem hominũ multitudinẽ, illius videndi et audiendi gratia vndiq; cõfluentem? Quid persequar illas laudes amplissimas, quas

quas cœlestis Christi virtus atq; benignitas excitabat? maximè cum cernerent omnes illum diuina potentia munitum, morbos insanabiles curantem? mortuos in vitam reuocantem? dæmones expellentem, atque funditùs euertentem? Quamuis igitur fuerit illius virtus perditis hominibus inuisa: quamuis omnia inuidiæ tela in illud sanctissimum corpus missa sint: omnes tamẽ, quantauis immanitate sceleris efferati, de illo præclarè atq; magnificè sentiebant. Dæmones etiam infestissimi diuinæ virtutis atq; sanctitatis testimonium, inuiti atq; recusantes, illi dare cogebantur. Quo magis autem conscelerati homines, quasi furiarum tedis ardentibus agitati, Christi gloriam deformare, inquinare, peruertere cogitabant: eò magis illius claritas & amplitudo cernebatur. Fit enim vt virtus exercita multo clarius elucescat. Omnibus igitur modis Christus exemplo suo nobis veræ laudis & gloriæ viam monstrauit, humanas opes, & popularem leuitatem contemnendo, virtutis admirandæ lucem miseris & afflictis porrigendo: magna vi improborum petulantiam confutando: tempestates hominum perditorum furoribus excitatas sedando: atque postremo ignominiam extremam accipiendo. Docuit enim in huius vitæ iactura vitã beatam & immortalem consistere, veramq; gloriam inanis gloriæ contemptione comparari. Quid verò, post quam se pro generis humani salute salutarem hostium dæmonum usque constituit? Nihil est enim honestius, nihil ad laudem illustrius, quàm principem & tutorem Reip. pro

ciuibus vitam abijcere: vsq; adeo, vt cum immentionem incidimus eorũ, qui pro suis caput in vitæ discrimẽ intulere, miro studio incendamur, et illi qui voluntariam morte, vt patriæ consulerent, obiere, qui quidem sunt paucissimi, non rebus suis integris, sed in extremum discrimen adductis, eam calamitatem, quæ sibi & vniuersæ Reipublicæ impedebat, interitu suo à Rep. depulerunt. Deinde patriæ, cuius beneficijs obstricti erant, merita reddiderunt. Postremo vnam tantùm ciuitatem cum aliarum pernicie obitu suo tutati sunt. At ille summus rector, cuius numine & imperio omnia supera, infera, media continentur: cuius nec vires malis tentari, nec decus imminui potest, cum sit ipse immortalitatis atque gloriæ largitor, vt ab hominibus impijs pestem debitam auerteret, in humana fouma dilituit: omnes malorum impetus suo corpore excepit, indignissimas calamitates hausit, atque tandem morte sua genus humanum à faucibus mortis ipsius eripuit. Quod igitur erit tam diuinum ingenium, vt possit cogitando consequi tantæ gloriæ magnitudinem? Nam si vera dignitas è vera virtutis opibus emanat. nullumque virtutis genus aut specie pulchrius, aut fructu salutarius, aut amplitudine magnificentius esse potest: quod tandem in omnitura decus animo concipiemus, quod sit cum decore Christi regis in crucem pro salute omnium sublati, aliqua ex parte conferendum? Nec solum in cruce immensæ bonitatis opes explicauit: sed etiam vim diuinam nobis conspiciendam exhibuit. Humanum namque

que ſcelus ſacris ſanctiſſimis expiauit: inueteratam maculam ſanguine ſuo delenit: tyrannidem illius perennis hoſtis extinxit, atque tandem effecit, vt in ipſa cruce, quæ ad extremum ſupplicium & ignominiam defigi ſolebat, ſint modò clariſſima trophæa ad ſempiternam cœleſtis numinis gloriam conſtituta. Cum ergo crucem illam inſignem & illuſtrem intuemur, clariſſimæ victoriæ monimentum, ampliſſimum laudis ornamẽtum, cœleſtem atq; diuinum ſplendorem, firmiſſima ſalutis & dignitatis humanæ præſidia conſpicimus. Tantum vero & tam excellens decus tanta dignitatis præſtantia illi tantum conueniebat. Quod Paulus ad Hebræos ſcribens, quem Deus, "inquit ſummum, noſtræ dignitatis & gloriæ principem, auctorem & ducem conſtituit. Idem Paulus alibi, cum diceret Chriſti vſque eo patri obedientem fuiſſe, vt mortem etiam in cruce iuſſis illius parens exciperet, ſubiunxit. Propter quod Deus illum extulit, & ita nomen illius amplificauit, vt ſupra omne nomen & gloriam collocaret, vt omnes tandem cœleſtes, terreſtres, inferi vim illius & maieſtatem diuinam ſentiant, & fateantur vniuerſi, Ieſum in omnium rerum dominatu, ſummiq; patris gloria conſtitutum Hac Pauli ſententia perſpicitur, quantum in illa cruce fuerit gloriæ immortalis inſtrumentum. Illa enim Chriſtus id nomen adeptus eſt, quod caliges admirentur, nationes vltimæ vereantur, ſedes infera pertimeſcant. Quod ſi gloria tunc apparet, vt in principio diſputatum eſt, cũ virtutis elegantiam,

vilitatem, et amplitudinem insignis amor, grata vo-
luntas, & ingens admiratio consequetur: nihilq; po-
tuit esse aut illustrius, aut fructuosius, aut magnificen-
tius: satis perspicitur, crucis gloriam, omnes res quan-
tumuis ampla dignitatis specie fulgentes obscurauis-
se. Nulla enim orationis facultate explicari potest,
admirabilis ille orbis terrarum motus. Vbi enim pri-
mum Christi fama, quæ quidem incredibili celeritate
omnes terræ fines peragrauit, ad exteras nationes per-
uenit: incredibilis hominum multitudo ingenti admi-
ratione perculsa, et amore tam diuinæ virtutis incen-
sa, relictis inueteratis atque penitus insitis opinioni-
bus, pristinis institutis omnino repudiatis, omnibus-
que vitæ commodis neglectis, ita Christū per omnes
flammas secuta est, vt nullis minis, nullis terroribus,
nullis exquisitis supplicijs ab illius coniunctione di-
uelli potuerit. Factum est igitur, vt homines, quos ne-
que ratio, neq; leges, neq; disciplinæ, nec postremò vl-
lum remedium humanæ rationis opibus excogitatum
& inuentum, à flagitijs auocare potera: diuina Chri-
sti gloria incensi, illiusq; numine cōciliati, mox ad ve-
ram virtutem inflammato studio rapereniur. Ex quo
facilè perspicitur, gloria antea demersam, Christi ope
è flagitiorum fluctibus emersisse, dignitatis que lumen
extinctum reuixisse, hominumq; genus dignitate spo-
liatum, dignitatem amissam recuperasse. Neque enim
modo hominibus gloriæ viam ostēdit, sed etiā in illos
omnia diuinæ claritatis ornamenta congessit, & vni-
uersas nationes in suæ gloriæ societatē conuocauit. Ab

illo

illo igitur, tanquam à sanctissimo quodam atq; perenni fonte decoris, laudis & dignitatis, hauriant opus est, qui lucem, qui nominis celebritatem, qui gloriam nullis seculis interitura ardenter expetunt. Nam: cum verum decus in illis tantũ insit, qui verae virtutis ornamentis exculti sunt: vera autem virtus sine Christi praesentis ope obtineri non possit: nemo certè aliquam verae gloriae rationem sine Christi praesidio atq; numine consequetur. Ille namq; solus nobis lucem obtulit, maculas omnes abstersit, virtutis veraè disciplinã tradidit, vires etiam confirmauit, quibus illũ sequi, sanctitatem colere, diuinis opibus instrui & ornari valeamus. Illi igitur tantùm omni laude erunt in perpetuum cumulati, qui se Christo consecrauere: qui primum quidem cum sint inanissimis ornamẽtis nudati, plerumque vulgo contemnuntur. At verò paulò post explicata illa virtutum omnium suppellectile, ornatuque diuino in oculis omniũ constituto: Christe sancte, qui clamores hominum, quae studia consequuntur? Illic enim non fucatus nitor, non mentitus cultus, non fama medicamẽtis vllis infecta: sed insignis pulchritudo, caelestis claritas, diuina lux hominum mentibus obuersatur. Qui enim Christũ intuentur, quotidie magis illius lumine colluent. Vt enim speculum, Solis splendore percussum tantam lucem accipit, vt in eo Solem ipsum te intueri putes: ita mentes Christi radijs illustratae tanta luce cõpletae sunt, vt in illis Christi formam atque claritatem agnoscas. Minimè igitur mirandum est, homines tantis opibus atque praesidijs

mirificè redundantes, bellum contra omnium gentium mores & instituta susceptisse, & orbem vniuersum Christi imperio subiugasse. Si enim natura honestatis imagine commouemur, & ardenti studio vel obscuram similitudinem dignitatis arripimus: quid tandem euenire putandum est, cum honestatem ipsam mentis oculis vsurpamus? Ergo postquam hæc diuina lux in terris effulsit, & veram honestatem aspeximus: vmbris minimè delectamur, inanes effigies non admiramur, antiquitatis facinora contemnimus: eosq; solum mirificè laudamus & extollimus, qui pro vera religione, pro iustitiæ sanctitate extremum spiritum ediderunt, aut in tam præclaro certamine ingentia pericula subierunt, aut omnibus curis liberi & soluti, totos se rerum diuinarum cognitioni dicauerunt, atque postremò fuerunt in terris cœlestium vitam altitudine mentis & ardore pietatis imitati. Hæc igitur demum est illa stabilis & firma laus, hæc gloria constans & æterna, quæ veræ virtutis splendore, sanctissimo Christi numine, expressa diuinæ claritatis effigie continetur. Hanc inuieri, hanc expetere, hanc omni impetu consectari debent omnes, qui ad laudē & dignitatem adspirant. Ex quibus facilè concludi potest, gloriam esse maximè cum Christiana pietate atque cœlestis virtutis studio coniunctum.

HIC Augustinus: equidem, inquit, ita sum affectus gloriæ dulcedine, vt non libeat vlterius orationi tuę repugnare. Nam cum ab incunte ætate multa illius causa fecerim, ęgrè ferebam,

ferebam, cum ſuſpicarèr eam tantis flagitijs infectam eſſe, vt timerem, ne me ad ſe rapiendo, tanquam aliquo Charybdis æſtu, temeritate inſanæ cupiditatis abſorberet. Nunc libenter audio illam non modò carere omni crimine, verum etiam ad cœlum ducem eſſe. Quamuis igitur aliqua mihi in mentem veniant, quæ adhuc contradici fortaſſe poſſent, animo tamen libenti conniueo maloque tibi cedendo gloriam amplecti, quàm diutius refragando ab illius ſtudio retardari.

ME quidem, inquit Metellus, gloriæ amor, quo quidem ſum nimis incenſus, nunquam impediet, quo minus tibi ſcrupulum, qui mihi adhuc reſtat, obïciam. Sic enim accepimus, fundamentum Chriſtiana pietatis eſſe humilitatem. Humilitas autem ſignificat animi infractionem atque demiſſionem. Ergo, cùm gloriæ ſtudium non conueniat niſi animis maximis, eorúmque maximarum cupiditate flagrantibus: & omne Chriſtianæ pietatis officium in humilitate cernatur: relinquitur, nihil tam pugnare cum Chriſtianis inſtitutis, quàm gloriæ appetitum.

IMO, *inquam, nihil eſt copulatius magis: eaque*

ſola

ſola eſt ad gloriam via, quæ in humilitate hac ſanctiſſimis literis exornata conſiſtit. Eſt enim gloria cœleſte decus animi atque diuinum beneficium, apud homines propriam imbecillitatem agnoſcentes, atque diuinam opem requirentes, diuina benignitate collocatum. Hi tantum igitur dignitate & gloria florent: cum interim illi, quos vel genis nobilitas, vel abundantia pecuniæ, vel corporis robur, vel formæ pulchritudo inſolentes & ſuperbos efficit, ope diuina deſtituti corruant, tanto maiorem infamiam in ruina ſubeuntes, quanto ſibi maius decus opinionis error proponebant Tanta eſt autem huius ampliſſimæ virtutis, quam humilitatem appellamus. altitudo, vt in cœlum etiam penetret. Nam continet omnium virtutum decus & excellentiam. Primum enim ſingulari ſapientiæ munere continetur. Cum enim fragilem hominum naturam, fluxam & caducam vitæ conditionem, humanarumque rerum varietatem, & inconſtantiam animo reputantes, & hominum inſigni fortuna florentium miſerabiles exitus in memoriam reducentes, omnibus corporis & fortunæ bonis omnino diffidimus, ita vt nunquam ſecundis rebus, & ad voluntatem noſtram fluentibus exiollamur: tum maximè prudentiæ munere fruimur. Nunquam enim ſapiens efferetur, nempe qui ſe natum hominem meminerit, atq; communi lege naturæ multis cladibus expoſitum. Deinde cum ſeipſum agnouerit, nunquam alienum decus appetet, aut honorem parum ſibi conuenientem vſurpabit: quod ad iuſtitiæ officium pertinet.

Hinc

Hinc etiam temperantiæ, atque moderationis ornatus orietur. Qui enim imbecillitatem naturæ consideraue rit, quamuis omnes opibus & potentiæ vincat, nunquam insolescet, nec aliquid cum temeritate et amentia geret, nec se cuiquam anteponet. Nunc vero, quo modo humilitati cum animi etiam magnitudine conueniat, videamus.

HOC est, inquit Metellus, quod intelligere cupio: difficile namq; videtur, res inter se nomine discrepantes, sententia conglutinare.

NIHIL, *inquam, facilius. Cùm enim virtutes ita copulatæ sint, vt qui vnam habuerit, opus sit reliquas omnes habere: & constet, humilitatem tres illas virtutes esse complexam: consequens est, vt etiã cum alti et inuicti animi magnitudine coniuncta sit. Quod vt clarius videamus, ipsius nominis sententiam explicemus. Est igitur humilitas affectio animi, parua & exigua de se ipso sentientis. Magnum autem & paruum sine comparatione intelligi non potest. Si enim collem editum & excelsum cum humiliore conferas, ritè magnum appellaueris: si cum Apennini cacumine, fortasse paruum. Sic etiam magnam lacertam appellamus, quæ in genere suo magnitudine excellit: & elephantum pusillum, qui ad alios collatus breuis est, quamuis sit aliorum animantium longè maximus. Hæc tu ex Aristotele, si κατηγορίας cognouisti, intelligere potuisti facilimè. Cùm igitur omnis*

ratio

ratio brevitatis aut magnitudinis, è cõparatione dicatur: & humilẽ eum appellemus, qui sua omnia parui pendit relinquitur, id ex eo euenire, quòd se cum rebus multò maioribus & altioribus conferat: ex quo sequitur, omnes humiles esse magnanimos. Nam quaeso, quis tibi maioris animi esse videtur? is ne, qui nimis alta suspicit, & sibi in omni genere exempla maxima proponit? an qui nescit oculos ex infimis rebus attollere?

IS, inquit, qui altiora semper aspectat.

ERGO, *inquam, cùm humilis ideo se non magnifaciat, quia maiora quædam intuetur: restat vt intelligamus, illum esse magno animo præditum: superbum autem & insolentem, minuto & angusto. Satis enim constat, nunquam à rebus exiguis ad amplas & magnificas animi aspectum reuulsisse. Nam si id fecisset, nunquam tanti seipsum æstimaret. Veluti si quis in pago, aut in paruo municipio principem locum tenens insolescat: is vbi primum Romam, aut in aliam ciuitatem simili splendore flarentem veneris, & in tantam hominum celebritatem aspexerit, atq; ibi viderit, sese nec cum mediocri dignitate prædutis esse conferendum: ingentes illos spiritus, quos arrogantia non ferenda sumpserat, statim deponet. Quod quidem in omni genere cerni potest. Etenim quis est poëta paulò sanior, qui non se, cùm in Homerum aut Maronem respexerit, protinus abijciat? Quem oratorem Demosthenis aut Ciceronis vbertas et amplitudo non modestum*

modestum reddat? Cuius imperatoris insolentiam res ab Alexandro aut à Cæsare gestæ non frangant? Cum igitur hæc natura rerum sit, vt semper nos nostri pœniteat, quoties mentis aciem ad altiora conuertimus: quod tandem Christianis hominibus euenturum suspicamur? Est enim hominis Christiani munus, non modo mundi ornatum & magnificentiam inuieri, sed longè alium exteris, naturæq; totius architectum assiduè contemplari. Sic igitur fit, cùm animus in corpore manens, è corpore tamen studio & agitatione mentis excedit, & quo ad fas est diuinæ virtutis lucem videt: vt se repentè, suaque omnia, & quicquid antea amplum & illustre censebat, humile et obscurum iudicet: nihilque in vita pulchrum & honestum existimet, quòd non senserit esse clarius illa diuini luminis illustratum. Omnes igitur humanas opes, siue illæ ad corporis cultum, siue ad ornatum animi pertineant, parui faciens, ita exardescit ad illius diuinæ formæ cupiditatem, vt nihil aliud cogitet, nihil ames, nihil cupiat: sed potius omnibus corporis et animi viribus ad summum illud bonum fruendum incitetur. Hoc autem tam illustri spectaculo multò clarior indies atq; altior fit. Cùm enim amore Dei flagret, mentem ad illius aspectũ ardenter excitat. Quò autẽ magis illo aspectu, quantũ potest, in hac vita fruitur, eò vehementius inflammatur. Sic autẽ euenit, vt progressio in diuinæ naturæ cognitione amorem augeat: amor autem auctus clariorem indies cognitionem efficiat: atque ita tandem homines alia quadam mente præditos,

ditos, ad ſui contemptionem quotidie magis iudicare. Auget etiam interim vehementer humilitatẽ, quod in illa cœleſti luce multa noſtra vitia, quæ antea latebant, clarè cernimus, ita vt, quo magis immenſam ſummi illius rectoris bonitatem agnoſcimus, eo ſanctius noſtræ naturæ imbecillitatem atque corruptelam agnoſcamus. Inde autem fit, vt eadem opera & Deum ardenter amemus, et in noſtri odium quodammodo veniamus. Accedit deinde quod intelligimus, non poſſe nos viribus noſtris ad virtutem colere, aut dignitatem vllam tueri: ſed immanem libidinem & inſignem turpitudinem, vbi primùm à Deo ſcelere noſtro ſeiungimur, in animis noſtris dominari. Tum illud quantum valet etiam ad infringendam hominum inſolentiam, ingenies illas cœlitum copias diuino ſplendore lucentes animo contueri? Qui enim illorum ſiue præſtantem naturam, ſiue pietatem excellentem, ſiue dignitatis amplitudinem conſideraueris, ſeipſum abijciet, animaduertẽs nihil in rebus humanis eſſe cum illa tanta claritate comparandum. Poſtremò, videmus etiam innumerabilem hominum multitudinem diuina quadam virtute atque gloria florentem, & in terris quodam modo cœlitum dignitatem moribus & inſtitutis vitæ conſecutam: ad quam reſpicientes, neceſſe eſt, vt nos ipſos pro nihilo reputemus. Quod ſi illa angelorum agmina diuino ſplendore fulgentia, Dei comparatione pro nihilo ſunt: & ſi vniuerſum genus humanum ad angelos collatum, abiectum natura & humile iudicamus: quid

quid tandem faciet is, qui viderit sese ne cum hominibus quidem summis esse conferendum? Quomodo enim is, qui DEVM sibi sequendum & imitandum esse sentit, insolenter efferri poterit, cum intellexerit, sese à multis etiam hominibus in hac vita manentibus, dignitate victum atque superatum? Homo cum his excubans atq; pernoctans curis, nullo modo turgebit vnquam, inani iactatione furenter elatus & inflatus, vt ij faciunt, qui nihil amplum cogitant: sed potius omnes suas opes valde despiciet. Contemnet enim sese, cõtemnet homo excellenti ingenio, animoque maximo præditus: qui si mentis oculos humi defixos haberet, idque tantum magnum existimaret, quod esset fragile & caducum, & istis bonis, quæ hominum vulgus inaniter admiratur, abundaret: quam sibi ipsi placeret? quàm fastidiosè tenuiores despiceret? quàm intolerãda superbia et amentia duceretur? Ergo vt superbia nascitur ex animo abiecto, & in terram demerso: ita humilitas ortũ habet ab animo magno, nihil, quod quidẽ nõ sit diuinis & æternis opibus exaggeratum, magnum & excelsum iudicante. Considerate igitur, quàm excellẽti animo sint ij, quos nostra loquendi consuetudine humiles appellamus. Nihil est enim in rebus humanis, quantumuis insigni specie dignitatis excultum, quod non facile contemnant. et infra se positũ esse ducant: nullis facultatibus, nullis ornamentis humana industria & studio paratis contenti esse possunt: ipsam denique gloriam à virtute vera profectam, quæ hominum commemoratione

ratione viget non aſpernantur illi quidem, cum ſe ad virtutem natos, & gloriam eſſe comitem virtutis intelligant, ſed eam neſcio quomodo, multo maiora ſibi proponentes quotidie magis deſpiciunt. Nam omnia quantumuis magna, & excelſa exigua putanda ſunt, cum eſt aliquid amplius & magnificentius. Licet igitur ad omnes homines qui vbique ſunt, quacunque in ora atque parte terrarum, eorum fama permanare poßit: nihil tamen quod quidem ſit terræ ſpacijs inclußum illis magnum eſſe poteſt, qui cœli etiam complexum angußißimum putant. Neque poſſunt vllo modo omnibus huius vitæ bonis ſatiari, qui ſempe immenſas opes & infinitas deſiderent. Nihil enim optant ardentius quam humanis opibus ſpoliari, vt diuinis compleantur. Hæc illos cura ſollicitat: hic ardor illorum mentes inflammat: hoc illos deſiderium in lachrymis & fletu verſari facit. Qui quidem fletus, non eſt imbecillitatis, ſed diuinæ virtutis argumentum. Cùm enim diuinæ conditionis participes fieri concupiſcant, moleſtißimè ferunt, ſeſe corpore diutius quaſi quodam ergaſtulo detineri, & non protinus ex ijs terrarum angußijs in illam cœleſtem regionem euolare. Illius autem gloria cupiditate incenſi rapiuntur, quæ non pernulgato virtutis ſplendore, aut prædicatione hominum continetur: ſed quam diuinæ lucis claritas efferet, quam cœleſtis dignitas excitabit, quæ vigebit memoria ſeculorum omnium: de cuius amplitudine nunquam æternitas ipſa conticeſcet. Hanc igitur expetentes angelorum

theatrum

theatrum sibi proponunt, omnesq; cœlestes, quos sanctæ liberæ principes & potestates, et diuinæ maiestatis sedes, alijsque nominibus ardorem & sapientiam significantibus appellant, ante mentis oculos statuunt, his iudicibus seruiunt, his spectatoribus placere, horum testimonio comprobari cupiunt. Atque postremò, quòdest longè maximum, in illius summi domini testimonio & sententia omnem gloriæ magnitudinem fiam esse conspiciunt: & ad illam incredibili animi cursu studioq; contendunt. Spe igitur illius claritatis erecti gaudia maxima percipiunt, intelligentes in illius demum gloriæ studium esse omnibus viribus incumbendum, quæ Christi beneficio, numine & laudatione continetur. Nam si laudatoris amplitudo ad dignitatis amplificationem pertinet: quid esse potest Christi maiestate magnificētius? Si verum iudicium in certa gloriæ ratione requirimus: Deus solus intimos hominum sensus perspectos habet. Si laudantis constantiam attendimus, diuina mens nullam in omni æternitate potest habere mutationem. Si lucem & celebritatem consideres: tunc clarorum hominum laudes coram omnibus angelis, & hominibus illustrabuntur. Si ad diuturnitatem animaduertas: nullum finem sunt vllis vnquam sæculis habituræ. Quid igitur illa gloria diuinius, quam mentes castæ in illa cœlesti regione consequentur? Est enim dignitate laudatoris immensa, spectatorum celebritate clarissima, diuturnitate temporis infinita.

VII. Hæc est cælestis illius ciuitatis conditio, in quā tandem

sandem omnes, qui verè laudi seruiunt accipiendi sunt, diuini laudibus abundare, splendore diuinæ lucis illustrari, diuina gloriâ florere. O sedes illas beatissimas, diuinaque domicilia, in quibus homines præstantes locati nec vitijs infici, nec deformitate maculari, nec tormentis inuidiæ conuelli poterunt: sed expertes omnium malorum, æternisque præsidijs & ornamentis magnificentissimè redundantes, gloria immortali circumfluent. Saluete ciues cœlestes, qui ex hac ærumnosa vita in illam æternam domum excessistis, in qua diuinis opibus exculti, summisq; bonis affluentes, æternis gaudijs triumphatis. Vos soli dimùm estis beatissimi iudicandi, quorum vita est omni bonorum copia cumulata, quorum laus emori nō potest, quorum nomen nulla vnquam obscurabit oblitio. Vestrum decus omnes cœlites intuentur: nomen vestrum summis ipse Deus, qui vos sibi adoptauit, amplectitur, à quo lucem accipientes, & in illius naturam quodammodò cōuersi, diuinæ formæ pulchritudinē estis illius beneficentia consecuti. Quis hanc gloriam animo prospiciens, non optet quàm primùm ab hac turba et colluuione discedere, et in cœlū continuò migrare? Quanta enim tandem voluptas erit interangelos numerari, piorum animorum cœtibus interesse, laudibus diuinis extolli, atque postremò, quod caput est, summo illi cœli dominatori, mutu omnia regenti, puraq; mentes immensa luce collustranti, & summis æternisq; laudibus cumulandi perpetuò copulari? Sed de gloria illa atque diuinis præmijs, pijs

hominibus

hominibus à Deo cōstitutis, ineptum erit fortasse plura disserere. Nec enim oculis cerni, nec auribus accipi, nec mente & cogitatione comprehendi in hac vita possunt. Superat enim, atq; longissimo quidem intervallo superat eorum magnitudo omnem humanarum cogitationum intelligentiam & facultatem Hæc igitur verbis exprimere non possumus, at eorum cupiditati incendi & incitari possumus. Quare si nos excellens decus allicit: si pulbcritudo laudis inflammat: si stimuli gloriæ concitant: veram virtutem, è qua sola verum & æternum decus emanat, ardenti studio colamus: & Christum Optimum Maximum, totius honestatis & gloriæ cœlestis architectum, castissimè veneremur: & ab illo supplicibus verbis contendamus, vt nos ad immortalem gloriam extollat, neque solùm cœlestibus bonis afficiat, sed etiam Deos faciat. Hæc mihi in mentem venerunt, quæ de gloriæ disputarem, quæ quidem, vt videtis, ab initijs naturæ profecta, piorum hominum mentes in cœlum tāndem deducit. Tu igitur Augustine, si perstas in sententia, vt gloriam vituperandam existimes, non quod te dignum est, facies. Animi enim tui indoles postulat, vt eam, quantum possis, ornes & augeas, & interim ad summum immortaleq; decus adspires.

TV quidem, inquit Augustinus, cum orationis longitudine, tum conclusionis elegantia, & grauitate perfeciſti, vt nec iam liceat, nec libeat sententiā tuam refutare. Nox enim nos, vt videtis, nec opinantes oppressit: & epi-

logus iſte tantam mihi voluptatem attulit, vt omnem cogitationem contrà differendi ſuſtulerit. Reliquum igitur eſt, vt ad gloriam illam, quam in fine orationis attigiſti, omnibus velis & remis contendamus.

QVAM vellem, inquit Metellus, vt Calcena noſter atque Lupus adeſſent, vt aliquem etiam fructum ex hoc ſermone perciperent.

HIERONYMI OSORII LVSITANI DE NOBILITATE CIVILI.

LIBER PRIMVS.

POSTEAQVAM beneficio tuo, Ludouice Princeps clarissime, consecutus sum, vt me ad pristina studia reuocarem, in literarum meditatione multò ardentius quàm antea versari cœpi. Principiò enim natura tantùm impulsus, ad earum artium studium me applicabam, quibus instructus, patriæ meæ fructum aliquem meæ eruditionis afferrem. Nunc autem cum humanitate beneficentiaque tua incensus, omnes meas cogitationes ad tuam dignitatem & gloriam conferēdas esse statuerem, maiore animi impetu mihi enitendum existimaui, vt ad aliquem doctrinæ gradum peruenirem. Nec enim id claboro, vt ingenij aliqua laude fruar, sed vt incredibilem meam erga te beneuolentiam, singularemque grati animi voluntatem, si non referenda, at saltem prædicanda

gratia declarē. Non igitur mihi deero, quan-
diu aliud præstare non possum, quin hoc sal-
tem scribendi genere meum in te animum
pleniſſimum pietatis ostendam, perficiam-
que, vt me in omni loco memorem gratum-
que esse cognoscas. Non me fallit, quàm id
pro meo singulari erga te studio, quo quidem
sum mirabiliter inflammatus, exiguum sit
Sed non debent, qui magna præstare neque
unt, parua negligere: & qui in rebus maior-
bus vsui esse non possunt, ob id in leuioribu
muneribus apud eos, quos præcipuè obseruà
collocandis, diligentiam remittere: præsertim
cùm in omni genere officij pluris animi vo-
luntas, quàm muneris magnitudo faciendà
sit. Cùm igitur, vt commodius tuæ dignitati
amplitudini seruire possem, stili exercēdi gra-
tia multas quæstiones Aristotelico more di-
sputandas suscepissem: tum in primis de No-
bilitate mihi differendum esse putaui. Et pro-
pterea quòd ea materies mihi tanto principe
digna visa est, & hi nostri de Nobilitate com-
mentarij, erant paulò diligentius elaborati:
eos tibi decare constitui. Ac eo libentius feci,
quo maior quædam ac illustrior in te nobi-
litas elucet. Nam si genus ad dignitatem per-
tinet, nihil in rebus humanis est regio nomi-
ne sublimius: & eorum præcipuè regum, qui
ex Christi Opt. Max. voluntate res humanas
admi-

administrant: quales ij certè fuerunt, ex quorum es stirpe generatus. Si virtute tantum nominis gloria comparatur, nihil est animi tui magnitudine nobilius, nihil laude tuæ liberalitatis illustrius, nihil ingenij tui flore præstantius. Vt interim omnia pietatem in fratrem tuum, Regem omnium iustissimum, & optimum patriæ parentem: humanitatem deinde in omnes: & postremò, quod caput est, ardens quoddam & singulare Christianæ religionis studium. Sed reprimam me, nec enim huius temporis esse statuo, animi tui dotes egregias debitis laudibus celebrare. A te verò contendere non desistam, princeps amplissime, vt hos nostros conatus poni & æquifacias, scriptaque nostra, qualiacunq; sint, pro tua singulari humanitate libenter legas. Equidem si ea tibi non ingrata fore intellexero, ad alia maiora gradum faciam: nec vllo vnquam labore defatigabor, modò habeam exploratum fore, vt hæc nostra studia tibi non iniucunda contingant.

CVM itaque variæ dissentiones inter eos, qui ijsdem legibus instituti, eademque iuris societate deuincti sunt, frequenter oriantur, nulla certè frequentius vniuersæ reipub. otiũ perturbat, ea quæ inter nobilitatem & multitudinem concitari solet. Hęc autem contentio sic quamplurimas ciuitates imperio atque

gloria florentes afflixit, vt fæpenumerò totius Reip. ſtatũ immutare cogeret: res nulla pernicioſior communi ſaluti excogitari poteſt. Si enim ea, quæ ſunt mandata literis, memoria repetamus, vix vllam ciuitatem tam benè fundatam reperiemus, quæ non fuerit hac diſcordia ciuili, inter primores atque plebem orta, nimis ſæpe conuulſa, & in diuerſas partes diſſipata: ita vt modò præeſſent ciuibus vniuerſis: rurſus verò paucorum imperio ſublato, rerum ſummam multitudinis furor occuparet. Quæ quidem mutationes, nequi ſine ferro & cæde multorum fieri poterant neq; ſine ſummorum pernicie. Nemo enim, qui modò eſſet paulò audacior, dubitabat, dum ſibi eam Reip. conuerſionem fructuoſam putaret fore, imminuere legum grauitatem, inſtituta maiorum violare, omniaque tandem perturbare atque commiſcere. Non perſequar hic quantas ruinas ediderit hoc diſcordiæ genus inter principes atque plebeios excitatum: cùm illud conſtet, quàm plurimas ciuitates propter hãc partium contentionem funditus corruiſſe. Dum enim populus nobilitatis imperium, tanquam violentum & ſuperbum exſcindere conatur: rurſus nobiles, vim populi, fæuitiam atque vehementiam armis reprimendam, & ſumma imperij ſeueritate coercendam putant, nullum eſt adeò

adeò pestiferum facinus inhumanum, quod non ab vtrisque in Rep. suscipiatur: animisque semel hostili odio imbutis, ita dimicant, vt etiam publicam salutem & propriam libertatem hostibus suis interdum prodere minimè recusent. Idque est eo mirabilius, quod & ciuitatis communione coniuncti sunt & studio vitæ dissimiles: ita vt nihil relinqui videatur, quod animorum certamen accendat. Id enim quod in ciuitate plurimum valet ad beneuolentiam cõiungendam, nempe communis periculi atque publicæ incolumitatis societas, ab vtrisque retinetur: quod autem non parum offensionis habet in repub & acerbissimum ciuium inter ciues odium creare solet, eo quidem carent. Simultates enim atque inimicitiæ ex inuidia & æmulatione conceptæ, in eos tantùm exercentur, qui cum genus idem vitæ secuti sunt, eadem omnino concupiscunt. Optimatibus verò cum obscuris hominibus nullum eiusmodi certamen esse posse videtur, in tanta vitæ dissimilitudine, & tam dispari studiorum ratione atque voluntate. Illi enim imperium & gloriam expetunt: hi dum vitæ commodis abundant, non fere magnum fructum in decore & dignitate ponendum arbitrantur. Cùm igitur tam diuersa præmia respiciant, nulla causa certaminis atq; odij subesse videtur: maximè cum

neutra pars possit ad ea, quæ omnibus modis intuetur, peruenire, nisi cum alterius auxilio. Neque enim vulgus vitam securè traduxerit, si non fuerit in tutela bonorum: neque boni poterunt vllis ornamentis gloriæ illustrari & amplificari, nisi sit vulgus & multitudo, cuius patrocinium suscipiant. Ita vt præsidium multitudinis in clarorum hominum virtute constitutum esse videatur: & ipsi rursus homines clari, non solùm ad opes suas muniendas, verumetiam ad gloriam atq: dignitatem comparandam auxilio multitudinis indigeant. Hæc cum ita & natura & legibus ad concordiam conglutinandam instituta sint: nullum tamen maius odium ex historiis accipimus extitisse, neq; quod maiores strages ederet rerum publicarum: quàm id, quod à plebe contra nobilitatem, & à nobilitate contra plebem sæpenumero susceptum est. Quę omnia cum animo mecum agitarem, in ea cogitatione versari cœpi, discordias ferè omnes eorum flagitio & improbitate, qui se principes in Rep. dici cupiunt, esse concitatas. Quamuis enim nihil sit amentius, neque magis furiosum atque turbulentum, quàm corruptæ multitudinis studium: illa tamen ipsa vitia, quæ multitudo concipit, summis viris adscribenda sunt. Nam cum omnes nobilium imitatores existant, nunquam plebs tantis flagitiis

gitijs ſeipſam inquinaſſet, niſi fuiſſet ad immenſam luxuriam & infinitam cupiditatem exemplo nobilitatis incitata Ita fit vt ciuium libidines, quas ampliſſimi viri vel ſolo exemplo continentię frangere debuiſſent, virę turpitudine augeant atque vehementer incendant. Vbi verò plebis animi flagitiis atq; nefariis cupiditatibus infecti fuerint, nullis legibus nullius authoritate, nullo ſupplicij metu, à furore & audacia continebuntur: nec vlla ratione prohiberi poterunt, ne erumpant aliquando in totius reip. perniciem. Omne itaque malũ videtur à ſummis viris tanqaum à fonte defluere: in quorum poteſtate ſitum erat, naſcentem populi cupiditatem, & virtutis exemplo, & legum ſeueritate refrenare. Venit interim in mẽtem mihi admirari quibus rebus adducti pleriq; mortales, tantũ generis ſplendori tribuãt, vt eum ſummis honoribus decorandum, & omnibus ornamẽtis afficiẽdum, eſſe putẽt. Nam aut nobilitas natura nihil habet amplũ aut magnificũ: aut maxima pars iſtorũ, qui vulgò nobiles appellãtur, quorum animi tã multis morbis impediti ſunt, longe multumque diſtant à vera illa germanæ nobilitatis rationes Nec enim dubiũ eſt, quin ſi nobilitatis ſtudium exſtaret in vera gloria comparanda, multi virtutem illius amarcut, omnes auctoritatẽ non inuiti ſeque-

rentur. Nam nemo est, qui non virtutis admi
ratione commoueatur: & omnes existima
communem salutem clarissimorum hom
num virtute atq; prudentia contineri. Qua
propter, non alienum arbitratus sum, ipsiu
nobilitatis vim, rationem, originem & reli
qua ornamenta, quę verę nobilitati affixa ess
videntur, indagare: vt iis explicatis, quantum
instrumenti habeat ad dignitatem & quan
tum inter illam, atque simulationem nobi
tatis intersit, statuere possimus. Cum autem
hoc nomē multo latius pateat: hic tantū vsur
pabitur à nobis, vt generis claritatē significa
III. PRIMVM omnium illud in dubi
um vocari potest' sitne nobilitas in bonis
numeranda. Multa namque adduci possunt
quibus fiat veri simile, hanc generis celebrita
tem, nec vllam dignitatem habere, nec vllo
modo posse ad aliquod bonorum genus re
uocari. Quantum enim ad naturam attiner,
& humanæ vitę conditionem, vix intelligere
possumus, quem fructū ferat hæc nobilitatis
admiratio. Simul enim vt in hanc vitā fragi-
lē & calamitosam ingredimur, ita legibus iis-
dem tenemur vniuersi, vt nemini detur liber-
tas recusandi mala quamplurima, quibus hæc
mortalis conditio afflicta est. Omnes viuendi
principium à lachrymis & acerbitate faci-
mus, omnes infinitis miseriis & anxietatibus
impli-

implicati,in metu atque dolore versamur,atque tandem variis casibus ad mortem imus. Tantum verò abest,vt ab ijs pestibus tuta sit nobilitas,vt multò grauior sit eius conditio, & exitus multò acerbior. Si quidē vt fumus semper summa petit:sic morbi, cædes, insidiæ,& reliqua vitæ mala eos potissimum persequuntur,qui sunt in altissimo gradu collocati.Sin autem animū ad corporis naturam cōuertas,ne in illo quidem quicquam inesse comperies,quamobrem nobilitas sit plebeiis familiis ante ponenda. Nec enim viribus est valentior, neque celeritate pedum velocior, neque valetudinis firmitate robustior. Imò quò delicatius viuit,eò corpus reddit infirmius, & maiora morborum cruciamēta pati cogitur.Quòd si nec in fortuna,nec in corporis præstātia est id,quod hominum inter homines discrimen facit, & tanquam in classes distribuit:certè in bonis animi est id,quod à principio ordines hominum variè distinxit, aut nusquam est Nec enim aliud genus bonorum præter hęc tria inuenitur,ad quod hic nobilitatis splendor reuocari possit Cùm autem videamus aditum ad virtutem patere omnibus, & sæpenumero qui claris natalibus orti sunt, ad turpissima flagitia delabi, & ignotos homines interdum ad virtutis laudem vehementius excitari:reliquum

est vt suspicemur, hanc quam vulgò nobili
tatem appellant, prorsus inanem esse, & à sol
multitudinis opinione ineptissimè constitu
tam. Hæc sunt, quæ possunt contra generi
claritatem disputari.

Attamen cùm videamus vniuersum genus
hominum, quàm diu est ab animi perturba
tione liberum, mirificè consentiens ad hono
res amplissimos certis gentibus deferendos
id non temerè euenire arbitramur. Si quider
omnium gentium in re aliqua consensio, le
naturæ putanda est. Quod quidem vt melius
perspici possit, ab ipsa natura exordium capie
mus. Principio igitur in naturæ vim, & vni
uersi conditionem intuenti nihil sanè occur
ret, quod non vel cætera vincat dignitate, vel
ab alio rerum genere superetur. Hoc enim in
rebus omnibus incredibiliter natura fabrica
ta est, vt cùm omnes rerum formæ sint inter
se dispares atque dissimiles, tum in nullis in-
sit eadem omnino vis & potentia: sed alia a-
liorum impetu & vi moueantur: alia impel-
lant & moueant. Primùm enim si rem ipsam
altius contemplari velis, cœlumque diligen-
tissimè suspicias, nihil in eo videbis, quod vel
in eodem loco reponi, vel eadem venustatis
laude censeri debeant. Sydera namque cerni-
mus non tantùm ordine, atque specie, verum
etiam virtute & potentia inter se longè dissi-
milia:

milia: ita vt alia quidem quasi imperium exerceant, & reliquis afferant splendorem & dignitatem: alia verò lucem à præstantioribus accipiant. Deinde videmus etiam ignem, omnium elementorum facilè principem, in summo loco collocatum, cuius vi subiecta corpora concitatur: quorum rursus eiusmodi ratio est, vt sit inter illa maxima virtutis & potentiæ dissimilitudo. Quid autem (vt ad hæc inferiora descendamus (de plantis aut animantium genere dicam? An in omnibus eadem facultas inest atque naturæ bonitas? Et hoc discrimen non in iis duntaxat cernere licet, quæ sunt dissimuli specie & ratione: sed in iis etiam, quæ eadem natura continentur & forma. Nec enim omnes eiusdem generis arbores, vel eandem in specie venustatem habent, vel eundem vtilitatis fructum; nec omnes equi pari pernicitate præditi sunt: nec omnes leones eodem virium robore muniti. Denique nullum genus animantium, atque adeò rerum est, in quo non exstare & eminere quandam nobilitatis effigiem perspiciamus. Hæc autem naturalis excellentia in rebus sempiternis semper manet in ijs autem, quæ oriuntur & occidunt, virtute quadam seminis in sobolem ipsam infunditur. Quod summus ille poeta dicebat.

Fortes creantur fortibus & bonis.
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus.

Ergo cùm hæc tanta vis naturæ ſit, tantūq; iuris habeat, vt res mutas, belluas rationis expertes, reliqua denique omnia complectatur: quid tandem conuenit, eam in homine animantium reliquorum principe fingendo minus efficacem arbitrari? Quid? è quali arbore ſurculus defringatur, è quali genere ſit canis ſuſceptus, aut equus generatus, magni in re eſſe putamus? Qualibus autem parentibus homo procreatus ſit, nihil ad rem pertinere exiſtimabimus? Certè ſi id contentionis ſtudio negare vellemus, res tamen ipſa nos aperte conuinceret. Perſpicuum eſt enim, vniuerſas fermè gētes iiſdem ſtudiis ſemper oblectatas, & iiſdem moribus præditas fuiſſe. Quòd ſanè facit iudicium, hanc naturæ vim ſic in ſingulis nationib' eſſe defixam, vt nulla conditione auelli queat, hominumq; mores ad poſteritatem traduci. Cernis Gallorum nationem, vt amens iracundia & furore in aciem feratur: eandemque contra placabilem & ad lenitatem in communi vita propenſam? At ſemper hæc natura gentis fuit, vt facilè ſuſciperet inimicitias, & facilè deponeret. Germani verò truculenti ſemper habiti ſunt, & qui intrepidè mortem oppeterent.

Hiſpa-

Hiſpanis vt olim, ita etiam nunc induſtriam ad res ſtenuè gerendas omnes adſcribunt, & ad certamen ineundum alacritatem. Italis ſummum ingenium & ſummam facundiam. Nulla denique natio eſt, quam natura non finxerit aliquibus vel vitiis vel virtutibus inſignem, quæ virtute ſeminis poſteritati ingenerantur. Hoc autem multò clarius in certis familiis ſemper eluxit. Id enim fermè videmus euenire, vt ij qui illuſtri loco nati ſunt, eas vitutes ſtudiosè perſequantur, in quibus ſui maiores aliquam laudem conſecuti ſunt. Ita vt qui hac ſunt ſtirpe generati, ſint manu prompti, & inſignibus pugnis clari: qui alia, liberales atque munifici: alij verò rerum ciuilium prudentia cumulati. Ex qua quidem re id efficitur, virtutem non tantùm moribus, ſtudio & conſuetudine, ſed etiam natura, genere & ingenio contineri. Id autem nobilitatem eſſe dicimus, quòd quidem nihil aliud eſt nobilitas, quàm virtutis præſtantia in aliqua gente conſtituta. Nobilitatem igitur non opinione, ſed natura contineri expoſitum arbitror. Quod ſic eſt accipiendum, vt perinde, ac agri vberes, & frugiferi non per ſe, ſed frugum expectatione in ſummo pretio ſunt: ſic gentem aliquam præcipuè amplectimur, quod vberem virtutis frugem ſæpius effundat. Sed iam facilimum

exit,

erit, ipſam rei vim & naturam intueri. Eſt au-
tē nobilitas ſplendor generis, in quo frequen
ter magnæ virtutes enituerunt. Sed quoniam
non omnem virtutis ſpeciem amplitudinis
atque dignitatis gloria conſequitur, hæc defi-
nitio videtur amputanda. Nec enim ij, qui ſa-
pientiæ ſtudio dediti, cœtus hominum relin-
quunt, & ocium perſequuntur, poſſunt ea ſa-
pientia ſplendorē nobilitatis obtinere. quan-
tumuis egregijs virtutibus eumulati, & ma-
ximarum ſcientia rerum admirabiles exiſtāt:
quòd ſcilicet eas artes, quibus probè ornati
ſunt, non facilè conferre queant in commu-
nis ſalutis ſtudium. Nec enim vlla vnquam
familia generis ampliſſimi nomē adepta eſt,
quòd extiterint in ea permulti ingenio ſingu
lari, quī cum hominum celebritatē ſtudiosè
vitarent, omnem operam in geometris, vel in
phyſicis, vel in muſicis contulerunt. Quę tan-
dem igitur ea virtus, quæ gentem claram red-
dit & ſplendidis titulis inſignem? Ea nempe,
quæ ad communem vtilitatem refertur: quæ
deſidiæ inimica, totam ſe dat ad hominum
cœtus colendos & conſeruandos, vt in rebus
bellicis fortitudo: in domeſticis iuſtitiæ & æ-
quitatis ſtudium: adde etiam eloquentiæ ma-
gnitudinem, & iuris ciuilis ſcientiam, & re-
liqua eiuſmodi quæ ad ciuilem diſciplinam
pertinent: & in republica dominantur. Eſt
igitur

igitur nobilitas dignitas generis, in quo maximæ virtutes extitcrunt, vitæ communi salutares & commodæ. Huius autem duæ species traduntur. Alia est enim ciuitatis vniuersæ, alia familiarum singularum. Sic nobiles Athenas dicimus, propterea quod viros permultos aluerit, qui consilio & sapientia rempubjicam regere & conseruare possent: qui singulari virtute animi hostes arcerent, imperijque fines propagarent, & in numeria denique beneficijs patriam obstringerent. Hoc modo Spartam nobilem dicimus, hoc etiam Carthaginem, hoc postremò Romam, omnium ciuitatum, quæ vnquam fuerunt, nobilissimam. Ea propemodum ratio in singulis etiam familijs considerari solet: vt ea egregiè nobilis habeatur, quæ frequentia clarissimorum hominum maximè illustrata est. Ita fit, vt eadem vis in vtroq; genere insit, re tamen subiecta distinguatur. Ad istum enim modum Fabiorum, Claudiorum, Corneliorum gentem, illustrem & clarã fuisse accepimus. Harum autem partium duarum eiusmodi ratio est, vt qui non fuerit nactus vtramque, vix sit nobilium in numerum adscribendus. Nec enim fieri potest, vt in obscura ciuitate familiæ illustres existant. Qui potuissent enim ea ciuitas in tenebris delitescere, si lumẽ aliquod diuinæ cuiusdam virtutis habuisset?

Iam

Iam enim non obscura, sed illustris haberetur, neque si aliquis in ea extiterit præstanti virtute ciuis, poterit facile sese ab illa caligine, qua patria vniuersa demersa est, in lucem atque dignitatem vindicare. Primum igitur naturę beneficium est, vt in clara patria natus & educatus sis: deinde vt claris parentibus ortus. Scitum est enim illud Themistoclis dictum, Tymodemo Aphidnæo in iurgio obijcienti quòd non propria virtute, sed propter splendorē patriæ fuisset à Lacedæmonijs singularibus ornatus honoribus: rectè sanè inquit Themistocles. Nec enim ego, si Aphidnæus essem, tanta virtutis insignia fuissem consecutus, neque tu, si esses Athenienſis, clarus esse vnquam potuisses. Quod etiā ad hanc rationem transferri potest. Nec enim nobilis esse quisquam potest in ciuitate clara, ignotis parentibus ortus: nec in ignota clarus, quamuis genere sit, vt in illa ciuitate, præstantissimus. Idcirco ij nobiles in suis tantùm sedibus, & à suis nuncupantur. Absoluta autem nobilitas nunquam loco dimouetur: & vbiuis gentium fuerit, semper altis defixa radicibus animis hæret: & eandem apud omnes nationes dignitatem habet. Quis enim vnquam Romanorum, cum Roma imperio rerumque gestarum gloria floreret, Ciliciæ vel Bithyniæ principes magnopere admiratus est? Cō-

tra

tra Barbari Romanos quasi quædam numina sæpe venerati sunt. Poterit igitur nobilitas ad hūc etiam modum diduci: vt alia sit omni ex parte absoluta: alia verò domi tantum locum habeat. Hæc itaq; in solo tantum patrio, & inter suos eminebit, magis opinione vulgi, quã veris dignitatis luminib' illustrata; illa verò, quę & patriæ claritate & virtute gentis exculta est, apud oēs homines splendorē retinebit. Hinc illa Theodectæ Helena, cùm inter alienissimos versaretur, loqui tamen magnificè sibi concessum arbitrabatur: sic enim inquit.

Vtraque stirpe maximis orta dęis
Quisquam putet vilem, atque seruam nuncupet?

Est hoc sanè insitum perfectæ nobilitati, vt nunquam in rebus turbulentis animo frangatur: nec vllo vitæ periculo dignitatis obliuiscatur: vsque adeò vt nulla res magis indicet generis claritatem, quàm animi magnitudo, quæ cernitur in laboribus & periculis. Quod sapienter à Virgilio existimatum est, apud quem Dido sic Aeneam singulari laude celebrat.

Credo equidem, nec vana fides, genus esse deorum.

Operæpretium est videre, quid illi venit in mentem, Aeneam sanguine, & affinitate dijs coniunctum existimare. Vide quam rationem assignat:

Degeneres, inquit, animos timor arguit.

Nihil

Nihil potuit verius ab illa confirmari. Vt enim generis celebritas in aduersis rebus constantiæ atq; virtutis laude perspicitur: sic gentis humilitas, timiditate & turpitudine seipsam prodit. Tum demum hac oratione laudes Aeneæ concludit:

Heu quibus ille
Iactatus fatis: quæ bella exhausta canebat?

Incredibile videbatur, vt qui tantas bellorum tempestates inuicto animo pertulisset, humili generi affinis esset, quod quidem antea ostenderat, formidine & animi imbecillitate demõstrari Dum igitur (vt vnde sumus digressi, redeamus) duplex sit nobilitas, altera quidem perfecta & absoluta, quæ tum patriæ tum generis claritate commendata est, & vbique retinet eandem dignitatem, nec ab animi magnitudine vnquam deseritur: altera verò, quæ domi tantum suscipitur, qualis est earum gentium, apud quas iacent maximarum virtutum studia: nos illius prioris ornamẽta persequemur. Atque vt illius ortum à fonte repetamus, de illius origine alio sumpto principio differemus.

IV. NATVRA in animis hominum fingendis, summam coniunctionis rationem habuisse videtur. Non in eo solùm, quod homines ijsdem muneribus mentis & cogitationis ornatos, & generis similitudine cognationeq;

tionecq; inter se deuinctos, sic adinstruxit eandem vitæ rationem, vt nullum animal magis sociabile reperiri possit: sed in hoc etiam, quod dum eorum ingenia variè distinxit, id effecit, vt homines ad societatem natos, incredibili etiam necessitate colligaret. Cum enim artes innumerabiles existant, ad cõmunis vitæ cultum & incolumitatem maximè necessariæ, neq; possit vnus homo omnibus illis inseruire: id fuit à natura diuinitus excogitarum, vt alios alijs artibus instrueret, alijsque muneribus præficeret: ita vt dum quisq; præstitisset operã suam, & in commune contulisset: ipse vicissem propriam indigentiam, quam suis non potuisset, alienis opibus sustentaret. Nec enim omnes Hippiæ Elei similes esse possunt, quem gloriari solitum accepimus, nihil esse vlla in arte rerum omnium, quod ipse nesciret: neq; solũm eas artes tenere quibus ingenuæ doctrinæ & sapientiæ studia continentur, sed eas etiam, quæ in sordida & illiberali ratione versantur, ita vt annulum quem habebat, pallium quo amictus incedebat, soccos quibus indutus erat, se sua manu cõfecisse diceret. Non est, inquam, facile cuiuis, tantum ingenio præstare, vt tam multa munera solus sustinere possit: ipsumq; Hippiam opinor haud satis commodè tam dissimilia inter se studia exercere potuisse, qui

præter

præter quàm quòd indecenter liberales & in
genuas diſciplinas, cum ſordidis & humili
bus coniunxit: non omnes artes enumerauit
quarum præſidio vita confirmatur. Nec enim
(vt alia omittam) fecit vllam mentionem di
ſciplinæ militaris, in cuius tutela reliquæ om
nes acquieſcunt. Rei autem militaris ſtudi
um nulla ratione poterit ab vno Hippia, præ
ſertim tam multis negotijs implicato, ſtre
nuè nauari. Eſt igitur neceſſe, vt alij quidem
principes ſint & rectores, qui ſapientia & æ
quitate omnium ſaluti proſpiciant: alij au
tem vel arma tractent, vel eas artes perſequa
tur, quibus in rebus magnis reipublicæ vſui
eſſe poſſint: alij poſtremò ſedulò terram cul
lant, aut fabrili artificio aliquid conficiant
eorum quæ ad communem vitam cultumq;
pertinent. Cum igitur in humana ſocietate
ſint omnino oporteat homines & ordine &
vitæ ſtudio diſpares atque diſſimiles: id pro
uidente egit natura, vt ingenia eſſent etiam
omnino diſſimilia. Sic factum eſt, vt quibu
dam diuinam mentis aciem, & excelſum a
nimum ſingulari ſapientia & induſtria pre
ditũ elargita ſit: quo, quid vniuerſitati expe
diret, & videre prudenter, & perficere conſta
ter poſſent. Hanc autem ingenij atq; ſeduli
tis præſtantiam, aurum diuinum appellat So
crates in Phædro. Cuius auri copia circum

fluens

fluentes animos, deorum quasi agnatione teneri, & ad regnandum maxime natos esse putat. Hos itaque collocauit in summo gradu dignitatis ipsa rerum parens natura. Alios autem non tanta virtute excellentes effecit: alacritate tamen, & inuicto animi robore firmauit, vt possent imperata strenuè perficere, in maximisq; rebus legibus obtemperando, patriam iuuare. Quosdam postremò humilitate animi depressos ad sordidas & infimas artes abiecit: quales sunt ij, quos opifices & operarios appellamus. Sic enim diuino consilio effectū est, vt dū quisq; cęteris auxilium fert, & vicissim aliorum artibus atq; facultatibus seipsum tuetur, ius illud humanę societatis sanctum permaneat. Hoc autem ingeniorum discrimen, iam inde ab eo tempore perspectum est, quo genus humanum erat adhuc in montibus atq; syluis dissipatum, cùm nullis esset ciuilibus institutis aut domesticis moribus excultum. Excelluit enim maximè tūc vnus, aut alter eorum, quos natura finxerat ingenio & prudentia præstantes, qui dispersam illam multitudinem vnum in locum congregauit, & ex immani agrestique vita, ad humanitatem & honestos mores excoluit. Id quod homines doctissimi fictis fabulis memoriæ prodiderunt: Orphei cantu syluas ferasq; omnes vnum in locum confluxisse, voluptate illa

eximia commotas. Sic etiam traditur, Amphion cantus suauitate lapides impulisse quò vellet, vnde vellet deduxisse: quo significatur homines illos agrestes atque feros, qui vel ingenij stupore, vel immanitate morum, lapidum atq: ferarum instar haberent, paucorum ingenio fuisse moribus humanis & ciuilibus instituros. Hoc opere Theseus, qui primus Athenienses per pagos dispersos in vnum locum compulit, & legibus ac institutis deuinxit, est immortalem gloriam consecutus. Vt nihil interim dicam de illis, qui Thesco longè vetustiores extiterunt, à quibus ciuitates fuerunt initio conditæ & constitutæ. Inde igitur cœperunt homines intelligere, quantum generosus animus & excelsus, humilibus anteiret. Tantaque extitit virtutis admiratio, vt quàm diu in vita manebant ii, à quibus beneficium illud acceperant, omnem illis sui regendi potestatem traderent: mortuos verò diuinis honoribus afficerent: eorumque liberos omni caritate amplectẽdos statuerẽt. Primùm mouebat homines recens memoria principum, à quibus tam multis fuerant obstricti beneficijs, eorumque posteritati gratiam referendam esse putabant. Deinde vbi experientia dedicerunt, inesse liberis paternam effigiem, non tantùm corporis lineamentis, quantum animi indole euidentem expressam:

preſſam : iam non ſolùm parentum memoria, ſed etiam indolis admiratione prouocati, gentem illam præcipuè coluerunt, eiq́ue reipublicæ gubernacula libentiſſimè tradiderũt. Si igitur tempus quæris, à quo primùm tempore nobilitas eſſe in honore cœperit, ſcito, cùm primùm hominũ cœtus iure ſocietatis extiterunt, nobilitatem ſuſpici cœpiſſe, idq́ue duplici ratione fuiſſe conſecutos homines ſummo loco natos. Primò parentum meritis: deinde magna virtutis expectatione. Fuit enim priſcis illis hominibus maximè perſuaſum, virtutem paternam in poſteritatem infundi morumq́ue præſtantiam eſſe clarę gentis indicem: quod eſt ab Euripide ſapientiſſimè dictum.

Egregia dignitatis indoles, notà
Inſignis eſt nobis generis ampliſſimi.

V. HAEC autem opinio tantum valuit apud antiquos, vt qui maximo loco natus eſſet, eundem continuò ſperarent maximis fore virtutibus exornatum. Quod ſi cuiuſquam virtus adeò eſſet admirabilis, vt extra communem hominum ſortem poſita & collocata videretur: is humana cuncta deſpiciens, ſeq́ue longè inferiora reputans, originem ſuam ad deos auctores referebat. Hoc autem vt poſſit multitudini perſuaderi, non tantùm imperitia atque ſuperſtitio, quibus illa rudis

antiquitas obligata erat, quātum virtutis admiratio faciebat. Fiebat enim illis verisimile, diuino semine susceptum esse, quem cernerent diuinis virtutibus esse cumulatum. Hinc illi prisci Heroes extiterunt, quibus Homeri Ilias referta est: inter quos nemo erat, qui non Deorum aliquem in suis gentilibus numeraret. Vt Hector ille, quo vno dum viueret res Troianæ nitebantur, de quo Neptunus ita Græcos alloquitur:

Hac timeo pestem ne Graijs inferat hostis.
Namq; furens animis, flāmaq́; simillimus Hector,
Qui Ioue se natum fert, hac nunc agmina ducit.

Ipseque Priamus eximijs confectus angoribus, cum in tenebris & luctu ob Hectoris mortem versaretur, eius virtutem incredibilem laudibus in cœlum efferens: illum, inquit, eam opinionem cunctis ciuibus Troianis attulisse, vt virum tam singulari virtute præditum, non humano sanguine ortum, sed diuino semine procreatū existimarent. Quid autem hic referam illas heroum contentiones, quibus & sui generis celebritatem ostentabant, & eo nomine se cunctis alijs pręponebant? Quale est illud Achillis in Asteropęum Axij fluminis nepotem.

Sic morere Asteropæe, graue est & flumine natus,
Progeniem Iouis in bello contendere contra.
Sis licet ipse satus tam lato flumine, nobis

Cede

Cede tamẽ, quando eſt noſtrũ genus à Ioue ſummo
Me genuit Peleus: illi eſt pater Aeacus ingens:
Quem gennit quondam ſummi regnator Olympi.

Quid illud? quod in medio armorum diſcrimine Tlepolemus Lycium Sarpedonem conuitijs inſectatur, quod falsò Iouem patrem nominaret. Quam vanitatis maculam Sarpedon ille nõ tantum dictis, quantum factis deleuit: Tlepolemo viro fortiſſimo & Herculis filio vitam eripuit. Nec enim vllare magis potuiſſet egregij generis celebritatem tueri, quàm illo virtutis egregiæ documento. Sed dicet aliquis, quorſum attinet, tam multiplices deorum partes enumerare, & reliqua poëtarum deliramenta ſermoni admiſcere, qui fuit veritatis inquirẽdæ gratia ſuſceptus? An eſt quidquam apud Homerum, vt alios omittamus, qtin riſus ingẽtes moucat? Apud quem & gemitus Deorum exaudiuntur, & turbæ in cœlis nefarię commouentur, & vulnera, ſi dijs placet, vel potius vt reor, inuitis ipſis dijs ſæpe infliguntur. Quid igitur conuenit, eam orationem, quæ ad Philoſophorum morem inſtituta eſt, his poëtarum mendacijs inquinari? Hæc, inquam, mihi aliquis obijciet. Cui ſermoni imperito vt reſpondeam, velim dari mihi veniã, ſi tantiſper à propoſito digrediar, dum de ſtudijs humanitatis breuiſſimè diſputem. Hoc aũt eò facio libentius,

quòd Homeri teſtimonio mihi ſæpius vtendum puto. Equidem is ſum, qui poëtas omnes vera ſcripſiſſe credam. Homerum autem arbitrer omnium poëtarum fuiſſe veritatis amantiſſimum. Hoc certè viri Græcorum grauiſſimi ſtatuerunt, cùm duos Homeri verſiculos ſecuti, litem ſecundum Athenienſes dederunt, cum ſuiſſet de Salaminis poſſeſſione inter Athenienſes & Megarenſes ingens controuerſia conſtituta. Id arbitrati ſunt doctiſſimi viri, qui tam crebro auctoritatis Homericę præſidio ſcripta ſua munierunt, viri in omni genere laudis præſtantiſſimi. Nec enim quod iſtos homines minimè malos fefellit, eadem veritas exigitur & à poëta, & ab hiſtorico. In hiſtoria namque res tantum geſtæ deſcribuntur, vt hominum memorię commendentur. A poëtis autem, quibus eſt aliud propoſitum, multa etiam ad honeſtam aurium voluptatē referuntur. Idcirco in hiſtoria præcipua virtus eſt, vera ſimplexque rerum geſtarum expoſitio, locis, perſonis, temporibusq; diſtincta. Poëtarum autem oratio, vt numeris eſt aſtrictior, ita in rerum expoſitione liberior. Alia tamen in illis eſt veritas requirenda: in qua ſi quid eſt offenſum, non ſolùm omnes eruditi, ſed theatra tota reclamant Eſt autem poëtarum munus, hominum mores, fortunę ludibria, & communis vitæ cōditionem,

nem, quasi quodam penicillo, versibus verè & eleganter imitari : quid in vita sit illustre, quid obscurũ, quid honestum, & graue, quid turpe & flagitiosum, quid expetẽdum, quidue fugiendum, sententiarum lineis, & orationis coloribus depingere, & illustrare Qui munus istud susceperit, & susceptum ita præstiterit, vt ad naturæ similitudinem proximè accedat, hunc non mendacio condemnari, sed verum dici & haberi est valde cõsentaneum. Quis autem est tam sine mente, vt cum legat Vlyssis errores, varios casus & ancipites, naufragia sexcenta, adde charybdis immensam illam voraginem, & rabiẽ Scylleam, Antiphatẽ præterea, & Polyphemum, quis, inquã, est adeo excors, vt cùm ista legat, arbitretur, ea sic ab Homero in scriptis relicta, quasi id fieri potuisse defenderet? Illud tamẽ diuinum ingenium doctiomnes admirantur, à quo tam veræ virtutis vis & ratio expressa est, quæ nullis vnquam fluctibus obrui, nullis blandimentis potuerit ab instituto cursu reuocari, nullis periculis animo frangi, aut debilitari potuerit. Sic in Achille virtutis militaris effigiem intuentur: in Nestore autem viuum sapientiæ simulachrum. Hæc autem non subtili & spinosa oratione persecutus est, quæ legentibus satietatem attulisset, quod est à Philosophis factitatum: sed incredibili potius atq; diuina

dicendi venuſtate, quo facilius homines ad ſtudium virtutis alliceret. Quis igitur Homerum mendacij inſimulare poterit, cùm tam vere cumulateque præſtiterit eam fidem, quæ erat ab illo requirēda? Cùm igitur illius teſtimonio vtimur, id facere videmur, vt hominis diuina mētis acie cuncta perſpicientis auctoritatem ſequamur. Non quidē vt res omnino ſic geſtas eſſe, perinde ac ab illo ſcriptæ ſunt, arbitremur: ſed eos propemodum fuiſſe hominum mores, ea gentium inſtituta, eam rerum vim & naturam, & reliqua denique omnia, quemadmodum ſunt illius monumētis illuſtrata. Sic igitur (vt me iam ad nobilitatis rationem referam) cum Achillem Thetide procreatum, Aurora Memnonem, Ioue Sarpe dona ſcribit, id illum ſic arbitratum fuiſſe, & eadem opinione vniuerſos illius ætatis homines in butos eſſe credimus, vt viros maximos non niſi diuino conſilio ortos atq; adeò ſemine diuino ſuſceptos exiſtimarent. Hæc autem opinio effecit, vt Theſeus Neptuni filius haberetur, Romulus item Martis: Alexander autem Magnus ſe multis ante annis bus Iouis filium dici concupiuit: quod etiam de Scipione Africano exiſtimatum eſt. Fuit enim de illo vir, rumore quodam vaniſſimo diffipatum, quod prius in Alexandria Magno vulgatum fuerat: nempe anguem in matris

pe ſæpe

perſæpe viſum in matris cubiculo, eumque hominum interuentu repente ex omnium oculis elapſum, neque poſtea vſquam compariuiſſe. Inde conſecuta eſt opinio ciuſmodi, anguis illius concubitu, Scipionis matrem grauidam eſſe factā. Impudens, inquies, mendacium. Quis quaſo eſt tā ignarus omnium diſciplinarum, aut Chriſtianę pietatis expers, vt iſta vera eſſe animum inducat? Verū iſtud mendacium ab ea opinione minimè falſa natum eſt, quæ magnam virtutem & excelſam, magnis & claris natalibus aſſignat.

VI. HINC iā facile poteſt perſpici, quanto in honore fuerit apud priſcos illos homines inclitum genus & excellens. Et merito quidem. Nam ſi quid in illa ætate extitit præclarè geſtū dignumq; memoria ſempiterna, plurimum ab hoc ordine geſtum eſt: quod ſatis eſt manifeſtum vetera ſcripta memoria reperenti. Quis neſcit Heraclidarum gentem ita magnitudine animi præſtitiſſe, vt Pelopidarum potentiam copijs exiguis fregerit, & rebus Atticis in vltimum diſcrimen adductis ſæpe lucem attulerit? Tantumque valuit opinio nobilitatis, vt qui ſe viderent ab illis adiuros, non humanis opibus ſed deorum numine ſe conſeruatos exiſtimarent. Quid hic Perſeidas referam? Quid Aeacidarum res immortalitate digniſſimas? Iam te ſi Athenas

animo conuerteris, vt res memorabiles videas, quæ ab illa ciuitate gestæ sunt: omnes maxima ex parte videbis, à viris maximo genere ortis, & maiorum gloria cõcitatis editas esse. Vt enim reges prætream, quos singulari virtute fuisse cõstat, certè Clisthenes, qui tyrannidis delendæ princeps extitit, Miltiades, Cimon, Aristides, Pericles, & multi præterea, quos infinitum esset recensere, à quibus tam multa sunt suscepta facinora, tum contra Barbaros, tum etiam aduersum Græcos, omnes isti ferinè in amplissima familia nati sunt. Idem etiam apud Thebanos, Spartiatas & innumerabiles alias nationes accidisse cõperies. Sed linquamus hæc aliena, & ad nostra veniamus. Si animum ad sacras literas adiceris, quantum ibi nobilitatis testimonium, & discrimẽ generis inspicies? Vt enim reliquos omittamus, constat eos, qui à Iuda procreati erant, inter omnes Hebræi generis homines, splendore virtutis, atque nobilitatis excelluisse. Qui quidem, iam inde ab eo tempore, quo fuerunt ab Aegyptiorum impotenti dominatu in libertatẽ vindicati, magnam multis in locis virtutis egregiæ significationẽ dederunt. E quibus admodum pauca referam. Cùm rex Aegypti multis iniurijs Hebræos laceraret, nec illos vlla conditione missos facere vellet, vt erat à Deo iussus: imò quotidie magis

magis gentem afflígeret, tandem meritas impietatis pœnas persoluit, apparuitq; Dei optimi maximi numen. Primum igitur agri deuastati, omnesq; fruges teterrima clade consumptæ: deinde per diuinæ seueritatis ministros cædes fieri cœptę sunt, & innumerę strages editę. Postremò Rex tantis malis edoctus, vt videbatur, gentem vt iret sacrificatum dimisit. Hebræi igitur inde digressi, cùm castra ad Rubrum mare posuissent, inopinatum malum sibi intendi animaduertunt. Nam cùm primum illi Aegypii finibus excessere: pœnituit regem consilij, quo fecerat illis abeundi potestatem. Cumque insita animo superbia, in instituta animi impietate permaneret: eos, quos tam multis prodigijs cœlesti præsidio septos esse cognouerat, bello persequendos esse statuit. Furore namq; sceleris agitatus, haud potuit videre malam sibi pestem esse comparatam. Magnum igitur equitatum, magnum peditatum parat: quantas maximas potest copias educit: incredibili celeritate Hebræorum agmina consequitur. Ibi Moses cùm Dei pacẽ expoſceret, & opem tantis malis imploraret: virga illa, quæ diuinæ virtutis significationem habebat, & quam semper in manu gestabat, fretum verberat, & in medio mari viam aperit. Aqua enim imperio numinis obediens, sic ex vtraque parte instar muri

constitit, vt medio interiecto spatio, securũ, & facilem transitum pręberet. Tantus autem terror (vt quibusdam Iudæorum scriptis memorię traditum est) in sacris enim literis nulla sit de hac re mentio: † tradunt igitur tantum terrorem Hebræos oppressisse, vt neque tam præsenti ope numinis ostensa, se committere aquis auderent. Asserunt autem, tũc eorum, qui à Iuda orti erant, valde virtutem enituisse: nec vllam moram interposuisse, quin Mosis vestigijs animo magno ingressi, reliquos omnes ad sequendum excitarent. Quid autem post illam insignem cladẽ, qua rex impius, dum acerbissimo imbutus odio, nefarioque scelere occęcatus, in medium mare præceps ruit, cum vniuerso exercitu deletus est: num quid non in omni genere laudis hæc gens egregiè præter cæteras versata est? Inde constitutũ fuit, vt inter duodecim principes (singuli enim à singulis tribubus rectores deligebantur) primus haberetur, qui esset ex Iudæ stirpe generatus: hic primus agmen ducebat: primus vota faciebat: primus immolabat: huius imperium & auctoritatem reliqui sequebantur. Vnde planè colligitur, Mosem veræ nobilitatis rationem duxisse, cùm sic statuit, vt certè genti honores ampliſſimi mandarentur. Ab hac familia ortus est Calebus, qui sibi primò gloriam ingentem pepe-

rit, cùm orationi turpissimè aduersatus est eorum, qui de reditu in Aegyptum cogitabant, satiusque esse dicebant Aegyptiorum contumelias atque superbum dominatum pati, quã vitam in armorum discrimen adducere. Hic Calebus suæ virtutis, atque constantiæ lumẽ ostendit: magnis clamoribus id agens, vt hominum spem eo genere orationis fractam & debilitatam excitaret, eosq; ad prælium incẽderet. Vbi parũ abfuit, quin ab impia & formidolosa concione fuisset indignissimo cruciatu laceratus. Hic etiã sub Iosue, cum esset natus annos octuaginta quinque, ita se gessit, vt nemo fuerit illo vel manu promptior, vel imperatorijs artibus instructior. Qui ne filiam quidem forma excellentẽ nuptui dare voluit, nisi ei qui facinus aliquod egregium suscepisset. Negauit enim se filiã vlla conditione desponsurum, nisi illi, qui ciuitatẽ quandam hostium munitissimã pugnãdo cepisset: & cepit eam filius fratris ipsius Calebi. Vnde perspicuum est, virtutem cũ vera nobilitate plerũq; consociatam esse. Generum vir ille maximus non genere, sed virtute præstantem sibi deligendum prudenter existimauit. Nam gentis nomen & dignitas nõ aliunde, quàm à virtutis laude profecta est. Id tamen euenit, vt virtutis splendor à gentis claritate non discederet: nec alius propius accederet ad virtutem

Calebi, quàm is qui communione sanguinis erat illi coniunctissimus. Quid post mortem Iosuæ? Non fuit Dei optimi maximi iussu omnis cura belli & gentis imperium Iudaicæ tribui delegatum? ætas me deficeret, si vellem omnes huius stirpis viros egregios recensere. Quòd si vera est ea descriptio nobilitatis à nobis explicata, minimè dubium est, quin fuerit ea gens perfectam rationem nobilitatis assecuta. Inde enim belli duces innumerabiles extiterunt: inde viri singulari sapientia & æquitatis laude præditi exorti sunt: inde permulti reges regio nomine longè dignissimi: atque, vt de reliquis sileam, sanctissimus & fortissimus Dauid rex inde natus fuit, vnicũ pietatis atque virtutis exemplum. Denique propter virtutis excellentiam, mansit in ista familia regnum, quàm diu res Iudęorum steterunt. Vt autem ista prisca mittamus, certè cõstat, in sanctissimis illis monumentis, quibus Christi optimi maximi gęsta consignata sunt, aliquam duci etiam nobilitatis rationẽ: cùm in congressu alicuius fit istius celebritatis mentio, quasi ad ornamentum eius, cum quo sermo suscipitur, pertinere videatur. Veluti cùm cœlestis ille nuncius inquit, Ioseph fili Dauidis, noli timere: & rursus illud, Iesu fili Dauidis, miserere nostri: item Paulus ad Romanos, cùm vtriusq; naturæ splẽdorem

&

& dignitatem in Christo celebraret: eum secundum conditionem humani generis atque seminis, à Dauide Rege procreatum esse commemorat. Pauciſſima ex infinitis decerpsi, dum breuitati studeo. Ex ijs tamen paucis liquidò perspici potest, hanc generis claritatē, & hoc gentis discrimē, diuinis etiam scriptis comprobari.

VII. IAM quantum fuit in nobis, vim & originem nobilitatis explicauimus, eius ortum ab illa naturali indole impetentes maximis animis innata: quæ quidem si excitetur, & temporis etiam vetustate cōfirmetur, perficit illum vniuersi generis splendorem & claritatem. Mirum est enim, vt de hoc etiam aliquid dicamus, quantum dignitatis adiungat etiam nobilitati, temporis antiquitas: nempe, quæ rebus omnibus hominū memoriæ commendatis, maiestatem constituat incredibilem. Fiunt enim quodammodò, ea quę à præsentei memoria semota sunt, ipsa vetustate sanctiora: ita vt maius quiddā de illis suspicemur, quàm quantum nostræ ætatis homines, omni studio possint imitari. Hinc extitit illa scriptorum monumentis celebrata contentio, inter varias gentes, atque nationes concitata: dum alię se ante omnes mortales in lucem editas esse contenderent: alię rursus eam antiquitatis gloriam ad se traducere niterentur,

tur, Aegiptij ſolis Phrygibus antiquitatis laudem ingenuè concedebant: aliorum autem hominum ſe longè vetuſtiſſimos eſſe iactabant. Arcades autem ad fabulas vſque progreſſi ſunt, ſe ante Lunam natos eſſe confirmantes. Quid de Athenienſibus dicam? Qui quidem tantum ſibi hac vetuſtatis laude tribuebant, vt vel eo ſolùm nomine ſe in Græcia principarum obtinere putarent. Nam cùm aliorum Græcorum primordia, vel literarum beneficio, vel monumentis aliquot fuiſſent memoriæ mandata: ſolùm Athenienſe nomen extitit, cuius principium & origo, nullis veſtigijs indagari potuiſſet. Inde cùm ſeipſos omni memoria antiquiores eſſe cernerēt: in eam opinionem deſcenderunt, vt ſe non alibunde dilapſos, ſed ex Attica terra principiò genitos: nec ex varia hominum colluuione, vnum in locum confluxiſſe: ſed eandem ſemper regionē coluiſſe putarent. Ob idque reticulo quodam aureis cicadis diſtincto caput ornabant: vt oſtenderēt, ſe inſtar cicadarum, è terra quam incolerēt, fuiſſe generatos. Vnde etiam αὐτόχθονες dicti ſunt. Duplici itaque nomine ſibi placebāt: tum quod nihil in maioribus ſuis vel barbarum, vel peregrinum agnoſcerent: tum etiam quod antiquitate reliquis Græciæ gentibus anteirent. Hoc in familis etiam magnam vim habere cernimus,

vt

vt in contentione nobilitatis magni interesse videatur, vtra sit antiquior. Videtur enim ratio[illegible]onsentaneum, vt illę maximè illustres habeantur, quæ plurimis annis ita se gesserūt, vt decoris atque dignitatis possessionem virtute perpetua tuerentur. Inde fit vt generis nouitatem contemni plerumque videamus. Fit hoc quidem à multis insolenti quodam fastidio, atque superbia non ferenda: non tamen omnino sine ratione fit. Nouitas enim, quantumuis sit omnibus rebus ornata, non habet tamen illam ætatis caniciem, cui præcipuum honorem tribuendum putāt. Perinde enim ac in singulis hominibus habet auctoritatē senectus: sic in nobilitate, claræ gentis antiquitas. In qua tamen opinione sunt aliqui fines & termini constituendi. Quemadmodum enim summa senectus mentis vim atque consilium debilitat, & affert interitum dignitatis: sic etiam nobilitatis splendor augetur mediocri vetustate: extrema verò senecta conficitur. Quod quidem vt accidere soleat, inferius explanabimus: nunc verò quod instat persequamur.

VIII. CVM iam multa & præclara nobilitatis ornamenta complexi oratione simus, illud nunc consideratione dignum videtur, sitne plebi commodum, nobilitatis imperio gubernari. Iniquū enim multis esse videtur, cum

cum omnes homines ad libertatem nati ſint, hanc ita abijcere, vt non ſuo arbitrio viuant, ſed aliorum auctoritatem & nutum ſ[redacted]antur: præſertim cum permultos eorum [redacted]os vulgo nobiles appellant, nimis inſolenter honoribus vſos & dominandi cupiditate præcipites ad omne facinus vehementer incitatos eſſe videamus. Vt autem id melius explicari valeat: videndum eſt, non tam quid ſingulis hominibus preſentem afferat vtilitatē, quàm quid ad vniuerſitatem conſeruandam, & in longum tempus propagādam ſit accommodatius. Id enim quod ciuitatis vniuerſæ ſalutem conſtituet: & plebis etiam fortunas & commoda tuebitur. Nec enim, vbi vniuerſus reipublicę ſtatus corruat, poteſt ſanitas in aliqua reipublicæ parte permanere. Sin autē aliquis incolumi repub. fuerit vehementer oppreſſus: poterit certe multò facilius, quam in communi omnium rerum pernicie, in priſtinas fortunas reſtitui. Vt autem id apertius inſpiciamus, par eſt in exempla earum ciuitatum intueri, quæ omnium ferme opinione preſtantiſſimæ ſunt exiſtimatæ. Athenæ poſt Codri Regis mortem fuerunt optimis legibus atque moribus à Solone conſtitutæ: qui tamen in hoc à multis excellentibus ingenio atque doctrina viris repræhenditur, quòd popularem reipub. ſtatum inſtituerit, & liber-

tatem

tatem plus nimio parem effecerit. Itaque status ille propriam imbecillitatem indicauit: tum intra finem anni quadrageſimi, plebis temeritate conuulſus, Piſiſtrati tyrannidem perpeſſus eſt. Poſtquam verò ſublatis tyrannis, ciuitas in priſtinam libertatem redijt, aliquot annos in Græcia, & magna Aſiæ parte, rerum potita eſt. Quod tamen imperium non ita diu ſueri potuit, ambitione quorundam, qui ſe populares eſſe & haberi cupiebant: inter quos enumeratur Pericles. Qui quidem licet fuerit in dicendo admirabilis, & imperatorijs artibus inſtructiſſimus: non vidit tamen, quantum mali patriæ moliretur, cum plebem principibus æquaret: & hoc modo miſcendo infima ſummis, auctoritatem Areopagi imminuerit. Nec enim eſt aliud, vulgus & multitudinem principibus libertate pares efficere, quam effrenatæ cupiditati ad perniciem arma largiri. Vide autem qui caſus ſint illam ciuitatem conſecuti, poſtcaquam ad arbitrium libidinemque plebis omnia adminiſtri cœpere. Primo quidem omnibus ſpectatis hominibus, qui rempublicam conſeruarant & auxerant, peſtis & exitium per obſcuros & flagitioſos homines afferebatur. Nec enim fuit vnquam Athenis, poſt illam reipub. formā, vir aliquis ad laudem inſignis, qui non inuidia tandem ingratæ patriæ conflagrarct.

flagraret. Multi bonis omnibus euersi sunt, multi in exilium electi, multi etiã morte mulctati, quorum virtute fuerat Athenienſi populo, ſalus & gloria quæſita. Hoc iam certè non mediocre malum eſt exiſtimandum, nudare videlicet vrbem optimorum præſidijs, & nobilium induſtriam, qui ſuorum exemplo ad patriam iuuandam inflammati fortaſſe erant infringere. Ergo cùm bonorum auctoritas concidiſſet: & populi vis nunquam conſilio & ratione, ſed impetu ſemper, & dementiſſima temeritate ducerctur: nullum tantum malum excogitari potuit, quod non fuerit in illius Reipubli æ calamitate. Nã cùm Athenæ maximo periculoſiſſimoq; bello fuiſſent implicatæ, omnisque Græcia in ciuitatis illius perniciem conſpiraſſet: populi cupiditate atque furore factum eſt, vt eodem tẽpore aliud bellum non minus graue contra Siciliam ſuſciperent, Nicia contradicente, & omnibus bonis reclamãtibus Meritò igitur in illa luctuoſiſſima Syracuſarũ oppugnatione, non modo imperij, ſed etiam fortunarum omniùm naufragium fecerunt, & in grauiſſimos atque acerbiſſimos luctus inciderunt: atque tandem domeſticis ſeditionibus agitatæ, & innumeris cladibus afflictæ, libertatem miſerè perdiderunt. Poſtquam verò triginta tyranni reip. dominationem ſemeti ſunt: quid aliud collectas

tas reipub. reliquias dissipauit, nisi plebis cupiditas, & licentia? quæ nullis iam legibus poterat ad communium rerum curam & studiũ impelli. Imo cùm vnicuique ciuium licuisset de publico sumere, quod in priuatos vsus conuerteret: omnes ab industria ad desidiam vocati, & ad theatra atque fabulas conuersi, & reliquas voluptates, quæ virtutis neruos incidunt, omnem Attici decoris & antiquæ dignitatis memoriam deposuerunt. Itaque nõ multis post annis, gẽs illa, innumerabiles Persarum exercitus fuderat, quæ tantas res gesserat; quæ Græciæ imperio potita fuerat: armis Macedonum, quorum nomen sanè obscurum ad id tempus extiterat, oppressa est, omnesque imperij opes de manibus elapsæ sunt. Huius autem calamitatis principium non aliunde natum est, quàm ab illa plebis petulantia & improbitate. Apud Spartiatas autem, vt de his etiam aliquid dicamus, Reges & Principes multa memorabilia, tum domestiris in rebus, tum vel maximè in bellicis effecerunt, & reipublica salutaria, & immortalitate digerissima. Plebei autem, qui quidem magistratus erat e plebe, contrà dum omnia priuata vilitate mentiuntur, mala quam plurima ciuibus suis inuexerunt: & ieterrimam patriæ pernicieni machinati sunt. Nec est enim aliud leges, quibus publica

certè

certè salus continetur, labefactare, & infringere, quàm vniuersam rempublicam iugulare. Cùm autem Lycurgus vniuersos ciues ad industriam virturem, & morum seueritatem sanctissimis legibus instruxisset: Ephori multis post annis quæstus & voluptatis gratia, & quæ duæ sunt maximæ omniù rerum publicarum pestes, inclitas illas leges sustulerunt. Quo facto, Spartana illa virtus subito extincta est. Cùm verò reges aliqui voluissent Lycurgi leges constituere, ciuiumque mores in antiquam disciplinam reuocare, fuerunt ab Ephoris indignissimè trucidati. Ita factū est, vt ciuitas illa, quæ Heraclidarum ductu & auspicio, optimatiumque sapientia, tam multos annos imperium habuerat, & incredibili virtute atque fide Græciæ libertatem defenderat, insaniæ plebis opera crudelityrannorum dominatu premeretur.

Quid autem hic Romanos commemorem? cùm illud inter omnes constet, non ob aliud fuisse Romanam Rempublicam funditùs euersam, quam propter temeritatem multitudinis in nobilitatem concitatæ: itaq; imperiū illud, quod per Reges primò, deinde per optimates & principes partum & amplificatum erat: breui fuit vulgi furore & amentia dissipatum. Cùm enim plebis cupiditas ita creuisset, vt nulla ratione, aut metu coerceri posset

& tur-

turbulentis hominum popularium orationibus, ad ſpem ingentis prædæ fuiſſet vehementer excitata: non dubitabat, dum auaritiam expleret ſuam, omnia iura diuina humanaque violare. Inde illæ tribunitiæ ſeditiones, & Agrariæ legis actiones, non ſine magno Reipublicæ malo à Tribunis agitatæ, donec ad Gracchos ventum eſt, à quibus eſt natum principium omniū calamitatum, quæ poſtea rempublicam conſecutę ſunt. Eiuſmodi enim ſeditiones conſequentia quadam exceperunt Mariana tempora: quæ cùm per ſe ſatis grauia & luctuoſa reipub. fuiſſent: tum etiam ad ærumnas ſexcentas, atq; tandem ad Cæſaris dominationem viam munierūt. Vides igitur Athenas, Spartam, Romam à principibus conditas, conſtitutas & conſeruatas fuiſſe: à multitudine verò vexatas, direptas & funditùs exciſas. Nec id in ijs duntaxat ciuitatibus accidiſſe comperias, ſed in omnibus fermè alijs. Vt enim quiſque ſtatus maximè à plebis arbitrio ſeiunctus eſt, ita videbis eum maximè ſtabilem atque diuturnum. Inde fit vt popularis ſtatus facillimè conuellatur, & vix hominis ætatem duret: optimatium verò poteſtas diutiſſimè permaneat: regnum autem immutabile propemodum atq; perenne ſit. Hic aliquis fortaſſe mihi Alcibiadem & Critiam obijciet, qui exitium & vaſtitatem

patriæ

patriæ intulerunt: aut Pausaniam, qui nefaria consilia prodendę totius Gręciæ susceperit: aut Syllam, & Cæsarem, & alios præterea innumerabiles, genere quidem illos & industria excellentes, ita tamen cupiditate principatus incensos, vt suorum ciuium libertatem armis opprimere minimè dubitarent. Fateor quidem, mala quamplurima fuisse per viros egregios rebus publicis importata. Nec enim semper illa animi elatio, quæ in claritate generis elucet, est cum virtutibus æquitatis & continentiæ consociata. Id tamen defendo, nullam vnquam ciuitatem fuisse ab humili plebe ritè constitutam. Animus enim generosus & excelsus habet arma, quibus possit & violare rempublicam, nempe ingenium, industriam & fortitudinem. Contrà plebs, vt plurimum est temeraria & improuida, animiq́ue nimis abiecti atque demissi. Potest igitur temeritate & furore patriam labefactare, non tamen vnquam incolumem conseruare, neque collapsam in pristinam dignitatem restituere potest. Vnde perspicuum est, quàm malè fit ijs ciuitatibus consultum, in quibus claris hominibus infimi præferuntur. Cùm verò id acciderit, vt nobilitas omnibus verę nobilitatis ornamentis redundet, neque solùm altitudine animi impellatur ad res gerendas sed multò etiam magis in iustitiæ atque temperanti

rantiæ ſtudio verſetur, & omnem operam, curã & diligentiam ponat in ſuorum ciuium ſalute atque libertate tuenda, & vt vno verbo dicam, omnibus germanę nobilitatis officijs ſumma ope perfungatur: quis erit tunc ita profligatus atque perditus, qui eius imperium, repudiet? quis non potius illud vniuerſis ciuibus omnibus modis expetendum exiſtimet? Nam ſi quiſquam eſt, qui nullo modo putet vtile, vitam ad alicuius quantumuis moderati atq; prudentis arbitrium inſtituere & conformare: is non libertatem obtinere, ſed omnium flagitiorum licentiam conſequi cupit, omnemque viuendi rationem ſcelere ſuo perturbare. Nec enim eſt quicquam in vniuerſo genere rerum, quod ſit ad naturæ ordinem accommodatius, quàm leges & imperium, ſine quibus neque domus, neque ciuitas, neque natio vlla ſtare diutius poteſt. Attamen grauiſſimum, inquit, eſt ſeruire. Equidem is ſum, qui ſeruitutem extremum omnium malorum eſſe arbitrer: ſed aliud eſt ſeruire, aliud parere. Quemadmodum enim inter dominum & rectorem plurimum intereſt: Rector enim in ſalutem eorum quos regit intuetur: dominus autem omnia ad ſuam vtilitatem refert: ſic etiam liberi hominis obedientia & obſequium plurimum à ſeruitute diſtat. Seruitus

enim

enim ea eſt, qua mancipia, ſuo arbitrio pro-
ſus carentia, heri nutum ſequuntur: neque
ſuam, ſed vnius Domini voluntatem inuit
reſpiciunt. Liberi autem hominis officium
eſt ijs velle parere, qui valent ingenio & in-
duſtria, & quibus intelligit eſſe curam ſalutis
communis antiquiſſimam. Vt igitur ægrotus
medico minimè ſeruit, ſed ſua ſponte obtem-
perat, quia id ſibi ſalutare iudicat: vt vector
gubernatori: vt miles Imperatori: ſic etiã mu
nus incorruptæ multitudinis eſſe debet, ad
veræ nobilitatis imperium voluntatem ſuam
applicare. Plebs enim neque quid in commu-
ne ſtatuat, neque quid ſibi conueniat, ingenij
tarditate poteſt explicare: contra verò excel-
ſus animus non tantum præſentia compre-
hendit, ſed etiã impendentia multò ante pro-
ſpicit, & ad omnia mala præcauẽda ſummam
adhibet diligentiam. Deinde cùm plebs non
ſentiat vllam gloriæ ſuauitatem, niſi legibus
& imperio refrenetur, omni ſtudio lucri ſor-
des atque flagitia conſectatur, & ad pericula
pro patria ſubeunda mollis & languida eſt.
Contra nobilitas ſola cupiditate gloriæ, &
laudis incenſa, turpitudinem ipſam omni-
bus malis peius odit, & libentiſſimè pro repu-
blica res magnas ſuſcipit. Quod ſapienter Ho
merus (cuius auctoritate ſæpe & libenter vi-
tor) multis in locis oſtendit. Sic enim inducit

Regem

Regem vario ſermone Græcos adhortantem, vt heroas & principes, laudis & dignitatis commemoratione, ad certamen acuat: multitudini verò, ſi metu mortis abſcedat à pugna, vitæ cruciatum atque necem denunciet. Vt igitur equi virtus tum maximè elucet, cùm prudentis equitis arbitrio gubernatur: vt animum tum rectiſſimè cõſtitutum arbitramur, cùm voluntas rationis dicto obediens eſt: vt familiam tum demũ ſaluam & incolumem fore putamus, cùm diligentis patris familiæ imperium ſequitur: ſic plebis ſalutem tum conſtitui atque confirmari exiſtimandum eſt, cùm ſui regendi arbitrium, atq; tanquam habenas, veræ nobilitati tradiderit.

O HIERO-

HIERONYMI OSORII LVSITANI DE NOBILITATE CIVILI.

LIBER SECVNDVS

QVAE sit vis & ratio nobilitatis, Lodouice Princeps, & quēadmodum ab ingenij diuinitate virtutisque præstantia nata & alta summos honores consecuta est, & opinionem attulit antiquitati, genus clarum esse cū dijs sanguine & affinitate deuinctum, quantis denique gloriæ ornamētis atque præsidijs in omnibus bene constitutis nationibus redundauerit: nè modò fabulis & exemplis ex omni memoria repetitis, sed etiam sacrarum literarum testimonio confirmauimus. Deinde cùm essemus oratione persecuti, quantum etiam conferat ad dignitatem generis vetustas: demonstrauimus postremò, homines verè nobiles ad imperandum non solùm natos esse: sed etiam plebem ipsam tum demum pace firmissimoque præsidio muniri posse, cùm omnia sunt in clarorum hominum potestate.

SED

SED quoniam nihil eſt in hac vita firmum, ſtabile & diuturnum: ſed omnia ſunt fluxa, caduca, & fragilia: fieri non poteſt, vt hoc generis ornamentum in perpetuum permaneat. Eſt itaque nobilitas mortalis, vt ſunt pleraque bona mortalium. Perinde igitur vt aliarum rerum, ſic etiam nobilitatis eſt quidam flos, & iuuenta, quam deinde maturior ætas excipit, & ſenium deinde conſequitur: mors poſtremò ſic occupat, vt ne veſtigium quidem vllum appareat priſcæ nobilitatis. Alias itaque familias videmus ad laudem excitari & incendi, quæ prius ignotæ fuerant: alias maiorum gloriam vix tueri, alias magis magisque labi: deinde præcipites ad ima deuolui, poſtremò ſempiterna obliuione deleri. Quod Glaucus Homericus Diomedi his verſibus ſignificat:

Quid genus inquiris Danaum fortiſſime noſtrum?
Nam genus humanum eſt folijs par, tempore verno
Hæc nunc fundit humi lenis auræ ſibilus: illa
Sylua virens nũtrit, renouat dum frondis honorem:
Sic genus humanum viget hoc nunc: excidit illud.

Ecquod modò veſtigium intueri poſſumus antiquarum familiarum? Omnes Iulij, Fabij, Metelli, Scipiones, vnà cum fortuna populi Romani ita ſepulti ſunt, vt ſi aliquis exiſtat, qui ſe ab illis ortum aſſeueret, perinde irrideretur, atque ſi Pythagoræ ſomnium defendat.

Poſt illa verò gentiũ nomina, quæ ſupra memoraui, alia multa floruerunt & interierunt; quæ nunc omnino deleta & extincta iacent. Id autem duplici de cauſa ſolet accidere. Prima eſt naturæ conditio, qua ſic comparatum eſt, vt nihil inſit in rebus humanis conſtans & perpetuum: ſed omnia, vt paulo ſuperius expoſui, infirmitatis & imbecillitatis pleniſſima: ita vt vel fortunæ telis in medio curſu obruantur: vel certe ſenio confecta, tandem interitu conſumãtur. Deinde vitia ſunt in cauſa perſæpe, vt illud gentis lumen longe citius, quam poſtulet ipſius naturæ curſus, extinguatur: vt illis accidere videmus, qui vino & luſtris obruunt corporis valetudinem, & immodica luxuria, quaſi quodam exitiali veneno, mortem ſibi ipſis cõſciſcunt.

II. QVOCIRCA, non alienum erit percurrere, quibus artibus nobilitas ipſa comparetur: ſic enim erit facillimum intueri, quibus vitijs amittatur. Sed iam vereor, ne ſit hęc noſtra diſputatio plurimum reprehenſionis habitura, quòd prima ſpecie ſibi non conſentiat: propterea quod ſtatuere principio videbamus, neminem eſſe nobilem, niſi qui fuiſſet illuſtri genere ſuſceptus. Quod ſi verũ eſt, nec is qui eſt infimo loco natus, ad nobilitatis ſplendorem aſpirare poterit, nec qui ampliſſimo, nobilitatem ſibi comparabit, ſedà maiori-

maioribus traditam omni cura tuebitur. Hæc ſunt, quibus adductus aliquis fortaſſe orationem noſtram inconſtantiæ nomine vituperabit. Ego verò is nullo modo ſum, qui eos tantum ad virtutem natos eſſe credam, quos vulgo nobiles appellant: cum ſit omnibus ad laudem curſus apertus, qui res magnas, & magnopere expetendas concupierunt. Id tamen diſſerui plurimum inſtrumenti nobilitatem habere ad dignitatem: cuius tamen omnis ratio eſt à virtute petenda. Quemadmodum enim in ſemine cauſam eſſe ſcimus ſtirpium atque arborum: ſic etiam maiorum ſatu, ingenerari plerumque poſteris egregiæ cuiuſdam virtutis indolē ſuſpicamur: quæ tamen tunc demum apparet, cum optimis ſtudijs & exercitationibus exculta eſt. Cum autem generis ſplendorem ob id dicimus amplectendū eſſe, quod in eo frequenter virtus emineat: ipſam certe virtutem, vnicam nobilitatis effectricē, ſingulari ſtudio colendam arbitramur: quam tamen interdum à nobilitate deſeri, ab hominibus nulla maiorum commendatione notis, magna contentione ſuſcipi videmus. Nec enim ſemper verum eſt, innaſci nobilitati illam animi elationem, qua qui præditi ſunt, in laudis ſtudium ardenter incitari ſolent: neque id nos confirmare voluimus: ſed id quod frequentius euenit, in diſputatione noſtra

ponendum esse duximus. Virtus tamen à nobilitate, splendore virtutis illustrata, hac ratione differet: Quod virtutis laus in singulis cernitur hominibus: nobilitas autem vniuersam gentē amplectitur. Poterit igitur aliquis homo nouus existere omni virtute cumulatus, qui ita versetur in studio dignitatis, vt inter omnes excellat: quia tamē in ea gente primus numeratur, non erit in numero nobiliū. Postquam verò in ea familia, multi exemplis illius incitati, in gloriæ cupiditatem incubuerint, tum demū elucere incipiet illud nobilitatis eximiæ lumen. Primus igitur generosus, & magnificus, non tamen nobilis appellari solet: vt sit ea omnino differentia, quæ est apud Græcos inter εὐγενῆ, & γενναῖον. Hoc enim ad animi præstantiam refertur: illud ad familiæ celebritatem. Vt igitur vnum, non numerum, sed numeri principium dicimus: sic illum primum, omnibus summis honoribus dignissimum, non nobilem, sed auctorem & principem nobilitatis existimamus: quod nomen haud equidem scio, an sit longe multoque præstantius. Quare perspicuum est, neq; id falsum esse, quòd antea fuit à nobis constitutum, & quod modo explicare ingredimur, esse verissimum. Nam ille vir magnus, qui primus ingenium sūum ad gloriæ studium adiunxit: quamuis non appelletur vulgo

nobilis,

nobilis, cum tamen ingentem laudem sit adeptus, & virtutis insignia posteritati relinquat: videtur sane præclarè iecisse fundamenta nobilitatis, atque virtutẽ sua omnem posteritatem illustrasse. Restat igitur vt videamus, quibus artibus hoc generis ornamentum, ab illo principe generis comparetur. Ijs certe, vt breuissimè dicam, quibus conseruatur. Est autem dictum, nobilitatem esse genus maximis virtutibus excultum. Eas autem virtutes, auctore viro doctissimo Aristotele, maximas appello, quæ se ad ciuilem statum, & hominum salutem accommodant, & quibus societas hominum, & vitę quasi communitas continetur. Qui autem institutis domesticis & optimis moribus instituꝰtus est, is bonus vir ritè haberi solet; nondum tamen sibi, ijs artibus, egregiæ dignitatis laudem pariet, si eas non contulerit in communis vitæ societatem. Si enim tantum nostra ipsorum causa nati essemus, satis esset ad summam dignitatem, nostros animos recte componere, & familiæ nostræ prospicere. Cùm autem natura nós ad reliquos homines iuuandos impellat, & exsuscitet: is videtur munus sibi delegatum omni ex parte præstitisse, cuius studium erga rempub. magnis in rebus perspectum fuerit. Non quidem, vt illa boni viri virtus sit vllo modo contemnenda:

nam si non tota, aliqua certè reip. pars, nempe illius domus, & familia eius consilio conser-uatur. Sed cum intra domesticos parietes con-tinetur, neque sese vlterius effundit, haud vi-detur illis amplissimis honorib⁹ valde digna qui tribuuntur illis, quorum virtus latissimè patet & rempublicam vniuersam amplecti-tur. Nec enim vnquam tanta fuisset homi-num consensio, ad paucorum virtutem diui-nis laudibus ornandam, nisi cernerent vni-uersi, se illius opera fuisse magnis in rebus adiutos. Ergo ciuili tantùm disciplina, ad ista nominis claritatem perueniri poterit.

III. HVIVS autem disciplinæ præcipua quidem pars est iustitia, in qua virtutis maxi-mus splendor inest. Eius enim admiratione commori initiò mortales, omnes opes certis hominibus detulerunt. Sic enim, cùm de iu-stitia quæritur, disputari solet fuisse quoddã tempus, cùm genus humanum vitam in syl-uis, & agris nullo certo more traducebat, nul-lam colebat religionem, nullum humanitatis officium tuebatur: nihil denique ratio, ve-disciplina, sed pleraque vis, & furens anim impetus administrabat. Cum igitur latroci-nia, atque cædes infinitæ fierent: & ij, qui vi-ribus plus valebant, affligerent imbecilliores essetq; omnis vita malis innumeris circum-uenta: omnes ij, qui iniuriam acceperant gra-

uiorem,

uiorem, confugiebant ad præsidium alicuius præstantis ingenio viri, in quo lumen aequitatis elucere perspexerant. Is cùm miseros & supplices in suam fidem recepisset: studiumque suum extinguendi latrocinij, reprimendæque cædis, & iniuriæ vindicandæ declarasset, & potentes cum tenuioribus pari iure reunuisset: eueniebat, vt omnes, qui otiũ & securitatem amabant, omnia vitæ praesidia in eius virtute, & imperio constituta putarent, quem animaduertebant, esse iustitiæ laude florentissimum. A iustitiæ igitur fonte regia potestas orta est: hinc optimates & principes extiterunt: hinc prima nobilitatis principia nata sunt: nec vllum omnino genus claritatis, aut antiquius, aut præstantius hac regum natione reperitur, qui primi virtute sua humanam vitam excoluerunt Horum diuinitatem admiratus Hesiodus, reges à Ioue procreatos esse, in Theogonia scriptum reliquit. Quæ opinio fuit etiam ita multis vsurpata, vt eum gentilem deorum existimarent, qui virtutis huius præstantia clarus esset. Aeacus enim Minos, & Rhadamanthus, iustitiæ magnitudine, filij Iouis habiti sunt. Qui etiam, vt est in fabulis, vmbris dare iura dicuntur. Adeò vt apud inferos quidem putauit antiquitas, vllam multitudinem sine grauitate legum, & sanctitate iudiciorum, permanere vlla ratione

posse. Pittacus ille Mytilenæus, ijs æquitatis
artibus, ad imperij fastigium peruenit. Quo
etiam Numæ Pompilio Romæ accidit. Ho
enim iustitiæ & æquitatis studio dignus es
omnium suffragio iudicatus, qui secundus à
Romulo clauum teneret. Quid referam hi
Lycurgum, Draconem, & Solonem? vt inte
rim illos vetustiores omittam: Mercurium, &
Phoroneum, & reliquos, qui cùm leges & iu
ra describendo, saltē suis ciuibus attulissent
amplissimos honores sibi quęsierunt, & nobi
lem stirpem in multos annos propagarunt
Quòd autem nullius virtutis laus illustrio
esse possit, vel hoc indicium facit, quòd reli
quæ omnes, si non sint cum iustitia coniun
ctæ, nullam possunt habere commendatio
nem: hæc autem, etiam à reliquis seiuncta, su
am semper retinet dignitatē. Hoc autē innu
meris exēplis intelligi potest, ego tamē breui
tatis causa, duobus ero cōtentus. Aratus enim
Sicyonius, cùm nullus imperator esset, eam
tamē est gloriam iustitiæ pulchritudine con
secutus, vt cum omnibus summis imperato
ribus sit omnium iudicio conferendus. Qui,
dum vixit, bellum sibi cum omnibus tyran
nis, & improbis ciuibus suscipiendum puta
uit: nec vllum pro legum defensione recusa
uit vitę periculum. Aristides autem, qui hunc
multis annis præcessit, iustitię integritate tan
tum

tum laudis est assecutus, vt neque Themistocles, tantis rebus gestis, apud Athenienses clarior haberetur. Ex quo intelligi potest, nullã esse viam ad amplificationem honoris & gloriæ certiorem neq; quæ maioribus ornamentis gentem aliquam afficiat.

POST iustitiam ea magnitudo animi, quæ cernitur in periculis, ad summum laudis fastigium, & merito quidem, euecta est. Magnum est enim mortem contemnere, & pro dignitate atq; salute omnium, vitam libenti animo profundere, nec vllum patriæ vitę periculum denegare Idcircò omnes fermè, qui ad gloriam incensi sunt, in rei bellicæ studium præcipuè incumbũt. Priscis etiam legibus apud omnes bene constitutas nationes, plurimum honoris huic virtuti semper attributum fuit: vt scilicet ea glorię cupiditate, omnes alacrius arma caperent. Contrà verò, ignauiæ atq; formidini permulta probra fuerunt legibus prudentissimè constituta. Apud Macedones erat olim lege sancitum, vt qui nullum hostem in acie cecidisset, capistro publicè cingeretur. Apud Scythas, nemini licebat in sacris epulis circumlatũ poculum accipere, qui nullum in re militari virtutis signũ dedisset. Amazonibus nõ erat concessum vlla conditione nubere, nisi prius hostem pugnãdo interemissent. Solon autem statuit, vt eorum liberi, qui pro

patria dimicando mortem occubuissent, de publico alerentur. Quod etiam fuit in multis alijs ciuitatibus prudenter vsurpatum. Sapienter enim ab ipso Solone Græciæ sapientissimo existimatum est, reip. salutem præmio & pœna contineri. Hac enim improbi & facinorosi coërcentur: illo autem splendida ingenia, ad percipiẽdæ virtutis studium maiore quodam animi impetu concitantur. Diuinitus igitur à priscis legislatoribus institutum est, vt in quocunq; hominum genere ista virtus eluxisset, multis insignibus atque titulis ornaretur: contrà verò turpitudo & ignauia, omni dedecore, & publica contumelia afficeretur. Hoc autem cùm legibus instituebant, nihil aliud efficere videbantur, quàm ad nobilitatis splendorem viam omnibus aperire qui essent egregiis virtutibus exculti: turpes autem, & nimium formidolosos homines, etiam si in amplissima familia nati fuissent, nobilitatis ordine mouere. Quid autem de Romanis loquar. Ecquis enim tot equestres imagines, tot coronas murales, castrenses, ciuicas, triumphales, enumerare valeat? Ecquis tam multa virtutis insignia, atq; laudis ornamenta poterit explicare, quàm multa Romanorũ legibus fuerunt olim virtuti militari proposita? Ergo minime mirum est, si ciuitas illa, ad tantam imperij magnitudinẽ peruenerit, in

qua

qua virtus tam multis honoribus, & præmiis afficiebatur: ad quorū cupiditatem, non modo nobiles, verum etiam multi è plebe, ita vehementer exarserunt, vt nullum pro reipub. vitæ periculum recusarent: Atq; (vt ex innumeris paucos admodū recenseam) duo Decij plebeij quidem fuerunt: propter tamē singularem animi virtutem, amplissimum honoris gradum in rep. consecuti sunt: qui tandem pro salute patriæ, victoriæ, sese libentissimè deuouerunt. L. Marcius, ille qui rempub. Romanam in Hispania collapsam restituit, humili genere susceptus erat: virtute tamen est assecutus, vt ad summos honores, atque gloriam perueniret. Quod hic referam M. Portium Catonem, virum insigni virtute, atque singulari sapientia clarum: Quod M. illum Marcellum, qui primus Hannibalis impetum repressit: omniaq; tandē virtute vinci docuit? Quid fortissimum illum Marium, & sex cantos alios, humili loco natos, qui tamen propter virtutem militarem & imperatoriam, ascenderunt ad honores amplissimos, posterisq; suis nobilitatis gloriam pepererunt. Hinc etiam hæc nobilitatis insignia, quæ nostris etiam temporibus circumferri videmus, ortum habuere. Nam cum aliquis operam egregiam in bello præstitisset, erat illi ab imperatore concessum, vt nobilis haberetur: & insigne virtu-

tis geſtaret aliquod, per quod nobilitaret genus, & poſteritatem ad ſimilis facti memoriam excitaret. Alij igitur tot caſtella depicta geſtant, quot illi generis principes pugnando ceperunt: alij circulos, aut quiduis aliud, pro numero hoſtiū, quos in prælio aliquo duriſſimo interfecerūt: alij vt fortaſſe oſtenderēt, ſe lucem rebus patriæ afflictis attuliſſe, ſtellis ſcuta diſtinxerunt: alij denique alia aſſumpſerunt, quibus virtutis ſuæ memoriam proderent. Hæc omnia cò pertinent, vt facilius intelligamus, ſemper huic virtuti fuiſſe aditum apertū ad ſummam totius generis claritatem.

MVLTI etiam liberalitate, & magnificentia, illuſtria ſanè claritatis fundamenta iecere, dando, largiendo, ampliſſimisque beneficiis complures ciues obligando. Sic enim Priſcus ille Tarquinius, exul & ignotus, Romæ clarum nomen eſt adeptus, & ad regni faſtigium peruenit. Hac etiam magnificentiæ ratione, iſto multo antiquior Pelops, barbarus & aduena, in ea Græciæ parte, quā à nomine ſuo Peloponeſum appellauit, rerum ſummam tenuit. Atq; vt etiam recentiſſima commemorem, Coſmus Medices, huiuſq; nepos Laurentius, tantum hac liberalitatis laude præſtiterunt, vt Florentiæ principatum, & apud omnes nationes, ampliſſimum dignitatis nomen obtinerent. Nec eſt enim vlla virtus

tus ad nobilitatis conditionem accommodatior: neque quæ maiores amicitias & ſtudia maiora pariat atq; conſeruet: ſine quibus neq; ſuas opes firmare, neque gloriam vllam conſequi quiſquam poteſt. Hoc autem mihi ſecuti videntur ij, qui nobilitatem tradiderunt, eſſe virtutem generis cum abundantia pecuniæ. Nam cùm hæc vna laus beneficientię videatur eſſe propria nobilium (ſunt enim eorum plerique propenſiores ad benignè faciendum) & eam laudem nemo poſſit adipiſci, qui non ſit auxilio pecuniæ inſtructus: exiſtimarunt viri doctiſſimi pecuniam ipſam, tanquam liberalitatis materiam, in definitione nobilitatis ponendam eſſe. An recte ea definitione vis & natura rei fuerit explicata, minime laboro: dum modo ex ea etiam intelligatur, eſſe hanc virtutem ad gloriam comparandam, & totius generis ornamentum conſequendum apprime neceſſariam.

MVLTI etiam & noſtra, & priſcorum memoria, tum eloquẽtiæ magnitudine, tum etiam iuris ciuilis prudentia. ſunt ingentem gloriã adepti. Eiuſmodi enim artes inter eas numerãtur, quę meritò ſemper in repub. plurimũ dominaræ ſunt: & ſine quib⁹ ciuilis ſtatus non poteſt diu permanere. Fruſtra namq; ſunt foris arma, niſi res ſint domi conſilio & pacis artibus conſtitutę. Sunt præterea multi, qui

qui vel principum gratia, vel liberæ ciuitatis conſcuſu, in nobilitatis ordinem aſciſcantur. Hoc autem prima ſpecie, minime videtur veritati, atq; rei naturæ conſentaneum. Nobilitas enim aut nititur opinione: aut virtute, & moribus conſtat: aut natura ſimul & induſtria continetur. Opinionis leuitatem ſemper graues homines pro nihilo habendam putarunt: virtutis laus nobis ipſis pariẽda eſt, non aliunde ſumenda: generis autem & naturæ vis ea eſt, vt minimè principium imperio flecti poſſit. Neque enim eſt facilius principum beneficio ex ignobili nobilem quemquam effici: quàm ex ſtulto ſapientem, ex elingui diſertum, ex ignauo impigrum & audacem. Quòd etiam in dandis ciuitatibus conſiderari poteſt. Nam ſi ciuis eſt natura (vt multi ſuſpicati ſunt) nulla ratio eſt, cur in ciuitatem recipiatur hoſpes & peregrinus. Vnde Gorgias Leontinus Lariſſæorum principes irridens, quòd multis exteris hominibus ciuitatem donarent, dicebat, perinde atque opifices, è quauis materia conficiunt mortaria, aut quid vis aliud generis eiuſdem: ita eſſe quoſdam Lariſſæorum artifices, qui è quouis hominum genere, Lariſſæos ciues effingerent. Attamen neque Gorgiæ ſententia, neque aliorum, qui ſimili ratione regum & principum benignitatem intercludi cupiunt, mihi probari vnquam

iuuam poterit. Nam cùm omnes, qui paulò celatiore animo præditi sunt, ad virtutem honoris & gloriæ cupiditate incendantur: si honoris spem debilitare velis, virtutis omnino studia extingues, quæ erat incitanda & inflammanda Qua quidem re, nihil omnino ciuili disciplinæ magis aduersarium est. Huc enim leges respicere, hoc omnibus bene constitutis nationibus propositum esse debet: vt homines magnarum rerum cupidos, quamuis sint sæpenumero sua sponte ad iuuandam remp. incitati: gloriæ tamen cupiditate, multò vehementius ad publicæ salutis studium inflamment. Nam & ea ratione maximè firmari possunt opes ciuitatis, & iuris æquabilitas conseruari. Quid enim esset indignius, quàm nullum præmium propter magna merita, claris in remp. viris esse constitutum? Aut quod præmium excogitabis, quo virtuti satis fieri aliqua ex parte possit, præter hoc dignitatis & gloriæ? Quid deinde magis regium est, magisq; magnificum, quàm virtuti debitum dare testimonium, & titulis honestare dignitatem: vt hoc modo, tũ iustitia conseruetur, tum etiam complures in studium virtutis acriùs incitentur? Nec enim principes, vt iam ad illa respondeamus, potest efficere, vt vilis & abiectus animus, ad nobilitatis claritatem perueniat: quæ videlicet non gratia parta, sed

à natura

à natura profecta, & optimis exercitationibus exculta sit. Potest tamē generosum & inuictum animum, splendidis titulis exornare. Quod quidem non solùm honestum est, & rationi cōsentaneum, sed ita necessarium, vt eare salutem reip. contineri existimandum sit. Auctoribus quidem maximis, & regendæ reipublicæ scientissimis, ad istam sententiam vti possem: sed ego vnum tantùm Platonem adhibeo: apud quem Socrates in tertio de Rep. libro, cùm fabula quadam de hominibus armatis è terra editis, ad patriæ charitatē & mutuam inter se beneuolentiam, ciues impulisset: tum deinde sic institutum sermonem cōtinuauit. Audi, inquit ille, reliquam partem fabulæ: Omnes, qui in eadem ciuitate viuitis, fratres estis. Sed Deus, cùm vos informaret, iis quidem, qui nati & apti sunt ad imperādum, aurum immiscuit: iis autem, qui principibus in cōmuni salute defendenda operam nauāt, argentum: agricolis autē atq; reliquis opificibus, æs & ferrū. Ita fit, vt cùm ab eodem principio ortum habeatis, vobis similes plerumq; generetis. Euenit tamen, vt ex aureo parente, interdum argentea soboles nascatur, ex argenteo aurea. Et similiter omnia ab aliis vicissim oriantur. Iubet igitur Deus, vt principes ipsi, primùm atque præcipuè, adeò magnam curam suscipiant inuestigandi & inspici-

ſciendi, quid inanimis liberorum ſuorum
mmiſtum ſit, vt nihil omnino diligentius a-
maduertant. Quod ſi æneum aliquid aut
rreum, inſitum & filiorum ſenſibus inſpe-
rrint; non impediantur miſericordia, quo
minus illis munus eorum naturæ conueni-
tos aſſignent: & ad opifices aut agricolas di-
mittāt. Sin ex illis aliquid rurſus aureum, aut
argenteum exiterit, honoribus afficiant: & a-
lios quidem ad vrbis cuſtodiam & imperium
alios autem ad vrbis auxilium, & militiam e-
uocent. Inſideatq; in eorum mentibus, fuiſſe
olim oraculo prædictum ciuitatē tunc omni-
bus bonis euertendam, cùm ea ferri, aut æris
cuſtodiæ commiſſa fuerit. Hæc Plato de Prin-
cipis officio, per Socratis perſonam diſputa-
uit. A quo reliqua omnia præclare, illa poſtre-
mò diuinitùs dicta ſint: omnes ciuitatis opes
ſunditus interituras, cùm æs & ferrum, hoc
eſt, ingenium humile, omniq; virtutis præſi-
dio nudatum, reipub gubernacula tractanda
ſuſceperit. Ob id igitur non ſolum homines
induſtria, & ingenio excellentes, ex agris ad
vrbis cuſtodiam euocandos, & nobilitatis or-
namentis afficiendos, ſed etiã ampliſſimo ge-
nere natos: ſi degeneres extiterint, in infimã
turbam coniiciendos eſſe ſtatuit. Hoc aũt tan-
tam vim habere putat ad remp ſtabiliendã, vt
ſumma quadam religione, cum ab omnibus,

tum

tum vel maximè à principibus ipsis, quasi d
uinam legem, ad hominum salutem conf
tutam, conseruandum esse censeat. Quod
verum est: omnia ornamenta, quæ cogit
possunt, virtutis excellentiæ deberi: princep
qui Socratem audire voluerit: eos, qui ind
gnè patiuntur virtutem in quocunque hom
num genere eniteat, omnibus ornamentis î
lustrari; omnium primos in agros deporta
dos, armentisque præficiendos esse decern
Nam si virtutis studio ipsius reipub. salus at
dignitas continetur: is certè, qui virtuti a
uersatur, reip. opes infringit, & communem
ciuitatis gloriam labefactat. Vt igitur in i
stitutum sornionē redeamus, non potest pri
ceps efficere, vt abiectus, animus, atque dem
sus, ad rerum maximarum gloriam aspire
Potest tamē magnum animum & excelsum
debitis ornamentis afficere. Itaque non tri
tribuit nobilitatem: quàm iam præclare i
stitutam nobilitatis rationem, & singularem
animi magnitudinem, egregiæq; virtutis au
artis præstantiam, honorib⁹ debitis honestat
& illustrem reddit. Idcircò cùm antecedun
merita, tum hæc grauissima principum iud
cia ritè consequuntur. Aliter verò non erit
nobilitas: sed inanis nobilitatis species, fuc
& quibusdam medicamentis illita, & opinio
ne tantùm multitudinis confirmata.

IV. CVI

. CVM igitur manifestum sit, æquitatis
de, virtutis studio, & beneficentia, & iis ar-
us præterea, quæ semper in bene morat.s
uitatibus floruerunt, nobilitari genus: faci-
palàm fiet, quibus vitiis hæc generis, clari-
s extinguatur. Iis nempe, quæ virtutibus il-
is aduersantur. Quamuis enim (vt expositum
st superius) plerunque contingat, vt qui sunt
oncsto loco nati, non mediocri sint ad virtu-
em indole: fit tamen interdum, & frequen-
ius quidem, quàm esset vtile rebus humanis,
t aut à clarissimis viris degeneres oriantur:
ut saltem illud naturale bonum, quod ani-
mis nobilium innascitur, vitio prauę consue-
udinis intereat. Itaque cùm aliquis adeò ma-
lis moribus imbutus, & praua consuetudine
deuinctus est, vt nullam honestatis rationem
ducat: ipse sese in tenebras addit: & gentem
claram, quantum potest, obscuram & ignobi-
lem reddit.

V. QVEMADMODVM igitur æqui-
tatis studium multis nobilitatem compara-
uit: sic iniquitas, iniuriæ, indignæ in multos
mortales contumeliæ, quàm plurimos hono-
ris possessione deiecerunt: cuius quidem rei,
calamitosi omnium fermè tyrannorum exi-
tus testes esse possunt. Nec enim illis solùm
vita eripiebatur, & dignitas: sed omnibus, qui
erant illis sanguine coniuncti: ita vt magna

pars

pars illorum eodem supplicio necaretur: re
qui verò fortunis omnibus spoliati, nece
quidem exilio vitabant: non tamen ignom
niam & dedecus fugiebant. Vt enim hic nih
dicam de Phalaride, omnium tyrannorū cr
delissimo, in quem vniuersa Agrigētinorum
multitudo impetum fecit: vt eos etiam, qu
simili morum immanitate fuerunt, præter
mittā: certè Pisistratidæ non alia ratione pri
cipatum amisere. Nec enim Armodius & A
ristogiton, tantum patriæ liberandæ studio
quantum iniuriæ vlciscendæ causa, facinus il
lud egregium susceperunt. Cum enim Hip
parchus Pisistrati filius Armodium adole
scentem, forma & moribus elegantem, quem
perditissimè amabat, neque blandis sermoni-
bus, neque magnis promissis in stuprum illi-
cere potuisset: iniuit secum rationem, quem
admodum repulsæ dolorem vlciscceretur. Ve
nit interim dies, qua solennis quædam pom-
pa erat Athenis celebranda: in qua delectæ vir
gines sacra quædam calathis reposita, in capi-
tibus patrio more sustinebant. Hic Hippar-
chus veniſſe tempus ratus, quo tempore pos-
set Armodio dolorem grauissimum inurere:
eius sororem in earum virginum numerum
adscribendam curauit. Deinde cùm sacra fieri
cœpissent, eādem, tanquā sacris illis indigna,
eiecit, vt facilè appateret, nō ob aliud ascitam
fuisse,

iſſe, niſi vt eiecta, illam publicè contume-
am acciperet, quæ in Armodium redun-
aret. Erat aũt hæc apud Athenienſes inſignis
niuria: qua quidem offenſus Armodius, re
um Ariſtogitone, cui erat in amore, commu-
icata: & aliis ſociis adhibitis, contra Hippiã,
Hipparchi fratrem natu maiorem, qui tyran-
idem obtinebat, cõiurationem fecit: & Hip-
archo ipſi necẽ intulit. Hæc coniuratio quã-
is tunc minimè proceſſit, excitauit tamẽ A-
henienſes ad Hippiã non longo poſt tempo-
e expellendum, & libertatem recuperãdam.
Quid Tarquinij? nunquid non ea ratione Ro-
ma fuerunt exterminati, qp nihil iure, pleraq;
violentia & immanitate gerebant? Itaq; cùm
Sextus Tarquinius patris nefaria ſcelera imi-
tatus, poſt multas iniuras, quibus Romanos
onerarat, Lucretiæ per vim ſtuprum intuliſ-
ſet, cum patre & fratribus in exilium eiectus
ſine vlla dignitate & cum dedecore vixit. Sic
etiã Dionyſius poſterior, cum principio Dio-
nis poſtea Timoleontis virtute fuiſſet pro-
pter iniuſtitiam & improbitatem Syracuſis
expulſus, Corinthi ſordidam & ignobilem
ætatẽ exegit. Sic innumerabiles præterea, ſce-
lere & iniquitate gloriam & imperium ma-
iorum virtute partum, ſibi ipſis detraxerunt,
& vniuerſæ poſteritati tenebras offuderunt.
Hic non amplius immorabor, cùm nihil
magis

magis perſpicuum eſſe poſſit, quàm ſemp
iniuſtitiæ ſcelus genus obſcurum atque vi
reddidiſſe. Quid deinde ignauia & timidita
fœdius aut turpius fingi poteſt, & à vera no
bilitate magis alienum? Quid miſerius, qua
formidine perterritum, à ſtatu mentis ita d
ſcedere quenquam, vt neque dignitatem tue
ri, nec vlla in re conſiſtere valeat? Neque lice
exemplis omnia confirmare, cùm illud con
ſtet, multarum gentium decora propter ani
mi imbecillitatem & inconſtantiam de ma
nibus elapſa fuiſſe. Iam quid auaritiæ ſorde
perſequar, & reliquas animi labes? quibus id
moliuntur perſæpè homines, ſummo loco
nati, vt ſibi dedecus & ignominiam adiun
gant: illudque generis ornamentum ita con
uellunt, vt nihil malle videantur, quàm in
turbam coniici viliſſimorum hominum?

VI. CVM igitur manifeſtum ſit, nobilita
tem & naſci & occidere ſolere: profecto vt ill
videntur laudibus in cœlum efferendi, quo
rum virtute hic ſplendor generi comparatu
ita ij digniſſima certè ſunt, quos omnes mo
tales odio perſequantur, quorum maculis &
turpitudine celebritas iſta diſſipatur: quando
quidem neque generis indole, neque maio
rum exemplo, ad virtutē excitari potuerun
voluptatis & turpitudinis viuculis impediti
Quapropter ſunt miſeratione digni (ſi miſeri
cordi

ordia ſuperbię & ſtultitiæ tribui poteſt) quidam homines imperiti: qui cùm nulla ingenij laude floreant, nulla vitæ dignitate, nulla amplitudinis fructu: ita tamen inani nobilitatis nomine ſibi blandiuntur, atque ſi cœlo delapſi fuiſsēt. Miſeratione, inquā, digni ſunt qui ſe beatos & florentes putant, cùm tā multis animi miſeriis & interdum etiam corporis agitētur. Operæ prætium eſt autem, videre iſtorum omni genere inſolentiā: tunc autem maximè, cum in regia verſantur. Famulorum pars antecedit: pars autem magno agmine ſubſequitur: ipſi verò ingreſſu certis quibuſdam numeris vtuntur. Cùm autem à ianitoribus introducuntur, & omnia circum commouētur, tum demū ſeſe felices, ſupra quàm dici poteſt exiſtimant. Credo, quod illic tandē contagione plebis minimè violantur. Nec enim quenquàm fugit, in quantam religionem veniat, ſi quiſpiam eorum, qui ſibi heroës videntur, nec omnino nati, ſed à Deo aliquo efficti, plebeio homini familiariter admixtus incedat. Cunctas religiones pollui clamabunt omnes, & omnia nobilitatis ſacra penditus interire. Quidni, inquit, mihi placeam, quando in ampliſſima familia natus ſum? Quin tu igitur geris animū iſto generis ſplendore dignum? Tu dignitatem illam maiorum virtute compараtam, tuis fœdis factis amiſiſti.

Illi magnitudine animi, integritate, & benefi-
centia circumsepti, aut maximarum artium
disciplinis eruditi, magnum in rep. gradum
consecuti sunt: tu contra timiditate, flagitiis
atq; sordibus, & omnium rerum insciti, te
ipsum in infimam turbam coegisti. Quid est
igitur in te, in quo possimus imaginem anti-
quæ claritatis agnoscere? Qualiscunque sum,
inquit, illustri tamen genere natus sum. Nun-
quam ne intelliges homo ineptissime, orna-
ri virtute genus, neque genere virtutem illu-
strandam: sed omnem generis dignitatem ex
virtute quærendam? Quid autem inanius est
hoc nobilitatis nomine, si virtutis ornamen-
ta subtraxeris, atque veræ gloriæ fructum?
Virtute autem etiam à generis claritate seiun-
cta, nihil in vita præstabilius, nihil homini
melius, nihil naturæ accommodatius: quæ
per se splendet semper, & pulsa loco manet
nec vllo in tempore potest dignitatis posses-
sione depelli. Sed quæso videamus, quem tan-
dem fructum feret istud nudum nobilitatis
nomen cùm respub. in vltimum discrimen
venerit armorũ, aut domesticis seditionibus
agitata fuerit. Ibi enim virtute & consilio re-
geretur: non fumosis imaginibus. Ibi salte
loco cedas necesse est isti nouitati, quam ta-
go flagitio flocci pendis, si longo rerum vsu
virtutis præsidio firmata fuerit. Imo, inqui-
locu

dcum eundem ſemper obtinebo, in quo mei maiores collocati ſumma cum laude vixerunt: hi autem terræ filij in ſuis ſedibus hærent, & eas artes perſequantur, quas ſcimus illorum parētes coluiſſe. Sapienter me hercule dictum, & lepidè, vt in rebus turbidis & afflictis virtutem contemnendo, & ignauæ nobilitati auſcultando, fœdè pereamus. Sed velim intelligas aliquando, te cōuitium indignum iis facere, qui tibi præclara iſta nomina reliquerunt. Nam certè ille tui generis auctor & princeps, à quo primum iſta veſtræ nobilitatis inſignia profecta ſunt, homo nouus fuit. Cùm igitur eos homines maledictis inſectaris, qui tuis maioribus ſunt ſimillimi, & ea probra ingeris, quæ poſſunt in tuos retorqueri: non id tantum agis, vt dedecore tuo labem illorum laudibus aſpergas, verum etiam ingratè & impiè te geris, dum illorum ſplendorem conuitiis extenuas, à quibus hanc ſpeciem dignitatis accepiſti. Sed horum iam magnifica verba & ineptias omittamus, qui cum ab omni laude deſint alieniſſimi, maiores ſuos in ore ſemper habent. Quibus congruit illud à Dionyſiodoro Trœzenio frequenter vſurpatum, quis patrē laudabit, niſi liberi infelices? Ego verò germanæ nobilitatis quæ & ex ipſius virtutis ſtirpe generata eſt, & eadem virtute nititur, ſummum honorem haberi

par esse puto. Istos autem, qui nobilitatis fa-
bulam frigidè nimis & insulsè peragunt, vel-
lem omnium sibilis excipi, & theatro, perin-
de atque dignissimi sunt, explodi.

VII. POSTEAQVAM illorum vesani-
am oratione compressimus, qui nouos homi-
nes, industria & virtute præditos, maledictis
insequuntur, cùm ipsi sint omnibus flagitiis
inquinati: nunc illa quæstio relinquitur, vtri
sint anteponendi: hi ne, qui nullo domestico
exemplo incitari, famam tamen virtutis egre-
giæ consecuti sunt: an illi potius, qui gloriam
maiorum virtute quæsitam omni pectore con-
seruant? Est enim quæstio anceps, cuius vtra-
que pars potest probabili ratione defendi. Po-
test enim homo nouus hoc pacto causam tu-
eri suam. Ego nec vllis institutis domesticis,
nec vlla maiorum meorum celebritate prouo-
catus in gloriam incubui: nec alienis opibus
sed mea ipsius virtute id assecutus sum, vt ad
honores summos peruenirem: genusque me-
um, quod antea in obscuritate latebat, illu-
straui: posteris autem meis nobilitatis initi-
um dedi, & egregiæ virtutis exemplum. Tu
verò, qui illustri loco natus es, plurimum in-
strumenti ad gloriam habuisti. Primùm stu-
mulabant te exempla domestica, & status ip-
se, quem tui tenuerunt: deinde liberalis edu-
catio & institutio: postremò hominum expe-

ratio: quæ omnia tibi quasi necessitatem attulerunt, vt virtutem coleres. Neque tanta est ea gloria, quam tibi peperisti tuorum facta imitando: quantum illud dedecus fuisset, si domesticæ laudis studium turpiter omisisses. Vi igitur atq; necessitate coactus magna gessisti. Mihi contrà licebat in tenebris delitescere: præsertim cum omnibus illis instrumentis carerem, quæ magnum tibi adiumentum attulerunt. Cùm igitur non vlla necessitate adstrictus, sed amore virtutis impulsus, animum ad res gerendas applicui: idq; tam multis difficultatibus implicatus, summa cum laude præstiti, inuidiamque inimicam nouitati, virtutis præstantia superaui: nihil causę esse video, cur sit mihi nobilitati cedendum. Hæc homo nouus. Quid contrà nobilis? Ergo tu me contra ius omne de possessione laudis deturbabis, tam multis ætatibus confirmata? Non vides hæreditatem eius gloriæ, quam mei maiores adepti sunt, non minus ad me pertinere, quàm prædia, quàm villæ, quàm reliqua bona, quę ad me tanquam verum hæredem lege redierunt? Quid igitur obstat, quò minus huius dignitatis fructum & mancipium in meis bonis numerare debeam, eiusque possessionem omni contentione tueri? Quod si ita est: iam vides, quàm multis in locis hæc laudis hereditas fuerit amplificata, antequam ad me

peruenirет. Quoties enim accidit, vt aliquis meorum gentilium pulchrum aliquod faciens ſuſciperet, totiés ſcito adauctum fuiſſe hoc dignitatis patrimonium. Omnia igitur meorum geſta ad meam gloriam reuocare poſſum: quandoquidem illorum veſtigiis ingreſſus pugnaui, vt meorum decori non deeſſem. Tu igitur tua tantùm virtute clarus es; ego non tantum mea, ſed etiam meorũ Quantum verò ad gloriam domeſticam attinet, qua dicis nobiles ad virtutem neceſſariò excitari: imò pleroſq; videmus, gloria parentum contentos quieſcere: nec vltra quippiam moliri, quo ſatis habeant, frui laude labore alieno quaſita. Quorum conſilium vt reprehendam, id tamen liquet, nobiles homines nulla tantùm re, quantũ animi elatione & magnitudine ad res gerendas incitari. Hæc & alia multò plura poſſunt in vtramq; ſententiam adduci: ita vt relinquatur ratio ſanè difficilis ad iudicandum, vter alteri ſit præferendus, ſi videlicet vtriuſque virtus æquè latè pateat. Nam ſi faciamus ipſius honeſtatis contentionem, virtutemque ipſam propriis ponderibus examinemus: illius virtus eſſe videtur longè admirabilior, qui primus è familiæ obſcuræ latebris emerſit in lucẽ, induſtriaq; ſua laudem & gloriam cõſecutus eſt. Si verò vita functis eſt aliquid tribuendum, eorumq; memoria

noria, qui præclarè de rep. meriti sunt, quod & ratio postulat; & leges præcipiunt, est post illorum mortem omni studio conseruanda: ij, qui secuti exempla maiorum suorum, in gloriæ cupiditatem incumbunt, non iniuria præferuntur. Neque enim solùm eorum industria verùm etiam parentum merita ponderātur. Est igitur anceps controuersia, quam aliis diiudicandam relinquo. Mihi enim satis est demonstrasse, id quod etiam fortasse sine vllius explicatione satis apertum est, omnem generis splendorem & familiæ claritatem à fonte virtutis ortum habuisse.

HIERONYMI OSORII LVSITANI DE NOBILITATE CHRISTIANA.

LIBER PRIMVS.

NON eram nescius, Lodouice Princeps inuictissime, cum has nostras cogitationes literis mandare instituissem, fore, vt hic noster labor in doctorum hominum vituperationem grauissimam veniret. Quidam enim temeritatis & audaciæ nomine me condemnabunt, quòd tantam rem animo complexus, quantam vix homines exquisita doctrina, præstantique ingenio prædíti suscipere ausi fuissent: quosdam autem offendet, quod neque rerum magnarum tractatione, neque orationis ornatu, videbor suscepti muneris magnitudini aliqua ex parte satis feciſſe. Alij igitur in me prudentiam, alij verò ingenij vim & acumen desiderabunt. Quibus antequam in huius operis disputationem ingrediar, breuiter respondebo. Equidem & si vnquam ita me ipsum amaui, vt mihi vel ingenij

ingenij laudem aliquam, vel doctrinæ alicuius præstantiam assumerem: id tamen ingenui adolescentis, & in præclara studia incumbentis officium esse duxi, mediocribus rebus minimè contentum, altissima atq; vehementer ardua cõsectari. Nam nec ille summus locus est omnino desperandus, & in medio non licebit insistere, nisi illi tantummodo, qui ad summum maximo animo contendet Benè enim veteri prouerbio admonemur: vt ad rerum fastigia nitamur, si media tenere cupimus. Quod si nihil animo atque studio complecti fas hominibus fuisset, nisi quod primum virium suarum imbecillitati conuenire putarent, neminem existimo vnquam ad vllam artium, non dico perfectionem, sed ne mediocritatem fuisse peruenturum. Nec enim Platonem ipsum opinor, cum primum sese ad scribendi studium applicuit, tantum de se speraſſe, quantum postea periclitando & audendo consecutus est: neq; Demosthenem ingenio suo tantum initio tribuisse, vt se aliquando Pericle superiorem in animum inducere: neque Ciceronem suspicatum fuisse, cùm primum ad dicendi studium excitatus est, sibi diuinæ cuiusdam & incredibilis eloquentiæ palmam reseruari. Sed cùm vis cuiusdam præstantis naturæ illos admoneret, vt ad multò maiora conarentur, quam quæ

essent eo tempore viribus suis accommoda-
ta, summum illum eruditionis & doctrinæ
gradum consecuti sunt. Quid autem de iis di-
cam, qui mediocri doctrina culti & eruditi
fuerunt? Potuissent ne illum ipsum locum
obtinere, nisi supra vires suas audendo, seip-
sos, ad maximorum hominùm imitationem
ardenti studio contulissent? Nunquam enim
tam bene cum rebus nostris agitur, vt eò quò
cursum habemus, omnino feliciter appellere
valeamus. Quocirca omnibus, qui alicuius ar
tis præclaræ laudem admirati fuerint, sum-
ma contentione enitendum est, vt non ad ea
tantum, ad quæ peruenire cupiunt, sed ad al-
tiora etiam contendant, quo tandem eò, quo
cursum instituerant, facilius prouehantur.
Cum sit igitur exploratum, neminem in ali-
quo numero esse posse, nisi summa studiosis-
simè sequatur: non ij sunt in crimen audaciæ
vocandi, qui conatum adhibent ad res maxi-
mas suscipiendas: imo potius illorum, qui id
non tentant, ignauia atq; desidia est summo-
pere reprehendenda. Nec me illorum oratio à
scribendo deterret, qui genus aliud dicendi
vberius & ornatius, quàm id quod pro inge-
nij nostri imbecillitate possumus in hac dis-
putatione sequi, fortasse requirent. Nam si ea
tantum, quę à nobis augeri literis & illustrari
queunt, tractare concessum fuisset: nemo yn-
quam

quam ſcribere aggreſſus eſſet ea, quæ nõ dico verbis exprimi, ſed non omnino cõcipi mente atq; cogitatione poſſunt. Quis enim tanta diuinitate ingenij, aut tam admirabili dicendi facultate prædituſ eſt: vt de Chriſtiana pietate & religione, de ſanctiſſimis Chriſtiani nominis myſteriis, in qũibus magna ex parte noſtra verſabitur oratiò : poſtremò de Deo optimo maximo diſſerere pro dignitate valeat? Atqui tantum abeſt, vt ij qui ſtatim initio rerum magnitudine franguntur, & hoc timore debilitati, ſe ad alia quæuis potius, quàm ad Chriſtianæ dignitatis ornamenta illo celebranda conferunt, vt ecundiæ ſibi laudem adſciſcant: vt etiam in reprehenſionem interdum impietatis incurrant. Omnes itaque, qui aliquid de literis conſecuti ſunt, & in veræ pietatis ſtudium fuerunt ardentius incitati, hoc animo ſemper extiterunt, vt ſcelus inexpiabile ducerent eſſe, ingenium ſuum ad res alias excolendas, quæ abhorrerent à dignitate religionis, adiungere, cum tamen viderent, nulla quantumuis admirabili eloquentia, poſſe res tantas tamq; diuinas explicari Multa igitur ab illis relicta ſunt ingenij monumẽta, partim oratione culta, partim etiam horrida & impolita, pleniſſima tamẽ grauitatis, & ardentiſſima pietatis ſignificatione commendata Quin etiã multi ex illis omnes

dicendi festiuitates & orationis lumina, tanquam res leues atque pueriles, & religionis dignitati parum consonas neglexerunt. Quo circa minus est nobis laborandum, si conata efficere, & quo iamdudum cupit animus, adspirare non possumus: cùm & rerum magnitudine, & summorum hominum exemplo & auctoritate defendamur. Illud autem admonere superuacaneum est, incidere sæpe multa in tractatione rerum sacrarum, in quibus non facilè est tueri latini sermonis elegantiam, iis præsertim, qui non sibi durissimas quasdam leges imposuerunt, & animi sensa clarè & impolitè potius, quam obscurè & eleganter expromere malunt. Nec enim vereor, si verbum aliquod interdum in iis libris barbarum aut peregrinum posuero, quod tamen sit ex sacris literis depromptum, quin ea res mihi apud æquos iudices fraudi sit futura. Sed ineptè facio, Princeps Lodouice, qui aliorum iudicium formidem in eo libro, quem ad te vnum scribo. Nec enim est mihi dubium, quin hæc nostra, qualiacunq; sint, magis ex animo quo scribuntur, quàm ex aliquo scribendi artificio ponderanda existimes. Quanquam id quidem facio audacius, singulari tua humanitate, & commemoranda beneficentia prouocatus. Cùm enim libellum quendam de Nobilitate ad te misissem, nulla quidem elegan-

tia, neque doctrina perpolitum: illud animi mei in te ardens ſtudium tibi non ingratum cecidiſſe, non ſolum muneribus in me collatis oſtendiſti, verum etiam, quod longè pluris facio, perhonorifico ſermone declaraſti. Nec enim poſſum diſſimulare, me, quamuis minime laudis auidus ſim, non maximo tamen gaudio tum cumulatum fuiſſe, cùm non dubitarem, quin tanti principis, tamque diuinis virtutibus ornati teſtimonium, omnibus dignitatis ornamentis, ad gloriam antecelleret. Primum itaque amore quodam religionis incenſus, deinde ſtudio amplitudinis tuæ concitatus, aliquid multo amplius complexus ſum, de quo, in iis tribus libris diſputarem. Et quanquam de nobilitate inſcripti ſint, longè tamen diuerſa ratio eſt, quam in præſentia ſecutus ſum, ab ea, quæ commentariis illis noſtris continebatur. Illic enim de naturali tantum virtutis indole, in certis gentibus elucente diſſeruimus: quæ ſi excitetur, & exercitatione confirmetur, perficit illum naturalem generis ſplendorem, quem nobilitatem appellant. In quo quidem ſermone, cùm primum dialecticorum more nobilitatem definientes, & in partes tribuentes, eius vim, & rationem explicare conati eſſemus: tum de illius origine, & antiquitate diximus, ab heroicis vſq; temporibus omnem

veterem memoriã repetentes Poſtremò cùm nobilitas, vt humana omnia, ſit bonum varium, & commutabile, quibus artibus id generi lumen accederet: quibus contrà vitiis extingueretur, oſtendimus. Omnis autem noſtra diſputatio eò pertinebat, vt demonſtremus, nobilitatem virtutis radicibus innixam ſuſtentari: virtute verò fracta atque debilitata concidere.

II. SED quoniam omnis illa virtus, in qua tum magna ex parte noſtra oratio verſabatur, quamuis habeat ſpeciem amplã & illuſtrem: non tamen attingit illam perfectam virtutis rationem: ſed in ciuili quadam exercitatione conſiſtit, humana magis opinione celebrata, quàm vero illo diuinoque lumine ſanctitatis illuſtrata: viſum eſt mihi, altius repetito principio, inueſtigare, quam vim habeat vera perfectaq; virtus: vt illa ſcilicet perſpecta, poſſimus intueri, vbi conſiſtat perfecta illa, omnibusq; numeris abſoluta nobilitas. Cùm enim generis claritas à virtute naſcatur: conſequẽs eſt, vt eam tantum magnam, & veram generis claritatem exiſtimemus, quæ ab illa certa, atque conſtanti virtutis ratione profecta fuerit, quæ ſcilicet non oſtentatione, ſed veritate tuetur dignitatem. In hoc igitur opere, primum illam virtutem, quæ conſtat opinione à vera virtute diſtinguentes, illius nobilitatis orna-

ornamenta, quæ diuino munere Christiano generi concessa sunt, explicare conabimur. Sed cum virtutis vis intelligi non possit, nisi fuerit ante constitutum illud vltimum omnium bonorum, ad quod omnia vitæ consilia referenda sunt : siquidem virtus nihil aliud est, quam certa via, atque directa, dirigens ad illud summum omnium rerum expetendarum: cum igitur virtus sine vltimi finis explicatione intelligi non possit: principio aggrediemur explicare, quod sit illud humani generis vltimum, ad quod destinati natura sumus, & vnde honestatis vniuersæ ratio defluxit, & in quo summum hominis bonum continetur. Nobilitas enim virtute spoliata, ne intelligi quidem potest: virtus verò, nisi in verùm finem respiciat, nulla censenda est: ita fit, vt nisi summi boni ratio penitus nota fuerit, nulla nobilitas constare queat. Deinde cum generosi animi, atque magnifici sit, alta contueri & infima omnia negligere: certum est, eum tantum nobilem, & splendidum dici debere, qui summum aliquod bonum & excellens intuetur. De finis igitur istius ratione, item de generis humani conditione, & dignitate, postremo de illius ruina & occasu, in hoc primo libro scribere instituí, vt sic tandem aditus ad hominis perditi restitutionem, & nominis Christiani decus, mihi comparem.

A te

A te verò Princeps Clariſſime peto, vt ea anĩ-
mi lenitate, ſingulariq; , & propemodum di-
uina benignitate, qua tuos omnes ſemper fui-
ſti proſecutus , hæc ſcripta noſtra recipias. Sa-
tis enim magnum præmium arbitrabor eſſe
meis laboribus perſolutum, ſi intellexero hoc
meum erga te in hoc ſcribendi genere ſtu di-
um, tibi non prorſus iniucundum contigiſſe.

III. VT igitur ab eo principio ordiamur,
ſatis conſtat, omnes mortales in aliquem fi-
nem reſpicere, quo propoſito in actiones in-
cumbunt. Hunc autem vltimum finem, vno
ore omnes appellant vitã beatam, florentem
atque felicem, omni genere mali vacantem,
& omnibus bonis affluentem. In quo tamen
inſit iſta felicitas, fuit ſemper inter mortales
ſumma, perpetuaque diſſenſio. Quali enim
quiſque animo prædi tus eſt, talem de ſummo
opinionem aucupatur. Principio enim, qui
ſe totos corpori dediderunt, neq; cernere ocu-
lis potuerunt pulcherrimam ſui partem, ij
vel in diuitiis, vel in corporis voluptatibus il-
lud vltimum ponendum eſſe ſtatuerunt. Par-
tim enim exiſtimabant, felicitatem omnium
commoditatum affluentia contineri, eaſque
commoditates, quas ſolas intelligere pote-
rant, iis diuitiarum opibus parari videbant:
partim, cùm nullã maiorem ſuauitatem ſen-
tire potuiſſent ea, quæ ſenſibus dulcem mo-
tum

tum affert; ipſamque felicitatem omni genere ſuauitatis completam eſſe ducerent: voluptatem corporis omni ſtudio complexi ſunt. Qui autem erant grauiore aliquo morbo corporis, aut fortunæ iniuria vehementius oppreſſi, in corporis integritate, aut in illius mali depulſione, quo acriùs vrgebātur, ſummam vitæ beatæ conſiſtere ſtatuebant. Horum autem omnium error & inſcitia, eſt execranda magis, quam verbis & oratione refellenda. Quis enim non videt eorum amentiam, qui cùm & animo & corpore conſtemus, alteram tantùm ſui partem & eam quidē longè multumq; inferiorem, nobisq; cum belluis communem amplectuntur: alteram verò, quæ formam & ſpeciem diuinæ mentis habet nibili pendunt? Sunt deinde alij (vt ab iſto hominum genere turpi & abiecto diſcedamus) elatiore animo præditi, pauloq; acutius videntes naturæ vim, qui honores & dignitates omni diligentia conſectantur. Eſt enim nobis innatum ſplendidum quiddam, atq; magnificum, appetens honoris, & principatus, quod in iis, qui excelſo animo ſunt, apparet facillimè. Iſti tamen primum in eo grauiter errāt, quod ex imperitæ plebis opinione pendent: & in inſipientis multitudinis fumore veræ laudis pulchritudinē ineſſe conſtituunt. Deinde quod honores & imperia, tanquam vlti-

vltimum vitæ præmiū & finē ſpectant. Illud enim vltimū bonum, conſtans, fixū & ſtabile non variū, fragile & caducum, nec in quo vanum vulgi teſtimoniū dominetur, ponēdum eſt. Deinde qui conuenit in eo finē collocare, quod nunquā per ſe expeti cōtingat, ſed ſemper ad aliud referatur: Videmus autē omnes, qui ad rempublicā accedunt, trib⁹ maximè de cauſis honores ambire. Quidā enim, vt poteſtate maiore prēditi, omni genere voluptatis, & omnib⁹ vitæ cōmodis potiātur: alij deinde vt virtutis nomen obtineāt: valet.n. plerunq; ciuilis prudētiæ, ac egregiæ virtutis opinio in eo, qui eſt in maxima dignitate conſtitutus. Sic enim vulgo homines opinantur, non temere fuiſſe honores illos ad quēpiā delatos: ſed propter aliquod virtutis inſigne meritum. Poſtremò, qui melius inſtituti ſunt, ob id petunt ſæpenumero magiſtratus, vt in rep. gerēda, omnibus illis virtutibus, quibus ornati & inſtructi ſunt, magnificentiſſimè perfruātur. Nam qui iuſtitiæ, integritatis, & conſtantiæ fructum capere concupierit, non aliunde poterit vberiorem colligere, quàm ex eo dignitatis gradu, in quo non ſibi ſolum, ſed ciuibus vniuerſis, in maximis rebus vſui eſſe poſſit. Cùm igitur quidam, vt poſſint facilius commodis & voluptatibus expleri: quidam verò, vt virtutis nomen aucupentur: alij poſtremò

ut ſeſe in ſtudio virtutis exerceant, ſeruiunt honoribus: imprudentiſſimè faciunt, qui in illis vitæ finem collocandum eſſe putant. Si quidem finis vltimus non aliò refertur, ſed omnia propter finem expetuntur. Quocirca voluptates, corporis integritatem, & reliqua huiuſmodi, in infimum bonorum ordinem, ſi bona illa appellenda ſunt, coniicienda putemus Honores verò, non ambitionis ſtudio, ſed ratione conſectemur interdum, vt quamplurimis prodeſſe poſſimus: non vt in illis vitæ præmium conſtituamus. Sed iam iſtas multitudinis opiniones omittam, vt ad eorum ſententias, qui ſe vitæ magiſtros eſſe profeſſi ſunt, gradum facere poſſim: non tamen ad omnes. Eſſet enim infinitum, perſequi tam multas opiniones, quàm multis philoſophorum monumentis & literis mandatæ ſunt. Illos autem omnino prætermittam, quorum ſententiæ nullo modo diſcrepant à multitudinis opinione. Nempe qui cùm ſe flagitijs inquinaſſent, nihil aliud turpitudinis tenebris occæcati videre poterunt, niſi quod ad voluptates corporis, atq; cõmoda pertineret. Cyrinaicos autem nescio quos, Hieronymum Rhodium, Ariſtippũ, &, qui vtriuſq; ſententias complexus eſt, Epicurum præteribo. Nec enim digni ſunt, qui veniant in numerũ eorum, qui doctrina & ingenio ſunt præſtantes exiſtimati-

IV.

IV. VT igitur ad philosophos veniamus, satis constat Academicos, atque Peripateticos triplicem bonorum rationem posuisse. In primo ordine illa collocant, quæ animum perficiunt. Quæ quidem rursus in duo genera dividunt. Alia siquidem mentem instruunt ad plurimarum rerum scientiam: alia verò voluntatem ad omnem virtutem, quæ prudentiæ moderatione gubernatur, erudiunt. Secundo loco ea numerant, quę pertinent ad corporis perfectionem & incolumitatem. Postremò ea bona, quæ fortuna & casu proueniunt, in infimum ordinem coniiciunt. His autem omnibus bonis in vnum collatis, compleri vitam beatam putant: ita tamen, vt virtutem, vel virtutis vsum, præcipuè amplectantur: opes verò vel corporis, vel fortunę ita retinendas, quasi quasdam virtutis satellites, atque ministras, quę illi ad nutum adsint & sine quorum operis, existiment haud quaquam, commodè posse fungi suo munere virtutem. Felicitatem verò ita definit summus & doctissimus vir Aristoteles. Est, inquit, animi actio, secundum maximam virtutem, per omne vitę tempus suscepta. Virtutem autem maximam sine illis, vel corporis, vel fortunæ bonis exerceri posse, minimè censet. Nec is vllo modo est, qui vitam beatam dici debere putat eam, quæ aliquando est in maximos mœrores, & calami-

alamitates peruentura Statuit itaque, vt omnes vitæ actiones illuc respiciant, vt animi virtutes egregiè comparētur, deinde reliquis bonis ita circumfluat is, qui beatus esse studet vt neque vitæ cultus, & virtutis officium propter inopiam diseratur: nec ipsæ fortunæ & corporis facultates, ad aliud prius quàm ad decus & honestatem referantur. Hæc autem cùm ad humanam vitam aptissimè dicta esse videantur, ita sunt omnium fermè opinionē comprobata, vt nulla vnquam sententia à pluribus recepta sit. Nam & virtuti primās defert, cuius splendore homines bene instituti maxime ducuntur: & cum reliqua bona vel corporis vel fortunæ haud contemnenda putat, popularis efficitur. In qua tamen opinione, quàm multa vitia sint, facile perspiciet, qui rem ipsam diligentius animaduertet. Maximæ virtutis vsu, in vita diuturna, perfici vitam beatam putat. Age iam videamus, quæ tandem sit ista virtus vitę felicis effectrix: aut quibus studiis eam nobis cōparabimus, quibúsue notis honestatem, ab honestatis simulatione distinguemus. Mihi enim non venit in mentem suspicari, vnde virtus intelligi possit, nisi prius vltimi boni rationem perspectā habuero. Nec enim virtus aliud est, quàm rationis perfectio ad vltimum vitæ consequendum. Rationem verò perfectam tunc inqui

inquiunt esse, cum instar eius; qui aliquò sagittam, aut hastam collimat, ita ratio aliquem finem propositum tanquam signum intuetur, in quod dirigat omnes actiones. Nullo igitur modo virtus percipi potest, nisi comprehenso, & percepto fine: quod etiam Aristoteles ipse decreuit: quandoquidem, antequam de virtute disputaret, vltimi boni rationem explicare aggressus est: vt scilicet illo constituto, quæ vis & natura virtutis esset, quidque posset efficere, cerneretur. Quod tamen præstare non potuit. Quæro enim, quod sit summum illud bonum, cuius vt compos efficiar, omnes sint mihi subeūdi & excipiendi labores. Hic mihi omnia bona enumerat, cuius copia vitam beatam cōmineri putat. Et primo loco omnia virtutis officia. Iam hoc quidem & præposterum esse manifestum est: finem ex virtute cognosci, non ex fine virtutem. Sed demus id, vt tandem quid virtus sit, dispiciamus. Virtus, inquit, est constans animi affectio, cōsilio parata, consistens in quodam medio, eoque recta ratione constituto. Longius quæso progredere nondum enim virtutem video. Quæ tandem est ista recta ratio, quam in virtutis definitione posuisti? Ea, inquit, alio in loco, quæ nullis tenebris impedita, facilè cum finem cernit, ad quem sunt omnes actiones vitæ referendæ. Rursus me ad

finis

mis inuestigationē reuocas, quem vt probè
cnerem, ab illa virtutis consideratione me
ecisti. Quid quæso aliud est, in orbem cir-
amferri, si hoc non est? Virtutem eam esse
onis, q̄ dirigit ad finem. Rursus ita finem de-
scribis, vt nisi prius vim virtutis cognitā ha-
beamus, quid finis sit, ne suspicari quidē pos-
simus. Hercō igitur, neq; quid virtus sit, neq;
quorsum ferat intelligo. Sed vt ista spinosiora
inquamus, videndū est, num ea felicitas, quā
posuit Aristoteles, eiusmodi sit, ad quā valea-
mus aliquādo peruenire. Nam si ea est, q̄ neq;
parabilis est, neq; alicui cōtingere potest, pro-
pter rerū humanarum inconstantiā, & imbe-
cillitatem: quem fructum vitæ cōmuni ferret
ista beatæ vitæ descriptio? Præterea, cum om-
nia, q̄ sunt in rerum natura, ferè semper suum
finē assequantur: vehementer absurdū est ar-
bitrari, solū hominē, cuius cāusa omnia, q̄ vi-
demus oculis, creata sunt, nunquā suum finē
adipisci: quod est Aristoteli necessario confi-
endū. Cùm enim summū bonum in hac vita
ponit, & eam vim fortunæ tribuit, vt eius ali-
quo grauiore cursu, possit obteri instituta feli
citas: id videtur statuisse, omnes mortales esse
semper miseros. Quis. n. est, cui data sit immu
nitas eorū malorum, quibus hanc vitam op-
ressam & afflictā videmus? Ecquis, inquam,
st adeo liber & immunis, quin grauissimis
inter-

interdum malis vrgeatur: vel ſaltem non ex
timeſcat eas clades, quibus vita beata, ſi mo
do illa beata eſt appellãda, corrumpi & amitt
poteſt? Omnes enim mortales, iſta conditio
ne naſcuntur, vt magnam vitæ partem exi
gant in lachrymis & mœrore, infinitis malis
& calamitatibus implicati. Nec ex omni ho
minum memoria, aliquis vnquam inuentu
eſt, cui non multis partibus plura mala, quàm
bona contigerint. Solon ille Græciæ ſapientiſ
ſimus, interrogatus à Crœſo Lydiæ rege, quē
putaret eſſe beatiſſimum: Tellum quendam
Athenienſem retulit, qui in patria floren
liberos & forma, & viribus excellentes ſuſce
perat: & poſtremò mortem clariſſimam pro
patria dimicans oppetierat. Anumerauit e
tiam Cleobin, & Bitona Argiuos: qui, cùm e
gregio pietatis officio erga matrẽ functi fuiſ
ſent, à vita digreſſi ſunt: cùm mater à Iunone
cuius erat ſacerdos, precata eſſet, vt illis lagri
retur, quod maximum homini præſtari poſ
ſet à Deo. Fuit illis igitur (vt ferunt) mors
præmium pro pietate conſtitutum. Hos ille
tres, qui è corpore excesſerant, beatos eſſe ce
ſuit. Nemini verò, qui in vita maneret, id co
cedi poſſe confirmauit. Longo enim tempo
re inquit ille, multa quæ nolumus, aſpicere c
perpeti cpus eſt, neq; dies ſequens idem om
nino affert, quod attulit antecedens. Omn
igitu

gitur homo, ô Crœse, est obnoxius calamitati. Tu mihi quidem opibus abundare, & multis nationibus imperare videris: illud tamen, quod à me quæsieras, nunquam tibi tribuendum putabo, nisi prius audiero, te cum dignitate vitæ spiritum extremum edidisse. Nec enim ille qui plurimas diuitias congestas habet, illo qui in diem viuit, beatior esse potest: nisi eadem fortuna, rem bene gerentem, ad mortem vsque sequatur. Hactenus Solon. Cuius verba si perpendas, intelliges plane, ne illos quidem tres, fuisse illius sententia beatos. Sed cùm vir insigni sapientia clarus, in communes hominum miserias inspexisset, cum iis actum esse præclarè existimauit, qui antequam grauiore clade, aut ærumna premerentur, à vita discessissent. Non itaque molestiis omnibus vacuos extitisse, beatos tamen præ omnibus aliis fuisse, quos in vita cernebat innumeris doloribus intercludi, iudicabat. Quemadmodum, inquiunt, futurum fuisse beatũ Priamum, si non ita diu vixisset. Non quidem quòd ætatis flore, omni doloris acerbitate caruisset: fuerat enim captus ab hostibus, multasq; iam in ea ætate calamitates hauserat, sed quia morte abstractus fuisset abomnibus illis cladibus luctuosissimis, quibus postea fuit miserrimè circumuentus. Non vidisset, inquiunt, Hectora ad Achillis currum re-

ligatum trahi, ſacras ædes ſuorum ſanguine funeſtari, ciuitatem vniuerſam crudeliſſimè vexari, diripi, & incendi; omniaque ſanguine, & incendio miſceri, & reliqua, quæ in illis heroicis calamitatibus recenſentur. Sic igitur illi tres cõparatione habiti ſunt felices, quòd morte tempeſtiua, illis grauiſſimis malis, quibus ij qui diu viuunt aſſiduè conflictantur, erepti fuiſſent. Qui poteſt igitur in ea vita ſummum bonum eſſe, qua quamprimum diſcedere, ſit diuinum beneficium? In primis itaque celebratur vulgatiſſimum illud Sileni reſponſum, nempe optimum non naſci, proximum verò, quamprimùm ad mortem ire. Quod quidem rectiſſimè dicitur, ſi ad communes vitæ miſerias, & acerbiſſimos caſus ſpectes, nec in alium finem reſpicias. Memorant eſſe quandam in Thracia gentem, quæ infantes in lucem editos, mœrore & lamentis excipiat; ſuorum verò funera tripudio & cantu proſequatur. Initiis enim vitæ, tanquam malorum omnium principio, lachrymas exiſtimant conuenire: morti verò, tanquam miſeriarum fini, gratulationem Sed quid plura in hanc ſententiam diſputo? Non modò enim antiquorum teſtimonijs, ſed etiã noſtræ memoriæ infinitis exemplis perſpici poteſt: neminem vnquam fuiſſe, qui non ſæpiſſimè curis, angoribus, periculis, innumeris morbis & cala-

calamitatibus premeretur. Colliguntur à viris doctissimis pauci admodum, qui vulgo omnium mortalium beatissimi putabantur, quales fuerunt Metellus Macedonicus, Cæsar Octauius, L. Sylla, & pauci admodum præterea. Horum autem varios casus, & ancipites percensentes, & ea mala, quibus sæpissime agitati fuerunt, enumerantes, ostendunt facillimè nobis humanæ miseriæ grauitatē. Nam si ij, qui fortuna valde secunda vsi sunt, huius vitæ acerbitates effugere nō potuerunt: quid erit de reliquis omnibus existimandum, qui sunt omnium confessione miseri. Quod si fortuna sit alicui adeò propitia, vt omnia vitæ commoda in eum conferat, hunc semper videbimus tragicos exitus, & vehementer calamitosos habere. Quod accidit illi Polycrati Samio, qui cùm summa felicitate per omne vitę tēpus vsus fuisset, tandē hostiū ꝓditione, vita & fortunis omnibus fuit spoliatus. Quid hic Cyri mortē: quid Cambysis exitum: quid Magni Pōpeij tristissimā cædem referā? quid alios innumerabiles percēseam: materiā præbētes, ad grauissimos luctus etiā in tragœdiis & fabulis excitandos? cùm ipsa vita cōmunis fateatur, nihil in terris esse homine calamitosius. Si igitur, quod Aristoteli placet, ista bona vel corporis, vel fortunæ, ad beatæ vitę cultū requiruntur, & mala contraria vitā miseram

efficiunt; nemo certè beatus esse poterit. Nemo est enim, quin grauissimis interdum malis vrgeatur, vel saltem, quod idem valet, ea quæ possunt homini euenire, noctes & dies non formidet: instar eorum, qui describuntur apud inferos:

Quos super atra silex iam iam lapsura, cadenti
Imminet assimilis.

Frustrà igitur vir tantus operam suam consumpsit, in eius beatitudinis explicatione, quam possunt quidem optare multi, nemo tamen assequetur. Quod si tantum ingenium, tantam industriam tantum in explicanda rerum natura studium fefellit, quid in vita sequendum esset: minimè mirum est, si reliqui, quorum neque simile acumen fuit, neq; par in indignatione veritatis industria, lapsi & decepti sunt, quales Stoici fuerint.

V. HORVM autem princeps Zeno vir grauis & continens, & qui, vt sibi quidē videbatur, cùm aduersus doloris stimulos, & fortunæ fulmina solius virtutis armis egregiè tectus esset, corpus omnino cōtemsit, omnemq; felicitatem animi bonis terminauit. Ea tamen dicit, quæ à nullo viro sapiente, qui non esset eidem sententiæ consecratus (fit enim sæpissimè, vt multa non animi iudicio, sed constantiæ causa defendantur à multis) ea igitur dicit, quæ nec ab eruditis probantur & irridentur

tur ab indoctis. Vult enim, vt sit animus ita constantia fundatus, & constitutus: vt ne tantulum quidem vnquam commoueatur. Nefarium enim facinus existimat, angi dolore & solicitudine, gratia aut misericordia flecti, impelli cupiditate, ira, odio aut aliqua perturbatione mentis incitari. In hoc autem statu, omni motu vacante, quam Græci ἀπάθειαν appellant, summum bonum contineri putat: ita vt, qui illum fuerit assecutus, sapiens, Rex, atq; beatus sit existimandus: reliquos omnes, tanquam stultos, seruos, & omnibus malis inquinatos contemnit, & pro nihilo ducit. Principio autem summum bonum in humana dignitate collocare, ita vt nullo dolore corporis, nulla grauiore calamitate possit illa virtus, à beata vita deseri, est hóminis splendidè magis & magnificè: quam sapienter & verè differentis. Nam cum animus ipse sit naturali amoris coniunctione corpori deuinctus, fieri certè nulla sapientia potest quandiu ista coniunctione manet, quin corpore doloribus oppresso, animus conficiatur ægritudine. Si igitur rectè censent Stoici, animũ ægritudine occupatum, in miseria esse: fateantur necesse est, si nõ veritatem extorquere, & sensib⁹ vim afferre velint neminem ⁹quantauis sapientia præditum, in totius corporis doloribus esse beatum. Nam si sensus nihil ad

nos pertinerent, corpusque ipsum non esset hominis pars: tunc potuissent cuiuis homini mediocri probare, eum cuius corpus vratur, nihilominus tamen esse beatum. Cùm autem animo & corpore constemus; qui possumus, quamdiu hæc vita manet, summum bonum id existimare, quod alteram tantum nostri partem amplectitur, alteram verò in malis deserit? præsertim cum natura ita cogente, ipsa mala corporis, in animam redundent? Sapienter enim à viris doctrina & ingenio præstantibus est existimatum, iram & cupiditatem fuisse animis nostris à natura vtiliter insertas: vt animi ipsi corporum, quorū custodes esse debent, saluti consulerent. Vt scilicet cupiditate salutaria corporibus appeterēt, ira verò noxia & incommoda propulsarēt. Cùm igitur secundum naturam sit ira & appetitus: necesse est, cùm aliqua species maximi boni, aut extremi mali animis nostris obuersabitur, vt animi ipsi maiore quodam impetu cōcitati, vel in bonum alacrius ferātur, vel malum vehementius formident. Cùm autē formido, vt de aliis motibus silcam, cogente natura in animum inuaserit: ipsam Stoicorum felicitatem, quæ in indolentia consistit, facillimè dissipabit. Iam vt suis argumētis omnia conficiant, quæ tandem ex eorum decretis ad humani generis vtilitatem transferre possumus?

mus? quæ vitam omni ratione labefactant, cum omnes motus nostris animis innatos, & quibus ad virtutem interdum acuimur, euellunt radicitus. Quàm facilè id sit, omitto. Nemo est enim qui nesciat, id humanæ naturæ repugnare: & qui stupore illum, quem Stoici appellant tranquillitatem, animis iniicere volent: eos non hominis bonum cõstituere, sed omnẽ sensum humanitatis extinguere & sepelire. Id igitur, quod notũ omnib⁹ est, omittamus, & q̃ salutaris ea sentẽtia sit hominum cœtibus, inspiciamus. Hostium nunciatus aduentus ciues terret vehementius. Omnis igitur ciuitas metu turbata, in maxima cura versabitur, quo possit illud malũ à se depellere. Principes ciuitatis consilio, & auctoritate cõmuni saluti prospicient, iuuentutem in armis continebunt, præsidia disponent, reliqui omnes pro se quisque sedulò efficient, quo illam externam vim, quam quidem malum, & id non mediocre esse statuunt, à finibus arceant. Vir autẽ ille magnus & grauis in ea totius patriæ formidine, nullo modo is erit, qui priuato otio publicum negotium anteferat. Cur enim se leuissimorũ hominum causa à sapientiæ studiis abducet? nullo modo faciet. Imò in eo ciuitatis vniuersæ tumultu, constantiam illam suam retinebit. Irridebit interim atq; contemnet eorum hominum leuitatem,

qui id tanquam malum formident, quod nulla ratione in malorū numero sit habendum. Iam verò cùm vrbem obsidione cingi viderit, & summis vndique viribus oppugnari, risum tenere non poterit, animaduertens ciues suos trepidare metu, conuolare, huc & illuc discurrere, omnia periclitari, quò tandem à mœnibus hostium impetum repellant. Imò, inquies, tunc non opinione mali commotus, sed animi iudicio ductus, in hostium castra irrumpet armatus. In quem finem quęso: Nec enim vir sapiens quicquàm temerè efficiet, nihil nisi magno consilio aggredietur. Cuius igitur rei gratia actionem illam suscipiet? an vt suis ciuibus afflictis aliquid opis afferat? At ciues suos non aliis malis opprimi putat: nisi errore opinionis & inanitate. Id autem, cuius specie territos animaduertit, nullo modo in malis numerat: & quanquam asperam esse fateatur, non tamen eiusmodi, vt pro stultorum opinione sit extimescendum. Lentè igitur & negligenter, non acriter & animosè certamen illud putabit esse sibi subeundum. Quis igitur erit fructus huius magnificæ sapientiæ? Aut in quo tandem loco animi excelsi & inuicti lumen ostendet? Illum opinor exitum fabulæ spectabit, vt cum ciuitatem funditus euerti, omniaque agi & ferri viderit, ostendat se nullo dolore frangi & debilitari, seque

kque in ſeruitute Regem, in omnium rerum inopia copioſum, in dolore beatum, in ærumnis florentem eſſe iactabit. Id etiam vt probet, & ſtultitiam, in qua vnum ſummum malum ponit, ſuis detrahat, contorta & aculeata ſophiſmata, quaſi medicinam illius inaniſſimæ opinionis adhibebit, quibus probet, mortem, exilium, egeſtatem, orbitatem, contumeliem & ſeruitutem non eſſe in malis habenda. Omnia certè (vt verum fateamur) magnifica & excelſa, ſed quæ nullum omnino fructum ferant hominum communitati. Nec enim iſto modo ſapiens impendentem belli molem prudentia præcauebit, nec præſentem acri animi impetu propulſabit. In rebus, inquies, ciuibus vſui eſſe poterit. In quibus? in publicis ne? quomodo eum reipublicæ præficies, qui nullum vel in faciendis legibus, vel in iudiciis exercendis, rerum diſcrimen nouit neque minore ſupplicio plectendum eſſe ſtatuit eum, qui deliquerit in re leuiſſima, quam qui parenti necem per ſummum ſcelus intulerit. Quid autem dicam in priuatis? Hunc ſperes impelli poſſe ad homines miſeros & afflictos excitandos, qui miſericordia fracti animi ſeruitutem eſſe conſtituat? Quomodo aũt flagitioſos homines acrius inſectabitur, aut virtute excellentes ardentius amplectetur is, qui nullo vel odij vel amoris ſenſu

ducitur? Quid autem (vt vno verbo dicam) rebus humanis vtilitàtis inueniet is, qui se hominem obliuiscitur: humanæque naturæ sensum repudiat? Commotiones enim animi ratione resecandæ sunt, non radicitus euellendę. Illud enim & salutare est, & in prudentiæ potestate situm: hoc autem neque fieri vllo modo potest, & quamuis fieri potuisset, non esset adeò optabile & expetendum. Omnis enim virtus frigida nimis & languida est, quæ non existit ex animo, maximis industriæ stimulis commoto & concitato. Nam cùm omne officiorum genus ab animo conformetur, nihil poterit fieri acriter, animosè, vehementer ab eo, cuius animus ardore quodam non fuerit incitatus, & non mediocriter incensus. Quod autem pro concesso sumunt, omnem animi motionem esse rationi contrariam, nemo facilè dabit, cùm videat ipsam rationem cunctis animi affectionibus leges imponentem, & quousque sit progrediendum, diligentissimè prescribentem. Ratione itaque irascimur interdū, odio aut amore ducimur, misericordia flectimur, timemus, multa venientia, præsentia verò cum dolore sustinemus, inflammamur studio, gaudio etiā efferimur, & exultamus. Quæ quidem affectiones cùm sese efferunt longiùs, recta ratione frenantur & cohibentur, nunquam tamē penitus extinguuntur.

guuntur. Non ſemper igitur animi commotio rationi aduerſatur : imo ſæpenumero ſequitur rationẽ. Vt igitur in mari non ea tranquillitas optanda eſt, in qua ne minima quidem aura fluctus cõmouetur, ſed illa potius, in qua nauis à puppi ſecundis ventis impellitur : ita in animo deſiderandus eſt mediocris animorũ ſtatus, quibus celeres curſus & certi dirigantur. Atq; vt prudẽs, & alacris agitator non ſemper equum à curſu ſuſtinet, ſed aliquando longè ſæpius admotis calcaribus immittit : ſic etiam ratione concitantur animi appetitus, quò rem geramus alacrius. Quod tandẽ igitur eſt iſtud ſummum bonum, quod nulla ratione parari poteſt, & quamuis poſſet, nullam tamen ſalutem rebus humanis afferret? In eo verò quod diſputant, ſola virtute vitam beatam perfici, non videntur animaduertere, quæ ſit iſtius verbi vis. Beatum enim, niſi expletum, & in ſuo genere cumulatum, ne intelligi quidem poteſt. Quæ autem vis, humana induſtria & ſtudio cõparata, infinitam illam multarum & maximarum rerum cupiditatem, natura mentibus humanis inſitam explere & ſatiare valet? Qua quæſo virtute (vt alia omittam) ardens illud veri viſendi deſiderium, quo maximè anguntur ij, qui ſapientes haberi volunt, minues atque lenies? Quis vnquam fuit, qui omnes artium diſci-

plinas, omnes naturalium rerum causas, omnem reipublicę gerendæ prudentiam teneret atque perciperet? Omnia naturæ obscuritate inuoluta sunt, neque fuit vnquam quęstio adeò prompta & facilis, de qua inter doctos homines non fuerit summa perpetuaque dissensio. Illa etiam quæ tractamus, & in manibus habemus, atq; adeo nostri corporis & animi naturam explicare nequimus: quod facile ostendit, quam tenui ex parte nos rerum scientia contingat. Quo pacto igitur sapiens acquiescere in virtute potest, cùm omnium scientiarum cupiditate flagret, nec ea tantum quæ cernit oculis, sed multa etiam, quæ voluit animo, comprehendere cupiat: ipse verò ne minimæ quidem alicuius rei naturam penitus notam habeat. Illum verò perfectum animi statum tunc fore putandum est, cùm animus ipsæ ita completus omnibus bonis erit, vt nihil amplius requirat. Relinquitur, opinor, nullo modo posse in virtute ista nuda, quam Stoici exornant, beatæ vitæ summam consistere, cùm nec in illa sint omnia, quæ ad humanam vitam & cultum pertinent: nec animus ea sola contentus esse possit, præsertim cum ea cupiat, ad quæ quidem nullis humanis opibus vnquam perueniet. Omnia namq; humana sita, siue mentem instruant & exornent, parua & angusta sunt: animus autem ita natus

satus est, vt semper aliquid immensum & infinitum desideret. Faciliusque Aetnæ incendium stilla extinxeris, quam ardentem illam cupiditatis sitim, nostris animis innatã satiare possis. In quo quidẽ non sunt improbi reprehendendi q̃ infinita cupiant, sed q̃ improba cupiant. Illud enim infinitũ est in natura, hoc verò ꝓficiscitur à consuetudinis depravatione & improbitate. Si quidẽ nec is, qui dignitatẽ acri animi studio petendã putat, modũ in reb⁹ honestis expetendis sibi ipsi cõstituat. Fingamus autem aliquem ea felicitate præditum, quam solã Zeno posuit, ita vt sit omnium humanarum artium genere cultus & eruditus, omniq; virtutum comitatu circumseptus. Addamus huic, si placet, ea bona, quæ sunt in corpore, & extra corpus, quando Academicis & Peripateticis visum est, ista tanquam virtutis instrumenta minimè negligenda esse; qualia sunt vires, pulchritudo, integri sensus, firmitas valetudinis, & reliqua generis eiusdem: deinde opes & facultates, generis decus & honores, filij omnibus rebus florentes & ornati, amici denique magna amoris conspiratione consentientes.

VI. POSTREMO, si videtur, vt Epicuro obsequamur, demus operam, vt omnibus exquisitis voluptatibus animo & corpore potiatur, cumque doloris acerbitate atque metu:

quantum

quantum humano consilio prouideri potest, liberemus. Huic fortasse dices, nihil deesse vel ad dignitatem, vel ad vitæ cultum & elegantiam, vel ad voluptates. Verum si ab isto quæras, an præterea aliquid desideret, clamabit, si verba fingere nō vult, se tantis istis commodis, quibus affluit, minimè contentum esse. Hunc Zeno vexabit contumeliis, eumque miserum atque dementem esse statuet, vel eo solum nomine, quod illam effrenatam cupiditatem & immensam non cohibeat, quodq; in tantis opibus inopem se esse fateatur. Cui tamen, qui iudex æquus fuerit, ignoscendum putabit. Nam vt illius animus in eiusmodi bonis acquiescat, quod fieri nulla conditione potest; nec enim si omnia bona humano studio parta in animum coniicias, illius capacitatem expleueris: vt id tamen fieri posse concedamus, immortalitatis certè desiderio noctes & dies cruciabitur. Istud, inquit, non est fas optare sapienti, qui ita se suis finibus tenet, vt ōmnes actiones non cupiditate, sed natura metiatur. Quasi verò immortalitatem cupere, sit transire naturę fines, aut quicquam sit magis humanę naturę consentaneum. Vnde igitur tanta cura insita est hominibus, eorum quæ post mortem futura sunt? Vnde & procreandæ sobolis, & nominis propagandi desiderium? vnde illa, quę splendidis ingeniis innata

innata est, sempiternæ gloriæ cupiditas? Non aliunde certè, quàm ex immortalitatis studio. Nam diu videt homo, animal scilicet mentis & intelligentiæ particeps, nihil rectè beatum appellari, quod non sit constans & æternum: & omnia, quę amitti & eripi possunt, esse à felicitatis ratione longè aliena: mortem formidat, & ad immortalem vitam flagranti cupiditate & naturali quodā animi impetu concitatur. Cui dum diffidit, se versat huc & illuc, & in eam cogitationē totus incumbit, vt quacunque ratione possit, sese ab interitu vindicet. Alius igitur operam dat, vt filium sui nominis effigiem, tanquam alterum se, post mortem relinquat. Alius in eo pugnat, vt elogiis, ingenij monumentis, rebus à se præclarè gestis, sui memoriam quàm maximè diuturnam efficiat. Alius ędificiis magnificentissimè extructis id molitur, vt se memorię hominum commendet. Quod satis iudicium facit, omnes naturę admonitu mortem perhorrescere, vitęque perpetuitatem omni ratione concupiscere. Cùm igitur vitam conseruare nequeant; omnibus enim mors pariter impendet, calcandaque semel via lethi, (vt inquit Horatius:) dant operam, vt aliquam saltem imaginem vitę post mortem tueantur. Quo tandem igitur pacto eueniet, vt non perturbetur metu mortis animal immortalitatis cupi-

cupidissimum. Quod si nullius cupiditates finiti & terminari in hac vita possunt: nec enim fieri potest, vt finem facias cupiditati, nisi quæ concupieris adipiscare: facilè constat, ad maiora magnificentioraq; natos esse nos: ob idque non posse animos nostros iis bonis, quæ sunt in hac vita, satiari, quòd omnia minuta sint & angusta præ his, in quæ tacita naturæ cupiditate ardenter incitamur. Ad horum autem bonorum cognitionem, quæ sola summa & omnibus modis expetenda sunt, duplici ratione perueniemus. Nam primùm ipse animi nostri appetitus facilè viam aperiet: deinde origo illa atque fons, vnde defluximus, multò clarius id quod quærimus indicabit. Nec enim alium vnicuique rei finem proposítum esse putandum est, quàm eum, in quem natura non omnino deprauata fertur, nec aliunde peti à nobis debet finis beatè viuendi, quàm vnde viuēdi sumpsim⁹ initium.

VII. PRIMVM igitur, quæ sit humanæ mentis appetitio, considerandum est. Videmus autem omne genus humanum aspernari dolores, consectari etiam voluptates, opes & facultates caras habere, scientiarum cupiditate flagrare: quas si multi propter segnitiem non attingunt, admirantur tamen omnes atque suspiciunt, cumq; qui clarissimis artibus fuerit institutus, diis similimum iudicant.

Deinde

Deinde cernimus vniuersos homines allici virtutis & dignitatis splendore: ita vt improbietiam & petulantes ipsa honestatis pulchritudine moueantur, inflagitioque deprehensi erubescant, malintque se iustos & moderates haberi. Denique sic omnes nati sunt, vt non vno tantum bonorum genere, sed omnibus simul expleri cupiant, omniq; metu & aegritudine vacare. Deinde, vt illa omnia illa sum ma bona sint & immortalia, ardenter expetunt. Hoc autem iam quid aliud est, quam deorum cōditionem postulare? Deus est enim proprium, affluere maximis & æternis bonis, suaque virtute & sapientia gaudere, & ab omni mali contagione segregatum, summis perpetuisque voluptatibus perfundi. Qui igitur omnibus summis bonis frui cupit, eaque vt perpetua sint, ardenter expetit, se quasi in Deorum numero reponi vult. Quid hic dicam de studio religionis vniuersis hominibus innato, quo summi rectoris numen omnes quacunq; ratione & reuerentur & amāt, seq; ad illius cupiditatē aspirare, multis & certissimis signis testificantur: nunquid nō satis indicat, inesse nobis cæleste quiddam atq; diuinū, cuius impulsu à terris excitati, cœlestia atque diuina, suspicimus? Nec est enim quippiam in omni genere rerum, quod cupiat aliquid, nisi naturæ suę fuerit accommodatum.

Si

Si verò quiſquã ita ſe corporis voluptati con
ſtringendum dedat, ita ſuſcipiat humana, v
nihil ad cœleſtia dirigat: hunc tamen habere
in ſe aliquid diuini, vel ex eo facilimè appa
ret, quód nullis voluptatibus aut opibus ſa
tiari poteſt. Ita vt nullæ vnquã diuitiæ Cræſi
ſatis fuerint, nullum voluptatis genus Sarda
napalo ſatisfecerit, nullæ res memorabiles in
rebus bellicis effectę, illam inexplebilem glo
riæ ſitim, quia flagrabat magnus Alexander,
extinxerit. De quo eſt illud veriſſimè dictum:

Vnus Pellæo iuueni non ſufficit orbis.

Quod ſatis arguit, nihil in terris inueniri,
quod animi magnitudinem explere valeat:
cum omnia ſint anguſta, fluxa atque morta-
lia: animus autem ad magna, conſtantia & æ-
terna, atque adeò ad diuinitatem ipſam om-
nibus modis aſpiret. Cùm verò praua con-
ſuetudine imbutus, à via declinat, & nihil ſtu
dio ſequitur, niſi mortale & caducũ, & in hi
terrenis opibus vitam beatam ſtatuit: vt om-
nia adipiſcatur, nunquam tamen ſatis haberi
poterit, ſeroque intelliget, fallacem ſe potius
& inanem, quàm veram & ſolidam felicitatis
rationem fuiſſe conſectatum. Vt igitur ignis
& aquæ, reliquarumq; rerum omnium eum
finem eſſe dicimus, in quem res ipſæ, ſi nihil
obſiſtat, inſita cupiditate feruntur: ſic etiam
homini finis DEVS eſt, in quem natura duce

ferimur, & cuius qui fuerint participes, erunt in omni genere iucūditatis beatissimi. Quod quidem erit magis apertum ex ipsius hominis origine, in qua omnia summa & inclita conspicies.

VIII. ERIT autem hominis ortus non ex poëtarum fabulis, nec ex philosophorum opinionibus repetendus, qui licet ingenio præstantes extitissent, communibus tamen tenebris occęcati, verum aspicere non potuerūt, & pro veris ea tuebantur, quę fuerant oscitantes hallucinati. Horum itaque incertas & vagantes opiniones omittamus, vt veritatem ipsam non aliunde, quàm ex sacris voluminibus, in quib⁹ vera perfectaq; philosophia cōtinetur, hauriamus. Atque libet in principio poëtarum more, non tamen Musarum aut Phœbi præsidium, sed ipsius summi atque prępotentis dei numen inuocare, vt à nobis omnem labem criminis repellat, quo possimus ritè, pulè & castè tanta mysteria pertractare.

EXCELLENS illud præstantissimę mētis numen, summū atq, sempiternum, quem Deum, quem perennem vitæ fontem, vniuersique conditorem & opificem veneramur & colimus, cum suæ sapientiæ opes communicare, & in complures diffundere statuisset: nihil enim magis diuinæ bonitatis proprium, quàm gratuita beneficentia: principio mundum

dum inuisibilem creauit, altissimis mentibu
illustratum, quæ lucem illam diuinam per
petuò contemplantes, vita beatissima æu
sempiterno fruerentur. Ad quam tamen im
mortalem gloriam non omnes peruenere: se
illæ duntaxat, quæ non tantum luce propri
delectatæ, quantum lucis auctore & principe
omne incolumitatis præsidium & vitæ finē
in domino constituendum esse putarunt
Nam quæ nimium se amentes, in Dei negli
gentiam prolapsæ sunt, cultuque optimi do
mini atque parentis omisso, omne bonum i
psis petendum esse statuerunt, naturæ pro
priæ quasi diuinitatem tribuentes, illa luce
qua erant indignissimæ, penitus orbatæ in
sempiternam miseriam & perpetuę noctis te
nebras inciderunt. Post illius autem mundi
diuinum atque præclarum opus, quod mente
concipimus, hunc rursus, quem intuemur o
culis, quem tam admirabili varietate pulchri
tudineq; distinctum & excultum cernimus
ædificauit. Ad cuius operis fabricam non a
liis machinis vsus est, quàm propria cogita
tione & voluntate. Perfici enim aliquid à
Deo, nihil aliud est, quàm verbo percipi, hoc
est æternæ sapientiæ consilio, quod ab infini
to tempore destinaret, ad exitum tandem de
ducere. Principio autem quæret fortasse qui
spiam, in quem vsum tantum mundi ornā
tum

sum, tam illustrem rerum cœlestium speciem, tantam vim maris atque terrarum creauerit summus ille rerum conditor & dominus. Non enim est illius immensæ sapientiæ, aliquid inane & sine causa moliri. Cuius nam igitur gratia decentissimam hanc rerum dissimilium inter se consentientem naturam admirabili ratione construxit? num vt haberet pulchriorē aliquam domum, in qua commodius habitaret? At non impium solùm, sed extremæ etiam dementiæ est existimare, mentem illam beatissimam; qua nihil maius aut perfectiùs intelligi potest, cuius virtus & potestas est infinita; molæ corporeæ indiguisse, aut aliquid ei in præteriti temporis spatio ad beatam vitam & gloriæ cumulum defuisse, aut aliquod spaciis includi posse. Quid igitur est? Num propter illas æternas mentes? At illæ ab omni corporis coniunctione secretæ atque liberæ nihil aliud expetunt, quàm in sum conditorem intueri, neque possunt ex inferioribus rebus fructum aliquem percipere. Iam verò plantarum aut bestiarum causa hāc rerum naturam constitutam arbitrari, est nimis absurdum. Qui decet eum Deum, propter res aut omnino mutas, aut certè nihil intelligentes, ob idque cum diuino numine nihil iuris habentes, tantarum rerum molitionem suscepisse? Non igitur sibi, non angelis, non

non plantis, aut animãtibus rationis experti
bus mundi fabricam excogitauit, sed homi
corporis atque mentis compoti, & ex his du
bus naturis constituto, vt & sensibus mun
pulchritudinem notaret, & mentis aspectu
ad tanti muneris artificem conuerteret. Ho
minis itaque causa fuit hic rerum ornatus,
vniuersi natura constitura. Primum vt dom
cilium haberet, in quo & corpus varijs terr
opibus, quas largiter omni animanti suppe
tat, aleretur, & animus ex tanta rerum var
tate multa colligens, proprio animi pabul
quod in veri videndi ratione consistit, susta
taretur. Deinde, vt cum ordo, ratio, atque c
stantia tanti operis pelleret animum hom
nis vehementius, facile illum ad opificis co
templationem adduceret. Vt esset itaq; mu
di pulchritudo, quasi ludus quidam, atque c
iusdam disciplinæ traditio, quæ hominem
Dei contemplationem, & cultum erudi
Hominis igitur causa, fructus, & fruges, q
terra summa largitate fundit, amantia, ac
deò terras vniuersas, maria crasso aëre cir
fusa, cœlum denique, atque sydera, vnde
multa fluunt humano generi salutaria, s
mus ille Deus condidit, atque perfecit, N
dum erat editus homo, cùm omnes istas
& diuitias, hominis causa compararet.

IX. TANDEM post vniuersæ naturæ c

situ

tutionē, hominis corpus è terra finxit: ani-
m vero, sui imagine & similitudine decēter
pressum, pulcherrimæ figuræ corporis in-
trauit. Hinc iam videre licet, excellentem &
gnificam humanæ mentis originem, quæ
on aliunde, quàm à Dei spiritu, manauit, &
elegantissimum corpus inclusa, diuinam
rmam labe nulla infectā retinuit. Nu Num
nim tum erat in corpore vitium, quod ratio-
em perturbaret aut menti noctem offunde-
t. Is itaque primus homo omnem scientiam
nuit, omnium rerum causas nouit, omnem
uendi disciplinam, non ab alio doctore,
am à principe Deo accepit. Cumque cor-
s eius incredibili specie excelleret, tum et-
m multo clarior & illustrior pulchritudi-
s species in firmamentis elucebat. Nam &
gulæ partes erant collustratæ lumine sin-
lari, & ita inter se congruebant, vt vix vlla
ior conuenientia, aut elegantior vllus or-
venustatis excogitari posset. Nullus erat
or in mente, nullus motus in sensu, qui ra-
nis imperium detrectaret, cum ratio ipsa
si in perfecta repub. sic in illo tranquillo
omnes affectiones facillime teneret. Ni-
igitur animum impediebat, quo minus
um contemplationi vacaret. Intellectus
tem vigens, acer & excelsus, cum omnia
cœlo, mari, terráue abdita sunt erueret, &
cuolue-

euolueret, non satis tamen habebat rebus iis
quæ infra lunam sunt, & oculis cernuntur
insistere, nisi in cœlum etiã penetraret. Cùm
autem haberet naturã rectissimè constitutam
tum etiã illis bonis, quę naturã humanam su
perant, abundabat, quibus assequebatur, vt fa
cilè se Deo coniungeret. Inerat autem in ill
cœlestis illius institiæ, quæ animum ad om
nem sanctitatem instrueret, fidelissima custo
dia: inerat firma, & stabilis virtutis constan
tia: inerat excellens honestatis decus & pul
chritudo. Voluntatem verò neque necessitat
deuinctam, neque causæ alligatam, neque vl
la perturbatione impeditam habebat. Deniq
cùm Deus tam multa in hominem benefici
contulisset, cum terris omnibus præfecit, &
in regio domicilio collocauit. Paradisum ve
cant Græci, locum irriguum, & amœnum
omni florum varietate distinctum, & sempi
ternis arboribus consitum, aptissimum ad a
tatem fœliciter degendam. In iis sedibus fu
homo constitutus, vt ex eo loco, quem dicu
fuisse excelsum & editum, instar cuiusda
summi rectoris, non modo sui ipsius clauu
teneret: sed etiam cunctorum animantiu
gubernacula sapienter & liberè tractaret. I
autem in regni administratione non scipt
sed natum sequebatur, hoc est, perfectam ra
tionem, & aptam ad diuini numinis natura
qua

quam ſummam legem impellãt. Erat autem illi præmium conſtitutum, ſi munere ſibi aſſignato piè, & iuſtè fungeretur, in cœleſtes illas ſedes proficiſci, & illi ſummo bono, cuius deſiderio in terris flagrabat, in cœlis conglutinari: Hęc fuit prima hominis inſtitutio, hoc primum humanæ nobilitatis initium & origo, in qua nihil agnoſces, niſi inclytum & excelſum.

HINC iam facile perſpicitur, quam miranda caligo ſit eorum mẽtibus offuſa, qui cum habeant mẽtem diuino conſilio ortam eadeò Dei ſatu editam, in rebus mortalibus, & caducis vitæ finem ponendũ eſſe ducunt, rectiſſimè autem fuit à veteribus, ac Stoicis præſertim, verbum illud vſurpatum, vltimũ bonum eſſe, naturæ conuenienter viuere. Sed cum, quid humanæ naturæ conueniret, ignorarent, conſequens fuit, vt neq; beatę vitæ rationem vllam tenerent. Ea igitur ignoratio genuit errores turbulentos, & impias atque nefandas opiniones, cum qualem de ſe quiſq; opinionem acceperat, talem ſibi ipſi finem inſtituiſſet. Qui enim in ſe nihil diuinum noſcebant, omnemq; animi ſenſum extinctum cum corpore putabant, res mortales, & ad corpus pertinentes, omni ſtudio ſectabantur. Qui verò aliquid quaſi per caliginem videre potuerunt, non exiſtimarunt vitæ finem in

ſluxis rebus, ſed in opibus animi collocan
dum Hoc recte ſane. Sed videamus in quibu
opibus. Si in illis, quæ non aliunde quàm
Deo ſummo deriuantur, & influunt in ani
mos noſtros, imò in ipſo Deo conſiſtunt, i
dem dicunt, quod nos. Si verò illis animi bo
nis perfici vitam beatam putant, quę humana
induſtria comparantur, & ad iſtum modum
in ſe ipſis ponunt omnia: ij neque vim pro
priæ naturę vident, & in Deum ingrati & im
pij cognoſcuntur. Nec enim intelligunt, men
tem non ex ſele, ſed ex Deo primordium ce
piſſe, qui finem vitæ non in Deo, ſed in pro
pria mente conſtituendum putant, & animo
impudenter elato, ſtudia vitæ, quę diuino nu
mini conſecrare debebant, in ſui ipſorum cul
tum conferunt. Si igitur in vitæ principio eſt
vitæ finis cōſtituendus, cui dubium eſt, quid
illud ſit nobis vltimū omnium rerū experen
darum, cuius beneficio in lucē editi ſumus, &
in cuius cupiditatē impetu naturæ ardēter im
citamur. In illū igitur fontem omniū bono
rum, inexhauſtū atq; perennē, vnde profluxi
mus, & cuius beneficio cōſeruamur celeri cō
uerſione redeamus. Nec enim dubiū eſt, quin
vbi orbē iſtum confecerimus, tum demū im
mortali, atque beata vita perfruemur, & om
nis illa animorum noſtrorum cupiditas ex
plebitur, neque quicquam præterea poſtula
bit.

bit. Illuc igitur omnes actiones vitæ conferendæ sunt, vt Dei optimi maximi compotes aliquando simus. Nam si voluptas ad beatam vitam pertinet: tunc voluptates stabiles, & nullo æuo interituras capiemus. Si sapientia summum bonum continet: tum demum illa insatiabilis veri visendi cupiditas satiabitur, cùm omni caligine discussa, nō modò rerum naturam, sed ipsum naturæ dominum perspiciemus & contemplabimur. Si felicitas vita diuturna perficitur: ea sola diuturna est appellandā, quæ immortalis est, non quæ ætate & vetustate consumitur. Si postremò securitatem beatitudinis definitioni recte adiiciendam putant, tum enim inquiunt demū fore vitam beatā, cùm fuerit exploratam, illa bona quibus affluit, esse permansura: si igitur sine securitate beata vita intelligi non potest, illic tandem erimus omnibus curis, & angoribus laxati, cùm nullus terror aut metus impenderit, cùm summum atque præpotentem Deum salutis custodem, & conseruatorem habebimus Sed iam ea, quorum gratia sumus in hanc disputationem ingressi, ratione concludenda sunt. Fuit autem positum, virtutem esse quandā animi perfectionem, ad vltimum omnium bonorum cursum suscipiens. Summum autem bonum, vt ostensum est, nisi in Deo esse non potest. Efficitur itaque, nullam

animi affectionem, nisi ad Deum referatur, in virtutis rationem cadere. Deinde si nihil quod amplectitur vita beata, cadere & extin. gui potest: absurdum est enim, id quod fluxum & instabile est beatum existimare: homines autem omnes incerti, & instabiles, variisque voluntatibus & studiis agitati ætatem exigunt: non poterunt vllo modo felices esse, nisi Dei præsidio firmentur atque fulciantur. Virtutem autem esse beatæ vitæ effectricem, omnes consentiunt. Nulla igitur virtus censenda est, nisi q̄ nos Deo copulabit, eumque solum intuebitur. In ea igitur sola decus veræ virtutis elucet, & omnes aliæ non virtutes, sed virtutum inanes imitationes putandæ sunt. Qui enim conuenit virtutem eam appellare, quæ non habet propositum virtutis finem? Negat Aristoteles veram & solidam fortitudinis rationem in Diomedem cecidisse, cùm Græcis omnibus in fugam conuersis, ipse solus maneret, malletque summo cum periculo Hectoris impetum sustinere, quàm ignominiosæ fugæ se mandare. Cur ita tandem, nunquid non fuit pulchrum facinus omnibus metu & fomidine perterritis, Diomedem solum, aut cum paucis extitisse, qui turpi vitæ mortem præclaram anteponeret, maioremque rationem glorię duceret, quam salutis? Pulchrum, sanè, inquit. Sed quia faci-

nus

nus illud egregium non ab debitum finem, ſed ad popularis laudis ambitionem referebat: dicebat enim vereri ſeſe, ne Hector in ſuarum laudū commemoratione Diomedem à ſe fugatum prædicaret: verę virtutis fructum non tulit. In eodem etiam numero Hectora reponit, quod apertè fateretur, formidare ſe rumores Troianorum & Troianarum. caque de cauſa pugnam ſibi alacrius capeſſendam putabat. Hos igitur vir acutiſſimus, propterea quod non tuebantur ſolam ipſius honeſtatis pulchritudinem, quàm potiſſimum vitæ finem conſtituit, virtutis ordine mouet, & in ſecundam claſſem coniicit, in qua collocauit eam virtutis imaginem, quæ glorię ſtudio tuetur officium, & legibus atque diſciplina ciuili continetur. A fine igitur pendet (vt Ariſtoteli etiam videtur) omnis honeſtatis ratio. Siquidem actio & honeſtiſſimè, & ſine vlla dignitate ſuſcipi poteſt: interdum etiam cum decore, & turpitudine, pro rei propoſitæ varietate. Ita fit, vt viri fortes ij demum appellandi ſint, qui in verum virtutis finem reſpirantes, præclarè mortem oppetunt: qui rumuſculos intuentur, & ob id pericula ſubeūt, pœnes & labores: qui verò nefaria libidine, & cupiditioſa animi perturbatione ad rem ſtrenuè gerendam impelluntur, improbiſſimi. Hinc id efficitur, illos minimè fortes fuiſſe,

Hectora inquam,& Diomedē; Achillem ve-
rò atq; Paridem, non solùm parum fortes, sed
etiam turpissimos. Hic enim vt nuptias perfi-
dia, & scelere partas tueretur, in aciē irruebat
ille verò, vt immoderatā animi iracundiā ex-
pleret, immensas illas strages hostiū faciebat.
Hinc etiā id sequitur, nec ipsum Aristotelem
planè vidisse, quæ vis veræ fortitudinis esset,
cùm eadem nocte circumfusus, illud vltimū
bonū ignoraret, vnde virtutis firmitas, & ho-
nestatis conuenientia sumitur. Sed illū mul-
ta, inquies, & præclara fuisse de Deo philoso-
phatū. Scio id quidem. Sed quem tandem illi
locum in rerum humanarū procreatione reli-
quit: Cum enim mundum effectū esse neget,
hoc vnū tantummodo munus Deo assignat,
vt mundum circum axem cœli, summa cum
celeritate verset, cuius conuersione omnium
rerum inferiorum mutationes, & vicissitudi-
nes, generationes & interitus cōfici putat. Fu-
erunt quidem nō pauci viri doctissimi, qui o-
mnes res humanas non temere & casu, sed di-
uinâ prouidentia, & consilio gubernari puta-
rent: nō tamen ita, vt vel virtutes ab illo peter-
das, vel in illo vitæ finem collocandū esse du-
ceret. Quid igitur horū de Deo instabiles opi-
niones, & multis erroribus inquinatæ, ad vlti-
mi finis cōsiderationem faciunt? Nā si coacti
interdum pulchritudine mundi, ac ordine re-
rum

rum cœlestium, æternam illam atq; præstantem naturā consecuti sunt, non tamen illi præstiterunt debitam pietatatē neq; tpē vitæ beatæ in illa positam habuerunt: Illi igitur omnes neq: vitæ finem aspicere, neq, virtutis formā amplecti potuere, sed pro vera dignitate, dignitatis imaginem, verborum magis splendore & magnificentia, q̄ morib⁹ & vitā persecuti sunt. Si virtus igitur ea sola dicenda est, quæ in verum vitæ finē intuetur: relinquitur plane (quod est iam sæpius ostensum) eā esse solam virtutem existimandum, quæ ad summum Deum omnium rerum principium, atque finē ardenter adspirat. Vnde id etiam cōcludi potest, eam solam veræ & summæ nobilitatis splendorē efficere. Omnis autē nobilitas, quæ ex illa diuina virtute nata nō fuerit, quamuis illustrem speciem habeat, re vera tamen inanis & fluxa est, nec in veræ claritatis rationē cadere vllo modo potest. Neq; dubiū est, quin ea gens, in qua cœleste illud virtutis genus eluxerit, non tā ex hominū genere oriunda, quàm diuino ortu edita sit existimāda. Istius autem diuinæ gentilitatis ornamenta explicare conabimur, si prius ruinam primi hominis, & interitum persequemur. Explanatio enim illius calamitatis, cuius vi oppressus corruit parens generis humani, causam afferet erroris atq; caliginis, qua mētes humanę

circumfusæ, tam multis ætatibus ita iacuerũt, vt neque cœlum adspicere, neque veræ dignitatis splendorem cernere valerent. Vnde factũ est, vt extincta nobilitate, animi demissio & humilitas ingens existeret. His autem malis explicatis, facillimum erit videre, quemadmodum in istam nominis & claritatis dignitatem restituti simus.

XI. VT igitur ad hominem redeamus, erat is, vt dictum est superius, in terris collocatus, vt eas tueretur, animantia cuncta regeret, cœlumque omni pietate, & veneratione suspiceret. In terris itaque potestatem regiam habebat: cœli autem domino seruiebat, eratq; diuini numinis interpres, & sacerdos, humani autem generis princeps & auctor. Quĩ cum illustri corporis specie constaret, animo tamẽ ad cœlitum dignationem peruenerat, ita vt etiam inflatu diuino futura significaret. Nudus autem in illo horto amœnissimo spatiabatur. Nec enim vestitu indegebat is, cui nec vlla cœli grauitas noxia esse poterat, nec vllam notam turpitudinis habebat, quam vt abderet atq; contegeret, vestimenta requireret. Fuerat autem illi lex imposita, vt liberam voluntatem in studio virtutis exerceret, quò tandem mereretur in cœlitum numerum adscribi. Lex autem fuit, ne fructum nobilis cuiusdam arboris, quæ boni, & mali scientiam

contiue-

continebat, attingeret. Non quòd inuideret Deus eam cognitionem homini, quem diuinis beneficiis ornauerat: sed vt illius saluti consuleret atque prouideret. Nouerat enim hominem, si suæ omnino potestatis factus esset, continuo periturum. Ita igitur illius libertatem attemperauit, vt eam rursus salutari lege deuinciret. Nec enim tam vetuit fructum illum ne carperet, quàm ne in id, quod fructu illo significabatur, incideret. Siue enim significabat, ne eas causas, quæ nondum illius animo allabi poterant, ingenio proprio scrutari & euoluere vellet: siue, ne in delectu bonorum & malorum declinatioue, suo iudicio potius vteretur, quàm diuini numinis impulsu, cui se regendum tradere debuisset: siue postremò, ne ad illa bona declinaret, quæ malis innumeris inquinata sunt: nosse enim in sacris literis, significat studiosè complecti: siue igitur, inquam, id præcipiebat homini, vt illud summum bonum, in quo nihil est admixtum mali, complexus, reliqua bona malis contaminata reiiceret: quid potuit homini præscribi salutarius? Nam & inuestigatione earum causarum, quas animus noster comprehendere nequit, obruimur, & in rebus gerendis ex arbitrio nostro ptiuos, quam ex Dei optimi maximi voluntate, quid sequendum sit statuere, certissimum est ruinæ periculum:

alicuius autem boni ſuauitate deceptos, ab illo ſummo bono decidere, eſt omnibus funeſtum, atque mortiferum. Hæc erat primi parentis conditio, futuri fœlicis & beati, ſi ſeipſum ab illius immanis & vaſtæ belluæ congreſſu ſeruaſſet, quæ peſtem & exitium omnibus terris intulit. Cùm enim videret princeps ille tenebrarū, auctor impietatis & ſceleris, & earū mētium dux, quas diximus ſuperbia elatas, voluiſſe propriis viribus ad gloriam diuinitatis adſpirare, & ob id in ſempiternam miſeriā deturbatas eſſe: cùm videret igitur hominē humo excitatum, vt aſcēderet ad eam gloriā, vnde ſe deiectū cōſiderabat: æſtuauit inuidia, & hominis interimendi & fundituſ euertēdi conſilia ſuſcepit. Formam igitur ſerpentis gerens, fraude confictisq; dolis mulierē aggreditur: quam nouerat propter infirmiorem naturā, facilius labi & decipi poſſe. Eam itaq; verbis allicit & hortatur, vt fructū illum vetitū decerpat. Futurū enim, vt vbi primum illius ſuauiſſimi mali guſtū perciperet, ad diuinam continuò boni & mali ſcientiam perueniret. Mulier igitur, q̄ & arboris pulchritudine vehementer illecta erat, & ad diuinæ ſcientiæ cupiditatem exarſerat, facile mortiferum illud anguis teterrimi venenum hauſit. Imperio igitur ſummi Dei & parentis optimi, cuius benignitate fuerat in lucem edi-

ta, tan-

ta, tantisque opibus instructa, neglecto, hostis pestiferi consilium secuta est, virumque ad easdem funestas epulas inuitauit. Hæc fuit origo humanæ miseriæ, hoc malorum omnium seminarium: hinc mortis initium natum est, quę postea magis inualuit, & crudeli dominatu terras vniuersas oppressit. Nam vbi primùm homo passus est se contaminari pestilentis illius criminis contagione, manauit continuò malum illud in venas, inhæsitq; penitus in visceribus, corporique & animo cladem atque mortem attulit. Quam miser animus cõtinuò sensit, cùm videret se disiunctum & auulsum àDeo, vnde animam ducebat, & cuius numine propriam vitam sustentabat, intelligeretque corpus iam cœli grauitati miserè obnoxium, tandem post varias ærumnas, & luctus acerbissimos à vita deserendum. Mortis autem illa certissima signa fuerunt, turbulenti motus in corpore, qui animi inconstantiam, & perturbationem mente & ratione vacuam, tetrasque atque temerarias cupiditates indicarent. Fuit enim hoc iustissimè constitutum, vt qui domini imperium neglexerat, iussisque illius imprudenter & impie repugnarat, ipse viciſſim eas animi partes, quæ rationi antea parebant, experiretur rebelles atque contumaces, omnique immanitate in rationis arcem inuadentes introspi-

ceret. Cumque duo sint hominis munera, agere scilicet & intelligere, ob idque rationis & mentis particeps existat, vt in rebus gerendis appetitus animi regat, & omnem mentis curam & studium, in diuinarum rerum cognitione ponat: in vtraque parte plagam grauissimam accepit. Nam mens, extincto magna ex parte lumine, quo anteà collucebat, iacuit in tenebris & caligine, & omnis vitæ ratio simili nocte circumfusa, gubernaculis penè deiecta est: quæ quidem, vt ei lumen aliquod affulsisset, non tamen quò volebat prouehi facilè poterat Erat enim confecta grauiter & saucia, turbidisque animorum tempestatibus iactabatur, quibus obsistere non valebat. Emersit tum primū turpitudo, ante illud tempus ignota, cuius terra facie & deformi aspectu conturbati primi parentes, seipsos in opacā syluā abdiderūt, illasq; corporis partes, quas contra rationis imperiū obscœnius excitari viderant, arborū foliis contexerunt.

XII. AB ILLO principio, omnis naturę deprauatio, & opinionis vanitas obortа est. Inde omnes improbæ cupiditates, & formidines: inde omnes dolores & nefariæ voluptates extiterunt, quæ animi imbecillitatem facilè torquent, atq; flectunt quocunq; ruunt. Mala autem illa quibus erat animus implicatus, in corpus etiam miserum redundabant,

cui

cui erãt labores infiniti ſubeundi, mors etiam poſtremò perferenda Denique (vt breuiſſimè dicam) ſic fuit relictus homo, vt illi ſunt, qui à ſumma fortuna & expectatione depulſi, ad ſummam miſeriam deuoluuntur. Omnibus ornamentis ſpoliatus, à Paradiſi finibus expulſus, extorris domo, patria, & cœlitum congreſſu, & quòd caput eſt, excluſus illo diuino amoris fœdere, vitæ curſum tenuit acerbum, miſerum & calamitoſum: Cumque vepres & ſpinæ, quas diuino iuſſu tellus in illius pœnam gignebat, cõrpus pugnerent, multò tamen grauiore morſu mentem ipſam impietatis recordatio, & criminis conſcientia vulnerabat: qui quidẽ animi aculei, nulla mundi amœnitate frui illum ſinebant, & omnes illius cogitationes, ad ſuperioris vitæ deſiderium, & præſentis miſeriæ ſenſum reuocabant. Illius tamen arboris vim nimis efficacem fuiſſe, ille etiam triſtis euentus facilè comprobauit. Nam & re expertus eſt, quantum mali eſſet in ſcelere, & præſentia mala faciebant, vt melius amiſſa bona cognoſceret. Tum enim ſecundæ res à nobis cognoſcuntur, cùm in aduerſas incidimus.

XIII. HAEC fuit illa dira clades primi parentis, in quam ſe dedit præcipitem, dum auctore ſerpente à Deo optimo maximo deſciuit. Nec ipſe ſolus corruit: ſed vniuerſam

simul posteritatem euertit. Cùm enim ab illo, tam ægro & confecto procreati simus, necesse est, vt tandem etiam infirmitatis & culpæ similitudinem contrahamus, & vitio sanguinis illius corrupti, nascamur eadem labe criminis infecti & inquinati. Vulnus igitur graue & mortiferum. cunctæ posteritati impositũ est. Nam cùm ex ista ęgritudine, quam habemus à primis parentibus hæreditariã, ratio vulnerata languerat: facile fit, vt omnes animi commotiones, tanquam feræ vinculis laxatæ, turbentur & ruant; mentemque sine magnis angoribus consistere non sinant. Animus itaq; miser metu affectus & cupiditate, & vario genere morborum miserabiliter implicatus, in contrarias partes ita distrahitur, vt vix sui iuris esse possit, sed quocunque libido, vel alia quæuis pestis impellit: eò se conferat. Hæc igitur parentis imago, satis expressa in ista corporis, & animi imbecillitate, semina-uit omnia mala quæ pòstea mortales omnes oppressérunt. Nam primum, cùm illæ perturbationes animi, rationis opes paulatim deprimerent atq; comminuerent, effectum est, vt os illud hominis erectum atq; sublime, à cœlis deiectum, terram intueretur, in eaque defixum, omnem spem rerum suarum in præmiis humanis, & fluxis constituendam putaret. Omne igitur honestatis decus, & dignitatis

tis ſpleudorem, extingui neceſſe fuit illius vltimi boni negligentia & contemptu, in quo ſumma virtutis perfectæque gloriæ conſtit.

XIV. CVM autem ſerperet peccandi conſuetudo, & in dies maiores vires colligeret, eò deuentũ eſt, vt nullum facinus excogitari poſſet, ſiue id ex libidine naſceretur, ſiue ex furore & audacia, quò ſe non contaminaret humanum genus. Neque ſatis habuit omnia ſcelera moliri, quibus fides & ſocietas humana læditur, niſi etiam ſummi Dei religionem pollueret atque violaret. Cùm enim eſſent mentes occcupatę immenſa quadã caligine, non facilè poterant mortales aliquid cogitatione comprehendere, niſi quod intuerentur oculis, aut alio quouis ſenſu corporis vſurparent. Cùm igitur Deũ animo non aſpicerent, oculosq; ad Solem, Lunam atq; ſydera cõuerterent, quorum pulchritudine mouebantur maximè: cœperunt ea quaſi diuina numina colere & venerari. Inde continuò delapſi (nec enim mens ſceleris grauitate depreſſa, diu poterat vel in aſtris ipſis inſiſtere) nõ ſolùm hominibus, ſed brutis etiam atque feris, dum modò ex illis fructum aliquem perciperent, diuinos honores decernẽdos, & mortuis aras conſecrandas ſtatuerunt. Quid enim ego hic Serapim, quid Oſiridis & Iſidas ſacra nefaria commemorem, reliquaq; ſimulachra Aegyptiorum

ptiorum, in habitum atque figuram brutorum animantium formata? Quid Bacchi orgia per ſummum furorem (vt ex ipſo nomine apparet) atq; amentiã cõſtitura? Quid deinde reliqua genera perſequar impuræ ſuperſtitiones, quæ omniũ fermè gentium imbecillitatẽ occupauit, non tantùm libidine atq; flagitio, verùm etiã ſanguine & parricidio contaminatæ? Quaſi enim parum fores, ſi per religionis ſpeciem verſarentur in omni genere turpitudinis, quod tum in Veneris & Bacchi ſacris, tum etiam in aliis quamplurimis fieri ſolenne erat: teterrimas etiam crudelitatis ceremonias attulerunt, ita vt frequentiſſimè ſanguine humano aras imbuerẽt. Quod quidem apud omnes ferè gentes, non modò barbaras, ſed doctrina etiam ac humanitate cultas factitatum legimus. Nam & Rhodij, qui propter doctrinam in Mĩneruæ tutela eſſe credebantur, hominem Saturno ſacris anniuerſariis immolabant & Græci fermè omnes antequam in aciem prodirent, humana cæde aras atque templa funeſtabant: & Romani, licet rarò, aliquando tamen humanis hoſtiis Deos placandos eſſe ſtatuebant. Quare fit, vt minimè mirum ſit, ſi Thraces, Galli, Scythæ & reliquæ nationes, illis temporibus ab omni cultu humanitatis abhorrentes, ea ſacra malorum dęmonum impulſu receperunt, quę in

cæde & sanguine versarentur. Vt enim hic Scythicam illam Diānam, nunquam crudelitate satiatam, vt alia sæua numina prætermittam: satis constat, Phœniciæ principes in magnis reip. calamitatibus solere vnum ex liberis, quem haberent charissimum, vt hostiam iugulare In Syria vero morem eum fuisse, historiæ sacræ testimonio compertum habemus, vt parentes, omni pietate repudiata, liberos suos igni consecrarēt. Sed quid hoc in loco immoror, cum ex ipsis historiis perspectū habeamus, nullum fermè sacrorum genus fuisse ab illis hominibus sine magno aliquo scelere constitutum. Inde factum est, vt summum furorem & impietatem, summa peccandi licentia consequeretur. Cùm enim veræ religionis munus, sit mortales in officio cōtinere: postquam ea religio introducta est, quæ non solùm pudoris & humanitatis officia negligeret, sed etiam petulantia, cæde, parricidio deos placandos esse doceret: iam necesse erat, vt vniuersi furore & amentia præcipites, omni genere turpitudinis & immanitatis se commacularent. Ita igitur accidit, vt peccatum principio natum à naturæ deprauatione, auctum deinde consuetudine, postremò religionis impuritate perfectum atque conclusum, vniuersum genus humanum pessundaret. Quid igitur? dicet aliquis, nullas ne pu-

tas in tanto virtutis naufragio dignitatis reliquias collectas esse? nec aliquem vnquā moralium priscis illis temporibus honestatis studia coluisse? Negare non possum, multos etiam in illa communi labe generis humani, specie honestatis illectos, & in virtutis studium incitatos quodāmodo fuisse. Fuit enim, fuit illa diuini numinis imago animis humanis impressa, peccati quidem vitio deformata, non tamen deleta prorsus & extincta.

XVI. CVM autem imaginem DEI audis, non tu mihi picturam aliquam in tabula, quasi Prorogenis alicuius, aut Apellis artificio variis coloribus illustratam considéres aut signum aliquod ex chore factum, opere praclaro & excellente, quod diuinam speciem referret. Nihil est enim aliud Dei imago, quam diuinæ virtutis imitatio, quo ad homini fas est. Hoc autem est ingenium prouidum, multiplex & acutum, omnia semina virtutum in seipso continēs. Cùm igitur hoc opere diuino facti & informati simus, ad nullam rem magis apti natura sumus, quā ad decus & honestatem. Quod si à principio liberi à contagione criminis essemus, & à peruersitate opinionis & criminis improbitate soluti: facile nos ipsa virtus ad verum decus alliceret. Cùm autem ista malorum consentiens multitudo, diuinæ huic imagini quasi vim inferre

fere conetur, à rectis natura institutis sæpissime deducitur, existitque illa contentio atque bellum intestinũ, in quo quidem ratio, quasi specie diuinitatis informata sæpe vincit, longè tamen sæpius victa cedit voluptati atque turpidini; ita tamen, vt ostendat aliqua doloris significatione, se inuitam & repugnantem à studio virtutis abductam esse. Quod satis indicium facit, obteri interdum hanc virtutis indolem, aut libidinis impetu, aut aliqua flagitiosa cupiditate, nunquam tamen omnino deleri. Nunquam enim quisquam erit tam effusè petulans, quin vbi primum inconstans illa atque temeraria voluptas, quæ sua immanitate iudicium rationis imperdiebat, effluxerit; mœrens & animo anxius, susceptæ turpitudinis conscientia crucietur. Quod satis ostendit adolescens ille Plautinus. Sic enim conqueritur:

Omnia ego istæc quæ dixisti scio.
Vel exsignaueram vt rem patriam, maiorum gloriam
Fœdarim meũm, sciebam: vt esse me deceret facere
Nõ quibãmiser, ita vi Veneris vitiõ in fraudẽ incidi.

Cum vis Veneris inquit, apertè nobis indicat illam animi perturbationem & inconstantiam à crimine primi parentis ortam, scelere deinde vnius cuiusq; confirmatam. Rursus cum sese miserum esse dicit, & ex flagitij conscientia dolorem capit, ostendit plane

diuinum

diuinum animi sensum, cui nihil nisi rectum & honestum, quippiã suauitatis afferre possit. Sunt igitur, sunt in nobis (vt iam ad propositum reuertar) innata semina virtutum, sunt decoris & gloriæ stimuli, sunt incredibilia quædam honestatis & dignitatis studia. Tanta tamen extitit humanæ mentis imbecillitas, tanta nobis à peccato orta fuit ægritudo, vt, licet non pauci, natura duce, ad aliquam speciem virtutis adspirauerint: paucissimi tamen illam veram & eminentem honestatis formã amplexati fuerint. Quamuis enim decoris splendore ducerentur, quale tamen ipsum verum decus esset, ignorabant, cùm in cœlum, vnde omnis virtutis ratio peti debet, minimè suspicerent. In cœlum verò suspicere qui poterant ij, quorum animi erant in terra defixi, & qui omnia vitæ consilia vel ad diuitias, vel ad popularem laudem & gloriam referenda putabant? Quid igitur consecuti sunt viri illi maximi & ingenio excellentes, quos tulit antiquitas? Quid præclari imperatores, tantis rebus ad laudem & decus insignibus clarissimè susceptis adepti sunt? sine vllo fructu possumus suspicari tantum industriæ, laboris & operæ in dignitatis studio consumptum? sine vllo quidem. Virtutis enim rationem præclaram ad aspectum, re autem falsam & inanem studiosè complexi sunt. Omnes enim

enim, quamuis in eorum oculis verſaretur aliqua ſpecies honeſtatis, non tamen ſe ab illa communi generis humani luc atque tabe tutos conſeruare, nec à multis animi morbis, quibus erant implicati, emergere potuerunt, cùm id per ſe præſtare non poſſent, & Deum virtutis auctorem atque finem, cuius ſolius præſidio id quiuiſſent obtinere, ante mentis oculos minimè conſtituiſſent. Nulla igitur vera virtus, ſed fallax virtutis imitatio; nulla dignitas, ſed vana dignitatis ſpecies; nullum veri decoris ſtudium, ſed effrenata quædam inanis gloriæ cupiditas tenuit illud genus hominum, qui quidem non tantum honeſti pulchritudine illecti, quantum vt in magnum honorem aſcenderent, & hominibus admirationem mouerent, egregias illas actiones ſuſceperunt. Quod ſi illi, qui conatum aliquem ad virtutem capeſſendam habere videbātur, virtutis fructu omnino caruerūt, quid eſt de reliquis exiſtimandum, qui cùm ſemel omnia pietatis, humanitatis, officij repagula perfregiſſent, nihil tam propoſitum habuerunt, quàm omnia inaudita flagitia & ſcelera moliri, quo infinitam & temerariam omnium rerum cupiditatem explere poſſent.

XVII. SOLA ludeorum natio quondam manſit in officio, diuinis legibus & inſtitutis, ſanctiſſimaq; religione deuincta, & ab omni nefaſta

nefasta superstitione longo tempore segrega-
ta. De qua scriptum est, non est idolum in Ia-
cob, neque simulachrum in Israël, Dominus
Deus eius cum eo est. Et alibi, Notus in Iu-
dæa Deus, & in Israël nomen sanctum eius.
Hæc & in studio sanctitatis sese diligenter ex-
ercebat, & ad spem futuræ salutis erecta, iusti-
tiam & pietatem, quantum poterat, excole-
bat. Non fuit tamē in illa lege perfecta & ab-
soluta ratio virtutis, sed inchoata quædam at-
que rudis species honestatis. Repressit illa qui-
dem impios atque nefarios hominum cona-
tus, iuit obuiam furori & sceleri, seuerè atque
vehementer impia facinora vindicauit, nemi-
nem tamen ad illum perfectum virtutis & sa-
pientiæ gradum perduxit. Ad virtutem enim,
non ipsius virtutis illecebris, sed partim me-
tu atque formidine, partim commoditatibus
vitæ propositis incitabat. Cum enim in legis
promulgatione vidissent ex omnibus cœli
regionibus coruscare fulmina, terram & aera
crebris tonitruum ictibus concuti, ignem su-
pernè decidere, cuius incendio atque flamma
mons editissimus omni ex parte conflagraret:
adde tubam illam horrificam, fumum atque
caliginem, & reliqua, quæ præsentis numinis
maiestatem indicabant: metu exanimati, Mo-
sen maximis vocibus appellant. Loquere, in-
quiunt, tu nobis, & audiemus, non loquatur
nobis

nobis dominus, ne fortè moriamur. Quid ad ista Moſes? Iubet illos bono animo eſſe, diuiniq́ue illius conſilij cauſam aperit. Nolite inquit, timere Vt enim probaret vos, venit Deus,& vt terror illius eſſet in vobis,& non peccaretis. Quòd perinde valebat, atque ſi diceret,Nondum eſtis ab improbis cupiditatibus, & à reliquis animi morbis numine diuino liberati: nec omnino tales, qui ſponte veſtra ad virtutem alliciamini. Formidinem igitur iſtam animis veſtris dominus iniecit, vt ea ſaltem ratione vos à ſcelere coerceret. Ad virtutem verò quibus præmiis incitat? His propemodum,quorum cauſa rude vulgus & imperitum vota ſuſcipit: nempe frugum vbertate,copia diuitiarum, integritate corporis & incolumitate. Si autem virtus ea ſola dicenda eſt, quæ non metu coacta, ſed ſponte ſuum officium facit, & præclaras actiones, non ad res huius vitæ fluxas, ſed ad Deum verum vitæ finem dirigit: qui poteſt ea virtus exiſtimari, quæ formidine expreſſa eſt, & cuius finis non tam eſt Deum amplecti, quàm vitæ commodis abundare. Nec enim nunc de iis loquor,qui fragilitatis humanæ conſcij, ſapienter intellexerunt, ſeſe non poſſe ea, quæ in lege preſcribebantur, exequi perfectè, niſi ad Deum vnicũ vitę moderandę & conſeruandę preſidium confugerent. Ii enim viri ſapien-

tiſſimi,

tissimi, qui diffisi viribus suis, omnem spem in Deo reposuerunt, spiritus diuini numine confirmati, & ad summum illud virtutis genus excitati sunt. Qui tamen non ita multi fuerunt.

XVIII. RELIQVI omnes, qui vel rationis opibus nitebantur, vel propter vitæ commoda in officio manebant: nullo modo ad virtutis gloriam adspirare poterant: nec ita diu propter animi infirmitatem in honestis actionibus consistere: imo per summum scelus atque flagitium sæpissimè corruerunt, nefariis cupiditatibus, & turpissimæ voluptatis illecebris impediti. Quin etiam multi ex illis, cùm se scelere nefariæ cuiusdam superstitionis obstrinxissent, eò deducti sunt, vt nullum tã immane facinus animo fingi possit, quod non spontè susciperent, ita vt etiam filios in honorem deorum fallacium funestis ignibus inferrent. Hoc de tanto tamque atroci scelere & furore, cùm alij viri sanctissimi, tum in primis Ieremias grauissimè multis in locis conqueritur. Veluti cùm ita Deum inducit loquentem: scelera sua intulerunt in domum, in qua innocatum est nomen meum, vt polluerent eam, & ædificarent aras in Tophet, quæ est in valle filij Ennom, vt incenderẽt filios suos & filias suas igne. Et rursus: Non vocabitur posthac locus iste Tophet, & vallis filij

lij Ennom, sed vallis occisionis, & dissipabo consilium Iuda & Hierusalem in loco isto, & concidam eos gladio in conspectu inimicorum suorum. Hæc Ieremias. Non est autem necesse persequi reliqua gentis facinora, quibus sæpissimè violauit fidem & religionem, illamq; diuinam legem neglexit, & per summam libidinem atque superstitionem conculcauit, Hoc autem satis est vt intelligamus, ne in illa quidem gente, præterquam in paucis admodum, fuisse verę & absolutæ virtutis studium: & maximam illorum partem sese longè maiōris sceleris impietate, quam reliquos mortales obligasse. Nec enim idem valet crimen in eo, qui nulla institutione præditus est, quod in illo, qui omnia genera virtutis fuerit diuinis legibus institutus.

XIX. QVOD si neque ratio hominibus neque exercitatio studiosis, neq; lex Hæbræis per se valuit ad solidam virtutis laudem & gloriā: & nihil aliud in rebus humanis quod de virtute commonefaciat, inueniri potest: relinquitur, omnē virtutis & dignitatis splendorem priscis illis temporibus extinctum iacuisse: neque fuisse in terris locum, quo non peccati diritas, tanquam calamitas quædam exitialis atq; funesta peruaderet. Hoc autem fuit illud iufinitum imperium peccati atque mortis, quod diutissimè terras omnes oppressit,

sit, de quo tam multis in locis sacrę literę conqueruntur. Neminem esse, inquiunt, qui ius & æquitatem colat: neminem qui DEVM requirat, omnes de via declinasse, ne vnum quidem in officio permansisse: cuncta deniq; importuna tyrannide peccati & mortis atrocitate teneri. Deinde illud: studia hominum versari in summa vanitate, falsa quædā somnia consectari, nihil nisi quod prudentiæ & honestatis inane, plenum verò erroris & nequitiæ sit, amplecti. Tum illud præclarum, quod gloriam & decus hominum herbæ atq; flori caduco comparāt, quem si ventus vehementior afflauerit, ita disiiciet, vt ne minimū quidem illius vestigium relinquatur, Quale est etiam illud Esaiæ, Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos agri. Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos: verbum autem Domini manet in æternum. Quæ omnia manifestè declarant, nullam in rebus humanis fuisse, post illam primi hominis ruinam, expressam effigiem dignitatis: nec vllam veri decoris speciem atque pulchritudinem, nec aliquam germanæ nobilitatis formam extitisse, cum essent omnia vitiis atque tenebris miserrimè circumfusa.

HIERO-

HIERONYMI OSORII LVSITANI DE NOBILITATE CHRISTIANA.

LIBER SECVNDVS.

IAM satis (vt opinor) constare potest, veræ virtutis atque solidæ dignitatis rationem multis seculis in obscuritate latuisse, cùm vltimum omnium bonorum ignoraretur à quamplurimis: cùm funestum peccati regnum omnes orationis opes comminueret: cùm eorum etiam pulchri conatus, qui ingenio & industria excellebant, eò solùm peruenissent, vt aliquod virtutis genus, non veritate, sed ostentatione magnificum tuerentur: cùm illi etiam, qui erant diuinis legibus instituti, propter animi imbecillitatem nefariis erroribus occupatam, versarentur in omni genere turpitudinis & immanitatis. Communis igitur fuit illa calamitas, commune incendium atque flamma, quæ per orbem terrarum diutissimè peruasit: communes illæ

tenebræ, quibus omnes decoris atque dignitatis rationes occultatæ & demersæ tam diu iacuerunt, donec tempus illud diuino consilio ab æternitate præstitum venit, quo tempore genus humanum erat è tantis malis eripiendum. Tunc enim cùm exortus esset sol ille iustitiæ, qui caliginem erroris & impietatis mentibus offusam discussit, diuinamq; lucem rebus humanis attulit : cœperunt homines oculis videre ipsam honestatis formā atque pulchritudinem: tunc ad veræ virtutis laudem & gloriam inflammari cœperunt numine diuino erecti atque confirmati. Nec enim summus ille pater atq; rerum dominus, ita scelere irritatus fuerat humano, vt non longè maiorem misericordiam in hominis salute, quàm in ruina seueritatem adhiberet. Qui quidē nec in ipsa sceleris pœna ita fuit homini infensus, vt illius diuinæ imaginis, quæ erat in homine, memoriam abijceret. Imò, cum pro criminis atrocitate clementi admodum castigatione vsus est in puniendo: tum eam pœnam in hominem constituit, non quæ vltrix esset impietatis, sed quæ faceret medicinam, & ad frugem bonam sæpissimè reuocaret. Cum autem diuinæ iustitiæ ratio postularet vt in aliquos, quorum salus propter insitam animo superbiam, erat omninò desperanda, summæ seueritatis exempla consti-

constituerent:illis exemplis editis factum est, vt multi sese à scelere & impietate remouerent:eademque opera longè plures diuinę clementiæ lenitatem, quàm iustitiæ seueritatem experirentur. Omnia denique post peccatum, in peccati remedium constituta sunt. Propositæ minæ, cladcs illatæ, eluuiones, incendia, terrores variis ostentis atque prodigiis hominum mentibus iniecti, bellorum tempestates, gentium ruinæ hanc vim habuerunt, vt à scelere atque flagitio mortales abducerent. Contra verò virtutes commoditates, lex diuinitus promulgata, sanctissimæ religionis institutio, diuinę promissiones, immortalia beneficia, vt ad officium atque sanitatem reducerent Omnibus iraque rationibus, siue illæ ad sceleris pœnam comparatæ sint, siue ad virtutis inuitamentum, fuit rebus humanis ab omnipotente Deo, egregia quadam patris pietate consultum.

II. POSTEA quàm verò ita creuit morbi vis, & peccati magnitudo tanta fuit, vt non facile inueniri posset ratio ægritudinis leuandæ, aliud medicinæ genus diuinum atq; singulare summus ille medicus adhibuit: quod non tantùm id, quod morbo dilapsum fuerat resarciret: verum etiam priscam illam sanitatem, multis opibus & viribus amplificatam restitueret. Hoc autem fuit ipsa summi Dei

ſapientia ipſe, inquam, patris ſempiterni ſempiternus filius, inexplicabili ratione genitus, paterni ſplendoris effigies, vitę & immortalitatis fons atque principium. Ipſe igitur hominem, quèm effigie quadam diuinitatis olim impreſſerat: peccati & mortis laqueis implicatum, & omnibus æruminis atque calamitatibus circundatum expetiuit, & in antiquam libertatem ſingulari diuinoque conſilio vindicauit. Principio autem neceſſe erat, vt nefas illud, quo genus humanum contaminatum fuerat, eluerctur: Numinis religio violata, ſanctiſſimo quodam piaculo expiaretur: macula eximpictare & ſcelere concepta deleretur: vt ſic tandem poſſet homo, tetra peccati tyrannide liberatus, antiquæ dignitatis & decoris ornamenta recuperare, atq; ad immortalis vitæ gloriam peruenire. Sed nullium piaculum in terris inueniri potuit, quo tanti ſceleris magnitudo procurari, aut iuſtitię diuinę ſatisfieri, aut elui concepta macula poſſet. Omnes igitur ſceleris affines, diris triſtiſſimis obnoxij, turpitudine contaminati, in ſempiternam miſeriam naſcebamur. Hæc erat nobis propoſita triſtis & miſerrima conditio, niſi nos Chriſtus Optimus Maximus reſpexiſſet, veramque hominis formam diuina benignitate ſuſcepiſſet, & in illa diuinitatis maieſtate permanens, naturam humanam inaudita

dita quadam ratione sibi conciliasset. Omnium itaque rerum dominus, qui nutu terram atque cœlum concutit, vt hominem miserè perditum paradisique finibus exturbatum, in sedes patrias reduceret : à cœli vertice delapsus, in terris versatus est, atque ita versatus est, vt neque à cœli moderatione, nec ab vniuersitatis imperio discederet Isto igitur diuinitatis cum humana natura fœdere, atque coniunctione, peccatum humano generi penitus infixum, repente exstirpatum est : mortis autem imperium conuulsum : omneque scelus sanctissimis sacris expiatum. Quæ enim sacrorum genera illis sanctiora possunt excogitari, quæ à summo illo pontifice, qui sacerdos secundum ritum Melchisedechi, priscis sanctorum patrum vaticiniis nominatus est, celebrata atque peracta sunt? Qui non ouib', aut vitulis, aut vllis hostiis vana hominum superstitione receptis, sed proprio sanguine litauit Qui vt à capitibus nostris pestem propulsaret, caput suum ad omnium salutem consecrauit. Qui se virgis cædi, & in crucem tolli passus est, vt communis sceleris pœnas ipse lueret: Deumque conscelleratis hominibus infensum sanctissimi corporis hostia placaret. O singularem diuinæ beneficentiæ màgnitudinē. O immensam diuinorum beneficiorum copiam, & incredibilem mune

rum largitatem. Ille rerum opifex, cuius virtute omnia ſuprà ſubterque producta atque perfecta ſunt: qui regit & temperat vniuerſa, cuius maieſtatis amplitudinem cœli continere nequeunt: ſanctiſſimæ virginis vtero inclusus delituit, veramq; hominis formam ſuſcepit : vt hominem in aliquo diuinitatis gradu tãdem collocaret. Hoc illud fuit, quod multis ante ſeculis à vĩris diuino numine affatis prædictum erat : fore nempe, vt Deus in humana forma deliteſcẽs, doctoris officio fungeretur, omnemque nobis virtutis & honeſtatis diſciplinã traderet. Sic enim Eſaias. Fluent, inquit, ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, aſcendamus in montem domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius. Alibi verò ita inducit patrem cum filio loquentem. Dedi te in fœdus populi, & in lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum, & educeres de carcere vinctum. Alio rurſus in loco, filius ita de ſe ipſo ſermonem inſtituit. Spiritus domini ſuper me cò quòd vnxerit dominus me, ad annũciandum manſuetis miſit me, & vt mederer afflictis. Baruch autem hunc Deum appellat, à quo omnis diſciplina profecta eſt. Et poſt hæc (inquit) in terris viſus eſt, cum hominibus collocutus. Ioel vero his vocibus pios excitat.

Filij

Filij Sion exultatate, & lætamini in domino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem iustitiæ,

III. POSTQVAM igitur cœlestis illius doctoris vox in tenebris illuxit, hominumq; genus ad instituta verę religionis, atque sapientiæ disciplinam instituit: omnemque animorum cupiditatem à rebus abstraxit humanis, ostenditque nihil esse in terris magnopere metundum: non mortem, quæ corpori tantum interitum affert, animum autem non attingit, non orbitatem, non egestatem, non reliqua eiusmodi mala, quæ si corpori officiant, opes tamen immortalis animi labefactare nequeunt: instruxitque deinde ad charitatem, beneficentiam, & animi moderationē: cùm ista igitur omnia in intimis sensibus hominum defixit, & ad spem gloriæ immortalis auditores erexit, studioq diuinitatis inflammauit: cui dubium esse poterit, quin iam non virtutis imago, sed solida ipsius virtutis splēdor, homines ad gloriam naros caperet, atque vehemēter incenderet? Quid? quod non modo erudiuit ad honestatis, atq; sanctitatis officia, sed etiam vires confirmauit: quibus ea quæ docuit perfici constanter possent. Quod etiam diuinis fuerat oraculis prædictū. APERIENTVR, inquit ille, OCVLI CAECORVM. Non est autem intelligēdum,

dum, vatem illum sanctissimum de corporis tantùm oculis ista vaticinatum fuisse. Omnia enim, quæ viris illis excellentibus diuino instinctu & inflatu prædicta sunt, à consuetudine corporis abducenda, atque ad mentis sensum referenda sunt. Subiungit deinde. AVRES SVRDORVM PATEBVNT. Surdos appellat eos, qui pietatis disciplinę aures antea claudebant: de quibus, Ieremias, eccc, inquit, incircumcisæ aures corũ, & audire non possunt. Christi tamen beneficio factũ est, vt surdi etiam auribus acciperẽt disciplinam. Quid deinde sequitur? TVNC SALIET VT CERVVS CLAVDVS, ET LINGVA MVTORVM INDEI LAVDES ERVMPET. Quid per claudũ intelligatur, nouerunt ij, qui sunt in sacris literis mediocriter exercitati. Claudi enim sũt, qui animi imbecillitate impediũtur, quo minus in curriculo pietatis exerceri valeant: qui neq; viribus eniti, neq; cursu ad virtutis præmia contendere vllo modo possunt. Vide igitur quàm multa simul in animę salutẽ contulit ille vindex humanæ libertatis, qui cæcis lumẽ attulit, surdis aures patefecit, claudis celeritatem dedit, qua possent instar ceruorũ altissima cursu petere, & serpentibus perniciem machinari: infantibus postremo atq; mutis egregiam canendi facultatem largitus

est.

eſt. Fuit autem id ampliſſimum, quòd omnis vitę ratio afflicta atq; perdita fuerit Ieſu Chriſti ope in priſtinam ſanitatem reſtituta: id tamen multo maius, multoq; magnificentius, quod diuino lumine colluſtrata, legem diuinam non tabulis inciſam, ſed intimis præcordiis infixam perpetuo ſtudio conſeruet. Cùm enim iam nihil mentē impediret, quominus ſe ipſam traderet in cœleſtem diſciplinam ipſum Dei opt max. numen, animis ſeſe inſinuauit humanis: illiq; imagini diuinæ, quæ iam in ortu ſuo, propter conditoris ſimilitudinem, ſempiternæ legis particeps extiterat, longè clarius lumē prętulit, tòtamq; ſtudio diuinitatis inflammauit. Quòd ſi lex nihil aliud eſt, quàm ratio perfecta: illa certè ratio, quæ non modò natura, ſed quod eſt lōge multumque pręſtantius, pręſenti Dei numine, ita perficitur, vt facilè ſeſe ad Dei imitationē accommodet: dubium non eſt, quin diuinam legem in ſe contineat. Sic enim eſt apud Ieremiam. Hoc erit pactum, quod feriam cum domo Iſraël. Poſt dies illos, dicit dominus, dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde corū, ſcribam eam. Lex autem iſta, ipſe Chriſtus eſt. Ipſe, inquam, qui Dei patris virtus & ſapientia nominatur: qui eſt mortalibus diuinæ virtutis exemplum, & vnica vitæ moderandæ ratio, mentibus illis, quas ex impuris

castas atque sanctas effecit, præsens semper adest, easque spiritus sancti numine concitatas, ad gloriæ immortalis studium incendit. Cùm autem nihil maius concipi mente & cogitatione possit, ipso Christi numine, quod nobis præsens adesse scimus, & cuius diuino impulsu ad veram virtutem excitamur: nulla certè dicendi vis, nulla orationis vbertas, poterit consequi dicendo diuinæ erga nos clementiæ magnitudinem. Atq; video tandem me Princeps amplissime, iuuenili quadam audacia præcipitem cum cursum suscepisse, quem tenere nulla ratione possim. Sum enim quasi in mare profundum & immensum, in earum rerum explicationem ingressus, quarum altitudine omnis humana dicendi ratio, atq; facultas obruatur necesse est. Quid autem dico humana? cœlites quidem ipsi, vix illo genere orationis cœlesti atque diuino de tãtis rebus pro dignitate differere potuissent, tantùm abest, vt lingua mortalis, impuris sermonibus inquinata, diuinum in hominum genus beneficium amplecti oratione possit. Ecquis enim tantum ingenio valet, vt queat, non dico verbis explanare, sed cogitatione concipere, quomodo Dei vnicus filius, hominis formam induerit, nostramque naturam, adeò incredibili coniunctionis vinculo sibi copularit, vt Deus fieret verus homo: in hoc,

vt vni-

vt vniuersum genus humanum, & ab omni vestigio sceleris expiaret, & ab omni scelere tutum atque sanctum redderet. Quod deinde genus orationis crucis mysterium consequetur: quam CHRISTVS, tanquam molem & machinam, ad euertendas opes hostis nostri comparauit? Quis virtutem inuictam illius pro dignitate celebrare potest, qua serpentem illam venenatam, in cuius potestatem vniuersum genus humanum recciderat, illisit, atque compressit: mortisque imperium infinitum extinxit: omnesque superstitiones, atque feritates expulit & profligauit? Vt interim illud omittam, quomodo à mortuis exsuscitatus atque ornatus manubiis, quas sibi bellorum omniū victor fecerat, summa cum gloria, in diuinas illas sedes seipsum intulit: vt inde sub potestatem suam, & æternam iurisdictionem, omnes gentes atque nationes subiungat. Vt etiam de illo diuini spiritus incendio reticeam. quo Apostolorum mentes inflammarę, res occultas atque cœlestes, diuina quadam constātia mortalibus enunciare cœperunt, orbemque terrarum Christi nomine compleuerunt. Incutiunt hæc omnia summam mentibus admirationem: opprimunt magnitudine sua cogitationes humanas: linguam timidam, & hæsitantem reddunt. Magnum igitur opus, & arduum, & quod non

modo ingenij noſtri imbecillitate, ſed nullis etiam humanis viribus perfici póſſit, eſt, explicare partem aliquam eorum, quæ non humana doctrina, ſed diuina ſapientia noſtris mentibus inſpirauit. Attamen id nobis è portu egredientibus conſiderandum fuit. Nunc quidem, poſteaquàm temerè in altum prouecti ſumus, danda nimirum vela ſunt. Ea verò quæ iam ſuperius, quo ad licuit, & fas fuit attigimus, relinquentes, reliquum orationis curſum, quo Chriſtiana nominis diuina ornamenta continentur, Chriſti auxilio freti perſtringemus.

IV. PRINCIPIO autem, quantum ad virtutem attinet, ſi (vt eſt a nobis ſuperius explicatum) ea tantùm virtus dicenda eſt, quæ à Deo profecta, Deum ſemper intuetur, & omnes actiones in illum dirigit; conſtatque, hoc virtutis genus cœleſte atque diuinum, à CHRISTI tantum doctrina, atque numine profluxiſſe, & ad eorum tantùm animos permanaſſe, qui CHRISTVM ſecuti ſunt: reliquitur planè, in ſolis Chriſtianis veræ dignitatis lumen elucere. Hæc enim ſola virtus eſt, quæ omnes peccati nervos excidit: quæ diuinam mentis effigiem, illuuie infuſcatam, in priſtinum ſplendorem reſtituit: quæ tenues opes animi incredibili conſtantia corroborauit: quę cunctas cogitationes, ab humanis

humanis rebus, ad religionis & sanctimoniæ studium traduxit: viamque certam atque directam, in cœlum aperuit. Conferat autem nūc qui volet, illud virtutis genus, quod fuit in Græcis & Romanis hominibus, ad aspectum amplissimum, cum Christiani hominis dignitate: iam videbit, quantum interuallum inter vtramque interiectum sit. Illa humano studio & exercitatione quæsita fluxis opibus innititur: hæc diuina benignitate concessa, habet firmissimam spem in summo Deo collocatam. Illa lubricas diuitias, aut popularem gloriam breui morituram intuetur: hæc nihil, nisi diuinum atque sempiternum spectat. Illa contagione criminis obscurata, atque depressa, repit humi: hæc autem pura, & inuiolata alacriter in cœlum euolat. Illa infirma spe, atque animo, de gloria sua cogitat: hæc autem, spe firmissima immortalitatis, certissimoque gloriæ fructu ducitur. Illa postremò leuissimis opinionibus inflata, stultis admirationem commouet: hæc verissimo lumine sanctitatis illustrata, sapientes homines ad verum atque sempiternum decus inflammat. Denique illic videbis imaginem quandam virtutis intermortuam: hic autem virtutem ipsam, omnibus præsidiis & ornamentis redundantem. Quantum autem inter vtranque intersit, facillimè perspiciet,

cier, qui ad vtriusque actiones animum diligenter attendet. Qui enim Christianæ liberalitatis, mansuetudinis, temperantiæ, & reliquarum virtutum omnium officia examinauerit, eaque cum humanæ virtutis actionibus contulerit: intelliget plane, nihil aliud esse mentem hominis verè Christiani, quam CHRISTI ipsius sacrarium, atque templum, in quo sanctissimæ Triadis numen inhabitet. Sic enim ille: ego & pater ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Et alibi, habitabo in eis & inambulabo. Paulus verò non semel Christianas mentes sancti spiritus fanæ, atque delubra appellat. Cum igitur deus ipse, in eorum animis, qui Christi viam sequuntur, quasi sedem, atque domicilium collocarit, vt eos præsenti numine incendat ad studium diuinæ virtutis imitandæ; ridiculum est aliquam humanæ virtutis speciem adeo præcellenti comparare.

V. QVID autem de nobilitate dicam? Nam si verè sapientes homines nobilitatem virtute metiuntur: eamque nihil aliud putant, quam gentē eximiis virtutibus illustratam: ea profecto gens quæ diuinis virtutibus exculta est, à diuina progenie aliena esse non potest. Itaque non timidè & titubanter, sed maxima voce, ac elato animo dicimus, Christianum genus, diuino satu editum esse. Atque non ita

satum

fatum, vt heroum natio, quæ est apud Homerum. Illi enim, cum propter egregiam aliquam actionem, inter omnes excellerent, facile ementicbantur nobilitatem: generisque principium, ad falsa quædam, & impia numina referebant. Nos vero, non lotem, aut Liberum, sed Summum, atque præpotentem Deum verè patrem nominamus. Neque licet cuiquam de tanta claritate sine nefario scelere dubitare: cùm id innumeris sacrarum literarum testimoniis compertum & exploratum habeamus. In primis Ioannes diuinitus testificatur, eos qui CHRISTVM receperunt, isto præclaro beneficio affectos fuisse, vt filij Dei efficerentur: ita vt iam nullo modo, in illa serie, quæ sanguinis communione continetur, aut in illa familia, in quam adoptati fortasse sunt, censeri: sed in diuina stirpe atque sobole numerari debeant. Videte) inquit alio in loco) quantum beneficium contulit in nos pater, vt filij Dei nominemur. Quid autem Paulus? Quàm multis in locis, quàm præclarè, atque magnificè, de ista eximia nobilitate differit: veluti cùm CHRISTVM fratrem nostrum nominat, cum spiritus nos diuini beneficio in Dei familiam adoptatos esse dicit: cùm maximis vocibus illum rerum omnium conditorem, parentem nostrum appellat. Sed quod iam grauius, quàm ipsius

Christi

Christi testimonium requirimus? Nuntiabo (inquit) nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Et alibi: Nolite vocare vobis patrem superterram: vnus est enim pater cœlestis. Tum postremo illud, Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum. Actas me deficeret, si vellem omnia testimonia colligere, diuinam istam generis claritatem confirmantia. Sed hæc satis superque sunt, ad alia præsertim properantibus. Illud autem admonere nonalienum puto: non esse plures, atque diuersas nationes, in quibus diuina claritas eniteat Quamuis enim sanguine disiunctæ, conditione dispares, locis infinitæ sint: postquam tamen omnes vnum in locum congregatæ sunt, vt apud Christum imperatorem militent: omnes repente eodem cognationis, & propinquitatis vinculo constringuntur. Nam & sanguinis necessitudinem, quo antea discretæ erant, reliquerunt: & in diuinam familiam adoptatæ, in qua nullum est generis discrimen, omnes eadem gentilitatis iura tenuerunt. Postquam enim aquis salutaribus expiati, magna ex parte abiecerunt illam vetustam peccati consuetudinem & primi parentis imaginem deposuerunt, amissaq; priore vita, quasi iterum nati in nouam ingredi cœperunt: facta est continuò mētis humanæ renoua-

renouatio, & ornatus incredibilis exortus est; ita vt vix iam vestigium vllum infirmitatis humanæ relinquatur. Non igitur ille nobis dies natalis celebrandus est, quo in lucē editi sumus, ad omnes vitæ miserias, & acerbitates nati: Ille, iste, inquam, est natalis dies, incredibili lætitia & voluptate celebrandus, quo die nobis diuina lux oblata est, salus atque libertas Christi optimi maximi beneficio constituta. Nec enim tam eorum parentum liberi apellanda sumus, per quos ista misera mortaliqúe vita fruimur, quam ipsius Dei, à quo diuinū istud vitæ gènus habemus, & per quem immortalitatem aliquādo consequemur. Id circo quamuis genus mixtū, & varium ex omnibus fere nationibus, lucis, maioribus, naturā dissunctissimis ad istam sanctissimi fœderis societatem adscitum sit; vna tamē gens ex omnibus gentibus èfficitur: eadem omnibus sacra sunt: eadem gentilitatis stirps & origo. Generis principium (vt est superius ostēsum) ipse Deus est, qui nutu condidit, atq; continet vniuersa; in quem omnia cupiditate incredibili referuntur. Ipse enim nos genera uit: diuinisque muneribus ornauit, & in hæreditatem immortalis gloriæ vocauit: omnibus denique ornamentis cœlestibus affecit. Quid iam altius animo fingi potest, aut magnificentius, quàm humo excitatū esse genus humanum,

num, vt ascendat ad quendam diuinitatis gradum atque amplitudinem? Ostentet iam qui volet, imagines suas: nobilitatis seriem à stirpe repetat: Herculem aut heroum aliquem generis sui principem, & auctorem leuissimo orationis genere confirmet: aut si commodum est, dicat se Ioue prognatum patre: dummodò nobis verè licet, immortalem Deum parentem nominare: quod quidem maximè licet, cùm intus inclusum numen sentiamus, quod istius diuinæ claritatis tanquam pignus habemus. Nullum enim certius aut grauius testimonium dici potest, quàm illud spiritus sancti donum, in Christianos hominesmagnificentissimè collatum, quo inflammantur studio rerum diuinarum, & in omni genere virtutis vigilantes efficiuntur, quod animis pacem, gaudium, & charitatem incredibilem conciliat.

VI. HOC igitur præsentis numinis subsidium eiusmodi est, vt nos infirmo animo atque spe esse non sinat. De quo vt commodius disseramus; ipsius Christiani nominis ratio atque dignitas explicanda est, cuius originem paulò altius repetemus Illud autē cum sit vulgatissimum, non necesse est admonere: Christi nomen, ab vnctione ductum. Siquidem χρίειν apud Græcos, idem valet, quod vngi apud Latinos. Fuit olim vnguentum

quoddam

quoddam ſanctum & religioſum, incredibili creemonia conſtitutum, quo ſolebant vngi deſignati ſacerdotes, Reges, atque Propheræ. Nemini autem vnquam fas fuiſſe in ſacerdotium venire, aut ad regiam dignitatem aſcendere, niſi iſto ſacro vnguento fuiſſet anteà delibutus, vulgatius eſt, quàm vt cuiuſquam explicatione egeat. Quo pacto autem Prophetæ etiam illo perfunderentur, ex Regum hiſtoriis intelligimus. Illic enim imperat Deus Heliæ, vt vngat Azaelem atque Iehum: & eorum alterum Syriæ regno, alterum Samariæ præficiat. Addit deinde, Heliſæum autem filium Saphat, vnges Prophetam pro te. Itaque, neque regnum adminiſtrare, neque ſacerdotium inire, neque vatibus etiam interdum diuina mente aliquid in poſterum præſentire, aut arcani quippiam interpretari licebat, niſi prius fuiſſent vnguento illo ritè perfuſi atque conſecrati. Non quidem quòd eſſet ea virtus in cauſſa, aut cinamomo, aut in reliquis odoribus oleo commiſtis, vt ſine illis exiſtimemus, neminem ad honores ſummos peruenire potuiſſe. Sed nimirum aliud vnguenti genus erat occultum atque diuinum, cuius iſtud à Moſe compoſitum, vmbram & imaginem gerebat: ſine quo nemo pro dignitate regnum tueri poteſt: nemo ſanctiſſimis ſacerdotij muneribus caſtè fungi:

nemo

nemo deniq; diuino motu animi futura perſpicere. Nec eſt enim aliud hoc genus vnctionis, quàm diuini numinis præſens auxilium, & cœleſte munus, apud mẽtes caſtas & puras diuina benignitate collocatum, cuius virtute multi in terris poſiti, cœlitum iura ſunt, quodam modo conſecuti. Hoc eſt illud vnguentum, quo Chriſtus fuit copioſiſſimè perfuſus. quemadmodum ſcriptum eſt : Spiritus Domini ſuper me, cò quod vnxerit me. Daniel autem non modò de hac vnctione prædixit: ſed tempus etiam ſeptuaginta hebdomadarum præfinitum eſſe monſtrauit : intra cuius temporis fines, futurum erat, vt eluereturomnis peccati macula, & ſceleris improbitas: expiaretur, & ſanctorum princeps vngeretur: non vnguento aliquo, cuius breuem, & fluxam voluptatem ſenſu corporis vſurpamus: ſed illo, cuius voluptatem ſempiternā mente ſentire poſſumus. Vt planius alio in loco demonſtratur. Quem vnxit Deus (inquit ille) ſpiritu ſancto, & virtute. Cùm autem omnia munera, quæ fuerant priſcis temporibus adumbrata, & diuerſis hominibus diſtributa, fuiſſent excellenter, atque ſimul omnia in Chriſtum conferenda: nam & regnum illius ſempiternum, atque ſummum ſacerdotium diuinis oraculis prædictum erat: & eximius propheta fuerat multis ante ſeculis nominatus:

mininatus:cum igitur omnibus gloriæ ornamentis, atque ſummis honoribus fuiſſet ſupra ſomnes mirabiliter honeſtandus: par fuit, vt præ omnibus eiuſdem hæreditatis, atque gloriæ conſortibus vngeretur. Vt eſt in Pſal. morum libro: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus, oleo lætitiæ, præ corſortibus tuis. Mirtha, gutta, & caſſia diſtillauerunt à veſtimentis tuis. Ijs itaque odoribus, & vnguentis affluens, vnde etiam Chriſti nomen habet: rex regum factus, ſummum item ſacerdotium conſecutus, & omnium diuinorum conſiliorum particeps, atque adminiſter effectus, ita gubernat vniuerſa, vt etiam pacē nobis à Deo patre conciliet: & omnem ſapientiæ diciplinam, & res ab humana ſciētia remotiſſimas, mentibus noſtris inſpiret. Omnia igitur illa poteſtatis, ſanctitatis, atque diuinitatis ornamenta, vno Chriſti nomine continentur. Cùm autem ex eo, quod in rege Chriſto redundauit, ad illos etiam defluxit, qui eius viam, & auctoritatem ſecuti ſunt, quos fratres, ſocios, bonorum omnium conſortes appellat: iure atque merito factum eſt, vt Chriſti nomen obtineant, & vel quod venerētur Chriſtum, vel quod eiuſdem vnctionis participes exiſtant, Chriſtiani nominentur. Sic enim eſt apud Ioannem: Vos vnctionem habetis

haberis à ſancto, & noſtis omnia. Et paulò inferius: Vnctio, quam accepiſtis ab eo, manet in vobis: & non neceſſe haberis, vt quiſquam doceat vos: ſed vnctio eius docet vos de omnibus. Cùm autem virtus iſtius vnctionis eiuſmodi ſit, vt reges creet, ſacerdotes conſtituat, mentes diuinis motibus inflammet: dubium non eſt, quin omnes verè Chriſtiani iſtorum ornamentorum omnium partem conſequantur. Non enim ſolum regnum poſſident, & ad ſacerdotium delecti ſunt, vt inquit Ioannes in Apocalypſi; ſed habent etiam magnam occultarum atque diuinarum rerum notitiam. Rectius enim, vt hic de regni illius futuri immortalis, atq; diuini opibus reticeam, regem appellaueris cum, qui in cupiditatibus moderandis, & vitiis animi coercendis, diuinis legibus vtitur, omniaque dirigit ad Chriſti regiam diſciplinam atque normam, quàm principem dedecori atque turpitudini, tanquam vile mancipium ſeruientem. Rectius ſacerdotem illum, cuius ſancta atque pura præcatio, longè multumq; priſcum illud ſacrificium, vel matutinum vel veſpertinum, ad religionem antecellit: quàm Caipham, qui manibus conſceleratis ſacra nefaria peregit. Rectius vatem illum, qui diuino afflatu multa cognoſcit, quæ ſunt ſupra hominis ingenium, certiſſimamque ſalutis viam exploratam habet:

quam

quàm Balaam, qui cupiditate cæcus, pernicie-em sibi paratam non vidit. Diuinitus igitur illud Mosis elogium ab Apostolorum principe, cùm de dignitate Christianorum differeret, vsurpatum est. VOS, inquit, GENVS ELECTVM, REGALE SACERDOTIVM. Videautem, quomodo cum regia dignitate sacerdotium copulauit. Nulla enim ratione vult has dignitates à se inuicem disiungi. Nec enim castè fungi poterit sacerdotio, qui neque se, neque alios iustè rexerit: nec is qui iustitiam [redacted]giè colit, honore sacerdotis carere poterit. Non quidem, vt cōtinuò sacra omnia possint administrari, per illum qui honestè vixerit. Sic enim omnium munerum confusio inducerctur, & omnes dignitatis gradus tollerentur: qua quidem re nulla capitalior esse potest. Erit tamen sacerdos, omnis qui iustitiam excoluerit, ad illud sacri genus ritè peragendū, quod est, exhibere proprium corpus hustiam viuentem, sanctam, Deo placentem, & cultum è pia mente atque ratione depromptum. Quid deinde sequitur? GENS SANCTA POPVLVS ACQVISITIONIS, VT VIRTVTES ADNVNTIETIS EX EO QVI DE TENEBRIS VOS VOCAVIT IN ADMIRABILEM LVCEM. Iam quod dicit sanctum, quod è tenebris creptum

& in lucem ad mirabilem, hoc eſt, in diuinarum rerum atque cœleſtium notitiam vocatum: ſpiritus ſancti beneficium eſt, numine ſuo mentem interius illuſtrantis & commouentis, atque ad ſumma omnia perducentis. Hoc autem cuiuſdam diuinitatis eſſe, prophetiæque dignitatem attingere, quis non videt? Nec eſt enim aliud prophetiæ munus, quàm rerum occultarum, quarum vel inueſtigatio, vel inuentio ſupra naturam humanā eſt, per diuinum numē facta demonſtratio. Cùm igitur tam multa nobis ſupra ſenſus hominis à Deo in lucem prolata ſint: dibitamus, quin verſetur in animis noſtris præclara quædam diuinatio, atque certiſſima multarum rerum præſenſio. Quid enim eſt aliud fides: qua inſigniti atq; fundati ſumus vniuerſi, quàm certiſſimum argumentum earum rerum, quas indipiſci ſperamus: animis noſtris per diuinum numen infixum? Ita fit, vt numinis ipſius inſtincto nobis ea polliceamur, quę humanam cogitationem longè ſperant: quod iam ſine dubio pertinent ad officium vaticinij. Non vulgari igitur aliquo Dei optimi maximi dono atque munere hoc Chriſtianorum numen commendatū eſt: ſed multis atq; præſtantiſſimis ornamentis affectum. Sic eſt enim diuino ſpiritu afflatum, vt regiam dignitatem obtinere, pręclariſſimum ſacerdotium habere,

habere, & diuinæ mentis viribus ad futuram immortalem excitari possit.

VII. SED quoniam de nominis tam sancti atq; augusti origine & dignitate diximus, pauca etiã de illius antiquitate dicenda sunt. Nõ quidẽ quòd magnoperè interfit ad Christianæ gentis celebritatem, quàm multas imagines suorũ enumerare valeat, aut quàm multis ætatibus ab illa fuerit claritatis possessio retenta. Cùm enim generis principium ad Deum referat, inuidiam nouitatis non formidat. Sed ne videantur excluſi non pauci, qui in ista familia principem locum tenuerunt, & quorũ diuina virtus non multis in locis enituit, sermonem etiam de his instituendum putaui. Non est enim cur huius nominis ortum ex Antiochiæ gestis repetamus, in qua primùm (vt est apud Lucam) Christiani vulgò nominati sunt. Quamuis enim tum primùm vulgari cœpisset, multo tamen, antequam Iesus oriretur in terris, versata est inter homines huius nominis dignitas & amplitudo. Siue enim, quòd Christi disciplinam & imperium sequantur, Christiani nominati sunt: siue ab vnctione illa cœlesti nomẽ istud ductum est: siue (quod magis reor) vtrumque valuit ad hui' nominis rationẽ, quod scilicet & in Christi verba iurarint, & eiusdẽ vnctionis participes extiterint: quis erit tam amens,

vt Moſen ab hac familia ſeiungat; qui Chriſti contumeliam in ſe accipere maluit, quàm regio luxu circumfluere? Quis Iacobum, qui Chriſtum ſcalis innixum ſumma religione veneratus eſt? Aut Iſaacum, qui vt hoſtia Deo conſecratus, Chriſti ſupplicium adumbrauit? Aut Abrahamum, qui Chriſti diem vidit, & ex eius aſpectu fuit eximia atque incredibili voluptate perfuſus? Quis porrò Dauidem, ab iſta gentis ſerie ſecernendum putet? Cum quo fœdus illud, de Chriſto ex eius ſtirpe generando, quondam cum maioribus ictum, ſanctiſſimè renouatum eſt. At quem virum? Qui omni vitæ ratione ſe præſtitit in omni Chriſtiana virtute excellentem. Infinitum eſſet, ſi omnes illos, qui ante legem fuerunt, & lege inſtituti ſunt, enumerare contendam. Hoc vnum dico, quod eſt ab omnibus teſtatum: neminem vnquam fuiſſe eximia pietate atque virtute virum, qui Chriſtum toto animo complexus non fuerit. Res per illum gerendas, vates diuino numine concitati cecinerunt: ad illius ſtudium & cupiditatem ſanctiſſimi reges exarſerunt: illius imaginem multi viri, omni genere virtutis ornati, quàm plurimis ſignis expreſſerunt. Et quemadmodum, cùm in ſpeciem triumphi Hieroſolymam inuectus eſt, innumerabili turba circumfluens, cuius pars antecedens veſtibus viam

ẽm sternebat: pars verò sequẽs maximo plausu gratulationem significabat: vna tamen vox omniũm audiebatur, quæ illius virtutem inuictam celebraret: sic etiam & prisci illi Heroes viam Christo munierũt: & posteri Christum ardentissimo studio sectati sunt, & omnium voce vnius regis atque domini laude in cœlum efferuntur. Hoc illud exemplum fuit, quòd Mosi proponebatur ad imitãdum. Inspice (inquit illi Deus) & fac secundum exemplum, quod tibi in monte monstratum est. Nec Mosi solum, sed omnibus illis, in quibus fuit singularis pietas atque summa sapientia, qui omnes illas opes animi, quibus floruerunt, per Christum, vnicum rerum humanarum perfugium, consecuti sunt: quem fide persuasi venturum sperabant: quem iam animo vt præsentem intuebantur: & ex cuius voluntate omnia pietatis atque religionis officia seruabãt. Vt autem illud omittam, quod non omnino illius aspectu caruerunt; non enim semel sese conspiciendum illis sanctissimis hominibus exhibuit, vt Mosi cum multis in locis, tum in illo rubi incendio atque flamma; vt Esaiæ in illa sede regia atque diuina collocatus; vt multis aliis, quos non est facilè percensere: vt igitur hic non persequar, quomodo multi ex illis Christum in aliqua forma latentem despexerunt: illud certè con-

ſtat,omnes illos ad Chriſtianæ diſciplinæ ra-
tionem vitæ officia omnia perpendiſſe. Cùm
enim animaduertas. Moſem ſupplices manus
ad Deum tendentem, & pacem atque ſeniã
inimicis implorantem, dubitas, quin ad Chri
ſti præcepta omnes actiones vitæ direxerit?
Vt interim de reliquis ſileam, qui magnitu-
dine animi, incredibili mortis cõtemptione,
ſingulari clementia & reliquis virtutib' Chri
ſti diſciplinam egregiè præſtiterunt. Quid
enim opus eſt ſingulorũ res geſtas exponere:
Qui in vitam Samuelis inſpiciet, qui res ab
Ezechia geſtas animaduertet, qui Ioſiam, qui
vates illos omnes imuebitur, & reliquos eiuſ-
dem ordinis homines conſiderabit: intelligit
plane, illos magis ad legis finem, hoc eſt, ad
Chriſtum, quàm ad ipſam legem officia vitæ
accommodaſſe. Si igitur Chriſtianos dictos
eſſe placet, ex eo quod Chriſti diſciplinam ſe-
quantur: nemini dubium eſſe poteſt, quin &
illi, qui Chriſtum naſciturum proſpexerunt,
& in illius doctrina & beneficio omnẽ ſpem
ſaluris repoſitam habuerunt. Chriſtiani no-
minari poſſint. Si verò mauis nomen ab vn-
ctione deduci: neque ſic vlla cauſa eſt, cur du-
bitemus, fuiſſe illis nomen hoc inſigne com-
municatum. Sic enim de Abrahamo & eius
liberis ſcriptum eſt. Nolite tangere Chriſtos
meos, & in prophetas meos nolite mali quip-
piam

piam moliri. Quos Christos Deus appellat, satis perspicuum est, non legis vnguento, quod nondum fuerat institutum, sed illo diuino fuisse delibutos, & ea de causa Christos appellatos. Sed quid attinet de isto spiritus sancti dono atq; munere plura dicere? Numquid parum manifestum est, neminem, postquam illa criminis plaga iniecta est generi humano, potuisse vllam veræ virtutis actionem suscipere? Ergo quicunque virtutis atque pietatis religionem coluerunt, id non viribus suis, sed diuino numine assecuti sunt. Quicunque enim illorum hominum memoria, ingenij atque naturæ opibus diffisus, ad Deum confugit, ab illoque misericordiam atque clementiam implorauit: facilè expertus est diuinæ benignitatis magnitudinem animumque antea perculsum & afflictum, diuino præsidio recreari, & ad omne virtutis genus incitari sensit. Nihil atque memorabile, nec in republica cōstituenda, nec in sacrorum religione atque cultu, nec in rebus bellicis effectum est, nisi spiritus sancti numine mentem principis alicuius excitante & commouente. Vnde illud est, Factus est super Iepte spiritus domini: & irruit spiritus domini in Samsonem: &, insiluit spiritus domini in Saulem: & eiusmodi sexcenta sacrarum literarum monumentis æternitati commendata.

Dubitas igitur illos homines in Christianorum ordinem atq; dignitatem reuocare: qui eodem quo nos diuini spiritus munere affecti fuerunt: & qui omnia salutis præsidia in Christo constituenda putarunt: cuius vnius beneficio ad eam, quam adepti sunt dignitatem peruenire poterant. Nec enim est aliud humanæ calamitatis subsidium, nec aliunde spes salutis ostendi potest. Omnes igitur illi, qui ab humili conditione seruitutis abhorrentes vsque eò progressi sunt, vt adoptionis spiritu fruerentur, gentiles atq; maiores nostri sunt, ipseq; Abraham parens noster est. Magisque ab illo nati sumus, cum illius similitudo ad nos perueniret, nosque simili pietate illius fidem referamus, quàm ij qui se eos ab illo putant, neque tamen domestico exemplo à scelere & impietate reuocantur. Cùm enim in ista diuina cognitione, omnia sint à sensu corporis, ad mentis dignitatem conferenda: nō multum refert, cuius sanguine procreatus sis, sed cuius vestigiis ingressus, vitā instituas. Merito igitur animi illorum, qui inani nobilitatis opinione tumebant, à Christi præcursore comprimuntur. Non dicatis (inquit) patrem habemus Abraham. Potens est enim Deus ad laudibus istis suscitare filios Abrahæ. Deinde vehementer illis comminatur. Iam, inquit, securis ad radicem arbo

ris

ris posita est. Fuit illis quidem securis iniecta, qua à generosa stirpe excisi sunt. Nos autem rursus inserti in illam sumus. Illi itaque, qui se summo loco natos arbitrabantur, ad summam ignobilitatem redacti, conuitia illa merito atque iure sustinent, generatio praua atque adultera, & germina viperarum, & alia complura. Nos autem qui obscuro & humili loco nati eramus, in Abrahami familiã translati sumus: & in maioribus nostris omnes illos reges atque principes numeramus. Non tamen id miseri homines intelligunt. Sed quemadmodum se Iudæos appellant, cùm non sint: ita Abrahami nomine gloriantur, cùm à florentissimi illius generis dignitate, iam multis seculis sint deiecti: & nunc vagi & exules errent, vndique excluſi, & ornamentis omnibus spoliati. Nos, nos, inquam, verè Iudæi sumus, modò generis antiqui dignitatem iustitia atque pietate tueamur. Nam si carnem non circumcidimus, animi circumcisionem libenter amplectimur. Pascha verò si non agni sanguine consecramus: Christum pro nobis immolatum veneramur, cuius sanguine insigniti, omnem à nobis pestem & vastitatem depulsam esse confidimus. Et si à fermento nō abstinemus, vetusti tamen sceleris contagionem formidamus. Quid multis opus est? omnes illas ceremonias ab antiquis

inſtitutas, ſumma religione recipiendas arbitramur. Omnia tamen, vt Chriſtiana dignitas exigit, ab illa corporis conſuetudine, quę iam temporibus ita poſtulantibus ſepulta eſt, ad diuinam virtutem intus incluſam, eſſe confe-
renda putamus. Illum autem ludam generis atque nominis principem habemus: de quo diuinitus ſcriptum eſt: Iuda, te laudabunt fratres tui, manus tua in ceruicibus inimicorum, adorabunt te filij patris tui. Quod quidem vaticinium ad Chriſtum ſpectare, nemo ſanus ambigit. Vtrum igitur illi potius, qui diſciplinæ vetęris vmbram tantùm inanem conſectantur, & salutē diuina clementia conſtitutam, & à lege conteſtatam repudiant, Iudæi appellandi ſunt? an illi potius, qui illius diſciplinæ ſapientiam literis occultam, ſumma religione colunt? Vtrum deinde eſt æquius aſſeuerare, illos ab Abrahamo ortos eſſe, qui ab illius virtute degenerarūt, & in Deum contumaces atque rebelles extiterunt? An illi potius, qui Abrahami gloriam adamarunt, & verę religioni libentiſſimè paruerunt? Quemadmodum igitur illi viri excellentes, Chriſtianæ vitæ ſplendore nobilitati ſunt: ita & nos, qui illorum veſtigia perſequimur, Iudaici nominis laudem & gloriam obtinemus. Nullum itaq; iam diſcrimen generis, nulla ſacrorum diſtinctio, nulla diſſimilitudo vitę relin-
quitur

quitur. Siquidem omnia quę hostili odio antea dissedebant omniū necessitudinum vinculo çonstricta sunt, per summum illum pacis interpretem, qui non solum humanis diuina conciliauit, sed etiam diuersissima hominum studia, & dissimilimā vitæ rationem ad summam concordiam adduxit: & ex rebus maximo interuallo distinctis, incredibilem concētum effecit. Si igitur Abraham gentilis noster est, quis prohibet, quò minus eos etiā, qui illo longè vetustiores fuerunt, & eiusdem fidei atque religionis consortes extiterunt, in eiusdem familię dignitatem contineri existimemus? Quid autē dico vetustiores? Imo verò ab vniuersitatis primordio licet huius gentis celebritatem repetere. Quid enim hic referam diuinos illos homines ad omnia summa natos? qualis Abel fuit, cuius oppressi & occisi sanguis eas voces mittebat, quæ in cœlum penetrarent, atque ad aures diuinas peruenirent. Qualis item fuit ille, qui à Deo raptus est, nec amplius in terris apparuit? Quales alij permulti, quos Mosis testimonio diuinitus celebratos animaduertimus? Quid igitur antiquius? quid vetustius Christianę gentis splendore dici potest? quę iam ab illo tempore, quo iste rerum ornatus & pulchritudo constituta est, in summa dignitate fuit: quæ singulari fide, eximia virtute, incredibili sanctitate

continuata, vsque ad Christi aduentum permansit:& quæ antea firmo animo æque spe se omnia consequi posse per Christum confidebat, omnibus nunc ornamentis Christi beneficio redundat. Quid enim iam illi ad laudem & gloriam deesse potest? Nam si virtute decus excolitur:in sola Christiana gente veræ virtutis decus & solidæ dignitatis lumẽ elucet.Si maximorum hominum gloria, genus commendatur: innumera multitudo est eorum, qui huius claritatis possessionm perenni virtute tenuerunt. Si antiquitate conciliatur amplitudo: nihil est in hominum genere,quod quidem sit antiquius.

VIII. SED quoniam non est satis differere de vniuerso genere virtutis, nisi etiam aliquã partem persequare:non alienum erit,postea quàm de Christianæ virtutis dignitate generatim diximus,& antiquitatem nobilitatis ostendimus, nunc de singulis disputare Non quidem de omnibus, esset enim infinitum: sed de iis tantùm,quę magis cursum ad decus & gloriam aperire,atque ad nobilitatis splendorem viam munire videntur. Quod si virtus est genus maximis virtutibus illustratum: maxima autem virtutes appellantur illę, quibus qui sunt præditi,non vtilitati suæ consulunt,sed communi saluti prospiciunt: quales sunt iustitia,liberalitas & animi magnitudo:

certè vel ea ſolum ratione perſpicuum eſt, in ſolis Chriſtianis eſſe ſummam nobilitatem: cùm ſoli ſint illis virtutibus cumulati, quæ genti veram claritatem & ſplendorem pariunt.

IX. VT autem ab illa virtute, quæ omnium habetur maxima, principium ſumamus: illi ſoli poſſunt colere iuſtitia, qui nulla cupiditate impediuntur, nullo motu iracundiæ à mentis ſtatu deducũtur, nullius odio, aut offenſione commouentur: qui poſtremò non hominum rumori ſeruiunt, ſed ipſa rectè factorum conſcientia ſuſtentantur. Quam diu enim animus fuerit ira aut cupiditate, aut reliquis eiuſmodi morbis implicatus, nõ facilè cohiberi poterit, quin vel appetat alienum, vel manus afferat alicui, vel quauis alio ratione faciat iniuriam. Quin etiam ille, qui omnes hominum rumores intuetur, & ea de cauſa in iuſtitiam incumbit, non iuſtitiam tuetur, ſed ſimulatione, & inani iuſtitiæ oſtentatione laudẽ aucupatur. Propterea enim quod innocentiæ nomen cupit obtinere, tantiſper dum teſtes habuerit, ſeſe in officij regionibus continebit: infamiæ autem timore ſublato, non dubitabit, iura omnia cõmodi alicuius gratia violare. Quare vt ij, quorum mentes humi defixæ, & variis animorum tempeſtatibus agitatæ ſunt, qui res humanas admiran-

tur,&in illis omnia ponunt,iniuria abſtinere nulla ratione poſſunt:ita illi,qui mentes inuictas à cupiditate,& ab omni perturbatione liberas habent,qui negligunt humana & in diuina ſuſpiciunt, iniuriã nemini conflare poſſunt. Nec enim nunc de ijs loquor, qui nihil habent Chriſtianorum præter nomen, cum re ipſa ſint ab omni pietatis religione remotiſſimi: ſed de ijs tantùm, qui veri Chriſtiani ſunt, Chriſtiq; moribus & inſtitutis viuunt. Quo enim modò eiuſmodi hominem ad iniuriam inferendam impelles,qui neque cupiditati ſeruire, neque libidine incendi, neque ægritudine vlla frangi poteſt. Num exiſtimas illum præmijs ad iniquitatem pellici? At omnia humana contemnit, & pro nihilo ducit. Num ſupplicii metu? ſed fruſtra illi comminaberis,qui iniuſtitiæ turpitudinem inſtar omnium ſuppliciorum putat. Odio forſaſſe, inquies, aut offenſione aliqua concitatus, inferet iniuriam. At nullum odium maius eſſe poterit eo, quod in improbitatem cõceptum perpetuo continebit, nec vlla offenſione laceſſitus, animum iudicet, vt oprimi domini atq; parentis voluntatem offendat. Quid autem (vt vno verbo dicã) iniquitatis ſuſcipiet is, cuius omne vitæ ſtudium in omnium hominum charitatem compararum eſt: Qui inimicitas perſequi facinus nefarium putat: in-

iuriam

iuriam vlciſci ſcelus atque flagitium. Qui, id quod proximè accedit ad diuinam beneficentiam, eam mentem habet, vt inimicis etiam benignè faciendum putet. Eſt enim Dei maximè propriùm, indigniſſimis etiam miſericordiam impertiri: nefaſtis & impuris hominibus huius lucis vſuram, largiri, flagitioſiſſimis quibuſque magnorum interdum commodorum facultatem tribuere. Qui non ſtatim vt quiſque facinus aliquod nefarium ſuſcipit, in ſceleratorum pœnam detrudit: nec agit præcipitem in æternę miſerię regionem: ſed ſpatium dat reſipiſcendi, & incredibili clementia vocat ad ſanitatem, vt tandē in viam redeuntibus ignoſcat. Huius autem diuinę benignitatis imitandæ tanto ſtudio efferuntur ij, qui ſequuntur Chriſti Diſciplinam, vt vel in ea ſummam religionis eſſe ponendam ſtatuant. Idcirco, neq; conuitijs laceſſiti commouentur, neq; vexati maledictis incenduntur, nec iniurijs prouocati vltionē vllam machinantur. Imò quod plane diuinum eſt, certamen illud ſibi propoſitum exiſtimant, vt inimicorum improbitate beneficiorum magnitudine vincāt, & eorum etiam ſaluti cupiant eſſe conſultum, à quibus per ſummū ſcelus oppugnātur. Iſtos igitur exiſtimas ad iniquitatē impelli poſſe, qui neque cupiditate frangi neque timore debilitari, neque odio vllius

immorderato incendi possunt? Qui etiam in hostes omnia mansuetudinis officia conferunt? Qui postremò tunc se putāt maximum lucrū facere, cùm omnium commodatib⁹ inseruiunt? Nam quid ego de liberalitate dicā? cum illud constet, oīa fermè viuēdi præcepta, quæ à summo illo doctore nobis tradita sunt, ad misericordiæ atque beneficentiæ rationem maxime pertinere. Nec enim, ad vllius virtutis officium studio maiore nos instruit: neq; frequentius aliquid inculcat: neque rursus vitium aliquod acrius reprimit, atque vehementius, quàm auaritiæ & crudilitatis immanitatem. Atque adeo, cùm ponit ante oculos illius extremi iudicij sæueritatem: & ostendit, qui nam in cœlum euocandi sunt; qui rursus in impiorum sedem, atque tenebras detrudendi: non alia officia enumerat, quàm ea, quę ex clementia & liberalitate depromūtur, nec nominatim aliis comminatur, quàm feris & inhumanis hominibus. Hospitem, inquit, me non recepistis: nudum non operuistis: infirmum non visitastis: & reliqua omnia eiusmodi. Quod quidem non sic est accipiendum, vt putemus, aditum ad gloriā esse reliquis virtutibus intercluſum, aut reliqua facinora, non esse supplicio acerbissimo punienda. Quid est igitur in causa, cur alia non commemoret? An ob id, quòd, quem admodum

modũ nulla virtus eſt, quę magis Dei bonitatem refert, quàm humanitas & beneficentia: ita nihil eſt tetrius, nihil odioſius, nihil magis diuinis placitis alienum, quàm crimen auaritiæ & immanitatis: Cum igitur futuri iudicij rationem expoſuiſſet, non neceſſe habuit omnia officiorũ genera perſequi, ſed ea tantũ voluit oratione complecti, quæ ſunt in omni vita præſtantiſſima. Nec enim quidquã in terris fieri poteſt, quòd Deo ſit acceptius, quàm ferre opem miſeris, prębere perfugium afflictis, tribuere miſericordiam perculſis, beneficiis iuuare, quam plurimos, bene de vniuerſis promereri. Nullum eſt remedium præſentius, ad omnes morbos animi depellẽdos nulla in cœlũ via expeditior. Omnes igitur, qui non ſolum nomine Chriſtiani ſunt, ſed qui vita etiam, atque moribus cum Chriſti diſciplina congruũnt, huic vni virtuti præcipuẽ, incumbunt, eandem perpetuo ſtudio colendam putant, in ea deniq; magnum robur, atque firmamentum ſalutis ponendum arbitrantur. Tum demum ſe exiſtimant, illius inſtitutum atque exemplum ſequi, qui diuinas & immortales opes nobiſcum communicauit cùm omnes ſuas opes in vtilitatem omnium conuertunt. At vide quantus ſit Chriſtianæ liberalitatis ſplendor, quanta dignitas, & amplitudo. Satis amplam ſibi beneficentiæ laudem

laudem vulgo quæsisse videntur ij, qui ex eo, quod sibi superat, alijs gratificantur. Maxima deinde pars, ipsius liberalitatis officia, adeo angustis regionib⁹ definit: vt nemini se quippiam debere, nisi sibi, atque suis arbitretur. Si vero beneficia in alienos conferēda sint, apud eos collocat, qui videntur posse referre gratiam cumulatius. At verò, qui se Christi disciplinæ penitus dediderunt, non solum in pecuniæ abundātia, sed etiam in angustiis omnia benignitatis officia tuentur. Deinde neminem putant alienum, cui possint opitulari Postremò, non eam in eos benefici sunt, à quib⁹ possunt officij fructum repetere, quàm in illos, qui propter omnium rerum inopiam, & egestatem, minimè idonei sunt ad gratiam referandam. Nec ij sunt vllo modo qui pecuniam tantum, qua quidem nihil est homini Christiano vllius, profundant: reliqua verò consilij, virtutis, industriæ, diligentiæ officia negligent. Imo quicquid ingenio, labore, studio, vigilantia, perfici potest, semper pro aliorum salute libētissimè suscipient: nec vllo capitis periculo ad aliorum hominum, præsertim Christianorum, pericula propulsanda, impedientur vnquam. Tanta est enim inter eos, qui Christi præceptis conformati sunt, in religione colenda conspiratio: tanta officiorum omnium societas: tanta denique amoris

amoris coniunctio: vt nemo propriam salutem, aliorum saluti putet anteponēdam. Non igitur est cur admiremur, tantam multitudinem extitisse eorum, qui vt aliorum indigentiam sublcuarent, patrimonia sua profuderunt: cùm multi etiam, vt aliorum salutem constituerent, vitam propriam fortissimè dimiserunt. Quid autem necesse est in tāto numero, aliquos percensere. Ab omnibus enim ista charitatis officia, in ecclesiæ primordio colebātur, & nunc non ab vniuersis deseruntur. Sunt enim, sunt non pauci, qui non modo contemnunt omnes opes & facultates, verum etiam, si res ipsa postularet, vitā pro aliorum incolumitate libenter abiicerent Semper enim Christianæ virtutis atque probitatis lumen eluxit. Patuit aliquando latissimè & quamplurimos illustrauit: aliquando autem pauciores: semper tamen eundem splendorem retinuit: atque in perpetuum retinebit. Nec enim ab hominibus ortum habet: sed à Deo rebus humanis allatum est. Nunquam igitur deerūt, qui non modo communem salutem omnib⁹ suis commoditatibus anteponant, sed etiam vitā libentissimè pro omnib⁹ impēdant. Fuit autē hoc in ista cœlesti disciplina, vt alia omnia, admiratione lōgè dignissimū. Cùm enim homines, ad amoris cōiunctionem nati sint: euenit tamen, vt vitiis, atq; cupidi-

cupiditatibus impediti, rariſſimè ſeſe ad amicitiæ ſtudiũ applicarent. Itaq; per tot ſæcula, vix duo, aut triã amicorũ paria reperta ſunt, à quibus amicitiæ ius ſanctè coleretur, quæ etiam fabulis magis, & antiquitatis opinione celebrata, quàm certa fide comperta & illuſtrata ſunt. At poſtquam mentes humanæ, huius doctrinę lucem aſpicere potuerunt, tanta continuò fuit inter homines amoris conſenſio, tam ſanctum inter omnes fœdus amicitiæ factum eſt, vt nemo quippiam ab aliis ſeiunctum, atq; ſegregatum haberet, ſed quilibet eorum omnes ſuas fortunas, in omnium vſum conferebat. Quid autem dico fortunas, cum manifeſtum ſit, omnium voluntates ita conglutinatas fuiſſe, vt nihil quiſquã ſentiret, quod non eſſet ab vniuerſis comprobatum nihil expeteret, quod non in omnium ſalutem redundaret: Multitudinis autem credentium (inquit Lucas) erat cor vnum & anima vna. Neque quiſquam, eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe ducebat: ſed erant illis omnia communia. Vides igitur illam illuſtrem atque præclaram amicitię ſpeciem quæ virtutis opinione cõciliatur: cuius imago fabulis adumbrata admirationem incutiebat: ad q̃ vix duo aut tria hominum paria peruenerunt, non iam inſtitutam à pauciſſimis, ſed ab omni Chriſtianorum multitudine incredibiliter

dibiliter excultam. Tanta enim facta est animorum coniunctio, vt non modò eisdem moribus & institutis viuerent, verùm etiam vniuersi, vna mente atque voluntate constarent. Denique in solis Christianis verum lumen amicitiæ mirabiliter eluxit. Quemadmodum enim, in multis fuisse virtutis conatum animaduertimus, in nullo tamen, qui religionis expers esset, virtutis perfectionē inspicimus: ita quamuis multi imaginem amicitię tenuerint, ipsius tamen veræ amicitiæ splendor in solis Christianis extitit. Cum enim amicitia à virtute nascatur, necesse est, vt vera atq; perfecta amicitia in iis tantum sit, in quibus perfecta virtus insidet. Sed satis sit in hoc libro de iustitia, liberalitate, & fonte liberalitatis amicitia breuiter disputasse. Nunc reliquam partem orationis, qua de fortitudine Christiana latius differendum est, propter aliquorum improbitatem, qui virtutis huius laudem hominibus Christianis minimè concedunt, deinceps persequemur.

HIE-

HIERONYMI OSORII LVSITANI DE NOBILITATE CHRISTIANA.

LIBER TERTIVS.

DIVINA Christiani nominis ornamenta, iustitiam atque benignitatem, non quidē eo genere orationis, quod rerū magnitudo postulabat: sed eo, quod ingenij nostri tenuitate excoli potuit, superiori libro persecuti sumus.

I. RESTAT igitur Ludouice princeps amplissime, vt de magnitudine animi, atq; constantia paulò fusius disputemus: cuius quidem virtutis ea dignitas est, vt nulla orationis vbertate exprimi possit. Sēpe enim summam admirationem excitauerunt mortem contemnentes, corporis cruciatus animo perferrentes, nullis doloribus à mentis statu, & à vitæ dignitate discedentes Nam cùm omnes vitę iucunditate ducamur, atque naturę blandimenta consectemur, quicunque mortem contem-

contemnit, naturā ipſam planè vincit. Quantum autem apud omnes nationes admirationis, atque dignitatis habeat mortis contemptio, illud vel maximū indicium facit, quod nulla virtus æquè doctorum hominum monimentis celebratur, nulla ſimili genere laudis effertur. Iuſti & moderati homines mediocriter laudantur, fortes verò atque magnanimi ſyderib' ipſis inſeruntur. Socrates, qui vt temporibus illis, fuit vnicum continentiæ atq; moderationis exemplum, nullo genere virtutis æquè illuſtratus eſt, atq; illa conſtantia, quam adhibuit, in retinenda dignitate, cùm iudicum ſententiis ad mortem mitteretur. Ipſi illi, qui difficilimam aliquam fortunam ſubeuntes, omnibus fortunis atque ſolatiis ſpoliati iacent, ſi in ſalutis deſperatione ſibi manus afferant, quanquam in eo genere mortis inſit quædā timiditatis ſuſpicio (non enim videntur tam retinendæ conſtantiæ cauſa, q̃ calamitatis effugiendiç, ad lethū properaſſe) illi tamen ipſi, qui ſic à vita, volūtate ſua demigrant, eximiis ſæpe laudibus celebrātur. Tantūm enim dignitatis habet animi virtus, vt eius etiā falſa ſimulatio admirationē cōmoueat. Quod ſi ita eſt; quis poterit oratione cōplecti Chriſtianæ virtutis cōſtantiā atq; magnitudinē? Etenim ſi vires eloquētiſſimorum hominū, cùm ipſius humanç virtutis,

sutis laudes exornare volunt, rei magnitudine interdum obruuntur; quod orationis genus, incredibile, atque diuinum erit, quo possit quisquam dicendo partem aliquam tantæ dignitatis explicare? Nos autem, quanquam nec ingenio, nec exercitatione valeamus: posteaquam semel à nobis res tanta suscepta est, ne sit maius in omittendo desidiæ crimen, quam fuit audaciæ in suscipiendo; quantum in nobis situm exit, huius etiam virtutis præstantiam latius explanare conabimur.

II. ATQVE primùm, quantum inter illam & humanam fortitudinem intersit, animaduertendum est. Principiò, si finem respicias, qui pro Christo dimicant, ipsum verum virtutis finem assequuntur: qui autem diuitias, aut gloriam popularem sibi proponunt, neque summum illud bonum intuentur, cupidi magis & ambitiosi, q̃ fortes appellandi sunt. Deinde plerique se periculis obiiciunt, non iudicio, sed aliquo animi furore concitati, ex odio, inuidia, aut cupiditate concepto. At Christiani, cùm solam improbitatem odio persequantur: erga ipsos homines habent animum ab omni ira, inuidia, cupiditate liberum atque solutum. Illi postremò nunquam se periculis obiiciunt, nisi aut in summa spe, aut in rerum omnium desperatione. Nemo enim, nisi aut aliquam spem salutis & commodi

modi sequeretur, aut omnino à spe salutis deciderct, pericula sibi subeunda existimaret. At nostri, quàm multis in locis, ad certam perniciem atq; mortem abducti, cùm iis vitæ amœnitate frui licuisset: ita vt altera, ex parte nulla spes salutis ostenderetur, ex altera si à mentis sententia destitissent, multa ad vitæ iucundatem proponerentur; tamen ad certum mortis acerbissimę supplicium profecti, omnia vitæ blandimenta repudiarunt, & neque minis, neque pomissis. à fidei, atque pietatis religione depelli potuerunt. Iam quantũ illud est, quod cùm ex omni pene memoria hominum, pauci admodum fuerint, qui disciplina, & exercitatione, perpetuoq; vitæ studio id assecuti sint, vt oblatam mortem æquo animo ferrent: repente multitudo innumerabilis extiterit, non modo virorum, atq; mulierum, sed etiam puerorum, atque prope modum infantium, pro Christi religione, verbera, cruces, ignes, mortem postremo atrocissimã, inuicto & alacri animo perferentiũ. Cùm omnes orbis terrarũ principes, tanquã pro salute, atque dignitate contenderent, vt sanctissimæ religionis memoriam ex animis omnium delerent? cum ipsi dæmones, auctores sceleris & impietatis, animos illorũ, quos impurissima superstitione obligatos in potestate cõtinebant, ad immanitatatem inflam-

marent:cùm omnia exquisitissima supplicio-
rum genera, ad Christiani nominis perniciem excogitarentur cum vis, & furor, in omnibus terrarum angulis, in quibus Christi nomen auditum esset, versaretur:cùm ista omnia ad Christianæ pietatis interitum comparata essent:tamẽ tantam vim habuit vera nobilitas & illustris animi virtus, vt non modo illa constanti, perpetua, inuicta pietatis defensione, hostium petulantiam liberè confuturet:sed etiam sese pro Christi confessione, in cædem & flammam vltro atque libenter obiiceret. Abducebantur ad necem, & cruciatum, verbera, cruces, vnci & inaudita tormentorum genera cõstituebantur:neque satis facere crudelitati poterant illi impuri homines scelere furiosi, si statim spiritum auferent innocentibus; longo cruciatu contumaciam illam, non à superbia, sed ab inclita virtute ductam comprimere cupiebant. Nec enim tam sacrorum causa laborant, quàm inuidia illius eximiæ virtutis, qua omnes minas suas irrideri atque cõtemni cernebant. Nullis tamen neque minis, neque terroribus, neque exquisitissimis suppliciis, Christiana virtus frangi aut debilitari poterat. Cũque tortores, atque adeo tormenta ipsa deficerent, illi tamen heroes inuicti, in eadem semper mentis constãtia permanebant. Cùm vero rursus ex intervallo

uallo carnifices ad corpora ſanctorum omni cruciatu laceranda redirent, ipſi ſanctiſſimi homines, animo mirandum in modum confirmato atque renouato, ad eadem ſupplicia reducebantur. Neq; interim vox vlla ab illis exprimebatur, niſi quę Chriſti diuinas laudes celebraret. Quid iã clarius, aut magnificentius dici, aut animo concipi poteſt? Glorioſum omnib⁹ videtur, in cotporis cruciatu ſeruare conſtantiam: at iſti nõ modo conſtanter, ſed etiam cum ſumma voluptate cruciatum omnem perferebãt. Certiſſima namq; triumphi ſpes, & corporis dolorem mitigabat, & animum ingenti lætitia cumulabat. Rarũ etiam fortitudinis exemplum laudibus in cœlum extollitur. At in Chriſtianorum gente, neque ætatis ratio, neq; ſexus imbecillitas, neq; generis, aut ordinis conditio, decori atq; gloriæ impedimento fuit. Quid enim hic primores gentis referã, cùm pueri etiã atq; virgines innumerabiles, nulla crudelitatis ſupplicia pro Chriſto recuſarint? Quã multi ſerui, vt veram animi libertatẽ tuerentur, omnes acerbitates ſuppliciorum deſpexerũt: Quã multi milites quod gen⁹ hominũ plerũq; ab omni ſtudio ſãctitatis abhorret mortẽ ꝓ Chriſti laude ſuſceptã, omnib⁹ coronis & triũphis ante tulerũt? Nec eſt neceſſe oẽs Mauricios, Sebaſtianos, Catherinas, Agathas, Gordianos enumerare.

Hoc satis constat, innumerabilem atque propemodum infinitam multitudinem fuisse, quæ ad illius virtutis eximiæ laudem peruenerit: cuius imaginem, vix homines excellēti ingenio præditi, post; longā exercitationem cenuerunt. Quod satis iudicio esse potest, lōgè aliud virtutis & constantiæ genus istud esse, ab eo, quod philosophorum preceptis & literis continetur: quod non humana disciplina, sed díuino munere atque dono fuit Christianis mentibus instillatum, summum Christiani nominis atq; nobilitatis ornamentum, certissimumque sanctissimæ religionis testimonium. Non desunt tamen, qui nostrorum virtuti, nō dico Catones, & Brutos, quos quidem in loco deorum immortalium veneran-tur: sed Cleombrotum etiam fortasse, qui se amentia præcipitem è turri deiecit: aut Empedoclē, qui simili insania vexatus, se ipsum in Aetnæ incendium demisit: aut quemuis alium anteponet. Itaque nostri ab illis Cornelius, Cyprianus, Laurentius, Stephanus, atq; adeo Paulus ipse, diuini viri & omni virtutis genere præstantissimi, in numero virorū fortium nullo modo habentur. Quinctiā impurus, quidam scriptor, atq; nefarius, in libris, in quibus & suæ ciuitatis historiam, & multas quęstiones ad Reip. statū pertinentes Etrusco sermone complexus est, non putauit dissimulandum.

landum, quid de noſtrorum ſacrorum religione ſentiret. Chriſtianam religionem ſcribit illam magnitudinem animi, quæ in antiquis elucebat, funditùs ſuſtuliſſe. Romani imperij ruinam, laudis gloriæ labem, virtutis etiam militaris interitum, huic ſanctiſſimæ ſummi & æterrni Dei religioni aſſignandum putat. Tum poſtremò, vt aliqua ex parte vitet offenſionem bonorum, id inquit non vitio religionis, ſed interpretum, qui illam málè intellexerunt, accidiſſe: cùm tamẽ non poſſet oſtẽdere, quæ fuerit illa peruerſa interpretatio, quæ tantorum malorùm cauſam præbuerit Sed vt infixo aculeo honeſtè poſſet quacunque ratione diſcedere: ineptiſſimam illam medicinam iuſti doloris adhibuit. Parcerem mortuo, ſi non plures nunc monumentis inquinatiſſimis, quàm olim vita contemptiſſima læſiſſet Sed quando tam indignum conuitium, Chriſtianæ nobilitati, illius defuncti ſcripta faciunt, non dubitabo, Chriſti præſidio tectus, cum hominis cõſcelerati manibus conſligere. Quod tamen non ſtudio pugnandi faciam, ſed vt eorum amentiæ atque ſcelere reſiſtam, qui in eadem mentis cęcitate verſantur. Latè enim diſſeminatum eſt hoc malum, multosque funeſta contagione grauiter infecit.

III. PRIMVM igitur illud requiro, quid

in nostris hominibus viderit, quod posset vl-la ratione contemnere. Nam si magnitudo animi perspicitur ex rerum humanarum despicientia, & ex quadam elatione, nihil nisi diuinum, & inclitum cogitantes; nihil certè illustrius esse nostris potest: qui cùm se intelligerent, in diuinam familiam vocatos, omnes res mortales infra se positas esse duxerūt, omniaque vitæ cōsilia, ad dignitatem & immortalitatē retulerunt. Si fortitudinis est omnis inuicta patientia: quis nostrorum animū non admirabitur, cùm viderit ipsas etiam virgines, pro Christi nomine acerbissima supplicia, & omnes corporis cruciatus appetiuisse? Quantis laudibus celebratur Læna meretrix, quod multis tormētis lacerata, conscios coniurationis nō indicarit? Quantis Anaxarchus eadem ipsa de causa? Quantis denique Syracusanus ille Thraso, quod nullis suppliciis adduci potuerit, vt socios coniurationis proderet. Hos certè Machiauelus ipse (sic enim appellatur præclarus scriptor, cum quo mihi res est (nullo modo contemnendos putabit, propterea quod expertes veræ religionis extiterūt, quam solam laudis expertem esse vult, & coniurationis participes fuerunt, cuius expediendæ rationem in summa laude ponit. At quàm obscura est illorum constantia, si ad nostrorum virtutem conferatur. Si enim causam

cauſam reſpicias: illi tyrannorũ odio, à quib' læſi erant, ſupplicia perferebant: noſtri Chriſti amore, à quo diuinis beneficiis ornati fuerant; tormenta omnia leuia putabant, Si cruciatus magnitudinem conſideres, atque diuturnitatem in noſtros, non vſitata, vt in illos, ſed noua & inaudita genera tormẽtorum inuenta fuerunt, quæ diutiſſimè viuorum corpora lacerarent atque contenderent. Illi deinde in deſperatione omnium fortunarum, dignitatis ſpeciem aliquem retinuerunt: noſtri, cum ſibi vtrum vellent liberum fuiſſet, non inuiti tamen, mortem claram cum ignominioſa vita commutarunt. Si ad numerum aduertas, ridiculum eſt, pauciſſimos infinitis opponere Hanc tu diſciplinã, è qua tam præclara documenta virtutis extiterent, contemnis? Hac inſtitutione, quæ infirmam etiam naturam mulierum, imbecillam ætatem puerorum, incredibili conſtantia armauit, quæ tantam multitudinem in laudis & gloriæ ſtudium incitauit, abiectos animos, atq; demiſſos effici contendes? Quæ eſt iſta mentis peruerſitas, vt virtutis vmbram admireris, veram virtutem pro nihilo habendam putes: Sed nimirum illud eſt. Faciem tantùm crucis adſpicis, virtutem illam excellentem, ſub ſpecie crucis occultatam non intueris. Nec enim mens anguſta, tenebris oppleta, & ſordibus

inquinata, tantæ lucis ſplendorem ſuſtinere vllo modo poteſt. Chriſti enim diſciplina, vt inquit Paulus, perditis & profligati hominibus inſcitiæ & humilitatis ſpeciem præbet, modoratis verò, diuinoque beneficio confirmatis oſtendit ſapientiæ cœleſtis atque diuinæ virtutis amplitudinem. Atque quemadmodum in Chriſti perſona, omnes illam faciem videbant, in qua vt erat Eſaiæ vaticinio prędictum, non erat ſpecies neque decor, non tamen omnes illam gloriã diuinitatis, quam Ioannes *vidit*, inſpexerunt: ſic etiam multi, propter ſimilem mentis caliginem, Chriſtianorum vitam inaniſſimis ornamentis nudatam deſpiciunt: illam verò excellentẽ Chriſtianæ dignitatis lucem adſpicere nulla ratione poſſunt.

QVOD autem ad Romanorum imperium attinet, vt etiam de hoc, licet extra cauſã eſſe videatur; aliquid dicamus, homo rerum ciuilium peritiſſimus, non legit, apud viros doctiſſimos, eſſe quaſdam ciuitatum commutationes, & viciſſitudines, naturalesque ortus & interitus omnium rerum p. neq; fieri poſſe, vt aliquid infra Lunam ſit immortale atq; ſempiternum. Omnia quemadmodum naſcuntur, ita & concidant aliquãdo neceſſe eſt, & importunitate mortis cuncta demolientis tandem obruantur. Quot ciuitates, quàm multæ

multæ gentes & nationes proſtratæ atque ſepultæ iacent, quæ olim imperio, & rerum geſtarum gloria erant florentiſſimę? Quis Aſſyriorum atque Perſarum imperium deleuit? Quis Athenienſium opes euertit Quis Macedonum potentiam excidit? Nihil aliud certè fuit in cauſa, quàm natura rerū humanarum, qua nihil eſt in terris imbecillius. Etenim ſi Cyrus Aſſyriorum imperium non deleuiſſet, ſi Alexander non fregiſſet potentiam Perſarum, ſi Romanorum armis Macedones atq; cuncta Græcia minimè corruiſſet: tamen neceſſe erat, vt omnia iſta imperia vel aliorum viribus concideren̄t, vel ætate cōſeneſcentia tādem interirent. Quare fit, vt nemo ſapiens admiretur mortiferos & exitiale rerumpub. exitus. Contrà verò nihil magis admiratione dignum eſſe putant, quàm alicuius ciuitatis imperioſæ diuturnitatem. Idcirco magis quęrendum arbitrantur, cur Sparta tam multis annis in iiſdem moribus, & eadem reip. diſciplina permanſerit, quàm cur Athenienſiū gloria & opes tam cito perierint. Hoc autem etiam eò eſt in rep. Romanorum mirabilius, quò maior fuit in illa ciuitate glorię & imperij magnitudo, quàm in omnibus aliis, q̄ vnquam fuerunt. Mediocria enim facilè ſe ſuſtentant, ſumma verò ſua mole diſſipantur & ruūt. Cùm iſta igitur ſit omniuꝝ ciuitatum

conditio, vt nemo sanus earum interitum admiretur, diuturnitatis vero causam, quasi rei alicuius incredibilis, summo studio inuestigandam putet; hic vir ciuili prudentia, vt sibi quidem videtur, cumulatissimus, luget Romæ, cladem & ruinam, & quasi futura esset immortalis, ni Christi religio impedimento fuisset, ita ipsum Dei filium in crimen vocat. Quæris homo amentissime, quid aliud Romanas opes euerterit: Primùm id respondeo, quod, quemadmodum illa ciuitas felici auspitio consita, deinde adulta, rebusque gestis florens, deinde corroborata legibus & institutis, ad imperij maturitatem, atque ad summam amplitudinem peruenit; ita necesse fuisse, vt adepta senectutem, vitæ tandem extremum diem morte cõficeret. Deinde illud addo, artes omnes, quibus illud imperiũ partum fuerat & quibus retineri poterat, multo ante Christi ortum de manibus amissas fuisse. An tu, cum in Romanos mores immensa luxuria & effrenata diuitiarum cupiditas inuasisset; cùm legum atque senatus auctoritas omnino concidisset: cùm plebis animi ad spem prædæ turbulentis & furiosis concionibus erecti impetũ facerent in fortunas locupletum: cum impunitate armata crudelitas: cæde & sanguine ciuium vrbem cruentaret, cùm ij, qui armis plurimum poterant, non de

patriæ

patriæ libertate, sed de sua dominatione co-
gitarent: cùm essent omnia ista tela in reip.
corpus immissa; existimas fieri vllo modo
potuisse, vt illa diutius permaneret? Adde de-
inde, si commodum est, venalia comitia, iudi
cia redempta, nundinationes prouinciarum,
imperia extra ordinaria & infinita, summam
reipublicæ ad certos homines dominandi cu-
piditate præcipites delegatam: intelliges fieri
non potuisse, quin illius ciuitatis opes fun-
ditus euersę corruerent. Quid autem hic refe-
ram Syllani atque Mariani temporis arma?
Quæ cladibus innumeris rempublicam ve-
xarunt, & omni crudelitate lacerarunt, ac tan
dem contagione illius discordię ad posteritā-
tem continuatæ viam tyrannidi munierunt.
Dubitas igitur, quin tam multis vulneribus
afflicta ciuitas, fuerit aliquando diro & acer-
bo funere à ciuibus suis efferenda? Itaque si
à sapientibus viris interroges, quo tempore
Roma perierit, respondebunt, opinor, iam ex
eo tempore, quo obsoluerat vetusta disciplī-
na Romanorum, illam remp. nullam fuisse.
Nec enim rei euentum expectant, qui futu-
ram certissime ex antecedentibus causis sse-
quuntur. Si ab imgeritias quæras, illā Cæsaris
dominationem proferrent. Nec est enim quis
quam tam sine mente, qui putet, post legum
interitum, & perditam libertatem, & totius

ciuilis ſtatus conuerſionem, vllum antiquæ reip. veſtigium permanere. Tibi autem quid venit in mentem, illius imperij ruinam Chriſtianis moribus aſſignare, cum tam cauſa illius excidij, quã euentus ipſe Chriſti regis ortum multis aſſnis præceſſerit? Quod ſi quærat aliquis, quid poſt tyrannidem conſtitutam, illas opes Romanas ab vniuerſa ciuitate in vnum collatas comminuerit: primum illa repetam, quę antea commemoraui, illas artes omnes, quæ P R gloriam & imperium quæſierant, iamdiu inclinatas tandem præcipites concidiſſe. Nam iam pridem pro frugalitate, infinita luxuria, pro militari duritia, ſumma totius corporis & animi mollities pro metu legum, audacia libido, cupiditas immenſa Romanorum animos oppreſſerat, hominesque patriæ amantes ad inteſtina bella concitarat. Deinde mores immanes imperatorum, & naturam importunam cum ſumma luxuria, & inaudita libidine coniuncta, exciſionem rebus omnibus intuliſſe dicam. Nec eſt enim; cur hic tam funeſtas reipublicæ peſtes enumeremus, cum illud conſtet, multos porpter crudelitatem atque flagitia, fuiſſe tum à ciuibus ſuis, tum à militibus, non rarò etiam ab æmulis imperij contrucidatos. Cùm autem illa conſuetudo interficiendi principis inueteraſſet, neque modò improbis tyrannis, ſed

moderatis etiam imperatoribus essent insidiæ comparatæ, illudque imperij nomen minimè sanctum hominibus fuisset: in eum locum res deducta est, vt nihil esset imperatore Romano vilius. Tandem cùm S. P. Q. R. auctoritas penitus extincta esset, & militatis licentia simul cum auaritia in immensum creuisset, factum est, vt milites pecuniarum fœdere, quibus libuisset, imperium addicerent. Cùm igitur neque generis neque virtutis rationem vllam haberent, sed quasi constituta auctione illi, qui plura promisisset, imperium venditarent: erat impurissimo cuique aditus ad summam reip. potestatem. Talibus igitur custodibus summæ rerum præpositis, necesse erat, vt òmnia reip ornamẽta funditus interirent, præsertim cùm sæpe numero, ne vnquam deesset occasio ciuilis tumultus excitandi eodem tempore diuersis in locis imperatores multi crearentur, si illi imperatores potius, quàm inaudita portenta atque prodigia, appellandi sunt. Opes itaque Romanæ partim ciuili discordia terrisq; seditionibus, nullum exitium habentibus, cõsumptæ sunt: partim maximis bellis & acerbissimis, quæ per orbem terrarum contra Romanum imperium oriebantur, deletæ, communem rerum humanarum conditionem subierunt. Hic autem quid habes in quo nomen Christianum

accuſare poſſis? Si enim Chriſti diſciplina cõtemptum lẽgum, ſi luxuriam, ſi petulantiam, ſi immoderatam dominandi cupiditatem, ſi acerbiſſimam ciuium inter ciues diſſenſionem, ſi poſtrẽmò vim, furorem, & amẽtiam in Romanos mores inuexiſſet iure atque merito diceres, omnia detrimenta fuiſſe per illa reb⁹ Romanis importata. Illa enim ſunt, quæ non modo Romæ, ſed omnibus etiam imperioſis ciuitatibus peſtem atque perniciem intulerunt. Sin autem nihil eſt magis à morib⁹ Chriſtianis alienum: quibus nihil placet, niſi iuſtum tranquillum atque moderatum: qui pudorem & innocẽtiam ſanctiſſimè colunt, & diſcordiam ciuilem omnibus malis peius oderunt: qui omnes actiones turbulentas atque temerarias execrantur: iſta tamen eris vel ſtultitia vel impudentia, vt Chriſtiani nominis dignitatem coneris iſta ẽcalumnia deformare? Poterit ne vlla diſciplina magis ciuilem ſtatum conſtituere, quam illa quę inſtruit ad iuſtitiam, æquitatem, manſuetudinem patrię charitatem atq; virtutis conſtantiam. At hæc quidem omnia in Chriſtianis moribus ſumma reperiuntur. Poſſem enumerare, quàm multi Chriſtiani imperatores extiterint, per quos occidens Imperiũ fuerit ab innumeris calamitatibus recreatũ, & in priſtinum dignitatis ſplendorẽ reſtitutum. Poſſem oſten-

ostendere, illius fines per viros veræ religionis cupidissimos, fuisse magis, quàm vnquam antea, propagatos. Possem postremò conuincere, omnia mala, quibus postea circumuentum fuit, non religionis studio, sed contemptione potius religionis accidisse. Sed quoniã ad finem propero, illud tantum dicam. Non solum homines ipsas, verum etiam omnes humanas artes atq; disciplinas, omnes nationes & imperia mors insequitur: omniaque tandem cõcidunt, & obliuionis tenebris obruuntur. Solum Christi regnum est: quod nullis hostium viribus excindi, nullis opibus labefactari, nullis intestinis seditionib⁹ conuelli vnquam poterit. Persarum opes corruerunt Græcorum potentia funditus euersa est: Romanorum imperium est depressum atque comminutum: omnia quæ sunt, fuerunt, posteaue nascentur, quoquo modo tandẽ interibunt: regnum verò Christi omnibus diuinis ornamentis amplificatum, florescet seculis infinitis immortaliq́ue gloria atque sempiterna circumfluet. Sic enim sacris oraculis prædictum est: Potestas eius, potestas æterna quæ nunquam auferetur, & regnum illius, quod nunquam dissipatur. Et alibi: Placuit ergo mihi prædicare signa eius quia magna sunt, & mirabilia eius, q̃ fortia, & regnũ eius, quia sempiternũ. Tum etiam illud Regnum

tuum

tuum regnun omnium sæculorum, dominatio tua à generatione in generationē. De isto etiam regno est id intelligendum, quod in Regum historia legitur. Sic enim loquitur Deus cum Dauid. Firma erit domus tua, & regnum vsque in æternum. Quòd etiam ex Luca perspici potest. Dabit (inquit) ei Dominus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Desinant igitur iam homines imperiti, de Romanæ reipublicæ occasu impiè conqueri. Desinant illius ruinæ crimen, in diuinum beneficium impiè & scelerate coniicere. Intelligant aliquando, solum Christi nomen esse, cui nulla vnquã ætas finem sit allatura: nempe cuius gloria, laus, virtus, splendor, opes, facultates, sint immortales atque diuinæ. Reliqua omnia fluxa & lubrica cùm sint, exiguo vitæ curriculo circumscribuntur. Solum igitur Christianum nomen cum diuinis præsidiis innitatur, erit in omni æternitate florentissimum.

IV. SEQVITVR vt etiam de virtute militari aliquid dicamus, quam ille Christianis moribus & institutis longè alienam putat. Qui conuenit, inquit ille, cum istius virtutis celebritate glorię contemptio, quæ Christianis omnibus præscribi solet? Nemo enim, nisi laudis studio inflammatus fuerit, pericula si-

bi sub-

bi ſubeunda putabit. Iam quod aſſerit, neminem, niſi qui laudis ſtudio adducᵗ⁹ ſit, fortẽ fieri poſſe: non credo facilè conceſſuros illos philoſophos fuiſſe: qui ſimul & de contemmenda gloria conſcripſerunt, & fortitudinis innumera præcepta tradiderunt. Nam ſi illa mutuo ſeſe perimere exiſtimarent, nunquam eſſent tam amentes, vt eadem opera homines à cupiditate laudis abducendos & in ſtudium virtutis incitandos eſſe docerent. Virtutem autem illam eſſe ſtatuerunt, quæ non ex vulgi rumore penderet: ſed quæ præclaraˢ actiones ipſius honeſtatis cauſa ſuſciperet. Hic autem ſic argumentatur, quaſi ſola laudis cupiditas ad virtutem acuat: & non alij multò potiores ſint virtutis & induſtriæ ſtimuli, quibus bonorum animi dies & noctes concitati, pericula libenter & ſtudioſè ſuſcipiant: nempe inſignis in patriam beneuolentia, incredibilis ipſius dignitatis amor, egregia deinde legum atq; religionis obſeruantia: quę quidem omnia ſunt Chriſtianorum inſtitutis perfectiſſima. Quid ſi laudis etiam ſtudioſiſſimi ſunt? Tamen iſto erit quiſquam vel furore vel impudentia, vt hoc nomine dignitatem illorum imminuere conetur? Sunt illi quidem ab inanis laudis cupiditate remotiſſimi, immortalis tamen & veræ gloriæ cupiditate vehementer incenſi. Deſpiciunt hominum famam;

mem; ad verā tamē laudem, q̄ Christi omnia conſpicientes teſtimonio continetur, ardēter incumbūt. Non cupiūt homines rerū ſuarum ſpectatores habere, uempe qui ſciāt, ſe angelis inſpectantibus oīa præclara facinora ſuſceptu ros. Hoc magni animi eſt hoc generoſi atque magnifici. nō pendere ex imperitę plebis opinione, infima oīa negligere, cœleſtia tantùm atque diuina cōtemplari. Quid enim iſte dicat in Chriſtianis moribus humile atque demiſſū, non ſatis intelligo. Si ſuperbiā & inſolentiā, ſi mores immanes, ſi animos contumaciter elatos, atq; inflatos, animi magnitudinē indicare putat: fateor nihil in terris eſſe Chriſtianorū natione contēptius: nempe q̄ ſumma contentione inſtudio moderationis, manſuetudinis, lenitatis euigilet. Si vero virtutes omnes, vt etiam eruditiſſimi homines prodiderunt, vno coniunctionis vinculo continentur: nec vlla pugna inter illas eſſe poteſt. tantùm abeſt, vt manſuetudinis atque modeſtiæ laus ſplendori fortitudinis aduerſetur, vt etiā nullo modo à ſe inuicem diuelli atque diſiungi queant. Itaque nemo vir fortis eſſe poteſt, niſi idem ſit manſuetus atque moderatus. Longè enim fallitur opinione, qui animi impetum non æquitatis & humanitatis ſtudio, ſed cupiditate atq; furore concitatū, fortitudinē appellandā potius, quàm importunę cuiuſ-

cuiusdã belluæ ferítatem putat. Iſte aũt præclarus autor, qui principes ad communis ſalutis perniciem inſtruit, qui imperij opes nõ tam æquitate, & clementia, quàm perfidia & crudelitate ſtabilire docet: appellet ſanè quo velit nomine furorem illum, cunctam barbariem ſcelere & immanitate ſuperantem: dum modò nemo ſanus, tam ſtultæ atque nefariæ opinioni aſſentiatur. Nos verò nunquam ita amentes erimus, vt illam animi moderationem, quam ſacræ literæ appellant humiſitatem, vt clementiam & manſuetudinem cui' nobis idem auctor extitit, qui & eximię fortitudinis exemplum, ipſam fortitudine impedire dicamus. Nam cum omnes virtutes inter ſe conglutinatæ ſint, tum vel maximè animi moderatio atque fortitud. Vtraque enim ab eadẽ animi magnitudine profecta, eandẽ propemodum retinet dignitatem. Nec enim maioris animi eſt, impetum hoſtium ſuſtinere, quam cohibere iracundiam: & omnem perturbationẽ reprimere, nec vlla offenſione ab humanitate & à mentis conſtantia deturbari. Non itaque fermè fuit vir egregiè fortis quin etiam laudem manſuetudinis ſibi adſciuerit. Quanta gloria fuit illa Themiſtoclis cùm eſſet in cõſilio Græcorũ, à reliquis ducibus conuitijs indigniſſimè vexatus: ille verò petulantiam illam non cõuicio, ſed patientia compri-

comprimendam putaret? Quid hic Periclem referam: Quid Iulium Cæsarem: & alios complures, qui non maiore studio virtutis imperatoriæ nomen, q̃ mansuetudinis & patientiæ laudem venabantur? Contrà verò vt quisque maximè angusti animi est atque demissi, ita est ad iracundiam & feritatem maximè propensus. Omnes illi barbari, qui à disciplina fortitudinis abhorrẽt, ita crudeles habiti sũt, vt loquendi consuetudo crudelitati ipsi barbarei nomen adscripserit. Quid de mulierum natura dicam? Quibus vt nihil est imbecillius, ita nihil ad iniuriam persequendam cõcitatius. Quòd si modestia atque mansuetudo virtutis splendorem non excludit: sed cum ab eadẽ animi magnitudine nascatur, ipsam fortitudinem exornat: ista tamen erit quisquam dementia, vt Christiãnam mansuetudinem imbecillitatem vocet, præceptis fortitudinis repugnantem? Quæ, malum, est ista peruersitas atq; impius furor, vt ea, quorum tenuem vmbram in aliis suspicimus: in nostris vera & summa contemnamus? Magnanimi semper habiti sunt, qui contumelia lacerati, & iniuria lacessiti, ira non efferuntur. At nostri illam disciplinam à Christo acceperunt, vt humanitate conuitia, beneficiis iniuriam vlsciscantur. Ergo dicet aliquis, cum ita mansueti sint, nunquam impetũ hostium

à suis

ſuis finibus depellent, neque ſceleri armis
:ſiſtent,ſed quemuis furorem beneficio cō-
enſabunt. Hoc qui dicit,minime expendit
fficiorū momēta:nec intelligit alia aliis per-
onis locis,temporibus,cauſis cōuenire. Chri
liani ipſi,qui in priuatis offenſionibus & in-
urijs moderationem atque patientiam am-
lectuntur, ijdem in publicis periculis acer-
imi & vehemētes publicæ ſalutis atq; liber-
atis vindices exiſtunt, præſertim vbi ſimul
igitur dignitas religionis. Tunc enim man-
uetudinem indignum flagitium,patientiam
ſcelus nefarium arbitrantur. Hac mente prædi-
tus fuit diuinus ille Moſes, quem ſacræ li-
teræ perhibent, fuiſſe inter omnes mortales
mitiſſimum , qui tamen & hoſtium copias
ſingulari virtute repreſſit,& læſi numinis of-
enſionem multorum ſupplicio placauit. Ta-
lis fuit etiam Dauid,quem vnum diuina ora.
cula laude manſuetudinis vnicè cōmendant.
Hic tamen incredibili virtute maximos &
fortiſſimos hoſtium exercitus profligauit, &
ingentes alienigenarum ſtrages edidit.Sic et-
iam multi Chriſtiani principes ad omnem ra
tionem humanitatis commodiſſimi, bellicæ
fortitudinis gloria laudem mauſuetudinis æ-
quarunt. Quid? ipſe Chriſtus nónne ſatis ex-
emplo ſuo nos admouit, quatenus eſſet v-
tendum manſuetudine, quo rurſus in loco
ſeueri-

ſeueritatis perſona ſuſcipienda eſſet, cum ſacrilegos, qui ſacras ceremonias polluebant, flagris ſeuerè & acriter inſecutus eſt? Non eſt igitur cui quiſquam Chriſtianam manſuetudinem aſpernetur, cum ita cum vera fortitudine coniuncta ſit, vt nihil poſſit eſſe copulatius. Vtraque enim ab eodem fonte manat, & altera alteram incredibiliter illuſtrat.

NVNC ad poſtremum egregij ſcriptoris argumentum veniamus, quod totum in religione conſiſtit, & in illis antiquis ceremoniis omni ſcelere contaminatis. Tantã enim vim habuiſſe putat illam hoſtiarũ cædem atq; pecudum ſtragem, vt repenta ex timidis feros & audaces efficeret. Nos itaque, qui nec hoſtias cædimus, nec quadrupedum ſanguine aras cruentamus; nec exta inſpicimus, magnis ad virtutem inſtrumentis hoc religionis incommodo priuari. Hic profectò neſcio, q d vel ad impietatis furorem, vel ad mentis cæcitatem & ſtultitiam addi poſſit. Nefariam ſuperſtitionem cum ſanctiſſima Dei immortalis religione comparare, facinus eſt inexpiabile atque nefandum: exiſtimare autem illum, qui pecudum carnificinam intrepido vultu conſpexerit, continuò fortem euaſurum, extremæ dementiæ argumentum. Cur enim iſto auctore non conquirimus omnes lanios? Cur non etiam carnifices: hos enim oportet magis

ag is efferatos esse, à quibus hominum cor-
ora laniantur: ad arma similiter euocamus?
t scilicet illa virtute, quam aut sanguine pe-
idum, aut supplicio damnatorum adepti
nt, in hostes irruant, & à nobis omnia peri-
ala propulsent. Quid si ostendo, omnia in
lis sacrificiis & ceremoniis ad imbecillita-
m atque formidinem spectauisse, nec ali-
uid fuisse, quod animum cõfirmare posset?
timum precationes illæ, priscis atque solen-
ibus verbis institutæ, quantum anxietatis
abebant? In quibus si quid titubatum fuis-
et, si quid præposteris verbis aut sinistris om
ibus effatum, putabant continuò omnes
Deos P. R. iratos fore. Deinde quanta illa for-
mido erat hominibus, anili superstitione im-
plicatis, iniecta, cùm non satis ex animi sen-
entia litabatur? Cum exta dirum aliquod &
siste minabãtur exitiũ? Cum vero accidisset,
t multas eodẽ tempore hostias immolarent,
& casus ita tulisset, vt aliarum exta darent illa
ignа, quibus homines existimabãt, Deos oĩa
ecunda promittere, aliarũ vero tristia denun
iarẽt: necesse erat, vt essent incredibili metu
suspensę mentes illorũ, qui neq; secũdis extis
propter varietatẽ & inconstãtiam confirmari
oterãt, neque rursus dira propter religionẽ,
ua erant penitus imbutĩ, contẽnere. Quid o-
cnta, prodigia, aruspicũ respõsa? quantã vim
habebant,

habebant, ad animos debilitandos atq; frangendos? Cùm nihil omnino reque natura, neque fortuito accidisset, quod non interpretarentur, deorum id consilio fieri, cladem aliquam portendentium. Itaque vel alitis inuolatus, vel terrę fremitus, vel dextrum fulmen, vel quæuis eiusmodi monstra, atque conficta interdum prodigia, terrorem atq; metum miseris hominibus incutiebant. Quid autem solistima tripudia commemorem? quæ cùm essent coacta, nec illis quidem superstitiosis hominibus & auspicio valde deditis firmā spem facere poterant. Si verò pulli casu aliquo non pascerentur, eaq; res ad militum animos permanaret, quasi de pernicie sua à dijs ipsis præmoniti, attoniti religione, manus cum hoste conferebant, ancipiti formidine perturbati atque impediti. Multis itaque in locis proditum memorię est, exercitus fusos atque cęsos esse, quod vitio contra hostes educti fuissent. Quod quidē minimè mirum est. Cum enim essent illa religione perfusi, vt crederent, non sine deorum consilio & numine, cladem atq; pestem denuntiantium pullos iectā offam neglexisse, ob idque omniū mentes concidissent, manusq; metu obtorpuissent, neque solita spe atque audacia prælium commisissent, necesse erat vt cladem aliquam insignem acciperent. Inde adeo factum est, vt omnes illis religio-

religionibus valde dediti, quos fanaticos appellabant, in timore perpetuo & cura mente ancipiti versarentur. Quid? quod multi viri strenui leuissimis ostentis permoti, magnum multis in locis timoris significationem dederunt? Lacedæmonij, vt de Græcis etiam aliquid dicamus, cùm bellum aliquod suscepissent regesque ipsi in patriæ finibus de more sacrificarent, si casu non litabant, exercitus continuò domum reducebant. Cumque essent Lacedæmonij moribus & institutis ad duriticm atque virtutem militarem educati, tamen ea imbecillitate ducta ex sacrorum impura religione tenebantur, vt bellum intermitterent. Iam si strepitus aliquis auditus fuisset, omnia belli consilia ab illis deserta & omissa iacebant. Quid autem quæso aliud, vt Lacedæmonios omittamus, Athenienſium opes euertit, quàm anilis quædam & misera superstitio? Cum enim imperator sanè fortis Nicias, & classi, & exercitui, simul cum Demostene præfectus esset, & Syracusas oppugnaret, intelligeretq; ciuitatem illam & suis viribus, & totius Græciæ auxilio munitam capi non posse: Demostenesque instaret, vt classem à portu deducerent, ne præcluso exitu ab hostib', omne robur Athenienſium, quod in illa classe continebatur, misere periret: id Nicias ipse comprobabat, religione tamen

impeditus, salutare consilium executus non est. Paucis enim illis diebus lunæ lumen, terræ, vt certis temporibus fieri necesse est, interiectu defecerat. Id nicias ostentum ratus, ad religionum interpretes deferendum statuit, Illi nefas esse respondent, intra tringinta dies classe nauigare aut quippiam aliud moliri. Interea Siculi magnis molibus portus fauces obstruunt, & exitum multis nauibus obiectis intercludunt. Classis igitur illa, in qua flos Atticæ iuuentutis, & Athenienſium robur inerat, cum iam frustra classem hostium perrumpere, & è portu progredi conaretur, inepta illa Niciæ superstitione miserrimè dissipata atque depressa est, omnisque nobilitas occisione consumpta. Hęc tu sacra impia, has religiones impuras & aniles, ad virtutem erudire & instituere dices? quæ homines etiam impuros & audaces, horribili formidine replebant, mentem à constantia deducębant, consilia salutis impedichant? Eam tum gratiã Christo optimo maximo refers, cuius munere atq; beneficio, tam impia, tam impura, tamdementi superstitione leuati? atq; liberati sumus, vt illam etiã Christi religione anteponas? Nã si animi Christianis institutis informati, fracti, languidi, atque dimissi efficiuntur: illis vero antiquis & impuris ceremoniis, quibus diuini honores habebantur impiorum

piorum hominum ſimulachris, ad virtutem incitabantur: illa certe videntur his noſtræ religionis inſtitutis omnino preferenda. At videt in quanta erroris opinione, atque amētia verſatus ſis. Qui verè Chriſtiana religione imbuti ſunt, nō alitis in volatu, non occinis cantu, non extis triſtia minantibus permouētur. Non terræ motu, nō fulmine, non prodigiis vllis, aut mōſtris conturbantur. Nihil eſt deniq;, quod animum hominis Chriſtiani conuellere aut labefactare poſſit. Sic eſt n. inſtitutus, vt ſi orbem terrarū bellis ardere videat, ſi omnia ſibi pericula intendi, ſi cuncta incendio conflagrare, atque pene conſumi, ipſe tamen optima ſpe plenus conſtantiam retinet, nec vllo vnquam borrore perfundatur. Primum, quia credit eſſe ſe fortiſſimis copiis cōſtipatum, atq; communitum. Didicit enim è ſacris literis, eſſe quoſdam cœleſtes exercitus, qui piorum hominum ſalutem tueantur, & ab illis, cum commodum eſt, omnem impetum, atq; furorem hoſtium propulſant. Hoc enim ſe præſidio vallatum eſſe ſinſit Iacobus cum caſtra Dei ſe conſpicere teſtificatus eſt. Rurſus cum Syriæ exercitus Heliſęi capiti imminęret, ipſiusq; miniſter formidine perterritus opē implorarɛt, noli timere, inquit Heliſæus, plures enim nobiſcū ſunt, Subiugit deinde ſacra hiſtoria. Cùmq; oraſſet Haliſæus,

ait, domine aperi oculos pueri huius, vt videat. Et aperuit dominus oculos pueri, & vidit, & ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum, qui cingebant Heliſæum. Atq; ne quis in paucos illud diuinum præſidium collatum eſſe putet, alibi de vniuerſis, qui pietatem colunt, Deumq; caſtè, & purè venerãtur, ſic ſcriptum eſt. Caſtra poſuit angelus domini in circuitu timentium eum. His igitur teſtimonijs qui firmiſſimam fidem adiungit, ſeque diuino præſidio munitum eſſe credit, trepidare metu non poteſt, ſed elato animo, atq; confidẽti, id quod alio in loco ſcriptum eſt, vſurpabit. Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Si inſurgat aduerſum me præliũ, in hoc ego ſperabo. Item illud; Hi in curribus, illi in equis, nos autem nomine domini ſpem repoſitam habemus. Ipſi cõfracti ceciderunt, nos autem erecti victoriam reportauimus. Hæc igitur, inquam, ſpes gentem Chriſtianã imbecillo animo eſſe non ſinit. Deinde immortalitatis cogitatio atque certa gloriæ futurę pręſenſio, quantam vim habet, ad conſtantiam ſtabiliendi? Refert Cæſar, Gallus illa Druidem diſciplina, quæ perſuadere nitebatur, nõ interire animas, ſed ab aliis corporibus ad alia poſt mortem tranſire, fuiſſe vehementer ad virtutem excitatos, itaq; metu mortis neglecto, intrepidè ſeſe in quod

quodcunque capitis periculum, atq; vitæ discrimen inferebant, cum nihil aliud esse mortem opinarentur, quàm mutationem vitę, atque in alia corpora migrationem. Ita ne tandem? Prisci illi Galli, immortalitatis opinione vanissima, ex inani quadam superstitione concepta, nulla pericula recusabant: Christiani, qui non imbecilla opinione, sed constanti fiducia credunt, se postquam ex hac vita excesserint, fore beatissimos, mortem horrebūt? Quid enim magis in Christiana religione celebratum, quàm omnes eos, qui coluerint iustitiam & pietatē, posteaquā è corpore, quasi è vinculis emissi fuerint, in cœlum euolaturos, vt immortali gloria æuo sempiterno perfruantur? Quid deinde est magis animis nostris infixū, quàm fore aliquando vt corpora, quæ iā penitus consumpta sunt, instaurētur: atq; cœlesti splendore collustrata, rursus cum animis ipsis inuiolabili fœdere cōiungantur: vt sic diuinitus renouati, omnibus summis & ęternis voluptatibus animo & corpore potiamur? Hoc qui persuasum habuerit, nunquam, mihi crede, ab ista vita, innumeris ærumnis, atque calamitatibus inquinata, inuitus & iniquo animo discedet. Quid autē postremo dicā de amore illo immenso, & incredibili, quo illi, qui verè Christi sacris imbuti sunt, quotidie magis inflammantur? Illud certe perspi-

cùum: eſt, nulla re magis incitari, ac incendi animos, ad omnia capitis pericula ſubeunda quàm beneuolentia, & caritate. Nihil eſt enim amanti difficile, nihil nõ ſuaue & iucundum, quod pro re quam habet caram ſuſcipiatur Mortem ipſam, quæ omnibus horribilis eſt, & maximè pertimeſcenda, vltrò etiam appetendam interdum putat, non modò cõtẽnendam. Quòd ſi tantum valet amor, leuiſſimis ſæpe de cauſis inter homines conciliatus, vt contemptionẽ mortis etiam inducat: quid de illius caritatis magnitudinem dicam, quæ munere ſpiritus diuini, puris & integris mentibus cõceſſa eſt? Eius certe vi cõcitata Chriſtiana nobilitas, omnem vitæ ſuauitatem, in laboribus & periculis ponendam eſſe duxit, omnes corporis voluptates, & fluxos honores, omniumq; rerum affluentiã aſpernata. Illa Chriſti cupiditate vehementer incenſa, neque minis, neq; terrorib', neq; inauditis ſupplicijs, à pietate dimoueri potuit. Illa poſtremò faciebat, vt omnia tormẽta, quę pro Chriſto, quem vnice & ardenter amabat, paterentur, leuia atq; iucũda putaret Quinetiam, nihil videbatur Chriſtianis æquè optabile, & expetẽdum, atque pro Dei immortalis religione, vitam in ſummis totius corporis cruciatibus amittere. Quod minimè mirandum eſt. Nam cum amor omnẽ animi cogitationem

auertat

auertat à formidine, necesse est, vt summum atq; diuinum amorem; incredibilis constantia, atq; diuina consequatur. Vtra igitur tandem religio ad virtutem facilius incitabit? Eane, quæ hostiarum fibris, aut alitum inuolatu, aut apum examine, atq; confictis monstris suspensam tenet hominum imbecillitatem? An illa potius, quæ animos ita cõfirmat, vt neque totius orbis cõuersione labefactari possint? Illa deinde, quæ demẽti superstitione ipsam humanę virtutis exercitationẽ sępenumerò impediuit? An illa potius, quæ infirmã naturam mulierũ, & teneram ætatem puerorum, incredibili virtutis cõstantia roborauit? Illa postremò, quæ nulla firma spe mẽtes humanas cõfirmare poterat? An illa, quę diuini auxilij ostẽsione, certissima spe immortalitatis, diuini numinis amore atq; studio, ad diuinam virtutẽ erudiuit, & ad omniũ rerũ humanarũ despicientiã instruxit? Sed quid opus est hominis istius impurissimi vel impietate, vel amentiã multis argumentis cõuincere, cùm vtrunque sit adeò manifestũ, vt nihil facilius deprehendi possit. Impietatis scelus; cũ istis maculis velit aspergere Christiana dignitate: quod nunquã feciſſet, si aliqua præclarã opinionẽ de Christi numine habuisset. Furoris amentia: cùm tã falsis, ineptis, malè cohærẽtibus rationib. nefariã illã sententiã confirmet.

Arq; scio quidem me longius oratione pro-
uectum q̃ fortasse necesse fuit. Hoc autem si
quis vitiosum putabit: velim vt partim tribu-
at hanc veniã iusto dolori, quo sum mirabili-
ter elatus: partim existimet, id instituto no-
stro minimè alienum fuisse. Cùm enim de
Christianæ claritatis splendore sermonem in
stituissem. Etriscus autem ille scriptor, eandẽ
impurissimo genere orationis obscurare co-
nat⁹ esset: nõ dissimulandũ putaui, præsertim
cum eorũ numerũ, qui vel scriptis illius inci-
tati, vel sponte sua eiusdẽ sceleris atq; furoris
affines sunt, latè & variè diffusum intelligerẽ.
V. NVNC autem, posteaquam illorũ petu-
lantiam confutauim⁹: ostendimusq; id quod
erat satis apertum, nihil angustum atq; demis-
sum, sed amplà omnia atq; diuina in Christia-
nis institutis reperiri: omnemq; sanctissimæ
huius disciplinæ rationem ad animi magnitu
dinem, & contemptionẽ mortis excitare: nõ
alienum erit, quando de fortitudine militari
fecimus mentionem, illorũ etiam orationem
paucis refutare, q vniuersum militiæ genus,
vt rem impiam, atq; scelleratã, Christiq; præ-
ceptis aduersantem execrantur. Primũ autem
cur detestentur belli gerendi rationem, cùm
pro æquitate, religioneq; suscipitur, non satis
intelligo: cùm eam innumeris sacrarũ litera-
rum testimoniis laudari magnopere videa-
mus,

mus. Quod iſti non negant, ſed quid aiunt? Multa fuiſſe in antiqua lege contenta, quę tamen erant magis tẽporis cauſa ferẽda, quàm laude celebranda: vt facere diuortium, vt exteris gentibus fœnerari: ex quo etiam genere eſſe dicũt, bellum mouere. Sed quid habet ſimile, vel fœnus, vel diuortium, cum militari virtute? Illa enim præſcripta, ſed hominũ imbecillitati conceſſa ſunt: ad belli gerendi præceptũm qui detrectabat, in expiabile ſcelus in ſeſe cõcipiebat. Vbi enim legimus fuiſſe pœna, aut execratione ſanctum, ſi quis, vbi primùm aliqua offenſione interpoſita licuiſſet, ab vxore non diſcederet, aut ab alienigenis fœnus non exigeret? At multis in locis animaduertimus, viros ſpiritu diuino cõcitatos, extremo ſupplicio ſanxiſſe eorum ignauiam qui prodere in aciem recuſarẽt. Quid autem hic Deboram commemorẽ? Quę numine ſancti ſpiritus afflata, malè precatur iis, qui prędia domini pro virili parte nõ ſuſcipiũt: eorumq; deſidiam acriter, atq; vehementer inſectatur. Rurſus obiiciunt circumciſionem, agni immolationem, antiqua ſacrificia: quæ ſumma olim religione ſeruabãtur, & poſt Chriſti aduentũ coli deſierũt. Quaſi militia ad ſacrorũ ceremonias, atque myſteria pertineat: & non potius reip. gerendæ cauſa conſtituta ſit. Illa namq; ſacra, in quibus erat adumbrata ſigna

iuſtitiæ atque ſalutis per Chriſtum opt. max. conſtituendæ, poſteaquã res ipſa, q̃ ſignis illis indicabatur; aduenit, iure atq; merito repudiata ſunt. Hoc autẽ de bellica virtute exiſtimari non poteſt: cùm non in ceremoniarũ rationẽ cadat: ſed cauſa publicæ ſalutis cuſtodiendæ exculta ſit, & ad ciuilem diſciplinã pertineat. Confundere autem ea, q̃ ſunt ſecernenda, aut extremę dementię eſt, aut ſummę temeritatis argumentum. Cùm verò reip. ſtatus ſtabiliri non poſſit, niſi armorũ præſidio fulciatur: ſiquidem omnes artes pacis ſunt in tutela militaris diſciplinæ, qui militiã tollit, is rempub. funditus euertit. Quòd ſi Chriſtianis moribꝰ fieret, aliqua ratione inducti criminarentur homines furioſi rempub aliquã per Chriſtianos mores fuiſſe ſublatã. Quæ calumnia quãtum ſceleris, atque vanitatis habeat, iã eſt ſuperius explanatum. Non vult enim Chriſtus ciuilem ſtatũ conuelli: ſed confirmari potius, atque conſtitui. Quemadmodum igitur ſecurim è manibus magiſtratuum non extorſit: ita neque militem gladio ſpoliauit: vt ille ſcilicet auctoritate legum armatus improbitatem in reipub. viſceribus hęrentem legum ſeueritate comprimeret: hic armis tectus peſtẽ reip. imminentẽ virtute repelleret. Ob id Ioannes nunquã deterruit homines ab armorũ ſtudio, ſed potius militibus ipſis, innocentiæ

& moderationis iura præscripsit. Et Paulus ecs magistratus, qui securi feriunt nocentes, & sacinorosos homines, Dei ministros appellat. Nihil esset quidem magis optandum homini Christiano, q̃ vt omnes mortales sese cõtinerent à scelere, & cupiditate. Cùm vero id semper contingere nõ possit: & pro continentia, effrenata libido; pro iustitia, aut externa vis, aut intestinus furor exoriatur: tũ necessario, aut impetus hostium est armis & virtute depellendus: aut audácia ciuium ferro etiam reprimenda. Id inquiunt, à Christiana mansuetudine est alienum. Quasi vero vllũ genus crudelitatis maius esse possit, quam in communi periculo esse dissolutum atque negligentem. Præcepit Christus, ne illatã iniuriam vicissamur. Est quidẽ perfectæ cumulatæque virtutis, vbi nobis iniurię priuatim inferuntur. miram & singularem animi patientiã ostẽdere: vbi verò aut communis salus, aut religionis dignitas agitur: inuictum robur contra furorem atque scelus assumere. Pacẽ nobis vnicè commendauit. Illam sane pacem, q̃ nobis ipse largitus est: quæ non humano otio continetur: quis enim suspicari potest, humanam istam securitatem nobis concessisse, cũ discipulos suos omnib⁹ fluctibus humani furoris obiecerit: sed eã, qua in Dei gratiã, qui nobis grauiter infensus erat: & à cuius religione

voluntates noſtrę diſſidebant, reducti ſumus. Has igitur inimicitias ſanguine ſuo, vt multis in locis Paulus teſtificatur, Chriſtus extinxit, pacemq; nobis ſempiternam impetrauit. Hac aũt frui vel maxime licebit: cùm bellũ acerbũ & graue, pro publica, aut religionis ſtudio geremus. Niſi fortè putamus, Abrahã iſtius diuinæ pacis fructu caruiſſe, eo tempore, quo domeſtica ſeruorum manu comparata, maximum & fortiſſimum exercitum eſt adortus, & quatuor reges incredibili virtute deuicit, hoſtibusq́ue partim cæſis, partã fuſis prędam detraxit: aut Gedeonẽ, cum trecentis tantum viris, fortiſſimis ſeptus, innumerabiles copias hoſtiũ trucidauit. Quid Ieſum Moſis ſucceſſorem? Quid Ieptem? Quid alios viros excellentes, tam ſanctitatis ſtudio, quàm bellicæ laudis gloria prę̣ſtantes commemorem? Iis ne omnibus dicemus Deum iratum fuiſſe, quando in hoſtes irruebant? An potius tum maxime diuinæ pacis fructum tuliſſe, cùm bella ſanctiſſima contra ſceleratos homines ſuſcipiebant? Quid nobis, inquiunt, cum illius vetuſtatis exemplis? Illi quidẽ Hebræi fuerunt: nos vero Chriſtiani ſumus. Pergitis ne vos diuinos illos homines à Chriſtianorũ ordine, atque dignitate ſe iũgere, qui, vt eſt demõſtratum ſuperius, egregij Chriſti cultores extiterunt, & eodẽ diuini ſpiritus dono, atque mu-

nere,

ere, quo nos affecti ſumus, ornati fuerunt? Quid enim aliud ſignificat illa conclamatio, Gladius Dei & Gedeonis & illud rurſus. Factꝰ eſt ſuper Ieptē ſpiritus domini, & eiuſmodi innumerabilia: niſi, nō abſque Chriſti numine, quod illis fortiſſimis hominibus præſens aderat, tāta bella ſuſcipi, atque profligari potuiſſe? Quid deinde illud? de cœlo dimicatum eſt cōtra eos, & ſtellæ manētes in ordine ſuo, & in curſu ſuo aduerſus Syſarā pugnauerunt: niſi cœleſtes exercitus, Chriſto imperatori, quem dominum exercituum ſacræ literæ appellant, commiſſos, pro piis cōtra nefarios & impios pugnam capeſſere? Non eſt igitur cur hæc virtutis exēpla, à ſanctiſſimis illis hominibus, ad ſempiterni temporis memoriā relicta negligamus. Nō. n. à nobis aliena, ſed propria & domeſtica ſunt, ad quorū imitationē nos ipſos aliquādo excitemus oportet. Neque quiſquā tam imbecilla mente ſit, vt putet, id Chriſti placitis aduerſari, quod ipſius p̄ſidio perfectū eſſe ſcimus, & ad quod gerēdū, ipſius prope voce fortiſſimos homines incitatos fuiſſe compertū habemus. Vt enim vetuſtiora prætermittā, Conſtantinus imperator non tam numero militū, aut robore exercitus, aut bellandi ſcientia, q̄ Chriſti præſidio, Maxentium ſuperauit, quem ita prima impreſſione metu perterruit, vt in fugam turpiſſimā verſus,

ſum,,ad exitiumque prę̃cipitē, Tyberis aluce demergi compelleret. Illum autem eximium terrorem hoſtium animis, ipſius Chriſti nu men iniecerat. Cùm enim Conſtantinus, ian de Chriſtiana religione præclarè ſenſiſſet, vi dit eo fermè tempore, quo erat cū hoſte con greſſurus, æthere puro atq; ſereno, crucis ſpe ciem diuino ſplẽdore coruſcantẽ, vocemque è cœlo miſſam accepit, q̃ illi victoriã denun ciabat, ſi modò crucẽ, tãquã ſummi atq; ęter ni Dei vexillũ, ſequeretur. Inde igitur omnib regijs inſignib⁹, crucis ſignũ antepoſuit, in il lo omnẽ ſpem nõ modò victorię, ſed immor talitatis & æternæ glorię collocauit: illo inſi gnitus, innumerabiles hoſtiũ exercitus fudit, imperiumque Romanũ latiſſimè propagauit.

Quid de Theodoſio dicam? Qui cum Euge nio ita conflixit, vt facillimè ſe Chriſti præ ſentis auxilio ſuperiorem eſſe cerneret. Fuit autem in hoc imperator ille mirabilis, qui quo tempore reliqui corpora ſomno & cibo reficiunt, is cibi abſtinentia, & votis ſumma religione ſuſceptis animum cõfirmabat Cu ius quidem pietatis atque religionis fructum eximium tulit. Nam vbi primum ſignis col latis manum cum hoſte conſeruit, excitati re pente turbines vehementiſſimi, aduerſas co pias hoſtium peruerterunt, & tela ab illis in Theodoſij exercitũ cõiecta, maximo impetu repu-

pulerunt. Illius autē insignis victoriæ meminit Claudianꝰ, dū ita ad Theodosiū scribit.

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
Aeolus armatas hyemes, cui militat æther:
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Quid Carolus Martellus? Sine Christi præsidio auxilio suspicari possumus, ab exiguis initiis, ad tantam gloriæ magnitudinem pervenisse? Præsertim cùm eas res gesserit, quæ hominibus humanis perfici nullo modo potuissent. Incredibile fortasse multis videbitur, quod est traditum memoriæ fuisse vno prælio ad trecenta septuaginta millia Arabum, virtute & auspiciis Martelli occisa, eo præsertim tempore, quo gens illa plurimum armis valuerat, & cunctæ Africę atque Hispanię eximiam & vastitatem intulerat. Mihi vero nihil rebus dignum admiratione videtur. Nihil enim tam arduum, atque munitum, quod excellens virtus, religionis studio confirmata, expugnet & conterat. Simili religionis zelo incensus Carolus Magnus, omnia grauissima bella, contra Christiani nominis hostes suscepit, nec vllam vnquam periculum Christianæ reip. denegauit. Non immeritò illius virtutes, quibꝰ tanquam gradibus ad cælum ascendit, omni genere monumentorum immortalitati consecratæ sunt, Pari religionis ardore multis post ætatibꝰ multi Principes

cipes Itali, atque Galli, duce Gothifredo, vi
singulari animi virtute, & egregia pietate fl
rentissimo, expulsus Turcis, atque Saracen
Ciliciā & Syriā, omnemque illam Asiæ p
tem armis receperunt, & Hierosolymam, c
ius liberandæ studio, omnia quæ sunt in v
cata atque periucunda, reliquerāt, immens
que labores susceperant, ingenti armorū co
tentione recuperarunt. In quib⁹ hominibu
nescio quid primùm admirer, eximiā ne vi
tutem ⁊an insignem potius pietatem? Virtut
enim magnitudo tāta fuit, vt omnem barb
riem, quę tantùm numero atque robore val
bat. vt etiam de vniuerso nomine Christian
ex hominum memoria delendo cogitaret, i
repulerint, vt longè à Syriç finibus submou
rēt. Singularis pietas in eo perspecta est, quo
nec vlla necessitate coacti, nec iniuria lacessi
bellum cunctis hostibus Christiani nomin
intulerunt, vt Christi monimēta, atque vest
gia, terris illis ad insignē diuini beneficij me
moriam impressa, venerari, maculamque ill
sanctissimi sepulchri à Barbaris oppressi, qu
in Christiana gente insederat, delere possen
Quid autē de rebus ab Hispanis ardentiß
mo animo, atq; singulari pietate gestis serm
nem instituam? Quæ quidem eiusmodi fue
runt, vt nemo sanus suspicari valeat, eas sin
Christi præsentis auxilio, cuius amore Hispa
norum

morum natio libentissimè sese in vitæ discrimen inferebat, perfici potuisse. Cùm.n. tota Arabia, & Africa influens in Europā, Hispanos armis oppressisset, & cæde ac infinite crudelitate consumpsisset pauciſſimi ex illo naufragio collecti, tanta virtute hostiū impetum repressērunt, vt magnā etiam Hispaniæ partē in libertatē vindicarent. Posteri deinde, maiorum exēpla ita secuti sunt, vt, cùm pauci admodum essent, Africa verò ingētem vim hominum sæpenumerò effunderet, q̄ Saracenis Hispaniā incolentib⁹ subsidio occurrebat, nō modò tantæ multitudinis incursiones, atque furentes impetus sustinerēt, verùm etiā omnem Barbariā ex Hispania tandem exterminarent. Cuius facinoris confecti, Ludouice clarissime, laus incredibilis penes Fernādum regem auum tuū constitit, virū inuictissimū, & in omni genere laudis excellentē. Si quærat aūt aliquis causam, cur ea gens, q̄ florētem & integram Hispaniā oppressērat, ab eiusdē Hispanię reliquiis fuerit expulsa atq; profligata, non aliā reperiet, q̄ religionis studium, quod quidem antea erat penè extinctum, & post illam plagā nostris gentibus inflictā, fuit mirabiliter excitatum atque renouatū. Illo igitur incredibili ardore pietatis incitati, cū omnia p̄clara facinora pro Christi nomine suscepissent, res illas immortalitate dignissimas effecerunt

cerunt: Infinitum esset, si recensere vellem, quàm multis in locis immensas hostium copias exigua manu fuderint atque deleuerint, quoties signis clarissimis sibi suppetias è cœlo venire senserint. Quod quidē minime obscurū fuit in Alfonso, primo Lusitaniæ rege, principe vestri generis atq; nominis. Is enim vir, excellenti virtute & incredibili pietate præditus, cum omnem ætatem in sanctissimis bellis pro religionis dignitate susceptis cōsumeret, videretque quadā die, se cū parua manu maximis exercitibus oppositum: animaduertit in cœlo Christi speciē, diuino fulgore circumlucentem, illoque aspectu cōfirmatus quinq; reges vna die debellauit. Quid de eius, filio Sancio dicam? Cuius y talia præclara facta prætermittam, illud certe fuit insigne ad memoriam nominis sempiterni, cū ingentes Maurorū copias in Lusitaniam erumpentes, vt inde Hispanis vniuersam in ditionem suam redigerent, non repressit solùm, sed etiam singulari virtute domuit, atq; penè contriuit. Non est autem necesse, aliorum regum, qui ab istis nati sunt, ætates atq; tēpora persequi. Id certè nostrorū annaliū literis atque testimonio constat, neminē fermè ex illis fuisse, qui non egregiam tum virtutis, tum etiam pietatis laudem fuerit adeptus. Itaque Mahometanis omnibus magna belli contentione superatis,

superatis, ac è Lusitaniç finib⁹ expulsis, exercitum etiam inoras Africæ, nõ tam numero, quàm virtute inuictum induxerunt, clarissimisque partis victoriis, & multis ciuitatibus expugnatis, magnam Mauritaniæ partem armis occupauerunt. Non est aũt facile explicatu, quanto animi ardore & acritate prælia illa à nostris commissa sint, qui ita in hostiũ acies irruebant, vt etiam mortem expetere viderentur. Intelligebant enim huius vitæ cursum exiguo spatio circumscribi, & animi cogitationem in illã immortalem gloriam referebant, quæ proposita est omnibus, qui fortiter & piè moriuntur. Illa aũt firmissima spe immortalitatis & studio religionis incẽsi, nihil interdum ardentius optabam, quàm vt vitam fluxam & breuem, quã erant paulo post naturę concessuri, p. Christi nõmine denouerent. Illorum igitur opera factũ est, vt omnes illæ nationes, q̃ numero & impetu poterant rursus in Hispaniã redundare, ita recisæ sint, vt magis nostrorũ tela suis capitibus intenta pertimescant, quàm nos illorũ furorẽ metuamus. Postremò quantũ illud est, quod vastum & immensum mare, longissima & maximè pertimescenda nauigatione transmiserunt, omnesque fermè solis obeuntis & orientis, aquilonis austrique partes armis peragrarunt. Quid enim hic commemorẽ, Aethiopiam deuictam

uictam, Arabię & Perſidos vrbes munitiſs. expugnatas: Indiã duriſſimo bello ſuperatam: inſtructiſſimas claſſes, & maximos exercitus profligatos: Turcarũ potentiam in illis partibus noſtrorum virtute repreſſam atq; cõuulſam: Numquid hęc oĩa eiuſmodi ſunt, vt ſine Dei immortalis ope præſentiſſima fieri potuiſſe ſuſpiceniur? Equidem nunquam tantùm Emanuelis patris tui, regis inuictiſſimi atque oĩs memoriæ facile Principis, virtuti prudentiæq; tribuam: nunquã adeò Regis omnium iuſtiſſimi atq; clemẽtiſſimi, Ioãnis fratris tui, diuinum animi conſiliũ & virtutẽ incredibilem admirabor: qunquam deniq; ita noſtrorũ audaciam, & domeſticã natiuamque indolẽ amabo, vt res tãtas humana prudẽtia atque viribus, & nõ potius diuino cõſilio & numine geſtas eximiẽ. Nec. n. calliditate Mauri, neq; virib⁹ Perſę, neque apparatu bellico Turcę neq; numero Arabes à noſtris vinci potuerũt. Sola tamẽ pietate atq; ſanctiſſima Chriſti religione, q̃ in noſtris ſemper eluxit, ſuperati atque diſſipati ſunt. Hæc vna rẽ Luſitanẽ auxit, Regib⁹ noſtris decus immortale peperit, infinitamque alienigenarũ multitudinẽ eorũ imperio parere aſſuefecit Sed q̃d attinet pluribus exemplis vti, cùm nihil ſit clarius, aut illuſtrius, tum ex ſacrarum literarum teſtimoniis, tũ etiam ex infinitis rebus, ad æternã memoriam

moriam consecratis, q̃ illud genus belli, quod aut pro salute publica, aut religionis incolumitate suspicitur, ita Christo acceptum esse, vt etiam præsenti numine illius administretur: Quòd si Christi religio non impedit exercitationem militarem: imò potius candẽ miratum in modũ illustrat atque confirmat: cùm omnem formidinem firmissima spe immortalitatis eripiat, & ad veram gloriam incredibiliter inflammet: relinquitur, non laude solum integritatis, innocentiæ, liberalitatis atque iustitiæ florere præ cęteris Christianam nationem, verùm etiam gloria virtutis militaris, & omnibus virtutis ornamentis esse præstantissimam. Illud. n. in omni vita tenendum est, quod fuit antea demonstratum? eam tantum esse virtutem nominãdem, quæ in illud summum bonum, & vltimum omnium rerum expetendarum intuetur, & officia vitæ non humana cupiditate, sed diuina voluntate dirigit. Vnde facilè colligi potest, nec in rebus bellicis vllã egregiam animi virtutem præstitisse eos, q̃ omnes vmbras falsæ gloriæ consectati sunt ad veram tamen lucem & splendorem peruenire non potuerunt. Soli qui ad Christum aspirant, cùm respiciant in verum finem, cuius causa vitæ dimicationes & pericula capitis adire nõ glorioſum modo, sed etiam suauissimum atque iucundissimum esse

uictam, Arabię & Perſidos vrbes munitiſs. expugnatas: Indiã duriſſimo bello ſuperatam: inſtructiſſimas claſſes, & maximos exercitus profligatos: Turcarũ potentiam in illis partibus noſtrorum virtute repreſſam atq; cõuulſam: Numquid hęc oĩa eiuſmodi ſunt, vt ſine Dei immortalis ope præſentiſſima fieri potuiſſe ſuſpiceniur? Equidem nunquam tantùm Emanuelis patris tui, regis inuictiſſimi atque oĩs memoriæ facile Principis, virtuti prudentiæq; tribuam: nunquã adeò Regis omnium iuſtiſſimi atq; clemẽtiſſimi, Ioãnis fratris tui, diuinnm animi conſiliũ & virtutẽ incredibilem admirabor: qunquam deniq; ita noſtrorũ audaciam, & domeſticã natiuamq́ue indolẽ amabo, vt res tãtas humana prudẽtia atque viribus, & nõ potius diuino cõſilio & nu[illegible] negetas eximiẽ. Nec. n. [illegible]te Ma[illegible] neq; virib' Perſę, neque apparatu bellico T[illegible] cę neq; numero Arabes à noſtris vinci po[illegible] rũt. Sola tamẽ pietate atq; ſanctiſſima Ch[illegible] religione, q̃ in noſtris ſemper eluxit, ſupe[illegible] atque diſſipati ſunt. Hæc vna rẽ Luſitanẽ[illegible] xit, Regib' noſtris decus immortale pepe[illegible] infinitamq́ue alienigenarũ multitudinẽ[illegible] imperio parere aſſueſecit Sed q d attinet[illegible] ribus exemplis vti, cùm nihil ſit clarius, au[illegible] luſtrius, tum ex ſacrarum literarum teſti[illegible] miis, tũ etiam ex infinitis rebus, ad æternã[illegible] mo[illegible]

oriam consecratis, q̃ illud genus belli, quod
t pro salute publica, aut religionis incolu-
itate suspicitur, ita Christo acceptum esse,
etiam præsenti numine illius administre-
r: Quòd si Christi religio non impedit exer-
tationem militarem: imò potius candẽ mi-
ndum in modũ illustrat atque confirmat:
m omnem formidinem firmissima spe im-
ortalitatis eripiat, & ad veram gloriam in-
dibiliter inflammet: relinquitur, non lau-
solum integritatis, innocentiæ, liberalita-
atque iustitiæ florere præ cęteris Christia-
m nationem, verùm etiam gloria virtutis
ilitaris, & omnibus virtutis ornamentis es-
præstantissimam. Illud. n. in omni vita te-
ndum est, quod fuit antea demonstratum?
m tantum esse virtutem nominãdem, quæ
illud summum bonum, & vltimum om-
rerum expetendarum intuetur, & offi-
vitæ non humana cupiditate, sed diuina
luntate dirigit. Vnde facilè colligi potest,
in rebus bellicis vllã egregiam animi vir-
tem præstitisse eos, q̃ omnes vmbras falsæ
orię consectati sunt ad veram tamen lucem
splendorem peruenire non potuerunt. Soli
i ad Christum aspirant, cùm respiciant in
tum finem, cuius causa vitæ dimicationes
pericula capitis adire nõ glorioſum modo,
etiam suauissimum atque iucundissimum

esse

esse putant, fortes & magnanimi sunt existimandi. Extremum illud est, vt agitemus animo, quantum nomen, quanta dignitas atque maiestas sit Christianæ nationis, quam ille princeps Deus ab contagione sceleris expiatam, sibi adoptauit, amplissimis gloriæ insignib. ornauit, & beneficijs immortalib. atque diuinis afficit. Quam nulla mortalis affinitas attingit: nempe quę solū Deum tutorē atque parentem agnoscat: quam Christ⁹ Opt. Max. ita sibi coniunxit, vt diuinorum etiam ornamentorum societate deuinciret. Nos enim illius vnctionis diuinæ participes effecit: nobis regnum atque sacerdotiū largitus est: nostris animis rerum cœlestium notitiā inspirauit, & ad omne virtutis genus mirabiliter atque diuinitus instruxit. Qui igitur laudem, qui dignitatem, qui gloriam quęrit, in studiū Christianæ virtutis incumbat: veram iustitiā absolutam liberalitatē, perfectam animi moderationem, & reliquas virtutes, quæ nobis à domino præscriptæ sunt, ardenter amplectatur, eamque fortitudinē retineat, cui soli cōuenit huius nominis decus & amplitudo. Quid enim aliud est in vita cōstans, excelsum atq; magnificū: Quid nō potius fluxū, demissum & turpiter abiectum. Siue enim diuitiarum inconstantiam respiciamus: siue honoris & humanæ gloriæ leuitatem: siue quendā

fuca-

acatum generis & nobilitatis ſplendorem:
iue poſtremo virtutis humanę ſpeciem ſimu
atam atq; fallacem : nihil reperiemus, quod
nentem valeat explere, aut animum voluptа
e diuturna poſſit allicere . Omnia nãq; ſunt
iuguſta, fluxa, mortalia erroris & inanitatis
)leniſſima. Sola Chriſtianæ nobilitatis orna-
nenta ampla ſunt, immortalia, diuina : quæ
iulla vnquam vis eripiet: nulla vetuſtas obli-
ione obruet: nulla calamitas extinguet . Et
juanquam humani pectoris anguſtiæ non
)oſſint capere tantam dignitatem: illi tamen,
jui Chriſti beneficio ad hominib' exierunt,
& in diuinam familiam traducti ſunt: eam di
ino præſidio confirmati facillime ſuſtine-
)unt & tuebuntur . Licet.n. in terris verſen-
:ur cœlitum tamen iura retinent, & ſunt iam
juodammodo in deorum numero collocati.

H A B E S à me munus clariſſime princeps,
iõ quidem doctrina & ingenio perpolitum,
juorum vtrumq; mihi deeſſe moleſte fero:
ed certè tuis ſtudiis & animi magnitudini
:onſentaneum. Cum .n. virtutibus humani-
:atis, liberlitaris, conſtantiæ, fortitudinis mi-
abilter ornatus ſis: tum illud eſt in tuis mori-
bus ampliſſimum, quod omnia vitæ conſilia,
pietate & religione Chriſtiana metiaris Nec
enim regius atque domeſticus ſplendor, ita
ibi vnquam animos extulit, vt non multo
plus

plus gloriæ atque decoris in Christiani nomi nis dignitate ponendū statueres. Nec ita præclaras actiones susceptisti, vt popularis laudis aurā respiceres. Nec eo animo vitam multis periculis obiecisti, vt aliquod humanum prę-mium tibi proponeres. Sed cum alta quadām mente præditus sis, in omnibus rebus, q̄ abs te singulari consilio, & incredibili virtute efficiuntur: siue illę ad pacis ornamenta, siue ad belli gerendi rationē pertineant, ostendis facillime, te humana negligere, & diuina studio ardentissimo contueri. Non immerito igitur te omnes boni diligunt, omnis nobilitas intuetur, omnis Hispania laude atq, prędicatione celebrat. Nemo .n. est, qui modo te nouerit, quem non habeas suauitate morum, ingenij dignitate, incredibili pietatis ardore tibi admirabiliter deuinctum. Et quanquam virtutis spectatæ conditio sit longè difficilima, siquidem non leue negotium est, hominum expectationi iam propter res præclare gestas concitatæ respondere: ea tamen est animi tui magnitudo, vt omnium de te opinionem facilime vincere atq; superare valeas. Nec enim Christus Optimus Maximus, tibi omnia præclara facinora ad illius gloriam dirigenti, deerit vnquam: sed numine suo te proteget, atque sempiternis ornamentis decorabit.

FINIS.

INDEX COPIOSVS IN HIERONIMY OSORII LIBROS DE GLORIA ET NOBILITATE tam ciuili quam Christiana.

A.

ABrahami filij qui reputandi 442
Abrahami verè fil. 441
Absurdum quid 63
Abusus donorũ Dei 6
Achilles Bochius 13
Achillis & Aiacis contraria exempla 211
Achillẽ cur poëtæ finxerint omnibus artibus eruditum 165
Adam quot opibus ornatus 235
Admiranda quæ glorioſa 128
Acacus, Minos & Rhadamantus cur filij Iouis dicti 321
Aegyptij quanti fecerint ſacerdotes 165
Actas corrupta 60
Affectus animi cur nobis donati 5
Affectiones naturales possunt in perniciem verti 122
Academij quæ numerarent in bonis 356
Alcibiadis ambitio 96
Alcithea Pauſanię mater 119
Alexander gloriæ cupidus 33
Alexander furioſus 97 98
Amazonum mos 323
Ambitionem fugiendam Chriſtus diſcipulus prædicat 104
Amens quid 63
Amentis hominis verba 106
Amẽtes illuduntur 258

INDEX

Amicitię fœdus p Chm ſtũ cõciliatum 452. 3
Amorem ex animi dignitate magis excita ri quàm corporis 128
Amorem quid conciliet 65
Amore in quos feramur 128
Amphion lapides vt impulit 288
Animus decorũ conditionẽ poſtulat 377
Animus fons perennis 157. colendus 195
Animus noſter vt ad laudem excitetur 178
corpori deuinctꝰ 365
Animi nunc ſtatus 398
vera dignitas 200. ſolida pulchritudo 125
ornamẽta 195. tumor vnde 240. inſanabilis morbus 219
Animi noſtri ſitim extingui non poſſe; 373
faſtidium 240. commotio non ſemper rationi aduerſa 371
moderationẽ nemo ſtagitioſus habet 92
Animi magnitudo virtus poſt iuſtitiam 323
Animũ ad induſtriam quid acuat 2. quid excitet ad virtutẽ 177
Animũ humanũ in virtute nõ quieſcere 73
Animos generoſos ſummum bonũ ſpectare 351
Animalium nullũ prẽter hominẽ pulchritudinem ſentire 124
Annibalis furioſi deſcriptio 95. & ſeq.
Antoniꝰ Auguſtinꝰ 14
Antigoni dictum notandum 87
Apoſtoli pauci curbellum cõtra totum orbem ſuſceperunt 253
& vicerunt ibid.
Appetitꝰ humanus 376
Aratꝰ Sicionius vt nobilitatẽ adeptus 322
Ariſtides cur populũ offenderit 45

INDEX

Aristoteles quàm lau-
dem quærierit 119
Aristotelis doctrina de
beatitudine vana 363
Aristotelis felicitas ac
quiri non potest &
cur 359. 363. igitur ho
mo solus non conse-
quitur finem suum
359
Aristotelis de felicita-
te opinio vitiosa 358
absurditas 359
Armodij probitas &
fortitudo 334. & seq.
Arma qui sumunt, ius
suũ persequuntur 83
Armato nullus pudor
94
Artes ad vitam neces
sariæ 285. partiendæ
in plures 287
Artes & scientiæ apud Si
nas quo in precio 167
Artium authores 2
Artibus optimis quæ
visinsit 2
Assynij vt imperium
auxerint 86
Assyriorum lex de vir-
ginibus 37 (294
Athenæ cur nobiles
Athenienſiũ facinora 45
Aucupes 151
Audaces fortes 25
Auaritia multitudini
odiosa 190. cur dirum
crimen 449
Aurũ diuinũ quale 286
Aurea ætas quid apud
poëtas significet 38
Auctor ad cõtradicẽdũ
gloriæ hortatur 128. & s.
Authoris pium studiũ
& scopus 7 & seq.
Autolycus periurus 36

B

Beatus qui apud Pla-
tonem 173
Beatus nemo iuxta
Arist. doctrinam 363
Beat⁹ q existimãdus 67
Beati in rep. qui 168
Beata vita immortalis
386. & seq. cũ securita-
te finis vltimus 352.
Beatum vitam qui in-
dustriam compa-

rari volunt impij & 386
Deo ingrati 386
de Beata vita perpetua dissensio inter mortales 532
Beneficentia morborū omniū remediū 445
Beneficium diuinū vnde agnoscendum 5
Bonitatis diuinæ proprium 379
Bonum vltimum naturæ cōuenienter viuere 385
Bona quæ numeranda 23
Bona inter quæ numeranda non sint 61
Bonorum & verè illustrium querela 29
Bononiæ laudes 11
Brachmani Indi 166

C

CAlamitas communis vsq; ad Christum 411
Calamitatis humanæ subsidium 440
Camilli facinora 187
Canis virtus 185
Carneadis oratio improbanda 188
Caroli magni facinora 495 (495
Caroli Martelli virtus
Carthago cur nobilis 281
Centauri vnde procreati 245
Centauri cum hominis mente collati 245
Castra angelorum 484
Cestę Dionysij sororis sortis vox 135
Christus sapientia & virtus patris dictus 419 cur descenderit de cœlo quid agendum venerit 413. & 414. deinde gloriæ & laudis veræ author 232. gloriæ cœlestis architectus 265. qua ratione vanæ gloriæ appetitum extirparic 103. quam gloriam tollar 229. vt homines ad virtutem ere-

xit 417. vt patribus fuerit notus 437
Christi lapientia 231. sacrarium 425. regnum solum excindi non posse 471. nomen quid cõtineat 431. vsque ad 434. disciplina certissima 232. admiranda facta 248. & sequent. & eius gloria supra omnes ibid. & deinceps. comparatio cum alijs tutorib. Reip. 249. ad hortatio prima 104. ad Christũ cur homines conuolarint 252
Christiani hominis ratio explicatur 428
Christiani hominis mens Christi sacrariũ 425
Christiani hominis munus 223. 259
Christiani vnde dicti 428. gens vna ex pluribus gentibus 427. quibus nitantur viribus 439. vt verè Iudæi sunt 441. à deo adoptati, Christi fratres 425. vt Dei imitatores sint 447 vt in summã euadant nobilitatem 427
Christianorũ inuicta constantia 458. constantia & magnanimitas 455. summa nobilitas 415
Christianos meminit iniuriam inferre posse 446 in Christianos quid à Christo emanarit 431
Christianũ genus nobilissimum 424
Christianę pietatis fundamentum 425
Christianæ religionis vetustas 443. philosophiæ fundamentũ 102
Cicero eloquentiæ pater 166
Ciceronis exilium 144
Ciuitas nulla ab infima

ma plebe ritè consti tum idem 266
tuta 310
Ciuitatum authores 2
Ciuitatibus quib⁹ ma leconsuitum 309 in
Ciuitatibus quæ orta sint 140
Conciues fratres esse 330. salutares 73. cœlestes 264. & eorum elogium ibid. metallis comparati 330
Ciuilis disciplinæ præcipua pars 320
Clades primi parentis 397. in posteros dimanuit & seq.
Claritas hominum posteris fructuosa 226
Clementię dei magnitudo 420
Claudi qui sint 418
Cœlum & omnia propter hominem facta 236
Colloquiũ inter Cyrũ & Cãbisem patrẽ 161
Congredientium in duello laus & bestia-

Consilium nullo in populo 55
Constantia vbi esse nõ possit 25
Constantiæ quid ad uersetur 26
Continẽtia vnde oriatur 215
Corporis miserię, laboris ægrit. & mors 397
Creaturæ omnes propter hominẽ factę 382
Cręso cur diuitię non satis 378
Cupidos gloriæ quæ cõuellant ex rep. 77
Cupiditatis flagitiosæ immanitas 154

D

DAuidem gloriam magnifeciſſe 218
Decus non omne gloriam gignit 128
Dedecus nullum perfidiæ infamiæ comparandum 189
Defensio Christianorum contra Machiauellum

uellum 461. & dein ceps
Defensio alia cõtra eũ dem de militia, an ad Christianos pertinet 472. & deinceps
Deformia à pulchris homo solus discernit 123
Dementia principum 327
Demea Terẽtianus 158
Demosthenes gloriæ vanæ cupidus 33
Demosthenis exclamatio 62
Desiderium vanæ gloriæ funestum 7
Deus norma regula & mẽsura humanæ virtutis 215. nobis modus & mensura iusta 214 hominis naturalis finis, vt ignis sursum ferri 378, 413
Dei sapientia quæ 414. proprium 447 incredibilis miseri cordia 412. prouidentiam 412. negatum 381. sed homini hunc ædificauit 381
Deorum conuiuæ qui 68,
Deorum interesse conuiuijs quid Ibid.
Dij opinione qui facti 40
Desideriũ laudis naturale vehemens ibid.
Dignitas possessionib' anteferenda 20. à nobis ipsis exquirenda 199
Dignitatis amplitudo quid efficiat 128
Difficile quid 63
Dimicatum de cœlo quid. 493
Diomedes fortis negatur

cur ab Aristotele 389
Dio Syracusanus cur vita priuatus 45
Dionysius cur Platonem ablegauit 135
Dionysij tyranni & impuri hominis vox Ibid.
Disciplinę institutio populo 148
Disputationis de gloria occasio 14
Disputandum cum æqualibus 14
Diuinarum rerum studiosus scelus non admittit 68
Diuitiæ nobilium 197
Diuitiæ sordidorũ ib.
Diuitem laccessere periculosum 191
Diuites cur ad remp. gerendam ascisc̃atur 198
Docti & sapientes in summo gradu collocati 168
Docti tantum apud Sinas perficiuntur magistratibus 167
Doctis quod præmiũ expectandum 18
Doctrinæ elegantia cũ humanitate coniuncta 12
Dolorem à natura fugimus 172
Dolore angi nefarium apud Zenonem 365
δόξα quid 30
Draconis & populi similitudo 62
Druides Galli 166
Druidũ disciplina 484
Duellum legibus diuinis & humanis aduersari 205
Duelli processus 60. & deinceps, egregia pictura 180.109
Duello congredientes leues 205. furiosos esse 205

E

Legãtiã lat. Sermonis in sacris nõ semper seruari posse 348
Ephori 308

Ephesiorũ facinus 44
Epilogus primi libri de Nobilitate 313 362
Epilogus disputatio-nis contra gloriã 102
Error de felicitate 355 & seq.
Erroris & caliginis causa 391
Euersores communis vtilitatis qui 56

F

FAbricius 187
Facinus impiũ claritate nominis aucupari 105
Facinora ex gloriæ appetitu fieri 3
Fallere scire laude dignum 35
Fama quæ à magnis viris neglecta 168
Familiæ vnde nomen adeptæ 203
Familiæ quæ nobiles habentur 281
Familiæ claræ cur interierint 316
Felicitatis Arist. definitio 356
Felix qui 68
Felices tres soli habiti 362
Felicissimi aliquando miseri 363
Fernandi Lusitaniæ principis egregia virtus 156. & historia ibid.
Ferus & inhumanus quis existimandus 227.
Fides quid 434
Fide & beneuolentia fultum durabile 188
Filios qui dæmonibus sacrificarint 408
Finis quis hominis statuendus 376
Finis vltimus quis 352
Finis hominis Deus ad quẽ natura ducimur 378
Flagitia ab improbis cur celentur 133. & seq.
Fortitudo quæ 203
Fortitudinis munus 90

INDEX

Fortitudini ineſt ani mi elatio 93 278
Fortitudini quæ aduerſentur 91
in Fortitudinis ratione quæ cadant 203
Fortis qui 204
Fortis viri officium 89
Fortes viri qui 483
Fr. Mediolanenſis eximius citharedus 158
Fraudes & inſidiæ vnde 155
Frugales auari diuintur 44
Fumus ſumma petit 275
Furor humanus 89
Furijs qui imuaſi ſunt 96

G

GEneris ſplendor cur amplectendus 317
Generis Chriſtiani principium deus 427
Germani truculenti 278
Gladiatorum finis 207
Gloria quid 128. vnde oriatur 176. cœleſte munus eſſe 221. diuinum beneficium 232 diuinum ſubſidium imbecillitatis humanæ 224. vera, immenſa, clariſſima, infinita 263 quæ expetenda 162. à virtute nata nihil præſtabilius 20
Gloria ex quo genere bonorum 24. vbi ſita 30. 205. 208. vbi locũ habet 128. in quibus reſideat 20. vbi non conſiſtat 207 quo parcetur 25. non opus habet defenſione 23. animi appetitus 222. nullo modo negligenda 233. à vulgo non diuturna 170 vana per ſe euaneſcit 162. ſtultitiæ comes 75. quæ miſeros affi-

ſtet

Etet 162. facinoroſos homines ad facinora impellit 3. exiguis finibus circumſcribitur 75

Gloria mundana nihil magis pugnat cum Chriſti religione 112. in cuius iudicio poſita 24

Gloria cœleſtium ciuium incomprehenſibilis 264

Glorię leuitas ex incõſtantia 74

Gloriæ ortus 116. principium & fundamentum 128. ratio vbi ſita 47. ſplendor quibus regionibus ſe contineat 70. cum Chriſtiana ſapientia copulari 116. efficacia 19. magnificentia 20. votum ſanctiſſimum 233 fundamentum virtus 130. definitio 33. 128. finis 230

Gloriæ ſtudium quid faciat 4. prudentiæ aduerſari 73. dulcedo quanta 174

Gloriæ & laudis ſtudioſi quibus afficiantur rebus 79. & ſeq. pedidiſſe quæ 99 defenſio 79. deſiderium quò homines impulit 1. 2. cupiditas prudentiæ repugnat 76. iura diuina & humana violat 85. cupiditate qui flagrent 1. cupidi intemperati 92. cupidi, cupiditatem occultant 70 Igitur gloria turpis eſt. 71. appetitus Chriſtianis coercendus 105. cupidiores amentes fieri 93

Gloriæ cupiditate iniuria ortum habet 88
Gloriæ desiderio abuti possumus ad vanitatem 122
Gloriæ & laudis appetentium discursus 79
Gloriæ mortiferũ vulnus 105
Gloriæ vanæ turpitudo exitiosa 71
Gloriæ vanę apta similitudo 212. cupiditas à Deo mentibus nostris inserta 6
Gloriæ veræ author Christus 232
Glorię qui seruit fortis esse non potest 91
scelerati 65
Gloriam diuinis virtutibus non aduersari 216 elegãtiam & claritatẽ honestatis cõtinere ibid. intemperantia consistere 210. sine iustitia esse non posse 181. esse diligẽdam & quàm in natura sitam quid declaret 116
Gloriam veram nemo sine Christo consequetur 251. à Calumnia tueri difficile 115 cum virtute pugnare 92. Doctrinæ studio nõ minui sed amplificari 168. tanquam singulare bonum intueri peruersè factũ 28. ex leuitate populi pendere falsum esse de vera gloria 129
ad Gloriam veram adhortatio 232. 233. remis & velis contendendum 266
ex Gloria quæ nascuntur 71
ad Gloriã aspirare quinam inaniter 163
de Gloria acris disputatio 30
Gloria egregia similitudo 163
Gloria quæ intelligatur 204. qui florcat 215. qui

INDEX

Ephesiorũ facinus 44
Epilogus primi libri de Nobilitate 313
Epilogus disputationis contra gloriã 102
Error de felicitate 355 & seq.
Erroris & caliginis causa 391
Euersores communis vtilitatis qui 56

F

FAbricius 187
Facinus impiũ claritate nominis aucupari 105
Facinora ex gloriæ appetitu fieri 3
Fallere scire laude dignum 35
Fama quæ à magnis viris neglecta 168
Familiæ vnde nomen adeptæ 203
Familiæ quæ nobiles habentur 281
Familiæ claræ cur interierint 316
Felicitatis Arist. definitio 356
Felix qui 68
Felices tres soli habiti 362
Felicissimi aliquando miseri 363
Fernandi Lusitaniæ principis egregia virtus 156. & historia ibid.
Ferus & inhumanus quis existimandus 227.
Fides quid 434
Fide & benevolentia sultum durabile 188
Filios qui dæmonibus sacrificarint 408
Finis quis hominis statuendus 376
Finis vltimus quis 352
Finis hominis Deus ipse quẽ natura ducimur 378
Flagitia ab improbis cur celentur 133. & seq.
Fortitudo quæ 203
Fortitudinis munus 90

INDEX

Fortitudini ineſt ani mi elatio 93 278
Fortitudini quæ aduerſentur 91
in Fortitudinis ratione quæ cadant 203
Fortis qui 204
Fortis viri officium 89
Fortes viri qui 483
Fr. Mediolanenſis eximius citharedus 158
Fraudes & inſidiæ vnde 155
Frugales auari dicuntur 44
Fumus ſumma petit 275
Furor humanus 89
Furijs qui inuaſi ſunt 96

G

GEneris ſplendor cur amplectendus 317
Generis Chriſtiani principium deus 427
Germani truculenti clatio 278
Gladiatorum finis 207
Gloria quid 128. vnde oriatur 176, cœleſte munus eſſe 221. diuinum beneficium 232 diuinum ſubſidium imbecillitatis humanæ 224. vera, immenſa, clariſſima, infinita 263 quæ expetenda 162. à virtute nata nihil præſtabilius 20
Gloria ex quo genere bonorum 24. vbi ſita 30. 205. 208. vbi locũ habet 128. in quibus reſideat 20. vbi non conſiſtat 207 quo paretur 25. non opus habet defenſione 23. animi appetitus 222. nullo modo negligenda 233. à vulgo non diuturna 170 vana per ſe euaneſcit 162. ſtultitiæ comes 75. quæ miſeros affligat

Etet 162. facinoroſos homines ad facinora impellit 3. exiguis finibus circumſcribitur 75

Gloria mundana nihil magis pugnat cum Chriſti religione 112. in cuius iudicio poſita 24

Gloria cœleſtium ciuium incomprehenſibilis 264

Glorię leuitas ex incõſtantia 74

Gloriæ ortus 116. principium & fundamentum 128. ratio vbi ſita 47. ſplendor quibus regionibus ſe contineat 70. cum Chriſtiana ſapientia copulari 116. efficacia 19. magnificentia 20. votum ſanctiſſimum 233 fundamentum virtus 130. definitio 33. 128. finis 230

Gloriæ ſtudium quid faciat 4. prudentiæ aduerſari 73. dulcedo quanta 174

Gloriæ & laudis ſtudioſi quibus afficiantur rebus 79. & ſeq. pedidiſſe quæ 99 defenſio 79. deſiderium quò homines impulit 1. 2. cupiditas prudentiæ repugnat 76. iura diuina & humana violat 85. cupiditate qui flagrent 1. cupidi intemperati 92. cupidi, cupiditatem occultant 70 Igitur gloria turpis eſt. 71. appetitus Chriſtianis coercendus 105. cupidiores amentes fieri 93

à Gloriæ

Gloriæ cupiditate iniuria ortum habet 88
Gloriæ desiderio abuti possumus ad vanitatem 122
Gloriæ & laudis appetentium discursus 79
Gloriæ mortiferũ vulnus 105
Gloriæ vanæ turpitudo exitiosa 71
Gloriæ vanę apta similitudo 212. cupiditas à Deo mentibus nostris inserta 6
Gloriæ veræ author Christus 232
Glorię qui seruit fortis esse non potest 91
scelerati 65
Gloriam diuinis virtutibus non aduersari 116
elegãtiam & claritatẽ honestatis cõtinere ibid. intemperantia consistere 210. sine iustitia esse non posse 181. esse diligẽtem & quàm in natura sit 215. qui
cura sitam quid declaret 116
Gloriam veram nemo sine Christo consequetur 251. à Calumnia tueri difficile 115 cum virtute pugnare 92. Doctrinæ studio nõ minui sed amplificari 168. tanquam singulare bonum intueri peruersè factũ 28. ex leuitate populi pendere falsum esse de vera gloria 129
ad Gloriam veram adhortatio 232. 233. remis & velis contendendum 266
ex Gloria quæ nascuntur 71
ad Gloriã aspirare qui nam inaniter 163
de Gloria acris disputatio 30
Gloria egregia similitudo 163
Gloria quæ intelligatur 204. qui floreat

215. qui

215. qui fuerint ad Hiſpanorum facinora virtutem incitati 20. 147
nihil pulchrius & amabilius 19. nihil leuius & inconſtantius 22
Glorioſum quid 200
Gorgius Lariſſæus cur irriſerit 328

H

HAnnibal à Silio deſcriptus 211. vt ſtupendus ibid.
Hannibalis amentia 73
Hannonis conſilium ibid.
Hector amens diuinis laudib. exornatur 73
Hermocrates cur Syracuſis exterminatus 45
Hipparchi indignè factum 334
Hippias omnes artes nouit 285. imò nõ omnes nouit 286
Hippia cur ab Athenienſibus eiectus 335
Hiſpaniæ primarij viri, diuites appellatos 81
Hiſtoriæ quibus plenę 142
Hiſtorici adulatores 120
Homeri ſapientia 312
Homo qua ſit progenie natus multum referre 278. excellens creatura 383. docilis 117. curterrena aſpiciat 398. poteſtatem regiam habens, Deo ſeruiens 392. rector conſtitutus 384. cur immortalitatem animi ſit 237
Homo nouus virtute præditus vt ſe defendat 340. & deinceps
Homo rebellis Deo, rebelles animi motus experitur 396. flori & vento cõparatur 410
Hominis origo 383. or-

tus vnde petẽdus 379
vita 359. conditio à
Dauide expreſſa 253
verus finis 378. lex
recta ratio 384. dotes
ante lapſum 392. in-
genium multiplex 77
comparatio felicis &
miſeri 385. intelligen-
tia deum cognoſcit
& laudant 126. ſuper
bia & inſolentia 240
cupiditates vnde 375
ignoratio errores ge-
nuit 385. cæcitas vn
de 237. conditio an-
te peccatum 392. an-
te Chriſtum 414. mi-
ſeranda metamor-
phoſis 238. egregia
pictura 383. ſtulti glo-
riam quærentis 107

Homini quid natura-
liſſimum 237

Hominum omnia in-
ſeruire 236. lex im-
poſita 392. conſtitu-
tum præmium 385

Hominem quid præci-
tem egerit 247
Hominem Deo con-
formari potuiſſe 236
in hõmine omnium
natura inueniri 236.
quaſi caliginem ve-
rum bonum agnoſ-
cunt 385. qui magni-
faciendi 46. & 47
Homines illuſtres ve-
teres falſa virtutis i-
magine egregia &
flagitioſa perpetraſſe
405. plebei qui exi-
ſtimandi 47. fucatis
rebus delectari 242
flagitioſi gloriam
inanem quærunt 6.
præcipuam ſui par
tem negligunt ratio-
nem. 241

Hominum conſenſus
ex natura cenſendus
276. ingenia cur diſ-
ſimilia 286. plebeio-
rum conatus 55. ma-
xima dementia 242.
57. vana ſtudia 41

Hominum immolatio 37. apud quos ibid.
Humanitatis nomẽ ad maximas artes tradu ctum 13
Humanus error 88
Humanum genus in virtutis laudem con ſentire 138
Honor quid 200
Honos propter aliud contemnendum 199
Honores vnde petendi ibid. reſpuẽdos Chri ſtus exemplo docet 103. & ſeq.
Honores qui ſectãtur
Honeſtatem magnifi centius nihil 127
Hoplomachi 207
Humilitas quid 257
humani generis 392
Humilitatis vis 256
Humilis vt quis fiat 260.
Humili & pio totus mũdus nõ eſt ſatis 261
Humilem quem appel lemus 257. magno animo præditum 258
Humiles quàm excel lenti animo ſint 261
Humiles & pij vbi glo riam ſuam ſtatuant 263
Humiles & moderatos Chriſtus complexus eſt 140

I

Dololatria vnde orta 399
Ignis potentia 277
Ignominia ſuppliciũ eſſe 220
Ignominiam qui fugit mortem facile con temnit 196
Illuſtres nati 279
Imago Dei quid 402 in humana mente 236. in homine deformatanõ omnino delata 402
Immortalitatis ſpes 20
Imperiti homines 198
Impij ad quæ facinora peruenerint 408
Impudentiæ nihil te triius 172

Inconstantia cui pro-
pria 25
Indignum quid 64
Inexplicabilia quę 420
Ingenui adolescentis
animus 345
Ingeniorũ discrimen
vnde perspectum 287
Inglorij homines qui
220
Inimicitiæ inter quos
vigeant 271
Iniuria vnde oriatur 88
Iniuria nihil fœdius
197
Innocentia nihil humi
lius apud vulgus 76
Iniusta, odiosa 203
Intemperantia quos
perdiderit 211. & seq.
Inuidia 154. & 155. cum
morte extinguitur
156. 394. nihil pesti-
lentius 154. & 176
Inuidi 154 (14
Io. Metellus Sequanus
Iosuæ gloria 221
Ira & cupiditas animis
vtiliter insertæ 366
Italiæ status 50. seditio
quid peperit 51
Itali ingeniosi 279
Iudæorum natio Deo
obediẽs sola fuit 405
Iudicium de certa glo-
ria vbi 263
Iunonis odiũ in Rom.
95
Iustitia regia virtus 185
præcipua pars disci-
plinæ ciuilis 320. cur
reliquas virtutes su-
peret 322. nihil præ-
stabilius 197. nihil ma
gnificentius 203. nul-
la certior via ad no-
bilitatem 323
Iustitiam gloriæ non
aduersari 18
Iustitiæ fortitudo 12
Iustitię via qui nobili-
tatem adepti sunt 321
Iurisconsulti ingeniũ
78
Iurisconsulti bonis li-
teris imbuti 15
Iurisiurandum qui vio
lat qualis 56

Ixionis & Iunonis fabula 224

L

LAbores qui libenter perferant 173
Laus hominem erigit 225
Laus & gloria artes alit bonas 117
Laus ad animi dignitatem referenda 125 humana vituperãda 231. vnde vulgo aucupetur 85
Laudis & gloriç defensio 79. excellẽtia vbi sita 129. sedes & domiciliũ 194. desideriũ quã viã habeat & naturale 121. studiũ non vituperandum 6
Laudis & gloriæ regio nibus quibus contineatur finibus 123
Laudis præmium certum 34
Laudis imago hominibus illudit 247. sumptus 82
Laudis cupidos quibus rationibus ad immortalem Laudẽ incitet author 194
Laudem qui emant & vendant 120. omnes venari 121. qui à poëtis mercãtur 120. qui quærunt inanem, infamiam subeunt 122 qui ex alieno quærunt 200. cur cõtemserint philosophi 119. qui spernit laude circumfluit 169
Laude qui dignus 162 nihil in vita diuinius 129
Laudes ex quo fonte emanent 126
Laudes ad citharam ca ni 199
Laudibus qui afficiuntur 49
Laudari debet quod honestum est 123
Latrones qui à multitudine laudantur 91
Latrocinia & fraudis in

in honore fuisse 36
Lex quid sit 419.
Lex naturæ hominum consensus 276. deorum inuentum 150
homini salutifera da ta 393
Lex Macedonum 323
Legem cur Deus hominiin paradiso dedit 392
Leges magistræ morii 148. cur inuentæ 55
Leges quibus scriptæ 148 & 51. populo petenti latæ sunt 149
principio cur mitores 56
Leges & instituta populo recepta eandem vim habent 150. in armorum tutela 90. nemo probat quæ suis institutis abhorrēt 37
Legum definitio 149
Legislatori omnis potestas cur cōmissa 150
Legibus qui parere debent qui non 19
Legibus inhonesta mā data 37
Liber de forma mentricia legendus 35
Libri de nobilitate cui homini salutifera da & curdicati 268
Libro primo de nobilit. Christiana quid tractetur 351
Liberi hominis officiū 312
Liberator noster ab malis omnibus 102
Liberalitatis Christianæ splendor 449
Lucem cur odio habeant scelerati 153
Ludouicus Succa ferreus 13. philosophus ib.
Lusitani quo classe peruenerint 166
Lusitanorum magna gloria 175
Lycurgus 308
Lydiorum lex in mulieres 37

M

Machiauellus impurus scriptor 460

Machia-

Machiauelli impietas 487. sceleratæ sententia 184. 185 argumentum de hostijs refellitur 478
Magi apud Persas 165
Magnanimus quis 91
Magnanimi qui habiti 476. semper magni facti 455
Magnanimitatis Christianæ & ethnicæ discrimen 459 & deinc.
Magnificus quis 218
Malum omne ciuile à summis viris oriri 273
Mala omnia vnde orta 102
Maxima audendū 246
Memoria rerum humanarum citò euanescit 70
Mens Christiani hominis Dei domicilium 424 extincto lumine tenebrosa facta 396 caligine occupata 396
per corporis sensus videt sed parum 399. ne
Mentis humanæ imbecillitas 404
Mentem occultā quæ aperiant 157
Metelli Numidici exilium 143
Michaël angelus pictor summus 158
Militia cur inuēta 489
Miltiades in carcere obijt 143
Minoes & Radamantus cur filij Iouis reputati 150. 321
Ministros Dei quos Paulus appellet 491
Mirmillones 207
Miseriæ humanæ origo 395. 396
Modestum et moderatum Deo carum 214 & cur, ibid.
Monstra & prodigia gloriam non parere 128
Mortis initium vnde ibid.
Morte

Morte multitudini nihil terribilius 65
Mortales quid admirẽrur 204. quos odia habeant 204
Mortalium opinio 173
Mulieris peccatu 394.
Multitudinis propẽsio ad honestatem 151
Multitudine qui laudentur 91
Mundus cur homini ædificatus 382

N

NAturæ pulchritudinem appetimus deformitatem fugimus ibid.
Natura nos ad honestatem genuit 122
Naturæ vis præstans 66. in hominibus fin gentis ratio 284
Naturæ lex hominum consensus 276
Naturæ amplitudo humilitati repugnat 69
Naturæ beneficiũ 282 dona distributa 286
& seq varietas 276 vim qui acutius viderint 244
Naturæ totius depravatio 396
Nemesis in exilium pulsa 43
Nero nõstrum magis quàm homo appellandus 136
Neronis & phalaridis indoles 155
Nobilitas quid 280.281
Nobilitas nomen vt hic accipiatur 274. an in bonis numeranda 274. vnde oriri debeat 391. duplex 381. 384. quæ nobis appetenda est 22
Nobilitas prima vt ad Deos relata 290. absoluta 384. perfecta 283. Christiana vnde ortum habeat 435. quot enumeret clarissimos viros 436
Nobilitas vera, virtute nõ opinione nititur 328

328. quibus virtutib⁹ clarescat & quibus vitijs extinguatur 333
vt emicuit primò 318
320. quibus notatur
328. in quo stet, aut cadat 350. quãdo primus cepit 289 vnde cœperit ibid. vt extincta 392. dicta inanis 376. hodierna nõ vera 283. mortalis 315
æquitate comparatur iniquitate necatur 333
Nobilitatis fundamenta liberales quidam iecerunt & qui 319
326. ratio à virtute petenda 317. definitio
280. 281. appetitio quę mala inuehat 103
conditio deterior ceterorum 275. flos & iuuenta 315. insignia vnde orta 325. stulta disputatio 338. et deinceps
Nobilitatis & plebis contentio 269. &c.
perniciosa. 271
Nobilitatis fabulã quidam agunt sibilo expiodendendi 340
Nobilitatis ordine qui mouendi sint 324
Nobilitatis & plebis natura 312
Nobilitati multi pessimis artibus 28
Nobilitatẽ natura non opinione contineri 279 vt veram indagare vult author 274
quidam artibus adepti 327. qui virtute acquirunt ad cœlum euehendi laudib. 336
qui vitijs amittunt odio persequendi ib.
de Nobilititate Christiana alia est tractatio quàm prius scripsit author 348. & seq.
Nobilis contra hominem nouum disputatio 340. & seq.

No-

Nobiles homine tantum ſtulti 337. & ſeq.
Nobilium animorum diuitiæ 197
Nobilium orationem tyrannidē ſapere 84
Noctuæ & populi ſimilitudo 62
Nomina immutata 43 & ſeq.
Numa cur rex creatus 322

O

OBiecta de nobilitate diluit author 317
Odium multitudinis graue 200. inter nobiles & plebem 272
Odio quid maximè dignū 35. in quos feramur 129
In Odium potentium non veniendum 191
Odiosum valde 65
Opera quæ diuina reputentur 196
Operātis finis qui 230
Opinio quid 30. quæ probanda 32 pro gloria 31. vulgi à ſententia philoſophorum non diſcrepare 132
Opinionem qui nanciſci vult bonam 160
Opiniones apud philoſophos 130. de vltimo fine ſiue felicitate 352. & deinceps. innatas nulla vi cōuelli poſſe 115. nō omnes vanæ ſed quædam conſtantes 130
Oratio cōtra duellum 106. & deinceps
Orbis totus cur creatus 380
Ordines de doctrina & ingenio iudicantium 167
Orpheus ſyluas & feras vt mouit 287
Oſorius Bononiam ad ſtudia ſe contulit 11 cum quibus verſatus fuerit 13 lib de Nobil. prius ſcripſit. quàm de Gloria 81

INDEX

Osorij modestia 14
Ostracismus 44

P

Pandectæ Florentinæ Antonio Augustino perfectæ 15
paradisus qualis 384
hominis domicilium ibid.
Parens Christianorum Deus 425
Patrem laudant infelices liberi 339
Paulus quanti gloriam suam fecerit 228
Paulum & Petrum ad gloriam inuitare 223
Pauperras ignobilis si animi diuitiæ nullæ adsint 190
Pausaniæ insolentia 98
Pax à Christo nobis commendata quæ 491
Peccati diritas omnes peruasisse 409
Peccati & mortis imperium ibid.
Peccato vt Deus consuluerit 413
ad Peccatum remedia quæ ibid.
Peccandi licentia ex falsa religione 401
Perfici à Deo aliquid quid sit 380
Peripatericos. quem.fe licem iudicarint 356
& quem ordinem bonorum statuerint ibid.
Pernitiosa & insulsa sententia Machiaueli de principe fidem fallente 184
Phædra suum dedecus lamentatur 133
Phalarides à suis cur occisus 334
Phalaridis & Neronis indoles 135
Philosopho quæ gloria minimè conueniat 22
Philosophi cur ad sapientiæ studium se contulerint 119
Philosophorum constans

ſtans opinio de principijs rerum 244
Philoſophos gloriam contempſiſſe 33
Philipp. quibus artibus Græciã & Thraciam occupauit 86
Phociom. venenum hauſit 143
Pietas & virtutes ex quibus ſtudijs oriantur 69
Pietatis præmiũ mors 360
Platonis diuina ſententia de ciuibus 330 & 331
Piorũ deſiderium 262
ſtctus virtutis argumentum 262
Piſiſtratidæ cur exciſi 334.
Pittacus Mytilenæus vt rex factus 322
Plato quid de laude ſenſerit 119
Platonis ciuitas 41
Plebs temeraria 310
Plebis ingenium 151. mores 48
Plebis agreſtis ſignum 54. odium in tyrannum 151
Plebem ſemper fuiſſe ijſdem flagitijs coopertam 45
Pœna quam Deus homini irrogauit 413
Poëtarum perſuaſio 120
Poëtas multa mentiri 139
Polydamas ſapiens à vulgo conuitijs petitur 73
Portentum à conſtantino viſum 494
Potentium inſolentia & perditorum hominũ egeſtas remp. perdit 19.
Populus in quos diuidatur 47. 48. quibus infenſus 57. omnis amens & ingratus 46
Populus non ſolus ciuitatibus calamitatẽ attulit 145
Populus tyrannos alit & gignit

& gignit 58. quos tu-
tores & patres patriæ reputet idē & tyranni ibid. 57. 58. quanti præstantes viros faciat 142. cur se à flagitijs contineat 54
Populus nullus Romano grauior & prudētior 59. 60
Populi definitio 139. ingenium explicatur 62. iudicium sæpe cū diuina mente cōsentire 150. inconstantia propria 25. iudicium stultitia & temeritas 24. labores honestatis tuendæ gratia 146 furores per quos cō-pressi 142
Populo paucorum pec cata attribuuntur 145
Populo plura bona quam mala reip. importata 145
Populorum benefacta si quis recensere velit 146
Populares quis 65
Popularis vir quibus priuetur studijs 67
Princeps in Rep. aurū 42. sine fide, ne hominis quidem nomine dignus 186. Nobilitatē facere non potest, sed illustrem reddere 332
Principi si fidem detraxeris, turpitudine notas 184
Principem locum qui ambiant 154
Principum & populi mores 48
Principum mores 77 78
Prodigi & auari liberales 25
Prudentia quid 72
Prudentiam gloria nō aduersari 178. & seq.
Prudentiam virtutem omnem continere 76
Prudentia præstantes imperio dignos 179

INDEX

Pudor quid 222. 171. 172. vtilis 172 172
Pudore nihil vtilius ib.
Pudentes infamiæ metu accuuntur 171. veram gloriã assequuntur ibid.

Q

Qvæ virtutis laudẽ impediant 157
Quæ inuideantur ib.
Quintilianus qualem requirat puerum 119

R

Rhadamantus cur filius Iouis dictus 321
Ratio recta quid 358
cur à Deo nobis data 5
Rationes aduersus gloriam non plus conuenire quàm luteo hominis hominis definitio 163
Rectorem inter & dominum quid interſit 311
Rex perfidus iuſtitia carere quę eſt regia virtus 186
Regis Luſitaniæ virtutes veræ enumerantur 9. eius in India victoriæ 10
Regum cognomina 87. maieſtas vnde orta 184
Reges nullos Iuſti cognomen ſibi adſcripſiſſe 87. & cur ibid.
Regnum & ſacerdotiũ non diſiungi in rẽp Chriſtiana 433
Regium munus 41 329
Regia virtus, iuſtitia 185. poteſtas à iuſtitia orta 326
Regulus 187
Religio nobis à natura inſita 5
Religionis ſtudium homini innatum 377
Religionis veræ munus 403
Reipub. quando benè conſultum 198. quid ſalutarius aut peſtilentius

Silentius 66
Reip fatalis exitus quã do instet 152
Reip. & Medicinæ similitudo 149
Remp. gerentes quibus de causis honores appetant 354
Rerump. pestes 307.
Retiarij 207
Robur laudabile vbi ratio imperium tenuerit 89
Romulus Amasæus 13
Romulus in frusta discerptus 99
Romuli superbia 98
Roma cur nobilissima 281. quo pacto perdita pòpuli scelere 61
Romæ fundatores & propagatores laudis cupidi 3
Romæ sapientes 166
Romani bella nisi la cessiti nulla sumebãt 187 quam benigni in hostes ibid. & fideles ibid. vt iugum gentibus imposuerint 87
Romanorum resp. vt euersa 308
in Romanis indoles ad iustitiam 187
Rumores quibus mefuendi 26

S

Sanctitas & pietas vnde 126
Sanguinem humanũ effundere quibus lusus 206
Salomonem gloriam extulisse 219
Sapientia quæ summũ bonũm 387
Sapientia & opinio cõtrariæ 31
Sapientiæ nunquam in errorem induci ibi titudinis ope columtur 141. munus 31
Sapiens beatus 173
Sapientis munus 23
Sapientes septem 165
Sapientes Romæ 106

INDEX

Sapientes gloriam par ui pendere 70
Sapientes viri inuita multitudine mortē tuliſſe 143. qui gloriā conſequuti ſunt 164
Sarpedon 291
Satan 239
Scelus genus obſcurā reddidiſſe 336
Scelus diram 108
Sceleribus quibus gentes funditus interire ſolcant 50
Scipio in patriam impius 147
in Scipionem apoſtrophe 144
Scriptor impurus Machiauellus 460
Semen ad virturem in anima 402.404
Senſus corporis deum non aſpiciunt 399
Sententia laudata de beata vita 23
Serpentis & populi allegoria 62
Seruitus quæ 311
Seruus qui dicēdus 92
Sileni reſponſum 369
Similitudo de hominis tenebris 237. aptiſſima 193. de ſolis radijs & Chriſti virtute 253. maris & hominis apta 242. 571. plebis & nobilitatis 312
equi & animi 313
Similitudinem qui cū Deo habeat 215
Similitudines duæ aptæ 237
Simultates inter quos 271
Sinæ 166
Sine in rep. beati 167
Sinarum natio ciuilis inter omnes ibid.
Societatem ciuilem quid magis cōtineat 36.
Socrates gloriæ contēptor 33
Socrates vt homines nobiles ab inani gloria deterreret 160
Solon quos felices putauerit

tauerit 360. nullum felicem siue beatum putauit ibid. & seq.
olonis quercla 59. lex præclara 324
ordidorum hominū diuitiæ 197
parta cur nobilis 281
tatus tranquillus 68.
à plebe sciunctus maximè diuturnus 309
popularis cur facillimè conuellatur ibid.
roici reijciuntur 365 366
tudium veræ gloriæ, in sapiente quærendum 164
tudia in mores abire 13. molesta 17. 18. aliquando relaxanda 17
tudiosorum rerū naturalium mores 69
ultorum nobilium pompa ridenda 337
ummum bonorum deus 227
ummum bonum in vita esse non posse 501
Dco solo 387. non nisi sci, proximum citò vita discedere 362
Superbum angusto esse animo 258
Si persitione contamitæ religio 6
Superstitiones 401
Scytharum consuetudo 323
Sydera virtute dissimilia 276

T

TAmberlanus 181. eius mos in obsidione ciuitatem 182 eius factum ibid.
Tamberlani cur memorit author
Telemachus laude census
Temeritas & audi
fortitudo dicitur
Temperātia vo
tur 257. omnium
tutum bon
93. & cius
virtus
Temperantia

210. officium 126. effectus 210
Themistoclis intemperantia 98. dictum 282
Theodosij cum Eugenio pugna 494
Theologorum de gloria sententia 21
Theramenes venenũ bibit 143
Theseus primus Athenienses congregauit 288
Thraces 207
Thracum mos 362
Titianus pictor egregius 159
Tlepolemus 291
Torquatus in filij cęde 119
Tranquillitas quæ in mari optanda 371
Turca qua spe in Christianos tendat 51. causa 52
Turpitudo quãdo primum emersit 396. per se à nemine laudari 138. sed id quod in ea excellentiæ enitescit ibid.
Turpitudinis odium vtile 171.172
Tyrannidis affectatores 151
Tyranni quibus artib' tyrannidem occuparunt 58
Tyrannorum quorundam iniquitas 334.335
Tyrannos laudatos 85

V

VAletudinem corporis quæ impediãt 39. quid iuuet ibid.
Varietas in natura 277
Vepres & spinę diuino iussu ortæ 397
Veritatis & virtutis vis 156. lumen in solis Christianis elucere 422
Veritatis studiosus 34
Veteratorium 115
Victor induello 112
Vim quæ habeant ad vitam instituendam 1

Vir primus generoſus 318. præſtans quis 19 bonus quis 319. bonus & integer gloria vulgari caret 24. nouus virtute clarus, non nobilis 318
Viri qui celebres 199 præſtantes in doctrina quid conati ſint 347. excellentes cur magis poſt mortem florcant quàm in vita 155
Viri quinam clariſſimi 159
Virtus Romæ culta 324
Virtus ex fine intelligitur 358 quæ diuinã bonitatem refert 449 vbi eluceat 153. rationis perfectio 357. beatæ vitæ effectrix 388 quę ſola dicenda 407 quæ ſola ſit 391. quæ ſola valet 422. ſola libera 27. nulla improba 94. tãtum quictos homines reddit 169 grata, iucunda, admiranda 163. leges imponit, non recipit 63 quib. cõtineatur 279 in ſe ipſam intuetur non in populi Opinionem 63. quæ gentem clarã reddit 280 etiam ab impuris admiratur 138. quorum ſemper ſit admirãda 208. vt proprijs ornamentis ſpolietur 27 ſplendore nobilitatis quid differat 318. omnis languida niſi induſtriæ ſtimulis excitetur 370. inchoata & rudis in Hæbreis 406. Spartana quando extincta 308
Virtutis genus 27. magna vis 162. vires inſtrumentum 131. 132 ſtudium ex gloria 19 emulatio 176. admiratio 209. prima admiratio 288. admi-

randæ exempla 209
præmium 329
Virtutis Christianæ comparatio cũ Ethnicorum 423
Virtutis species in turpibus laudatur 138
Virtutem qui excolit à vulgo separat 69. boni improbi probant 132
ad Virtutem vt nitãtur Hæbrei 427
ad Virtutis gloriã qui adspirare possunt, qui non 408
de Virtute iudicium idem honorum & malorum 155
Virtutes maximæ 319 444. à sapientia gubernari 178. perfectiones appellamus 185 omnes vno vinculo contineri 474. cogitatione tantùm inter se separari 127. laudãdæ ibid.
Virtutes & vitia vnde nascantur 2
Virtuosi principes & Imperatores quò in agendo respexerunt 27
Vitium quo nullum pestilentius 24
Vitia & virtutes vnde nascuntur 2. singula singulis virtutibus aduersari 72
Viuendi principium & fons omnib. idem 274.
Vita longa vnde 39.40
Vita diuturna quæ appellanda 386. & seq.
Vitæ dignitas in moderatione posita 212 præsidium ex multitudine 140. finis in vitæ principio constituendus 386
Vitę beatę compos 213
in Vita nihil firmum sed fluxum 315
Vitam venalem qui habent 206
Vlyssis ambitio 118

INDEX

Vnguentum ſanctum 429. ſpiritu de 429
Vnguenti ſancti vſus 429
Voluntas in homine li bera 384
Voluptas 68. laborem ſuperat 176
Voluptatem natura ſequimur 172
Voluptates ſtabiles 386
Voluptates corporis 386
Voluptates corporis quò reijciendæ 355
Vrbium primi condi- tores 2
Vtilitates quæ ex multitudine emanant 140
Vulgus in erroribus verſari 156
Vulgi proprium 44
Vulgi inconſtantia 74
Vulgo qui deſpician- tur 85

Z

ZEno Stoicorum princeps 364: eius ſententia irriſa ibid.

FINIS.

BSB MÜNCHEN

No. 130,

